

ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA NA ZAČÁTKU 21. STOLETÍ

Kryštof Kozák a kol.

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

RESPEKT | institut

PRAHA 2009

ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA NA ZAČÁTKU 21. STOLETÍ

Kryštof Kozák a kol.

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

RESPEKT | institut

ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA NA ZAČÁTKU 21. STOLETÍ

Editoři Kryštof Kozák, Jakub Lepš, Michal Thim

Autoři Jan Bečka, Ramzi Abu-Eid, Kryštof Kozák, Jakub Lepš,
David Müller, Jana Sehnálková, Jiří Skoupý, Michal Thim

Jazyková korektura Lucie Pávková, Daniela Zrucká

Grafická úprava Side2

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

Association for International Affairs

Žitná 27

110 00 Praha 1

Tel./fax: +420 224 813 460

info@amo.cz

www.amo.cz

© AMO 2009

ISBN 978-80-87092-11-8

Publikace je společným výstupem výzkumného týmu Asociace pro mezinárodní otázky a Respekt Institutu zpracovaná pro Ministerstvo zahraničních věcí ČR jako vědecký projekt RM 05/01/08.

Vydání publikace finančně podpořilo Velvyslanectví Spojených států amerických v Praze.

Autoři studie

PhDr. Jan Bečka, PhDr. Ramzi Abu-Eid, PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák,
PhD., Mgr. Jakub Lepš, M.A., PhDr. et Mgr. David Müller, Mgr. Jana Sehnálková,
Bc. Jiří Skoupý, Mgr. Michal Thim

Recenzenti publikace

Doc. PhDr. Miloš Calda, JUDr. Tomáš Karásek, Ph.D, Ing. Jiří Schneider

OBSAH

SHRNUTÍ 12

SUMMARY 14

1. ÚVOD (Kryštof Kozák, Jakub Lepš) 16
  - 1.1. Cíl 16
  - 1.2. Hlavní otázky 16
  - 1.3. Výchozí teze 17
  - 1.4. Struktura práce 18

2. IDEOVÉ ZÁKLADY ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ (Jiří Skoupý) 22
  - 2.1. Vnitropolitický kontext americké zahraniční politiky 22
  - 2.2. Základní americké zahraničněpolitické orientace 23
  - 2.3. Obamova administrativa v ideovém kontextu tvorby americké zahraniční politiky 25

3. LIMITY ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ (David Müller, Kryštof Kozák, Jiří Skoupý) 30
  - 3.1. Vojenský rozměr americké zahraniční politiky 30
  - 3.2. Rozpočtové a ekonomické limity 34
  - 3.3. Spojenci jako limitující faktor 40
  - 3.4. Ekonomická provázanost jako limitující faktor 44

4. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA MEZI PREZIDENTEM A KONGRESEM (Jakub Lepš) 48
  - 4.1. Americký prezident a zahraniční politika 49
  - 4.2. Systém tvorby americké zahraniční politiky 51
  - 4.3. Nástroje prezidenta pro výkon zahraniční politiky 52
  - 4.4. Prezidentský subsystém 53
  - 4.5. Kongres 57
  - 4.6. Rovnováha mezi Kongresem a prezidentem 59
  - 4.7. George W. Bush a proces tvorby zahraniční politiky 65
  - 4.8. Barack Obama a tvorba zahraniční politiky 69
  - 4.9. Změna vs. kontinuita americké zahraniční politiky od prezidentských voleb v listopadu 2008 70
  - 4.10. Obamův zahraničně politický tým 71
  - 4.11. Zahraniční politika vs. domácí problémy 76

5. ROLE MÉDIÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA (Jana Sehnálková) 80
  - 5.1. Fenomén Soft News a polarizace mediální scény 83
  - 5.2. Obama a média 87

6. VLIV THINK TANKŮ NA ZAHRANIČNÍ POLITIKU USA (Ramzi Abu-Eid) 90
  - 6.1. Prezidentské administrativy a think tanky 92
  - 6.2. Obama a jeho think tanky 95

7. LIBERALIZACE SVĚTOVÉHO OBCHODU A MEZINÁRODNÍ HOSPODÁŘSKÉ INSTITUCE (David Müller) 102
  - 7.1. Pozice Spojených států ve světovém obchodu a mezinárodních hospodářských institucích 102
  - 7.2. Trendy 104
  - 7.3. Co lze čekat od nové administrativy 105

8. MEZINÁRODNÍ OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (David Müller) 108
  - 8.1. Význam enviromentálních témat 108
  - 8.2. Trendy 108
  - 8.3. Co lze očekávat od nové administrativy 110

9. PODPORA DEMOKRACIE (Jana Sehnálková) 114

10. POSTOJ K MEZINÁRODNÍM ORGANIZACÍM (Jan Bečka) 122
  - 10.1. Zahraniční politika Bushovy administrativy a mezinárodní organizace 126
  - 10.2. Obamova administrativa a mezinárodní organizace: návrat k multilaterálnímu řešení problémů? 126

11. PROTIRAKETOVÁ OBRANA (Ramzi Abu-Eid) 132
  - 11.1. Obamova administrativa – změna i pro NMD? 132
  - 11.2. Globální strategický rámeček 135
  - 11.3. Nejistý třetí pilíř 137

12. AMERICKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI ČÍNĚ (Jana Sehnálková) 142
  - 12.1. Spolupráce, spolupráce, spolupráce 143
  - 12.2. Cesta k úspěchu: Dialog 146
  - 12.3. Čína, USA a ekonomická krize 149
  - 12.4. Dolar vs. Juan 151
  - 12.5. Tchaj-wan 153
  - 12.6. Vojenská spolupráce 161
  - 12.7. USA a čínský Nový bezpečnostní koncept 164
  - 12.8. Severní Korea v americko-čínských vztazích 165
  - 12.9. Multilaterální spolupráce 167
  - 12.10. Kontrola šíření zbraní hromadného ničení 167
  - 12.11. Suverenita a intervence 169
  - 12.12. Další důležitá témata americko-čínských vztahů 172
  - 12.13. Závěr 175

13. AMERICKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU (Jiří Skoupý) 178
  - 13.1. Vývoj americko-ruských vztahů v novém tisíciletí 178
  - 13.2. Příčiny současného neutěšeného stavu vzájemných vztahů 179
  - 13.3. Výhled pro americko-ruské vztahy za prezidenta Obamy 180

14. EVROPA A TRANSATLANTICKÉ VAZBY V ZAHRANIČNÍ POLITICE USA (David Müller) 186
  - 14.1. Význam transatlantických vazeb pro Spojené státy 186
  - 14.2. Trendy 186
  - 14.3. Co lze očekávat od nové administrativy 189

15. BLÍZKÝ VÝCHOD (Ramzi Abu-Eid, Michal Thim) 194
  - 15.1. Obecná východiska zahraniční politiky USA vůči Blízkému východu 194
  - 15.2. Vybrané problémy a politiky vůči konkrétním státům 195

16. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V JIŽNÍ ASII (Jan Bečka) 218
  - 16.1. Bushova administrativa a jižní Asie: stará spojení, noví nepřátelé, nové výzvy 218
  - 16.2. Indie jako nový strategický partner Spojených států? 221
  - 16.3. Jižní Asie a Obamova nová zahraniční politika 222

17. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V JIHOVÝCHODNÍ ASII (Jan Bečka) 228
  - 17.1. Politika Bushovy administrativy v jihovýchodní Asii 228
  - 17.2. Obamova administrativa a její zahraničněpolitické cíle v jihovýchodní Asii 233

18. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V LATINSKÉ AMERICE (Kryštof Kozák) 240
  - 18.1. Obecná východiska zahraniční politiky USA vůči Latinské Americe 240
  - 18.2. Celoregionální témata a spolupráce 241
  - 18.3. Vybrané problémy a politiky vůči konkrétním státům 243
  - 18.4. Závěrečné shrnutí: Perspektivy vztahů Latinské Ameriky a Spojených států 248

19. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V AFRICE (Jan Bečka) 250
  - 19.1. Afrika: největší úspěch Bushovy administrativy? 250
  - 19.2. Nástup Obamovy administrativy: nová éra americko-afrických vztahů? 254

20. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA A ČESKÁ REPUBLIKA (Kryštof Kozák) 262
  - 20.1. Obecná východiska 262
  - 20.2. Strategické bezpečnostní partnerství? 263
  - 20.3. Perspektivy bilaterálních vztahů 264

21. PERSPEKTIVY ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ (Kryštof Kozák, Jakub Lepš) 270
  - 21.1. Barack Obama – zhodnocení a krátkodobý výhled 270
  - 21.2. Konceptuální výzvy pro zahraniční politiku USA 272
  - 21.3. Perspektivy vývoje 274

22. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK 278

23. REJSTŘÍK 282

24. BIBLIOGRAFIE 292

- AUTOŘI STUDIE 307

SHRNUTÍ

Předkládaná publikace analyzuje současnou zahraniční politiku Spojených států amerických včetně perspektiv do budoucna. První část se v obecné rovině zabývá procesem vytváření zahraniční politiky v USA, a to jak jejími základními ideovými zdroji, tak byrokratickými strukturami, které do její tvorby vstupují. Zmíněny jsou též limity a omezení (vojenské, ekonomické, politické), které tvoří mantinely pro její utváření. Na závěr je podrobněji rozebrána role médií a think-tanků v souvislosti se zahraniční politikou.

Druhá část se věnuje vybraným mezinárodněpolitickým otázkám, které mají v současnosti celosvětový dosah a ve kterých hraje postoj Spojených států významnou roli. Jedná se zejména o problematiku světového obchodu, mezinárodní ochrany životního prostředí, podpory rozšiřování demokracie či z pohledu České republiky významnou otázku výstavby protiraketové obrany.

V následující části je podrobněji rozebírána zahraniční politika v jednotlivých světových regionech, podle jejich významu pro USA. U každého regionu jsou zmíněny nejdůležitější události z posledních let, současné směřování a základní priority zahraniční politiky USA a perspektivy možného budoucího vývoje. V některých případech je zvláštní pozornost věnována konkrétním bilaterálním vztahům. Prostor je věnován i vztahům s Českou republikou.

Závěrečná část obsahuje v prvé řadě celkové zhodnocení počátečního období prezidentství Baracka Obamy, a to jak z hlediska jeho vnitřního fungování, tak i v perspektivě kontinuity s předchozí administrativou. Kromě symbolických gest, která zlepšila obraz USA ve světě, zatím nedošlo k reálným posunům v důležitých otázkách. Následuje pasáž, která se v širším kontextu zamýšlí nad konceptuálními problémy, které budou muset Spojené státy s největší pravděpodobností řešit. Patří mezi ně zejména pomalý relativní pokles vlivu Washingtonu na mezinárodní dění a s tím související návrat k multilateralismu, jakož i rozšiřování zóny bezpečných, prosperujících a demokratických států. Na tuto část navazuje sekce věnovaná nastínění optimistického a pesimistického scénáře možného budoucího vývoje, která reflektuje dílčí poznatky z jednotlivých kapitol knihy.

SUMMARY

The publication analyzes current the foreign policy of the United States and outlines perspectives for future developments. The first part focuses on the process of foreign policy making in the U.S., including a section devoted to general ideas and concepts driving U.S. foreign policy. Bureaucratic structures involved in policy-making are analyzed in the following section. In addition to a close look at the economic, political and military limits of Washington's power to shape world events, the impact of the media and think tanks on U.S. foreign policy is examined.

The second part of the study explores specific issues with global significance in areas where the U.S. plays an important role. It includes sections on world trade, global cooperation on environmental issues, support for spreading democracy or the ballistic missile defense program, which is particularly relevant with respect to the Czech Republic.

The next part covers U.S. foreign policy in major world regions, with states that are particularly important for the U.S. examined in detail. This chapter analyzes the latest developments in relations with the U.S., the current state of U.S. foreign policy as well as perspectives for the future. A special section is dedicated to Washington's bilateral ties with the Czech Republic.

The final part contains an overall assessment of the first months of Obama's foreign policy, both with respect to its internal functioning and continuity with the previous administration. Apart from symbolic gestures, which have improved the image of the United States throughout the world, no real breakthroughs on major issues have been achieved so far. The next section focuses on major conceptual challenges facing the United States in the foreseeable future. These include primarily a gradual relative decline of U.S. influence in international affairs and a corresponding return to multilateralism. Another challenge lies in the continuation of the process whereby the zone of stable, prosperous and democratic states keeps expanding. Reflecting the findings from the individual chapters of the project, the concluding section outlines an optimistic and a pessimistic scenario of possible future developments.

1. ÚVOD

1.1. CÍL

Studie si dává za cíl provést detailní analýzu současné zahraniční politiky Spojených států, a to jak z hlediska procesu jejího vytváření, tak i aplikace v jednotlivých klíčových regionech. Práce se následně pokusí představit perspektivy dalšího vývoje a zhodnotit potenciál změn, které pro Ameriku i její odpůrce a spojence znamenají nástup administrativy prezidenta Obamy. Součástí projektu je i zvážení implikací pro Českou republiku a její zahraniční politiku v nejbližších letech.

1.2. HLAVNÍ OTÁZKY

Opakuje se, resp. bude se v nadcházejících letech opakovat, analogická situace z konce 60. a 70. let minulého století, kdy neúspěšná válka ve Vietnamu přinesla dalekosáhlé změny v americké společnosti i vládě?

Pokud Amerika opravdu prochází výraznými společenskými změnami, jak se to projeví na jejím zahraničně-politickém kurzu? Dojde např. k posunu směrem k izolacionismu, případně můžeme čekat větší ochotu Washingtonu koordinovat svoji zahraniční politiku se spojenci, a to nejen těmi nejbližšími (jako např. Velkou Británií)? Bude nadále pokračovat ideologický přístup charakteristický pro první období prezidenta Bushe, nebo máme spíše čekat návrat k pragmatičtějšímu pojetí 90. let? Do jaké míry může dojít k obnovení důvěry v multilaterální organizace typu OSN a NATO? Zůstane hlavním regionálním tématem americké zahraniční politiky situace na širším Středním východě, nebo se pozornost přesune na strategické soupeření s Čínou či Ruskem? Jakou roli v tomto může hrát EU a ČR? V nejobecnější rovině se pak musíme i ptát, do jaké míry bude zahraniční politika nosným tématem příští administrativy? Poté, co Irák sehrál významnou roli ve volební kampani v roce 2008, udrží se po volbách zahraniční politika na úrovni důležitého tématu veřejné debaty, nebo se spíše přesune z centra zájmu médií a voličů např. do sféry think tanků, které budou pod prahem pozornosti široké veřejnosti přicházet se svými návrhy, které pak mohou mít dalekosáhlé dopady v budoucnu (viz například vliv materiálů Project for a New American Century z 90. let na administrativu George W. Bushe)? A konečně budou Spojené státy pokračovat ve vyhledávání účelových spojenectví a polarizačním přístupu k Evropě (Old Europe vs. New Europe), nebo se pokusí vytvořit silnější partnerský vztah s EU? Bude i nová Obamova administrativa pokračovat v rozvoji systému protiraketové obrany? Jakou roli v mezinárodní politice spatřují USA pro střední a menší země, jako je Česká republika? A co budou všechny tyto možné změny ve Spojených státech případně znamenat pro Českou republiku a její zahraniční politiku?

1.3. VÝCHOZÍ TEZE

Po kontroverzním vítězství v prezidentských volbách v roce 2000 se prezidentu Bushovi až do teroristických útoků z 11. září 2001 nedařilo získat podporu Američanů, jeho popularita a podpora republikánské agendy v období 2001–2004 pak byla do značné míry založena na vnímání George W. Bushe jakožto „válečného“ prezidenta, který si v této pro Ameriku těžké době zaslouží loajální podporu (tzv. „rally 'round the flag“ effect). Té se mu opravdu dostávalo jak od voličů, tak opozičních demokratů, tak i hlavních médií. Tato situace do značné míry vysvětluje Bushův úspěch v prezidentských volbách v roce 2004, po kterých nicméně postupně dochází k oslabování podpory Bushovy administrativy i celé republikánské agendy. Např. v oblasti zahraniční politiky se jedná o diskreditaci receptů neokonzervativců na demokratizaci zemí Blízkého východu či podpora unilaterární americké zahraniční politiky zaměřené na změnu nepřátelských režimů na více frontách.

Na straně druhé vývoj v posledních 2–3 letech před prezidentskými volbami naznačuje, že ačkoliv voliči do značné míry přenášejí svoji nespokojenost s válkou v Iráku i s domácí politickou situací na celou Republikánskou stranu, a to jak na federální, tak na státní úrovni (Republikáni ztratili ve volbách v roce 2006 celkově šest senátorů, 30 zástupců ve sněmovně reprezentantů a na státní úrovni oslabili o šest guvernérů), Demokratické straně se z tohoto vývoje nedařilo vytěžit tolik, kolik by si její představitelé přáli (Demokraty kontrolovaný Kongres nebyl o mnoho populárnější než Bílý dům – v jednom z hlavních průzkumů veřejného mínění z konce července 2007 ztrácel prezident Bush v popularitě u voličů oproti Kongresu pouhé čtyři procentní body, konkrétně 33 % vs. 37 %).¹ Za hlavního viníka iráckých a dalších problémů je považován Bushův tým, od jehož nekompetentních rozhodnutí a nejhorších přehmatů se mnozí Republikáni sice obezřetně, nicméně se vzrůstající intenzitou pokoušeli v průběhu kampaně v roce 2008 distancovat. Republikánským kandidátům na všech úrovních nakonec ve volbách nepodařilo přesvědčit Američany, že oni sami jsou schopni vést Ameriku lépe než současný Bílý dům, což vedlo k výraznému vítězství demokratů. Potvrdila se tak vysoká míra diskreditace nejen týmu kolem George W. Bushe, ale do jisté míry i obecně konzervativních hodnot, které jeho administrativa prosazovala.

Už z předvolebních programů, které víceméně odrážejí náladu společnosti a celé politické scény, a z veřejných prohlášení hlavních kandidátů obou stran na post příštího prezidenta USA, šlo očekávat, že radikální změny lze po volbách v roce

---

1 *Washington Post-ABC News Poll*, July 30, 2007; k dispozici na: <http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/ssi/polls/postpoll_072307.html> (poslední přístup 30. června 2009).

2008 nastanou spíše v oblasti zdravotní péče či regulace přistěhovalectví než celkového zaměření americké zahraniční politiky. To se týká jak pokračování války proti terorismu, tak otázek základního přístupu ke spojencům a mezinárodním organizacím. Nicméně vývoj situace v Iráku a v Afghánistánu nepochybně výrazně ovlivní budoucí přístup USA k řešení mezinárodních krizí, ať už se jedná o Írán, Severní Koreu, případně Palestinu, Kubu či další země a regiony.

1.4. STRUKTURA PRÁCE

Předkládaná studie v první obecnější části analyzuje různé ideové zdroje současné americké zahraniční politiky, komplexní proces jejího vytváření a nástroje a limity, které pro její provádění existují. Tyto faktory se proměňují jen velmi pomalu, nicméně jednotlivé kapitoly se snaží postihnout hlavní vývojové trendy na počátku 21. století. Důležitým momentem je pak zhodnocení toho, nakolik představuje administrativa Baracka Obamy zásadní zlom oproti předcházející administrativě George W. Bushe, kdy se jednotliví autoři vesměs shodují na tom, že dochází spíše ke změně stylu než k přehodnocení základních východisek americké zahraniční politiky.

Ve druhé části se pak publikace zaměřuje na rozbor specifických oblastí americké zahraniční politiky, ve kterých je vývoj dynamičtější než v obecnějších otázkách. Díky široké spolupráci odborníků, kteří se specializují na jednotlivá teritoria, publikace detailně pokrývá i regionální aspekty současné zahraniční politiky, včetně samostatné kapitoly věnované České republice. Vzhledem k tomu, že jednotlivé oblasti a státy nemají z hlediska zahraniční politiky USA stejnou váhu, tak se i rozsah a detailnost zpracování jednotlivých kapitol liší. Snahou autorů bylo, aby výsledná podoba a rozsah rámcově odpovídaly pozornosti, které se jednotlivým regionům ze strany americké administrativy dostává. V každém z regionů jsou pro Spojené státy důležitá jiná témata (např. humanitární pomoc v Africe oproti nešíření jaderných zbraní ve Východní Asii), čemuž je přizpůsobena i různorodá metodologie jednotlivých kapitol ve druhé části. V případě jednotnějšího a centralizovanějšího přístupu by totiž hrozilo potlačení výrazných regionálních aspektů zahraniční politiky Spojených států, které jsou často přinejmenším tak důležité jako dílčí posuny v obecnějších trendech. Právě spojení poznatků z první a druhé části pak umožňuje předložit komplexní zhodnocení současného vývoje zahraniční politiky USA.

Větší část textů jednotlivých autorů byla odevzdána k 1. dubnu 2009, editace byla dokončena k 30. červnu 2009.

ČÁST I.

PROCES VYTVÁŘENÍ ZAHRANIČNÍ POLITIKY USA

2. IDEOVÉ ZÁKLADY ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ

Jiří Skoupý

2.1. VNITROPOLITICKÝ KONTEXT AMERICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Zásadní premisou pro porozumění zahraniční politice Spojených států amerických je skutečnost, že odráží nastavení amerického politického prostředí a že na její utváření má vliv celá řada aktérů a institucí. Kontext, ve kterém vzniká americká zahraniční politika, vychází z obecnějšího hlediska demokratického liberalismu, což je základní koncept pro celý americký politický systém.¹ Tato definice odráží fakt, že Spojené státy jsou liberální společností, která klade důraz především na svobodu jednotlivce, ochranu soukromého vlastnictví, omezenou vládní moc a nadřazenost právního řádu. V ekonomické rovině přívlastek liberální označuje kapitalistický systém založený na volném trhu, svobodě podnikání a, opět, soukromém vlastnictví.²

Na utváření kontextu americké zahraniční politiky mají vliv ještě další myšlenkové koncepty významné pro americkou společnost jako celek. Idea rovnostářství přináší do procesu tvorby zahraniční politiky snahu o stejné příležitosti pro každého. Americká pluralitní tradice zase znamená, že jsou akceptována rozhodnutí, která jsou vyjádřením vítězství větší skupiny nad menší, samozřejmě za předpokladu svobodné příslušnosti k jakékoli zájmové skupině a ochrany práv menšiny. Význam principu legalismu pak vede k preferenci řešit konflikty právní cestou.

Důležité je, že všechny tyto uvedené znaky jsou doplněny zásadním přesvědčením, že popsaný společenský systém by měl být cílem všech národů. Výjimečné postavení i historická role USA posilují představu, že demokratický liberalismus je nejlepší a nejvhodnější volbou pro všechny země světa i jejich obyvatele.³ Tato představa pak zásadním způsobem vstupuje do procesu tvorby zahraniční politiky, ve které je zásadní důraz kladen na nutnost ochrany amerického politického systému.

---

1 Pro představení společenského kontextu americké zahraniční politiky používá tato kapitola právě Scottovu knihu, protože dle názoru autora nabízí dobrý podklad pro přehled základních zahraničně-politických orientací, které sdílí i další autoři a které budou zmíněny dále v této kapitole. Scott, James A. (ed.): *After the End: Making U.S. Foreign Policy in the Post-Cold War World*, Duke University Press (Durham, NC, 1998), s. 3.

2 Zde je nutné mít na paměti, že pojem liberalismus je dnes v USA používán s trochu jiným významem než v Evropě. Označení liberální je ve Spojených státech rezervováno pro levicovou politiku, a to včetně oblasti zahraniční politiky.

3 Scott, James A.: *After the End...*, s. 4.

2.2. ZÁKLADNÍ AMERICKÉ ZAHRA NIČNĚPOLITICKÉ ORIENTACE

Z výše popsaného ideového kontextu vycházejí základní ideové přístupy k zahraniční politice. Dají se vyjádřit jako dvojice protikladných postojů reagující na základní problémy, kterým musí čelit tvůrci americké zahraniční politiky. Tyto zásadní otázky znějí:

- Do jaké míry má americká zahraniční politika odrážet vyšší morální cíle a do jaké naopak čistě americké zájmy?
- Jak výrazně a zda vůbec mají být Spojené státy zapojené do celosvětového dění?
- Měly by se Spojené státy snažit více spolupracovat s dalšími partnery i za cenu zvýšené nutnosti dělat nechtěné kompromisy?

První dilema, tj. konflikt morálky a vlastních zájmů, je stálým tématem americké zahraniční politiky již od dob vzniku nezávislých Spojených států, neboť ideologie a reálné zájmy spolu vždy koexistovaly v „dynamickém a nevyjasněném vztahu“.⁴ Podle vybraného způsobu řešení této otázky americká zahraniční politika osciluje mezi koncepcemi idealismu a realismu. Idealisté⁵ usilují o co největší roli morálních principů v zahraniční politice a obvykle se vyznačují snahou o prosazování amerických hodnot na univerzální úrovni v duchu výše popsané americké výjimečnosti. Na opačném pólu realisté argumentují tím, že americká zahraniční politika by měla být vedena přísně podle amerických národních zájmů, které se často dají vyjádřit pomocí kategorií peněz a (nejčastěji ozbrojené) moci. Při vytváření konkrétní politiky se snaží vyvarovat aplikování komplexních morálních a ideologických schémat, naopak se snaží o co nejužší definici národních zájmů.⁶ Výsledná podoba americké zahraniční politiky se většinou nachází někde uprostřed těchto dvou extrémů, protože otázkou vždy bylo spíše jakým způsobem, a ne zda vůbec zahrnout americké hodnoty do zahraniční politiky.⁷

Otázka míry zapojení Spojených států do světového dění taktéž nabízí dvě protichůdné odpovědi. Na jedné straně stojí izolacionismus, tedy snaha vyvést

---

4 Leffler, Mervyn P.: *9/11 and the Past and the Future of American Foreign Policy*, International Affairs, Vol.79, No.5, s. 1050.

5 Označení představitelů jednotlivých ideových směrů je ovšem rozmanité. Idealisté jsou podle Scotta „moralisté“, podle Arthura Schlesingera „mesianisté“. Schlesingerovo označení citováno podle SELDEN, Zachary: *Neoconservatives & American Mainstream*, Policy Review, Issue 124 (April/May 2004), s. 32.

6 Krauthammer, Charles: *The Unipolar Moment*, Foreign Affairs, Vol.70, Issue 1, s. 28.

7 Halper, Steven, Clarke, Jonathan: *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*, Cambridge University Press (Cambridge 2004), s. 159.

USA ze zásadních závazků v okolním světě. Jeho kořeny se dají vysledovat až k Winthropově vizi „města na hoře“, též ve Washingtonově posledním projevu v prezidentské funkci nebo v Adamsově řeči o „hledání monster“.⁸ Stejně jako realisté dávají izolacionisté přednost úzké definici národních zájmů, která by podstatně omezila nutnost jednat mimo USA a umožnila soustředit se na dlouhodobý domácí rozvoj, který by sloužil jako pozitivní příklad okolnímu světu.⁹ Opačný proud představuje internacionalismus, který má za to, že Spojené státy by měly nabídnout světu americkou angažovanost a aktivně se podílet na utváření mezinárodní politiky. Vyznačuje se ochotou a připraveností použít americkou moc a zasáhnout v nejrůznějších světových otázkách. Zajímavým faktem je, že tyto dva protichůdné přístupy mají často shodný cíl, tj. transformaci světa k lepšímu. Zásadně se ovšem liší ve zvolených prostředcích – zatímco izolacionisté by rádi změnilí svět poskytnutím příkladu, internacionalisté jsou přesvědčeni, že svého cíle nedosáhnou bez aktivního amerického zapojení.¹⁰

Otázka míry zapojení USA ve světě se znovu objevila ve zvýšené intenzitě právě v období po skončení studené války. Tou dobou došlo k oslabení domácího politického konsenzu z doby studené války, který předpokládal, že USA musí být aktivní ve světovém dění, aby mohly úspěšně čelit zásadní hrozbě komunismu.¹¹ Současně se stoupenci internacionalismu začali v mnohem větší míře zabývat třetí otázkou, tj. za jakých podmínek je spolupráce s ostatními státy žádoucí.¹² K této otázce lze opět identifikovat dva možné přístupy. Příznivci unilateralismu jsou přesvědčeni, že Amerika by měla především sledovat své národní zájmy a spolupráce s ostatními zeměmi je vítanou, ale zdaleka ne nutnou součástí tohoto úsilí. Bezprecedentní vojenská, hospodářská i kulturní dominance Spojených států po skončení studené války¹³ dále přispívá k posílení tohoto názorového proudu. Vědomy si své síly se USA nemusí tolik ohlížet na postoje ostatních aktérů mezinárodního dění. Na dru-

---

8 Formulace „město na hoře“ pochází z kázání budoucího guvernéra Massachusetts Johna Winthropa z roku 1630. Winthrop soudil, že jeho kolonie poslouží jako model hodný následování pro ostatní protestantské komunity ve světě. Washington se ve svém projevu na rozloučenou vyslovil proti uzavírání spojenečství s evropskými mocnostmi s poukázáním na rozdílné zájmy Ameriky a Evropy. Podpořil rozvíjení obchodních vztahů, ale varoval před bližším politickým sblížením. Text projevu dostupný na <http://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp> (poslední přístup 31.3.2009).

9 Krauthammer, Charles: *The Unipolar Moment Revisited*, National Interest, Issue 70 (Winter 2002/2003), s. 15.

10 Scott, James A.: *After the End...*, s. 6.

11 Krauthammer, Charles: *The Unipolar Moment*, s. 23.

12 Nye, Joseph: *The New Rome Meets the New Barbarians*, The Economist, Vol.362, Issue 8265, pp.23–25.

13 Pro analýzu dominantního postavení Spojených států ve světě po skončení studené války, viz např. Wohlforth, William C.: *The Stability of a Unipolar World*, International Security, Vol.24, No.1 (Summer 1999), pp.5–41.

hé straně multilateralisté zdůrazňují význam kooperace s ostatními státy, která v konečném důsledku lépe poslouží americkým zájmům, než kdyby se Spojené státy rozhodly řešit vše po svém. I když je totiž unilaterální postup z krátkodobého hlediska možný, vyvolává v dlouhodobém horizontu nechuť až odpor ostatních států, jejichž zájmy jsou přehlíženy.

Nabídnutý přehled hlavních myšlenkových proudů v americké zahraniční politice jistě nelze považovat za vyčerpávající nebo jediný správný. Různí autoři používají vlastní klasifikace, které však rámcově vycházejí z výše uvedených kategorií, a kombinují je podle svého uvážení, případně zvýrazní jeden z aspektů. Henry Kissinger charakterizuje americkou zahraniční politiku jako rovnováhu „globalismu“ a „izolacionismu“, Arthur Schlesinger jako soubor „realismu“ s „mesianismem“.¹⁴ Walter Russel Mead rozlišuje čtyři hlavní názorové školy, které pracují s výše uvedenými proudy: ekonomické nacionalisty, idealistické internacionalisty, izolacionisty a populistické nacionalisty.¹⁵ Bylo by možné pokračovat ve výčtu dále, ale uvedené příklady postačí pro dokreslení skutečnosti, že americká zahraniční politika byla vždy chápána také z hlediska konfliktu idejí v jejím pozadí.¹⁶

2.3. OBAMOVA ADMINISTRATIVA V IDEOVÉM KONTEXTU TVORBY AMERICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Výše popsaný teoretický základ demonstruje, že americká zahraniční politika se pohybuje mezi jasně vymezenými mantinely a vychází z dlouhodobě konstantních ideových principů. Z tohoto důvodu vykazuje americká zahraniční politika značnou míru kontinuity, i když kontrast mezi Barackem Obamou a jeho předchůdcem vzbuzuje určitá očekávání ohledně korekce amerického zahraničněpolitického kurzu. Tyto korekce bude ovšem třeba hledat spíše v rovině způsobu vedení zahraniční politiky, než v rovině jejího reálného obsahu.

Prezident George W. Bush zvolil jako definující prvek své vlády válku proti terorismu, kterou pojal jako šanci šířit americké hodnoty a ideály, což ovšem ostře

---

14 McDougall, Walter A.: *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World Since 1776* (Houghton Mifflin, 1997). Citováno podle Selden, Zachary: *Neoconservatives & American Mainstream*, Policy Review, Issue 124 (April/May 2004), s. 32.

15 Zatímco internacionalisté a izolacionisté byli definováni již dříve, zbylé dvě skupiny zasluží dovyšvětlení. Ekonomičtí nacionalisté jsou podle Meada většinou stoupenci liberalizace světového obchodu a zároveň silného amerického vojensko-průmyslového komplexu. Populističtí nacionalisté se snaží ochránit dělnickou a střední třídu před negativními dopady kapitalismu, své hlavní odpůrce vidí v „elitních“ vrstvách americké společnosti. Mead, Walter R.: *Power, Terror, Peace and War: America's Grand Strategy in a World at Risk*, Knopf Publishing Group (New York, 2004), s. 84.

16 Selden, Zachary: *Neoconservatives...*, s. 4.

kontrastovalo s jeho předvoleními prohlášeními.¹⁷ Označení Bushe jako čirého idealisty by ale nebylo přesné ani proto, že pod vlivem neúspěchů v tažení proti terorismu poněkud slevil ze svých demokratizačních nároků nebo proto, že ve vztazích s Čínou jasně preferoval rozvoj ekonomických vztahů bez ohledu na porušování lidských práv či uzavřenost politického systému. Prezident Obama v podstatě také vykazuje obdobný mix idealismu a realismu. Na jedné straně stále identifikuje rozvoj demokracie v Iráku i Afghánistánu jako nedílnou součást probíhajícího střetnutí s terorismem, na druhé straně Obama alespoň zatím neklade přehnaný důraz na morální otázky typu lidská práva, jak o tom svědčí první přímá jednání nové administrativy s Ruskem¹⁸ nebo Čínou.¹⁹ Od nového amerického prezidenta lze tedy očekávat pokračování pragmatického balancování mezi ideály a zájmy.

Otázku míry zapojení USA ve světě taktéž nečeká zásadní přehodnocení. Jak již bylo zdůrazněno, Spojené státy vedou od skončení druhé světové války aktivní zahraniční politiku po celém světě a tento trend byl ještě prohlouben za George W. Bushe zahájením vojenských operací v Afghánistánu a Iráku v rámci boje proti terorismu. Nová Obamova administrativa nehodlá na celkové angažovanosti USA ve světě nic měnit, ačkoliv dochází pod tlakem vývoje k určitému posunu v prioritách, například od relativně stabilizovaného Iráku směrem k eskalaci v Afghánistánu, se kterým bývá stále častěji spojována i zhoršující se bezpečnostní situace v Pákistánu.²⁰

Největší změny ve způsobu tvoření i vedení americké zahraniční politiky lze očekávat v její třetí popisované dimenzi, tedy v otázce spolupráce s ostatními zeměmi světa. Prezident Bush mladší, a to zejména ve svém prvním funkčním období, vykazoval známky amerického unilateralismu, který výstižně charakterizují americká nepřístupnost k mezinárodním iniciativám jako Kjótský protokol, dohoda

---

17 Počáteční odpor Bushova zahraničněpolitického týmu k idealistickým projektům „nation-building“ je dobře vidět v programovém prohlášení Condoleezy Riceové během předvolební kampaně v roce 2000. Viz Rice, Condoleezza: *Promoting the National Interest*, Foreign Affairs, Vol.79, No.1 (January/February 2000), s. 45–62. Posun v prezidentské postojí pod vlivem probíhající války proti terorismu znázorňuje jeho zpráva o stavu Unie z roku 2004.; k dispozici na: <<http://usgovinfo.about.com/library/weekly/aasou2004.htm>> (poslední přístup 15. dubna 2009).

18 Viz jednání prezidentů Obamy a Medveděva během summitu G20 v Londýně na začátku dubna 2009; Fedynsky, Peter (2009): “Russia Hails First Obama-Medvedev Meeting,” *Voice of America*, April 2, 2009 <<http://www.voanews.com/english/2009-04-02-voa24.cfm>> (poslední přístup 15. dubna 2009).

19 Viz první cesta ministryně zahraničí Clintonové do východní Asie: *The Economist* (2009): Hillary Says Hello to Asia, February 19, 2009 <http://www.economist.com/world/asia/displayStory.cfm?story_id=13145069> (poslední přístup 15. dubna 2009).

20 O navýšení počtu amerických vojáků v Afghánistánu na více než 50 000 více např. zde: COOPER, Helene (2009): Putting Stamp on Afghan War, Obama Will Send 17,000 Troops, *New York Times*, February 17, 2009 <http://www.nytimes.com/2009/02/18/washington/18web-troops.html?_r=1> (poslední přístup 15. dubna 2009).

o zákazu pozemních min, či ustavení Mezinárodního soudního tribunálu. Jasným signálem unilateralistické politiky pak bylo zahájení války proti režimu Saddáma Husajna v rámci boje proti terorismu, které způsobilo zásadní rozkol v nejvýznamnějším spojeneckém svazku USA a výrazně oslabilo pozici OSN.²¹ Barack Obama naproti tomu dává přednost multilaterálnímu jednání, a to jak ve vztahu ke spojencům, tak i k protivníkům Spojených států. Jako příklady mohou posloužit úsilí současné administrativy více zapojit NATO do tažení v Afghánistánu,²² možnou dohodu o globálním oteplování za účasti USA,²³ i otevřenější přístup vůči Kubě²⁴ nebo snaha navázat přímý dialog s Íránem.²⁵ Obamův multilaterální přístup má ovšem také své limity. V budoucnu bude obtížné nalézt motivaci pro Spojené státy setrvat v započatém kurzu, pokud by partneři USA odmítli nést odpovědnost plynoucí z větší role při rozhodovacích procesech. Problémy v nastoupeném kurzu může způsobit už např. vlažná reakce evropských partnerů na nedávnou americkou žádost o větší angažovanost v Afghánistánu. Stejně tak probíhající ekonomická krize může, přinejmenším dočasně, utlumit multilateralistické sklony tvůrců americké diplomacie. Uvážíme-li základní premisu této kapitoly, totiž že americká zahraniční politika je produktem domácího politického prostředí, je možné spatřovat hrozby v podobě silících protekcionistických hlasů i celkového poklesu zájmu o kultivování dobrých vztahů Spojených států s ostatními zeměmi s poukázáním na absolutní prioritu obnovy amerického národního hospodářství. Hrozby proto, že multilateralismus s sebou přináší četné politické výhody, jako například snížené náklady na dosahování vytyčených cílů společným postupem koaličních partnerů při řešení prakticky jakéhokoli mezinárodního problému.

---

21 Typickým pro tuto „aroganci moci“ se stal výrok ministra obrany Donalda Rumsfelda, že mise určuje koalici, nikoliv naopak.

22 McKeeby, David (2009): Obama Urges Renewed NATO Effort in Afghanistan, America.gov, March 26, 2009 <<http://www.america.gov/st/peacesec-english/2009/March/20090326141611idybeekcm0.4748804.html>> (poslední přístup 15. dubna 200).

23 Revkin, Andrew C. (2009): Obama Creates Forum on Energy and Climate, New York Times, March 28, 2009 <<http://dotearth.blogs.nytimes.com/2009/03/28/obama-creates-forum-on-energy-climate/?scp=4&sq=Obama%20climate%20change&st=cse>> (poslední přístup 15. dubna 2009).

24 *The Economist* (2009): Havana Change of Heart, April 15, 2009 <http://www.economist.com/daily/news/displaystory.cfm?story_id=13481941> (poslední přístup 16. dubna 2009).

25 *The Economist* (2009): Reaching out to Iran, March 20, 2009 <http://www.economist.com/world/mideast-africa/displaystory.cfm?story_id=13350657> (poslední přístup 15. dubna 2009).

3. LIMITY ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ

David Müller, Kryštof Kozák, Jiří Skoupý

3.1. VOJENSKÝ ROZMĚR AMERICKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY

Stávající situace

Mezi významné nástroje americké zahraniční politiky patří americké ozbrojené síly, které jsou bez diskuse obecně považovány za nejmocnější a nejlépe vycvičené na světě. Jejich použití, hrozba jejich použitím i pouhá samotná implikovaná možnost jejich použití představuje významný zdroj geopolitické moci USA. Spojené státy mají k dispozici technologicky nejvyspělejší vojenské jednotky, jejich výdaje na obranu jsou suverénně celosvětově nejvyšší, a jsou jedinou zemí schopnou zasáhnout vojensky s rozhodující silou v jakémkoli zásadním konfliktu kdekoli na světě bez významnějších dopadů na domácí hospodářství. Americké ozbrojené síly čítají přes 2,2 milionu osob, z toho 1,4 milionu v aktivní službě, což USA řadí početně na druhé místo na světě za Čínskou lidovou republiku, jejíž armáda je však technologicky mnohem zaostalejší.

V současné době vedou Spojené státy dvě válečné operace v rámci probíhající války proti terorismu (*Global War on Terror*, GWOT). V Iráku (*Operation Iraqi Freedom*) působí cca 140 000 amerických vojáků¹, přičemž prezident Obama ohlásil jejich stažení do srpna 2010, kdy v zemi zůstane až 50 000 vojáků jako dočasné síly až do úplného stažení do konce roku 2011. V Afghánistánu (*Operation Enduring Freedom*) je nyní cca 60 000 amerických vojáků,² stávající administrativa má v úmyslu jejich počet až zdvojnásobit.

Probíhající trendy v amerických ozbrojených silách

Na začátku nového tisíciletí se americké ozbrojené síly stále nacházejí ve stadiu transformace z robustního nástroje americké zahraniční politiky z dob studené války v entitu lépe připravenou reagovat na nastalé změny v mezinárodním bezpečnostním prostředí. Americká vojenská angažmá během 90. let minulého století, např. v Haiti, Somálsku či Bosně, jasně demonstrovaly měnící se charakter budoucích misí pro americká vojska směrem od tradičních válečných operací (směrem k tzv. mimoválečným operacím – *Operations Other Than War*, OOTW³), což

---

1 Detailnější informace jsou k dispozici např. na oficiálních stránkách ozbrojených sil v Iráku. Viz webová stránka Multinational Force in Iraq – www.mnf-iraq.com.

2 Pro bližší informace viz oficiální stránky International Security Assistance Force – http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf (poslední přístup 15.3.2009).

3 Kvalitní rozbor zvýšeného důrazu na OOTWs nabízí kagan, Frederick (2006): *Finding the Target: The Transformation of American Military Policy* (Encounter Books, New York), zejména kapitoly 4 (The New World Order) a kapitola 6 (Transformation in Strategic Pause).

válka s terorismem po útocích z 11. září potvrdila. Působivá konvenční vítězství Spojených států v úvodních fázích tažení proti Tálíbanu a Iráku sice dokázaly americkou převahu v tradičním vedení války, neschopnost USA dovést obě tažení do vítězného konce i po letech snažení ovšem ukazuje, že hlavní vojenská výzva pro Spojené státy spočívá v tzv. asymetrickém vedení válečných operací.⁴

Mění se charakter amerických vojenských zásahů s sebou přirozeně přináší četná dilemata. Souběžné operace v Iráku a Afghánistánu si vynutily zvýšené operační tempo zejména příslušníků pozemních vojsk a námořní pěchoty (*US Army* a *US Marine Corps*), což v širším důsledku vzbuzuje pochyby o užitečnosti doktríny o schopnosti zvítězit ve dvou závažnějších regionálních konfliktech najednou.⁵ Zároveň zůstává otázkou, jak přizpůsobit americké vojenské síly novým požadavkům a výzvám na organizační i technologické úrovni.

Ozbrojené síly za prezidenta Obamy

V únoru 2009 představil prezident Obama základní kontury své představy o americkém obranném rozpočtu na rok 2010. Z nich je patrné, že nezamýšlí radikální odklon od politiky svého předchůdce. Plánované základní výdaje na obranu ve výši 534 miliard dolarů dokonce lehce převyšují původní Bushovy plány. K těm je dále třeba připojit plánovaných 130 miliard na válečné operace. Ty se sice oproti minulému roku snížily o cca 10 mld, což odráží Obamův plán postupného stažení z Iráku, nicméně zároveň se uvažuje o rozšíření aktivit v Afghánistánu. Celkem tak americké výdaje na obranu zůstávají nad hranicí 4 % HDP, což však zároveň představuje zhruba polovinu všech světových výdajů na obranu.⁶

---

4 "Asymmetrical Warfare" se objevuje jako hlavní vojenská hrozba pro Spojené státy americké poprvé v Quadrennial Defense Review z roku 2006, k dispozici na: <<http://www.defenselink.mil/qdr/report/Report20060203.pdf>> (poslední přístup 15.3.2009).

5 Irák a Afghánistán, ačkoliv nepřilíží vzájemně vzdálení, se počítají jako dvě separátní bojiště. Pochyby přináší otázky typu, zda by nebylo vhodnější namísto současné „win-win“ doktríny v případě dvou MRC (Major Regional Contingency) spokojit se s „win-hold-win“, tedy pouhým udržováním druhého konfliktu v přijatelné míře do té doby, než se uvolní zdroje po vítězství v prvním konfliktu. Pro více o ideji dvou MRC a související debatě za prezidenta Bushe mladšího, viz KAGAN, kapitola 7 (Reinventing Transformation: Network-centric Warfare).

6 Zde je třeba dvou metodologických poznámek. Zaprvé, v celkové sumě 664 mld. USD nejsou zahrnuty některé dílčí výdaje související s národní obranou, neboť spadají pod rozpočty jiných vládních agentur/ministerstev. Příkladem mohou být výdaje na americký nukleární arzenál, který spadá pod Ministerstvo energetiky. Celkově se tyto náklady pohybují v řádu desítek miliard dolarů. Zadruhé, při porovnávání amerického obranného rozpočtu se zbytkem světa je třeba mít na paměti, že Rusko i Čína v oficiálních statistikách pravidelně podhodnocují své skutečné výdaje na obranu. I při použití horních odhadů ovšem USA utrácí nejméně čtyřikrát více na ozbrojené síly než jejich nejbližší konkurent Čína. Příklad mezinárodního srovnání vojenských rozpočtů lze nalézt v analýze Obamova obranného rozpočtu od Center for Arms Control and Non-Proliferation; k dispozici na: <http://www.armscontrol-center.org/assets/pdfs/feb2009_dod_topline_analysis.pdf>; (poslední přístup 15.3.2009).

Rozpočtový návrh stávající administrativy rovněž počítá s implementací projektu Bushe mladšího navýšit počet příslušníků amerických ozbrojených sil. V souladu i se svými sliby z předvolební kampaně chystá prezident Obama rozšířit jejich stavu celkem o zhruba 100 000 vojáků, čímž by mělo dojít ke zmírnění rotačního tempa i celkového tlaku na tyto klíčové složky pro protiteroristické operace i po plánovaném rozšíření mise v Afghánistánu.⁷

Navýšení počtu vojáků bude mít pochopitelně za důsledek větší výdaje na personál z celkového obranného rozpočtu, zvláště pokud bude chtít vojenské velení zachovat stávající životní úroveň příslušníků ozbrojených sil a udržet tak vojenskou kariéru jako konkurenceschopnou alternativu pro mladé Američany.⁸ Investice do lidských zdrojů se pak projeví v nutnosti přehodnotit priority v oblasti technologie, kde bude třeba podpořit především projekty úzce související s bojem proti terorismu. Lze tak očekávat kupříkladu omezení projektu letounu F-22 Raptor, který se, dle slov ministra obrany Gatese, „nezúčastnil jedině mise v Iráku nebo Afghánistánu“,⁹ a jeho nahrazení o poznání levnějším F-35 Lightning. Stejně tak nejistou budoucnost mohou mít i torpédoborec DDG-1000 nové třídy Zumwalt nebo i projekt Národní protiraketové obrany. Všechny tyto projekty spojuje nevelký přínos pro současné americké vojenské potřeby a naopak velké náklady. Jejich omezení by uvolnilo prostředky pro levnější projekty typu bezpilotních letounů, např. Predator, které tvoří důležitou součást amerického tažení proti al-Káidě v Afghánistánu i Pákistánu.

Americké ozbrojené síly ve světě

Rozmístění amerických ozbrojených sil mimo vlastní území Spojených států hraje významnou roli v americké zahraniční politice a vzájemných vztazích s ostat-

---

7 Navýšení počtu vojáků v Afghánistánu by mělo být do velké míry usnadněno postupným stahováním z Iráku, ovšem Obamova administrativa si ponechává velký prostor pro manévrování deklaracemi o ponechání stabilizačních sil v řádu desetitisíců mužů a žen i po stažení bojových jednotek. Celý text a přesné formulace prezidenta Obamy jsou k dispozici zde http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-of-President-Barack-Obama-Responsibly-Ending-the-War-in-Iraq/; (poslední přístup 15.3.2009).

8 Výdaje na personál nejsou zdaleka jen platy, ale i celá řada dalších položek, z nichž velmi rychle rostou například náklady na zdravotní péči. (Rostoucími výdaji na personál se zabývá např. server [defensenews.com](http://www.defensenews.com), viz MATTHEWS, William: 2010 Budget: Men vs. Machines; k dispozici na: <http://www.defensenews.com/story.php?i=3969091>) (poslední přístup 15.3.2009). Americké ozbrojené síly navíc musely v posledních dvou dekáдах čelit nedostatku vhodných rekrutů, způsobeným rostoucí mezerou mezi ozbrojenými silami a civilní společností v období po studené válce. Vstup do války proti terorismu tento problém do určité míry odstranil, avšak s postupem času odpadá mobilizační efekt 11. září. Vztah civilního a uniformovaného světa rozebírá např. MORGAN, Matthew J. (2008): *The American Military after 9/11* (Palgrave Macmillan, New York), zejména kapitola 5 (The Estranged Military).

9 Ratnam, Gopal and Lococo, Edmond: Lockheed F-22 Fighter Poses Early Test of Obama Goals (Update 3); k dispozici na: http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601103&sid=aAN9n_Eh9Cow&refer=news; (poslední přístup 15.3.2009).

ními zeměmi. Výhody americké vojenské přítomnosti na cizím území jsou natolik zřejmé jak pro USA (větší vojenská připravenost reagovat na bezpečnostní rizika, snížení technologických i finančních nároků na případné americké vojenské operace), tak pro hostitelskou zemi (garance vlastní bezpečnosti, ekonomický přínos), že mají často obě strany zájem kultivovat vzájemné vztahy, ačkoliv faktem zůstává, že americké jednotky představují politické riziko pro řadu potencionálních hostitelských zemí, zejména v případě výskytu antiamerických sentimentů u domácí populace.

V současné době jsou američtí vojáci přítomni zhruba ve 150 zemích světa, i když v četných případech pouze jako ostraha amerického zastupitelského úřadu. Významnou vojenskou posádku (nad 1000 mužů a žen) hostí 13 zemí, z toho polovina z nich je v Evropě.¹⁰ Tak jako organizace, vybavení a další aspekty ozbrojených sil USA jako celku, je i rozmístění amerických vojenských posádek v zahraničí přehodnocováno tak, aby lépe odráželo potřeby americké zahraniční politiky a národní bezpečnosti.¹¹ Pozornost je pochopitelně věnována všem světovým regionům, ale jako jasně nejvýznamnější se z hlediska stávajících bezpečnostních hrozeb jeví dvě oblasti, Blízký východ/Střední Asie a Dálný východ.

Oblast Centrálního velitelství (*United States Central Command*, CENTCOM¹²) zahrnuje jak oblast Iráku, tak Afghánistánu, a je proto z hlediska rozmístění amerických sil klíčová. Americké vojenské velení rozeznává mezi zeměmi v regionu několik „klíčových mimoaliančních spojenců [míněno mimo NATO]“¹³, prominentní roli mezi nimi hrají Bahrajn, který hostí pátou americkou flotilu, a Katar, jehož letecká základna Al-Udajd slouží jako důležité logistické centrum v regionu. Se zahájením operací v Afghánistánu a plány na jejich rozšíření získává na významu oblast středoasijských republik, kde jsou ovšem Spojené státy nuceny čelit rozměrům místních autoritářských vládců. V roce 2005 byly americké jednotky nuceny opustit základnu Karshi-Khanabad v Uzbekistánu, podobný osud je pravděpodobně čeká v dohledné době na letecké základně Manas v Kyrgyzstánu, čímž by USA přišly o významná vojenská zařízení v regionu a musely tak více využít základny na ostrově Diego Garcia v Indickém oceánu (pod britskou správou).

---

10 Department of Defense: Active Duty Military Personnel Strengths by Regional Area and by Country as of September 30, 2008; k dispozici na: <<http://siadapp.dmdc.osd.mil/personnel/MILITARY/history/hst0809.pdf>> (poslední přístup 15.3.2009).

11 Přehodnocení americké vojenské přítomnosti v zahraničí se věnuje např. paper z Brookings Institution: O'HANLON, Michael (2008): Unfinished Business: U.S. Overseas Presence in the 21st Century; k dispozici na: <http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/reports/2008/06_military_ohanlon/06_military_ohanlon.pdf> (poslední přístup 15.3.2009).

12 Přesné vymezení hranic mezi oblastmi spadajícími pod jednotlivá regionální velitelství Pentagonu lze nalézt zde: <<http://www.state.gov/documents/organization/65617.pdf>> (poslední přístup 15.3.2009).

13 O'Hanlon, s. 28.

Dálněvýchodní region je oblastí, kde mají Spojené státy hned několik bezpečnostních závazků, zejména obranu Japonska, Jižní Koreje a Tchaj-wanu. USA udržují v Japonsku a Koreji druhý a třetí největší zahraniční kontingent (po Německu), Jokohama je jediný neamerický domácí přístav letadlové lodi amerického námořnictva. Americká vojenská přítomnost v obou zemích se v budoucnu ovšem pravděpodobně zmenší, neboť Spojené státy by rády předaly větší zodpovědnost za obranu korejského poloostrova jihokorejským jednotkám, čímž by si uvolnily vojenské zdroje pro použití v potřebnějších lokacích. Stejně tak by část amerických sil v Japonsku mohla být přesunuta na Guam s cílem odstranit politicky kontroverzní přítomnost vojáků na ostrově Okinawa. Obě tato stažení by ovšem neznamenala žádné vyvázání se ze stávajících závazků a garancí, pouze by Spojeným státům poskytla větší flexibilitu v použití svých ozbrojených sil.

Je nezbytné mít na paměti, že použití ozbrojených sil jako nástroje americké zahraniční politiky má své zákonité limity. V prvé řadě nasazení amerických vojáků v jedné oblasti snižuje celkové dostupné vojenské schopnosti USA v dalších regionech, což lze dobře vidět na pokračujících konfliktech v Iráku a Afghánistánu, jejichž důsledkem hrozí Spojeným státům velké komplikace v případě nutnosti rychle zasáhnout vojensky při nové mezinárodní krizi. Americké ztráty na životech dále negativně působí na ochotu americké veřejnosti vyslat ozbrojené jednotky do nebezpečných akcí, což dobře demonstrovalo fiasko v Somálsku. V neposlední řadě samotný přílišný důraz na použití ozbrojených sil bez odpovídajícího diplomatického úsilí může působit kontraproduktivně, zejména v dlouhodobém horizontu, neboť je schopen vyvolat nesouhlas u amerických spojenců i odpor obyvatel regionů, ve kterých Spojené státy zamýšlejí projektovat svoji vojenskou moc.

3.2. ROZPOČTOVÉ A EKONOMICKÉ LIMITY

Význam a pozice ekonomických a rozpočtových limitů

Ekonomický potenciál země představuje jeden z klíčových ukazatelů její moci a váhy v mezinárodní politice. Moc jako taková v jedné ze svých hlavních stránek představuje kontrolu nad zdroji, jež poskytují zemi vliv na výsledky v zahraniční politice a vytvářejí základ pro její hlavní zájem, zajištění bezpečnosti. Klíčovou složku těchto zdrojů představují zdroje zakládající ekonomickou sílu země, především v dlouhodobém horizontu. V tomto je možné souhlasit s bývalým ministrem obrany Lesem Aspinem,¹⁴ jenž ve svém projevu poukazujícím na nové prostředí a potřebu nové bezpečnostní strategie po skončení studené války konstatoval, že

---

¹⁴ Ministr obrany v administrativě prezidenta Billa Clintona, v době mezi 21. lednem 1993 a 3. únorem 1994.

v krátkodobém horizontu je americká bezpečnost chráněna vojenskou mocí, zatímco v dlouhodobém je chráněna americkou hospodářskou silou.¹⁵

Spojené státy mají v tomto ohledu velmi dobrou vstupní pozici. Základna jejich hospodářských zdrojů je tvořena velkým územím s rozsáhlými zdroji surovin a velkým množstvím vzdělané populace. Od konce druhé světové války dominovaly Spojené státy světovému hospodářství a až do 90. let se nezdálo, že by jejich pozice měla být v dlouhodobější perspektivě výrazně ohrožena. Základem americké strategie po skončení studené války byla představa, že po pádu Sovětského svazu¹⁶ se Spojené státy nacházejí v období, kdy představují dominantní sílu v mezinárodním společenství, jak hospodářskou, tak bezpečnostní, a proto by měly aktivně využívat svou moc k utváření světa tak, aby byl kompatibilní s americkými zájmy.¹⁷ Spojené státy se silným hospodářstvím a dolarem jako rezervní měnou dominovaly mezinárodnímu obchodu i financím. Na konci 90. let se nicméně pomalu začaly ukazovat některé hlubší problémy amerického hospodářství,¹⁸ které jsou strukturálního charakteru, a je třeba je řešit v dlouhodobém kontextu.

Americká hospodářská síla je pro zahraniční politiku významná ve dvou rovínách. Jednak se projevuje závislost zahraniční politiky na síle domácí ekonomiky, která generuje příjmy do rozpočtu a umožňuje Spojeným státům provádět velkorysé a drahé zahraniční projekty a iniciativy. Zároveň zahraniční politika zajišťuje schopnost efektivně fungovat v mezinárodním hospodářství tak, aby si Spojené státy podržely schopnost zůstat klíčovým hráčem v architektuře mezinárodního hospodářského systému.¹⁹ Globální zájmy a cíle si žádají vysoké výdaje, pro které jsou však nutné rozsáhlé zdroje. Americké zdroje nejsou pochopitelně nevyčerpatelné a mají své limity, jimž by měly odpovídat reálné cíle americké zahraniční politiky. Ve vztahu k zahraniční politice jsou tak významné dvě skupiny zdrojů, resp. limitů – limity určené rozpočtem, definující faktický výkon zahraniční politiky, a limity určené velikostí a silou hospodářství, definující pozici a vliv země v mezinárodním hospodářském systému. Rozpočtové prostředky směřující do zahraniční politiky jsou v zásadě ve dvou hlavních rozpočtových kapitolách, pro Ministerstvo obrany a pro Ministerstvo zahraničních věcí, přičemž menší sumy financí na zále-

---

15 Aspin, Les. Speech at the National Defense University, March 25, 1993. dle Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 164.

16 Přičemž mezi důvody úspěchu Spojených států a pádu Sovětského svazu bývá často zdůrazňována právě hospodářská dominance USA.

17 Mitchell, David. *Making Foreign Policy: Presidential Management of the Decision-Making Process*. Aldershot: Ashgate, 2005. s. 180.

18 A to i přes výrazný rozvoj hospodářství, který byl nicméně tažen především spotřebou a rostoucími dluhy.

19 Srov. Dobson, Alan P., Marsh, Steve. *US Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge, 2005. s. 130–131.

žítosti týkající se vnějších vztahů získávají i jiná ministerstva, například ministerstvo vnitra či energetiky. Co se týče ekonomické síly, je významná především pro vyjednávání v mezinárodním obchodě, ale má svou důležitou roli i pro použití hospodářských sankcí.

Trendy

V průběhu studené války a 90. let se ekonomická dominance Spojených států, která byla nejvýraznější těsně po skončení druhé světové války, kdy Spojené státy vytvářely podle nejvyšších odhadů až 50 % světového HDP,²⁰ postupně zmenšovala. I přes problematický ekonomický vývoj v 70. a 80. letech a další faktory, jako byly oslabení zemědělské produkce, pokles významu obchodu s high-tech výrobky, stále se zhoršující deficit platební bilance a rostoucí zadlužení,²¹ vstupovaly Spojené státy do 90. let v absolutních číslech bohatší než kdykoliv předtím. Relativní úpadek hospodářské síly ve vztahu k ostatním zemím nicméně vedl k postupnému snižování role ve světové ekonomice a zmenšování světových rezerv držných v dolarech.

Už na začátku 90. let, v souvislosti s oslabením hospodářského růstu za administrativy George Bushe staršího, se objevily hlasy poukazující na postupné oslabování americké konkurenceschopnosti, které v důsledku může výrazně poškodit americkou zahraniční politiku. Obavy z oslabení americké hospodářské moci, vedoucí k oslabení mezinárodně-politické pozice, posilovaly názory, že pokud Spojené státy v nadcházející dekádě (90. letech) neposílí hospodářské kořeny své mezinárodní moci, riskují erozi sebedůvěry a svého mezinárodního vůdcovství na přelomu tisíciletí. Se slabou ekonomikou a společností rozdělenou vnitřním konfliktem ohledně dělení jen pomalu rostoucích zdrojů pak mělo být pro Američany stále obtížnější dosahovat svých klíčových globálních cílů.²²

Zhoršující se trendy se pokusila zastavit administrativa Billa Clintona, která přišla s programem zaměřeným na podporu růstu ekonomiky masivními investicemi do infrastruktury, výzkumu a vývoje či vzdělávání, přičemž se zároveň pokoušela udržovat vyrovnaný rozpočet a snižovat deficit obchodní bilance.²³ Clintonova si-

---

20 Údaje týkající se amerického HDP po druhé světové válce se kvůli různým způsobům měření do značné míry rozcházejí a často jde jen o odhady, které se pohybují v rozmezí 35–50%. Pro bližší informace viz např. Johnston, Louis D., Williamson, Samuel, H. *What Was the U.S. GDP Then?*. MeasuringWorth, 2008; <<http://www.measuringworth.org/usgdp/>> (poslední přístup 30.6.2009).

21 Srov. Dobson, Alan P., Marsh, Steve. *US Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge, 2005. s. 130–131.

22 Volně cit. dle Hormats, Robert D.: *The Roots of American Power*. In: *Foreign Affairs* 70 (Summer 1991). s.133–134.

23 Moran, Theodore, H: *American Economic Policy and National Security*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1993. s 22–30.

tuace byla také zjednodušena snížením, respektive relativním omezením bezpečnostních hrozeb po skončení studené války, což mu umožnilo se v zahraniční politice více soustředit i na hospodářská témata a zahraniční obchod, kde prosazoval poměrně liberální pozici.²⁴ Také díky rostoucímu hospodářství se americké administrativě podařilo dosáhnout nejprve vyrovnaného a posléze přebytkového rozpočtu, který dosahoval až 200 mld. USD, což jí zjednodušilo vyjednávání aktivní zahraniční hospodářské politiky.

Administrativa George Bushe mladšího tak nastoupila do úřadu ve chvíli, kdy se zdálo, že Spojené státy jsou na vrcholu nejen hospodářské dominance, pokud hovoříme o absolutním bohatství, ale i politické a vojenské nadřazenosti, kterou hospodářská síla Spojených států za pomoci rozsáhlých investic především do obrany umožňovala udržovat. Na konci 90. let se nicméně začaly ukazovat některé již déle přítomné problémy amerického hospodářství, jejichž projevy se začaly postupně zesilovat na začátku první dekády nového století v souvislosti s „válkou proti terorismu“, která s sebou nese zvýšené výdaje na obranu. Jako největší problémy se v současnosti jeví udržitelnost a budoucnost americké hospodářské konkurenceschopnosti, vysoké státní i soukromé zadlužování spojené s nízkou mírou investic²⁵ a rostoucím dluhem, jehož splácení se jeví v dlouhodobém horizontu stále náročnější. V době hospodářské krize od roku 2007 se navíc zřetelně projevuje oslabená pozice amerického hospodářství a faktická dlouhodobá neudržitelnost některých jeho ukazatelů.

Co lze očekávat od nové administrativy?

Nová administrativa Baracka Obamy nastupuje bezesporu v obtížných hospodářských a rozpočtových podmínkách. Problémy, které řešila administrativa George W. Bushe přibližně od roku 2005, tedy rostoucí náklady na válku proti terorismu, rostoucí deficit, zvyšující se ceny ropy, rostoucí náklady na zdravotní péči či pomaleji rostoucí ekonomiku,²⁶ musí ještě v obtížnější situaci hospodářské krize řešit Barack Obama od počátku svého mandátu.

Na rozdíl od George W. Bushe se Barack Obama už od svého nástupu musí vyrovnávat na domácí úrovni s rozpočtovým deficitem, klesajícími příjmy a rostoucími výdaji, a zároveň v mezinárodním prostředí s tlakem na americkou měnu a ztíženou vyjednávací pozicí v mezinárodních hospodářských organizacích. Především

---

24 Dobson, Alan P., Marsh, Steve. *US Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge, 2005. s. 209.

25 Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 184–185.

26 Srov. Staten, Cliff: *U.S. Foreign Policy Since World War II: An Essay on Reality's Corrective Qualities*; k dispozici na: <http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2005/0709/stat/staten_reality.html> 2005, (poslední přístup 30.6.2009).

tlak na dolar, spojený s úvahami o jeho alespoň částečném nahrazení jinou měnou, vede k poklesu jeho hodnoty oproti ostatním měnám a zároveň zvýšené zranitelnosti amerického hospodářství vůči zemím, které jsou největšími držiteli dolarových rezerv.²⁷ Zároveň je patrné oslabení americké pozice v organizacích, jako je Světová obchodní organizace, Mezinárodní měnový fond či Světová banka, s čímž jsou spojeny rostoucí požadavky především rozvojových zemí, zvláště v rámci Rozvojové agendy z Dauhá, projednávané v rámci Světové obchodní organizace. Nová administrativa, která je považována především v otázkách obchodu za méně liberální než ta předcházející, tak bude muset ukázat, že není překážkou další liberalizace světového obchodu, ale zároveň bude potřebovat ochránit klíčové americké hospodářské zájmy a udržet dolaru pozici klíčové rezervní měny.

Druhou rovinu problémů, se kterými se musí Barack Obama vypořádat, představují rozpočtová omezení a jejich dopady. Jedněmi z klíčových položek v jeho rozpočtu jsou pod heslem „Keeping America Safe“ výdaje na obranu a mezinárodní diplomacii. Zajímavým posunem je to, že ve svém prohlášení k rozpočtu věnoval Barack Obama sice menší pozornost národní bezpečnosti než ekonomickým tématům, ale zároveň tato dvě témata úzce svázal, když označil znovuzískání hospodářské síly za klíčové právě pro národní bezpečnost.²⁸

Jak výdaje na obranu, tak výdaje na mezinárodní diplomacii, spadají do fakultativní části rozpočtu, který je mezi prezidentem a Kongresem vyjednáván, na rozdíl od řady mandatorních položek.²⁹ Kongres prozatím výdaje týkající se zahraniční politiky prezidentovi neomezil a většina jeho kritiky se zatím soustředí na výdaje související s protikrizovými opatřeními. Lze očekávat, že v tomto ohledu by se situace neměla příliš měnit, pokud ovšem výdaje na obranu a zahraniční mise dále zásadním způsobem neporostou.

Rozpočet Ministerstva obrany činí v roce 2009³⁰ přes 515 mld. USD, což představuje zvýšení téměř o 75 % oproti stavu před rokem 2001, a zároveň je k dispozici dalších 70 mld. USD na pohotovostní výdaje spojené s „válkou proti teroris-

---

27 Jak konstatoval Larry Summers, bývalý ministr financí za Clintonovy administrativy a současný ředitel National Economic Council Baracka Obamy, “země, které drží americkou měnu a cenné papíry, také drží ve svých rukou americkou prosperitu,” (Summers, Larry, dle Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 187).

28 A New Era of Responsibility: Renewing America's Promise – President's Message; k dispozici na: <http://www.whitehouse.gov/omb/assets/fy2010_new_era/a_new_era_of_responsibility2.pdf> 2009. s. 2, (poslední přístup 30.6.2009).

29 Ty jsou zatíženy především výdaji na sociální zabezpečení (Social Security) a zdravotní péči (Medicare), jež představují obrovskou položku z celkových výdajů, která je navíc neustále rostoucí a bez nutné reformy způsobí americkému rozpočtu v nejbližších letech zásadní problémy. Mandatorní výdaje v současnosti představují téměř 70% celkového amerického rozpočtu.

30 Jde tedy ještě o rozpočet připravený administrativou George W. Bushe.

mu^{31 32}. V rozpočtu na rok 2010 nová administrativa na bezpečnosti příliš nešetří, když má dojít ke zvýšení výdajů o další 4 % na 533,7 mld. USD, a stejně tak k navýšení na 130 mld. pro zvláštní operace v zahraničí.³³ Výdaje na obranu tak podle plánu zůstanou v poměru k HDP na stejné úrovni jako v roce 2009, tedy na 4,8 %.³⁴ Spojené státy vynakládají obrovské finanční prostředky na udržování kontingentů v zahraničí, zvláště v Iráku a Afghánistánu, což limituje jejich schopnost modernizace vojenských sil. Od Baracka Obamy se nedá pochopitelně očekávat okamžitá změna ve financování, zejména když v současnosti navrhuje přibližně stejné sumy výdajů na obranu, nicméně v delším časovém horizontu deklaruje svůj zájem tyto výdaje snížit.

Od nové administrativy se ale dá čekat zájem na zvyšování rozpočtových výdajů na americkou diplomacii. Obama navrhuje soustředit se na podporu bezpečnostních cílů prostřednictvím diplomatického a rozvojového úsilí, včetně podpory mírových jednání, demokratických institucí a zvyšování ekonomických možností rozvojových zemí.³⁵ Tento trend lze předpokládat v souvislosti se zvýšeným zaměřením na nevojenské nástroje zahraniční politiky, z nichž jsou významné především ekonomické nástroje. Dají se použít například jako nástroje prevence v případě rozvojové pomoci. Ministerstvo zahraničí mělo přitom ve světle dosavadních rozpočtových limitů ve srovnání s Ministerstvem obrany ztíženou pozici v prosazování amerických zahraničních zájmů na politické úrovni. Částečným výsledkem těchto rozpočtových omezení je pak to, že Ministerstvo zahraničí nemá dostatek zaměstnanců, množství postů je neobsazených a mnoho z nich zastávají zaměstnanci bez patřičných zkušeností.³⁶ S deklarovaným zájmem nové administrativy na zdvojnásobení rozvojové pomoci, posílení podpory OSN či aktivním boji proti globálním problémům je pravděpodobné, že vzestupný trend, kdy má dojít k nárůstu rozpočtu ministerstva ze 47,2 mld. USD v roce 2009 na 51,7 mld. USD v roce 2010, bude pokračovat i nadále.³⁷ Hlavním cílem diplomacie a pomoci pochopitelně zůstává zaměření na bezpečnostní témata.

---

31 Budget of the United States Government: Browse Fiscal Year 2009: Department of Defence; k dispozici na: <<http://www.gpoaccess.gov/USbudget/fy09/pdf/budget/defense.pdf>> (poslední přístup 30.6.2009).

32 Kromě toho ještě došlo k navýšení rozpočtu na obranu pro rok 2009 o přibližně 75 miliard dolarů.

33 Budget of the United States Government: Fiscal Year 2010: Department of Defense; k dispozici na: <http://www.gpoaccess.gov/USbudget/fy10/pdf/budget/defense.pdf>. 2009, (poslední přístup 30.6.2009).

34 Budget of the United States Government: Fiscal Year 2010: Updates Summary Tables; k dispozici na: <<http://www.gpoaccess.gov/USbudget/fy10/pdf/summary.pdf>> 2009, (poslední přístup 30.6.2009).

35 Overview of the Presidents 2009 Budget; k dispozici na: <<http://www.gpoaccess.gov/USbudget/fy09/pdf/budget/overview.pdf>> (poslední přístup 30.6.2009).

36 Williams, Cindy.: *Beyond Preemption and Preventive War: Increasing US Budget Emphasis on Conflict Prevention*. The Stanley Foundation: Policy Analysis Brief; k dispozici na: <<http://www.comw.org/qdr/fulltext/0602williams.pdf>>. s. 9 (poslední přístup 30.6.2009).

37 Budget of the United States Government: Fiscal Year 2010: Department of State; k dispozici na: <<http://www.gpoaccess.gov/USbudget/fy10/pdf/budget/state.pdf>> (poslední přístup 30.6.2009).

Současný přístup Obamovy administrativy počítá s vytvářením rekordních rozpočtových schodků, které se mají postupně snižovat. Jak Barack Obama, tak jeho viceprezident Joe Biden dlouhodobě deklarují svůj zájem na vyrovnaných rozpočtech a předpokládají, že schodky se postupně mají snižovat. I když jsou Demokráté pravděpodobně ochotnější financovat schodky rozpočtu veřejným dluhem než Republikáni, Obama plánuje dosáhnout vyrovnaného rozpočtu do roku 2012. Je patrné, že to nebude jednoduchý úkol, zvláště když v roce 2008 činil deficit rozpočtu 3,2 % HDP, zatímco pro rok 2009 se prozatím počítá s 21,9 % HDP.³⁸ Jeho plány, stejně jako přístup centrální banky (*Federal Reserve*, FED), pochopitelně mají množství kritiků především z řad odpůrců státních zásahů do ekonomiky a dalšího zadlužování státu. Skutečností zůstává, že skutečné dopady hospodářské politiky nové americké administrativy nelze prozatím příliš předpovídat.

Před novou administrativou nicméně stojí v oblasti zahraniční politiky náročný úkol udržet s omezenými prostředky stejnou váhu americké moci ve světě. Zda bude plánovaný transfer prostředků z oblasti výdajů na obranu do oblasti hospodářských a politických nástrojů úspěšně zrealizován, lze prozatím předpokládat jen hypoteticky.

3.3. SPOJENCI JAKO LIMITUJÍCÍ FAKTOR

Jako spojence lze definovat státy, které své zájmy úzce spojují se zájmy Spojených států a jsou proto ochotny spolupracovat na politikách navržených administrativou USA, případně se aktivně podílet na jejich vytváření a realizaci. Spojenci jsou pro USA jedním z důležitých prostředků pro uplatňování vlivu v zahraničí, zároveň ale představují pro americkou zahraniční politiku jeden z limitujících faktorů. Pokud si totiž Spojené státy přejí spojence udržet, musejí se ohlížet na jejich legitimní zájmy, což může výrazně omezovat prostor pro vyjednávání s dalšími subjekty. Samostatné neuvážené akce spojenců mohou kromě toho postavit Spojené státy do nevýhodné pozice. Snahy Washingtonu mít akce spojenců nějakým způsobem pod kontrolou ale mohou snadno vést k obavám z přílišného vlivu USA a následně k oslabování spojeneckých vazeb. Důraz na rozvíjení vztahů se spojenci je přes všechny potenciální problémy s tím spojené jedním z výrazných konceptů, se kterým nová administrativa prezidenta Obamy přišla do úřadu a díky němuž se chce vymezit proti administrativě předcházející.³⁹ Jaký vývoj lze tedy očekávat v této oblasti a jakým způsobem mohou spojenecké vazby omezovat zahraniční politiku USA?

---

38 Budget of the United States Government: Fiscal Year 2010: Updates Summary Tables; k dispozici na: <<http://www.gpoaccess.gov/USbudget/fy10/pdf/summary.pdf>> 2009, (poslední přístup 30.6.2009).

39 Obama, Barack. *Renewing American Leadership*. *Foreign Affairs*, Vol. 86, No.4, July/August 2007.

Nejvýznamnější spojence mají Spojené státy především v Severoatlantické alianci (NATO), která byla v roce 2009 posílena návratem Francie do všech vojenských struktur organizace po více než čtyřiceti letech. Původně čistě studenoválečná bezpečnostní organizace přetrvala konec konfliktu, kvůli kterému byla zřízena, a stala se hlavním pilířem transatlantické politické a bezpečnostní spolupráce. Za prezidenta George W. Bushe prošlo NATO krizí důvěry v souvislosti s invazí USA do Iráku, která proběhla proti vůli části významných evropských spojenců. Aliance však tuto epizodu přestála a lze očekávat, že i do budoucna bude představovat zásadní článek ve světové bezpečnostní struktuře.⁴⁰

NATO přináší Spojeným státům řadu výhod, ať už z hlediska rozšíření dosahu vlivu, zapojení vojáků z jiných zemí do náročných operací či politické podpory pro geopolitické cíle. Na druhou stranu evropští spojenci z NATO omezují Spojené státy zejména vzhledem k přetrvávajícímu rezervovanému přístupu k eskalaci konfliktu v Afghánistánu, na který nejsou ochotni přispívat ve formě dalších vojenských jednotek. Neúspěch této operace NATO by však Alianci výrazně poškodil, proto bude Obamova administrativa s evropskými členy hledat kompromis, který by zajistil nějakou formu jejich intenzivnějšího zapojení alespoň s ohledem na financování rekonstrukce země.⁴¹

Evropští spojenci také významně ovlivňují postoj Spojených států vůči Rusku. Zejména Německo se snaží zabránit tomu, aby napříč kontinentem vznikla další varianta železné opony, pouze posunutá o pár stovek kilometrů na východ. Nechce proto na Rusko vyvíjet přílišný nátlak, aby tak neposílilo paranoidně-defenzivní tendence jeho politických špiček.⁴² Ohledy na tento postoj a také na značnou míru energetické závislosti zejména střední a východní Evropy na Rusku oslabují vyjednávací pozici Spojených států, která musí tyto faktory brát v úvahu.

V Asii je hlavním spojencem Spojených států Japonsko, které poskytuje na ostrově Okinawa prostor největší vojenské základně USA v Asii. Pevné spojenectví s Japonskem Spojeným státům umožňuje vyvažovat zvětšující se vliv Číny v oblasti a lze předpokládat, že potrvá i po přelomových volbách ze srpna 2009, ve kterých zvítězila opoziční Demokratická strana Japonska. Ta ve své kampani kritizovala přítomnost a působení amerických jednotek v Japonsku. Vzhledem k traumatizující zkušenosti z vlivu armády na politiku za druhé světové války však lze předpoklá-

---

40 Orfý, Mohammed Moustafa. *The New NATO: Its Survival and Resilience*. Bloomington: AuthorHouse, 2007.

41 Moreli, Vincent and Galis, Paul. *NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance*. CRS Report for Congress, RL33627; k dispozici na: <fpc.state.gov/documents/organization/112055.pdf> (poslední přístup 31. března 2009).

42 Hacke, Christian. Deutsche Außenpolitik unter Bundeskanzlerin Angela Merkel. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 43/2006, s. 30–37.

dat, že i nová vláda bude (podobně jako Evropa) využívat spojení s USA k omezení vlastních vojenských výdajů. Na základě spojenecké smlouvy z roku 1960 jsou totiž USA zavázány bránit Japonsko v případě napadení, což představuje pro americkou zahraniční politiku limitující faktor v oblasti.⁴³

Ještě komplikovanější jsou spojenecké vztahy s Tchaj-wanem, na který si dělá nárok pevninská Čína a jehož bezpečnost Spojené státy *de-facto* také garantují. Neuvážené kroky Tchaj-wanců, jako například referendum o vyhlášení nezávislosti vyvolané případnými vnitropolitickými tlaky, by mohly rychle vyvolat eskalaci napětí či přímo konflikt s Čínou, což si USA rozhodně nepřály ani nepřejí. Americká diplomacie má proto obtížný úkol být zároveň garantem tchaj-wanské *de-facto* samostatnosti, ale také zabránit zbytečnému vyhrocení sporů s Čínou kvůli této otázce.⁴⁴

Spojení s Jižní Koreou představuje další potenciálně závažný závazek, neboť napětí na korejském poloostrově zůstává velmi vysoké a v poslední době spíše nabývá na intenzitě. Severní Korea i v roce 2009 používá výhrůžky války proti Jižní Koreji, Japonsku i USA. Minimální vzdálenost Soulu od hranic se Severní Koreou činí toto město velmi zranitelným, což omezuje možnosti nátlaku na severokorejský režim. Vláda Jižní Koreje totiž nemá zájem na extrémním vojenském řešení konfliktu, který by ve výsledku Jižní Koreu výrazně poškodil.⁴⁵ Tento přístup Jihokorejců představuje další z limitů zahraniční politiky USA v regionu.

V oblasti Středního východu vytváří spojenecké vazby komplikovanou síť, v jejímž rámci se vytváří americká zahraniční politika. Úhelné kameny tvoří podpora Izraele na straně jedné, a úzké vazby na Saúdskou Arábii a menší státy Perského zálivu na straně druhé. Významné vazby na Turecko jako člena NATO a na egyptský režim Husního Mubaraka pak tuto mozaiku dokreslují. Jednoznačná podpora Izraele sice zajišťuje projekci amerického vlivu v regionu, ale zároveň napomáhá k šíření protiamerických nálad ve velké části muslimského světa. Podpora autokratických režimů v Saúdské Arábii i v Egyptě je z geopolitického hlediska pro USA klíčová, nicméně velmi oslabuje kredibilitu Spojených států s ohledem na jejich údajně progresivní a demokratizační cíle v oblasti.⁴⁶ Vzhledem k očekávanému většímu důrazu na koncept spolupráce v politice USA a k celkové-

---

43 Ikenberry, John G. *America in East Asia: Power, Markets, and Grand Strategy*. in: Krauss, Ellis S. and Pempel, T.J. (eds.). *Beyond Bi-lateralism. U.S.-Japan Relations in the New Asia-Pacific*. Stanford University Press: Stanford, 2004, s. 37–55.

44 c.f. Tunsj , ystein. *US Taiwan Policy. Constructing the Triangle*. London: Routledge, 2008.

45 Zissis, Carin and Lee, Youkyung. *The U.S.-South Korea Alliance*. Council on Foreign Relations, k dispozici na: <http://www.cfr.org/publication/11459/ussouth_korea_alliance.html> (poslední přístup 31. března 2009).

46 Otterman, Sharon. *Middle East: Promoting Democracy*. Council on Foreign Relations, October 10, 2003, k dispozici na: <http://www.cfr.org/publication.html?id=7709>, poslední přístup 31. března 2009.

mu relativnímu oslabení pozic Spojených států lze očekávat, že v budoucnu se demokratizační a liberalizační snahy dále podřídí reálným zájmům. Vnitřní povaha problematických spojeneckých režimů v oblasti tak omezí zejména možnost vylepšit obraz Spojených států u tamější populace i v okolních zemích. To je do velké míry i případ Afghánistánu, jehož prezident Hamid Karzái je nejdůležitějším spojencem USA v zemi. Vysoká míra korupce, neefektivita jeho vlády a opatrný postup proti pěstování opia přitom představují výrazná omezení pro úspěch pokračujících válečných operací. Problematičnost režimu se ukázala i během prezidentských voleb v srpnu 2009, kdy se objevila četná nařčení z volebních podvodů.⁴⁷

Specifický problém pak představují tradiční spojenecké vztahy Spojených států s Pákistánem. USA jsou nuceny udržovat velmi křehkou rovnováhu mezi vojenskými operacemi proti militantním ozbrojencům na samotném území Pákistánu a odporem velké části veřejnosti k těmto zásahům, které často postihují i civilní obyvatelstvo. Podpora Pákistánu je přitom klíčová pro pokračující operace v Afghánistánu, takže veškeré akce Spojených států jsou limitovány nutností pečlivě sledovat a reflektovat politický vývoj v zemi. Ve vnitřní politice by totiž mohlo snadno dojít k vývoji, který by znamenal oslabení či dokonce významné přehodnocení vazeb na USA.⁴⁸

Jak je vidět z přehledu nejdůležitějších spojeneckých vazeb, tyto tvoří významný aspekt americké zahraniční politiky a Spojené státy se ani v budoucnu bez spojenců nedokáží zcela obejít. Spojenectví však přináší závazky a ohledy, které zpětně ovlivňují působení USA ve světě. Co nejefektivnější využití potenciálu spojenců bude do budoucna jistě patřit k prioritám americké diplomacie, neboť může částečně vyvážit relativní ústup amerického vlivu. Spojenci USA by se tedy měli připravit na to, že po nich bude vyžadován aktivnější a angažovanější přístup k řešení záležitostí společného významu. Problémem do budoucna ale zůstávají účelová spojenectví s nedemokratickými režimy, která jsou geopoliticky výhodná, z dlouhodobého hlediska však přispívají k posilování protiamerických postojů a k diskreditaci univerzálních demokratizačních snah na úrovni mezinárodní.

---

47 Katzman, Kenneth. *Afghanistan: Government Formation and Performance*. CRS Report for Congress, October 14, 2008, RS21922, k dispozici na: fpc.state.gov/documents/organization/112043.pdf, poslední přístup 31. března 2009; Borger, Julian and MacAskill, Ewen. US will appoint Afghan 'prime minister' to bypass Hamid Karzai. *The Guardian*, March 22, 2009.

48 Kronstadt, Alan K. *Pakistan-U.S. Relations*, CRS Report, November 10, 2008, RL33498; <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33498.pdf>> (poslední přístup 31. března 2009).

3.4. EKONOMICKÁ PROVÁZANOST JAKO LIMITUJÍCÍ FAKTOR

Finanční a ekonomická krize započatá na podzim 2008 zvýraznila, že zahraniční politika Spojených států je stále více limitována postavením USA v rámci vzájemně výrazně provázané světové ekonomiky. Kombinace výrazného rozpočtového schodku s negativní obchodní bilancí dosahující ročně stovek mld. USD dramaticky zvýšila zadlužení USA; veřejný dluh v roce 2008 činil přes 10 biliónů USD, což odpovídá přibližně 74 % hrubého domácího produktu (HDP), a rozpočet na rok 2009 ho dále prohloubí. Podobně jako Velká Británie v první polovině 20. století se Spojené státy přeměnily v posledních třiceti letech z věřitelského státu na stát dlužnický.⁴⁹ Nebezpečí, která vyplývají z tohoto postavení, lze demonstrovat například na Suezské krizi z roku 1956, kdy Spojené státy úspěšně a efektivně použily své postavení věřitele Velké Británie, aby donutily britské jednotky ke stažení.⁵⁰

Největšími zahraničními držiteli amerických dluhopisů jsou Japonsko (638 mld. USD) a zejména Čína (742 mld. USD), které jejich nákupem kompenzovaly své obchodní přebytky z obchodu s USA.⁵¹ Na ochotě těchto zemí kupovat další dluhopisy do značné míry závisí úspěch ekonomických plánů na oživení americké ekonomiky. Vzniklá situace zásadně ovlivňuje především americkou politiku vůči Číně, se kterou se Spojené státy nepřejí dostat do výraznějšího konfliktu. Pokud by se totiž čínská vláda rozhodla uvolnit na trh velkou část svých amerických dluhopisů, vedlo by to k obrovskému převisu nabídky a ve výsledku k dramatickému poklesu kurzu dolaru.

Spojené státy mají ovšem v rámci světové ekonomiky tu výhodu, že dolar je stále používán jako nejčastější světová rezervní měna. Dokud tato situace potrvá, mají i ostatní státy zájem na udržení stability finančního systému, neboť by strmým pádem dolaru výrazně poškodily i své vlastní úspory. Spojeným státům se tedy z tohoto pohledu podařil jeden z jejich dlouhodobých strategických cílů, kterým bylo nenásilné zapojení Číny do světových finančních a ekonomických toků, na nichž jsou v současnosti do značné míry závislí i samotní Číňané. Vyhrocení jakéhokoliv konfliktu mezi USA a Čínou by tedy bylo velmi bolestivé pro obě strany.⁵² Omezení, která z této situace konkrétně vyplývají pro americkou zahraniční politiku, jsou však citelná. Spojené státy okleštují i poslední náznaky rétorické podpory

---

49 Cline, William R. *The United States as a Debtor Nation*. Washington, D.C.: Peterson Institute for International Economics, 2005.

50 Kunz, Diane B. *Economic Diplomacy in the Suez Crisis*. University of North Carolina Press, 2006.

51 *Major Foreign Holders of U.S. Securities*, U.S. Department of Treasury, k dispozici na : <<http://www.treas.gov/tic/mfh.txt>> (poslední přístup 31. března 2009).

52 Handle with care. China suggests an end to the dollar era. *The Economist*, March 26, 2009.

čínským disidentům i Tibeťanům usilujícím o větší autonomii, a budou jistě tlumit snahy Tchaj-wanu o dosažení samostatnosti. Tento vynuceně kompromisní postoj USA se pak přenesl i do vztahů s jinými nedemokratickými režimy, které porušují základní lidská práva. Ty budou poukazovat na pokrytecký dvojitý standard uplatňovaný ze strany USA vůči Číně na jedné a vůči slabším státům na straně druhé.

V posledních třiceti letech v USA výrazně vzrostl celkový podíl zahraničního obchodu na hrubém domácím produktu, a to až na 29 %.⁵³ Prosperita Spojených států je tedy dnes mnohem více závislá na hladkém fungování mezinárodního obchodu, a bude tomu tak i poté, co dojde k redukci neudržitelných deficitů. Nelze tedy očekávat, že by se ve Spojených státech obecně prosadily radikálně protekcionistické politiky. V určitých sektorech však může administrativa podlehnout nátlaku dobře zorganizovaných zájmových skupin, jako se to stalo například v případě odepřehého přístupu mexických přepravních společností na americký trh.⁵⁴ Ekonomická provázanost tak bude působit jako faktor zmírňující potenciál pro takové ozbrojené konflikty, které by zásadním způsobem negativně zasáhly do chodu světové ekonomiky. K soupeření, které může vyústit až v lokální zástupné vojenské střety, tak bude docházet zejména v otázce přístupu k nerostným surovinám v rozvojových zemích, kde se například v Africe často střetávají zájmy Číny a USA. Zpomalení růstu světové ekonomiky a s ním související snížení cen surovin však má potenciál tato pnutí oslabovat.

---

53 Bureau of Economic Analysis, *U.S. International Trade in Goods and Services*, k dispozici na: <<http://www.esa.doc.gov/ei.cfm>> (poslední přístup 31. března 2009).

54 Trade Experts Support Mexico, *Latin Business Chronicle*, March 26, 2009.

4. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA MEZI PREZIDENTEM A KONGRESEM

Jakub Lepš

Většina americké i mezinárodní veřejnosti považuje prezidenta USA za nejmocnější osobu na světě a hlavního představitele zahraniční politiky Spojených států. Ačkoliv o značném vlivu amerického prezidenta na mezinárodní dění není pochyb, existuje mnoho různých výkladů a přístupů k otázce, do jaké míry určuje zahraniční politiku své země sám či v koordinaci s okruhem nejbližších poradců a do jaké míry se jedná o kolektivní výsledek, do něhož kromě Bílého domu zasahuje i ministerstvo zahraničí, obrany, obchodu či domácí bezpečnosti, tajné služby, Kongres a mnoho dalších faktorů.

Podle realismu, který patří mezi nejrozšířenější teorie mezinárodních vztahů, jsou základními aktéry mezinárodního systému státy se svými národními zájmy a jejich vzájemné vztahy jsou funkcí událostí na mezinárodní scéně, bez jakéhokoliv či jen minimálního vlivu domácí politiky jednotlivých zemí. Klíčovými pojmy jsou národní zájmy a relativní síla daného státu, jehož představitelé tyto zájmy na mezinárodní scéně prosazují.

Tento přístup má svoji hodnotu, např. při analýze událostí zahrnujících vážné ohrožení národní bezpečnosti, na druhou stranu zjevně podceňuje význam domácí scény na utváření zahraniční politiky dané země. Dobrý příklad poskytuje vývoj americké zahraniční politiky po teroristických útocích z 11. září 2001. Ačkoliv tato událost semknula celé Spojené státy okolo prezidenta Bushe a na nějakou dobu dala zapomenout na rozpory způsobené spornými volbami z podzimu roku 2000, existuje mnoho příkladů, kdy vývoj na domácí scéně ovlivňoval zahraniční kroky Bushovy administrativy. A není těžké si představit, že by např. Bushova zahraniční politika po roce 2004 vypadala jinak v situaci, pokud by sice taktéž vyhrál prezidentské volby, ale v obou komorách Kongresu by získali kontrolu demokraté, a tudíž by se mohli snažit omezovat a ovlivňovat Bushovu zahraniční politiku o dva roky dříve, než tomu bylo ve skutečnosti.

I v době národního semknutí, jakou USA prošly po roce 2001, probíhá neustále zápas mezi legislativou a exekutivou o vliv na zahraniční politiku, a to zejména v období tzv. rozdělené vlády, kdy legislativu a exekutivu neovládá stejná politická strana. Navíc i exekutiva sama není v otázkách zahraniční politiky téměř nikdy jednotná, neboť se skládá ze značného množství aktérů a úřadů, které spolu soupeří o vliv a u nichž je potřeba dosáhnout vzájemné koordinace.¹

---

1 Tématu střetů mezi jednotlivými institucemi a jejich představiteli se věnuje např. teorie Grahama T. Allisona, zabývající se působením byrokratických struktur na zahraniční politiku. Vliv Kongresu a dalších domácích aktérů na prezidentovu zahraniční politiku analyzuje např. Teorie her o dvou úrovních Roberta D. Putnama. Viz Allison, Graham T. & Zelikow, Philip. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis (2nd Edition)*, Longman, 1999, a Putnam, Robert D. *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*. *International Organization*, 42, Summer 1988.

Pro porozumění způsobu utváření a výkonu americké zahraniční politiky musíme tudíž vzít v úvahu celou řadu faktorů a vztahů mezi úřady, orgány, institucemi a jednotlivci, kteří se na zahraniční politice USA podílejí. Tato kapitola se primárně zaměřuje na roli amerického prezidenta a zahraničně-politických orgánů exekutivy na straně jedné a amerického Kongresu a jeho vztah k Bílému domu na straně druhé. Ve své závěrečné části pojednává o změnách v přístupu amerického prezidenta k zahraniční politice, ke kterým došlo v souvislosti s koncem prezidentského období George W. Bushe a příchodem Baracka Obamy.

4.1. AMERICKÝ PREZIDENT A ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Postavení amerického prezidenta jakožto nejmocnějšího aktéra v relativně neuspořádaném systému mezinárodních vztahů není založeno pouze na vojenské a ekonomické síle Spojených států, ale vychází též z uspořádání amerického politického systému, díky kterému je prezident schopen rychleji a pragmatičtěji zareagovat na zahraniční výzvy a krize než je tomu např. v případě britského parlamentního systému.² Vliv představy, že prezident je centrální osobou americké zahraniční politiky, lze pozorovat i v tendenci pojmenovávat mnohé zahraničně-politické doktríny jmény prezidentů. Na druhou stranu paradoxně platí, že americký Kongres a zejména jeho senátní komora mají v zahraniční politice daleko větší pravomoci, než kterýkoliv jiný parlament na světě. Nepřekvapivým výsledkem tohoto uspořádání je situace institucionální uspořádání, které Edward Corwin výstižně popsal jako „pozvání k zápasu“ o vliv na americkou zahraniční politiku.³

V průběhu historie došlo několikrát k přesunu moci mezi Kongresem a prezidentem, aniž by se jakkoliv změnila Ústava. Ačkoliv to z dnešního pohledu může působit nepravděpodobně, např. období mezi roky 1829 a 1898 bývá charakterizováno jako éra převahy Kongresu v otázkách zahraničních věcí.⁴ V současnosti je

---

2 U britského systému lze na druhou stranu očekávat hlubší veřejnou debatu o zahraniční politice, ačkoliv výsledky této debaty, jakkoliv hodnotnější a zajímavější než v americkém systému, se nakonec mohou v reálné politice projevit pouze minimálně. Jak např. ukázala válka v Iráku z roku 2003, ani jeden systém neměl dostatečné pojistky proti zneužití informací a zvolení chybného zahraničně-politického kurzu. Viz např. Rockman, Bert A. *The President, Executive, and Congress: The Same Old Story?* Kapitola v Kelley, Donald R., ed. *Divided Power: The Presidency, Congress, and the Formation of American Foreign Policy*, The University of Arkansas Press, 2005, s. 37.

3 Viz např. Wolfensberger, Don. *The Founders and Foreign Policy. Congress' Role in Foreign Policymaking. Woodrow Wilson International Center for Scholars*, 18.květen 2009, k dispozici na <<http://www.wilsoncenter.org/events/docs/Wolfensberger3.pdf>> (poslední přístup 2.června 2009).

4 Grimmett, Richard F. *Foreign Policy Roles of the President and Congress*. Analýza k dispozici na webových stránkách amerického ministerstva zahraničí: <<http://www.fpc.state.gov/6172.htm>> (poslední přístup 31.května 2009).

nepochybně hlavním představitelem americké zahraniční politiky prezident resp. exekutivní větev americké vlády.

Vývoj ve vztazích mezi americkým prezidentem a Kongresem v oblasti zahraničně-politických pravomocí můžeme v poválečném období přibližně rozdělit na dvě fáze. V té první, trvající do 60. let, do značné míry platila představa, že Spojené státy mají dvě prezidentství. To domácí je zcela otevřené politickému boji a nejen opoziční politická strana, ale i Kongres jako celek často s prezidentem bojují o podobu domácí politiky.⁵ Druhé prezidentství, zabývající se zahraniční politikou, má mít garantovanou maximální možnou míru podpory Kongresu, a to ze strany obou hlavních politických stran. Známé úsloví tuto situaci popisuje slovy „politika končí na pobřeží,“⁶ stranické hádky a půtky se mají týkat domácích otázek, ne však zahraniční politiky. Dokonce je často citován názor, že je nemorální, aby domácí politické zájmy a spory ovlivňovaly zahraniční politiku země.⁷ Díky převaze exekutivy nakonec dospěly Spojené státy v 60. letech do stavu, který bývá popisován jako imperiální prezidentství, ve kterém jsou výkon zahraniční politiky a prezidentská autorita nedostatečně kontrolovány. Za praktickou ilustraci této situace slouží Vietnamská válka a přešlapy, kterých se v jejím průběhu exekutiva – nedostatečně kontrolována Kongresem – dopouštěla.

Legislativní větev vlády se z této situace poučila v tom smyslu, že od přelomu 60. a 70. let nastává éra znovuoobnovené asertivity Kongresu, který pomocí zákonů a dalších svých nástrojů ovlivňuje americkou zahraniční politiku v daleko větší míře, než tomu bylo ve výše zmíněné počáteční fázi studené války. A ačkoliv za posledních 40 let lze rozlišit fáze relativně větší či menší participace Kongresu na zahraniční politice Spojených států, s výjimkou velmi krátkého období po teroristických útocích z 11. září 2001 jsme zatím nebyli svědky návratu k imperiálnímu prezidentství. Tuto skutečnost je potřeba brát při studiu a analýze americké zahraniční politiky v potaz, neboť americký prezident a jeho administrativa v mnoha situacích nemají zdaleka takové pravomoci a manévrovací prostor, jak to někdy navenek vypadá. Následující sekce se proto podrobněji zabývájí popisem rozdělení pravomocí v americkém politickém systému a zejména jeho praktickým dopadům na americkou zahraniční politiku.

---

5 Drobný výkyv v tomto trendu přinesly roky 1951–55, tedy doba McCartyismu a Korejské války.

6 Angl. „Politics stops at the water's edge.“

7 Tato situace vede k tomu, že vliv domácí politiky na tu zahraniční se odehrává v ústraní, převážně v hlavách prezidenta a jeho poradců, neboť veřejnosti takovéto úvahy nelze prezentovat a není ani možné je ventilovat v širším okruhu lidí podléjících se na zahraniční politice, neboť vždy hrozí nebezpečí úniku informací do médií. Na druhou stranu všichni diplomaté, úředníci a poradci přinejmenším podvědomě chápou, že prezident bere domácí politiku v potaz a tímto způsobem vstupuje do zahraničněpolitických úvah a je potřeba ji i v tomto kontextu interpretovat.

4.2. SYSTÉM TVORBY AMERICKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY

Pokud by si někdo zcela neznalý současné praxe přečetl pouze americkou ústavu, došel by pravděpodobně k názoru, že pravomoci prezidenta v oblasti zahraniční politiky jsou relativně omezené a hlavním tvůrcem přístupu Spojených států k zahraničním záležitostem musí být legislativní větev vlády, tedy americký Kongres. Americká ústava konkrétně stanovuje, že prezident je hlavním velitelem amerických ozbrojených sil i námořnictva a hlavním americkým vyjednavatelem a diplomatem země. Na druhou stranu Kongres má obecné legislativní a rozpočtové pravomoci, které mu poskytují silný vliv na provádění americké zahraniční politiky. Prezident je dále nucen sdílet s Kongresem různé pravomoci. Šéf Bílého domu je sice vrchním velitelem amerických vojenských sil, ale válku vyhláší Kongres, který má též pravomoc zřizovat vojenské síly USA.⁸ Senát má navíc „poradní a schvalovací“ pravomoci při vyjednávání smluv s cizími zeměmi a organizacemi, potvrzování amerických velvyslanců atd. Např. mezinárodní smlouvy vyžadují dvoutřetinový souhlas amerického Senátu, aby vstoupily v platnost. Z tohoto obecného popisu by se tedy mohlo zdát, že ačkoliv je prezident hlavním představitelem USA v zahraničí, Kongres má velké slovo při určování náplně prezidentovy zahraniční politiky. V době vojenského konfliktu tak Ústava Spojených států při doslovné interpretaci předkládá obraz, kdy Kongres dává prostředky na armádu, vyhláší válku a na prezidenta zbývá již jen odpovědnost za dosažení stanovených vojenských cílů.

Praxe však časem vedla k přirozenému posilování pravomocí prezidenta a k ustavení precedentu, který říká, že americký prezident je dominantním hráčem na poli zahraniční politiky. Do značné míry k této situaci přispěl i Kongres sám, když postupem času delegoval určité pravomoci na prezidenta, např. v roce 1921 pravomoc navrhnout rozpočet. Podobnou roli sehrál po druhé světové válce vznik institucí typu Ministerstva obrany (*Department of Defense*, DoD), Ústřední zpravodajské služby (*Central Intelligence Agency*, CIA) či Rady národní bezpečnosti (*National Security Council*, NSC),⁹ které posunují vliv na zahraniční politiku USA od Kongresu směrem k Bílému domu a exekutivě.

Jeden z široce přijímaných modelů současného fungování americké zahraniční politiky pracuje se třemi koncentrickými kruhy:¹⁰

---

8 Viz Ústava Spojených států, k dispozici např. na <http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm> (poslední přístup 26.června 2009).

9 Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W. *American Foreign Policy: Pattern and Process*, Wadsworth Publishing, 2007 (7th Edition), s. 331.

10 Viz např. Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds. *The Domestic Sources of American Foreign Policy: Insights and Evidence*, Rowman & Littlefield Publishers, 2008, s. 142.

Ve vnitřním kruhu se nachází prezident a skupina jeho nejbližších spolupracovníků, ať už se jedná o osoby soukromého charakteru, politické poradce nebo např. ministry s pravomocemi v oblasti zahraniční politiky. Tento kruh lze též popsat jako prezidentský subsystém, jehož hlavním orgánem pro zahraniční politiku je Rada národní bezpečnosti.

Ve druhém kruhu najdeme různé orgány a instituce v rámci exekutivy. Převážně se jedná o kariéerní úředníky, kteří zajišťují kontinuitu zahraniční politiky země. Hlavní političtí představitelé těchto institucí, jakými jsou ministři zahraničí, obrany nebo obchodu, však v převážné míře spadají do výše zmíněného vnitřního kruhu.

Hlavním hráčem ve třetím kruhu je americký Kongres, dále sem patří zájmové skupiny, média a veřejné mínění.

Z tohoto schématu je zřejmé, že soudní moc, vedle exekutivy a legislativy výrazný hráč v americké domácí politice, není považována za relevantního aktéra ve sféře zahraniční politiky. Např. Nejvyšší soud Spojených států se ve většině případů odmítá vyjadřovat ke sporům týkajících se pravomocí v oblasti zahraniční politiky, i když přinejmenším jednu důležitou interpretaci poskytnul, a to v případě *United States v. Curtiss-Wright* z roku 1936. Konkrétně se jedná o větu z rozhodnutí, že: „prezident je výhradním představitelem národa ve vnějších záležitostech USA a výhradním zástupcem země ve vztahu k cizím zemím.“¹¹ S výjimkou tohoto případu, ve kterém Nejvyšší soud posílil pozici prezidenta, se americké soudy ve sporech ohledně vykonávání americké zahraniční politiky obvykle odvolávají na tzv. doktrínu neřešení politických otázek¹² a neshody ponechávají na vyřešení samotným politikům. Tato praxe nepřímou vede k posilování pravomocí prezidenta, neboť je to spíše on, kdo těží ze situace, ve které se soudy nezaobírají spory mezi prezidentem a Kongresem.

4.3. NÁSTROJE PREZIDENTA PRO VÝKON ZAHRA NIČNÍ POLITIKY

Prezident může při výkonu své funkce směrem k zahraničí používat především následující nástroje:

- Kroky reagující na zahraniční události.
- Návrhy legislativy.

---

11 Viz např. *U.S. v. Curtiss-Wright* (1936), k dispozici na <http://www.pbs.org/wnet/supremecourt/capitalism/landmark_wright.html> (poslední přístup 23. května 2009).

12 Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W., op. cit., s. 332.

- Vyjednávání za účelem dosažení mezinárodních dohod.
- Vyjádření a stanoviska ohledně svých plánovaných kroků.
- Implementaci takovýchto kroků.
- Nezávislou akci.¹³

Z tohoto přehledu je vidět, že prezident má k dispozici poměrně širokou paletu nástrojů, které může využívat ve velkém spektru situací od zdlouhavých diplomatických jednání až po bleskurychlé vojenské akce. Základnu pro rozhodování i výkon v oblasti zahraniční politiky mu v první řadě poskytuje tzv. prezidentský subsystém.

4.4. PREZIDENTSKÝ SUBSYSTÉM

Současný prezidentský subsystém vychází ze zákona z roku 1939,¹⁴ který přinesl první zásadní reorganizaci struktury exekutivní složky vlády od roku 1787. Na rozdíl od ministerstev je prezidentský subsystém nezávislý na Kongresu a poskytuje tak americkému prezidentovi možnost si již krátce po volbách vybrat nejbližší spolupracovníky, kteří nemusí procházet často zdlouhavým a nezdárným a neúspěšným procesem schvalování Senátem. Hlavou tohoto subsystému je šéf kanceláře Bílého domu, jehož důležitost spočívá v tom, že řídí přístup k prezidentovi a ovlivňuje jeho agendu. V neposlední řadě se šéf kanceláře Bílého domu zabývá i otázkami zahraniční politiky, patří např. k účastníkům jednání Rady národní bezpečnosti, založené v roce 1947, která je nejdůležitější zahraničněpolitickou složkou tohoto prezidentského subsystému.

Rada národní bezpečnosti¹⁵

V evropských zemích jsme zvyklí považovat za hlavní představitele zahraniční politiky hlavu exekutivy, tedy premiéra a/nebo prezidenta, a ministra zahraničních věcí, případně ministra obrany. Spojené státy sice mají podobný systém, z něho však v moderní historii země vystupuje do popředí postava poradce pro národní bezpečnost, jehož význam nezřídka převyšuje ministra zahraničí i obrany.

Rada národní bezpečnosti vznikla během prezidentství Harryho Trumana, nicméně Truman sám ji využíval velmi nepravidelně. Teprve jeho nástupce Dwight Eisenhower ji uvedl do plného chodu a dal jejímu fungování pevný řád, který však

13 Grimmett, Richard F., op. cit.

14 Viz např. Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W., op. cit., s. 335.

15 Clapp, Priscilla & Halperin, Morton & Kanter, Arnold. *Bureaucratic Politics and Foreign Policy*, Brookings Institution Press, 2006 (2nd Edition), s. 105.

prezident John F. Kennedy do značné míry rozmělnil. Jeho následovník Lyndon B. Johnson pokračoval v nastoleném kurzu a spoléhal se na své poradce, se kterými se scházel mimo formální rámec Rady. Teprve za prezidentství Richarda Nixona Rada získala významnější postavení a rozsáhlejší strukturu. Ronald Reagan chtěl roli Rady opět zmenšit, ale nakonec tento plán nerealizoval. Bushova poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová byla po Kissingerovi dalším příkladem silného hráče na této pozici, zatímco její nástupce Stephen Hadley zůstal spíše v jejím stínu poté, co jeho bývalá nadřízená vystřídala Colina Powella na pozici ministra zahraničí. Obamův poradce James Jones zatím pokračuje spíše ve stylu koordinátora v pozadí, jehož na veřejnosti zastihuje ministryně zahraničí Hillary Clintonová.

Struktura celého systému Rady národní bezpečnosti se skládá ze tří úrovní:

- Rada národní bezpečnosti; jednání tohoto formálního orgánu řídí prezident.
- Výbor hlavních zástupců ministerstev se zahraničněpolitickou agendou; obvykle mu předsedá prezidentův poradce pro národní bezpečnost.
- Výbor náměstků; jednání tohoto výboru obvykle řídí náměstek poradce pro národní bezpečnost a účastní se ho náměstci ministerstev a agentur podílejících se na zahraniční politice.

Faktickou hlavou této instituce, někdy popisované jako osobní ministerstvo zahraničních věcí pro potřeby amerického prezidenta, je poradce pro národní bezpečnost (v době Henryho Kissingera dokonce „speciální poradce“). Ten má tři hlavní úkoly:¹⁶ řídit proces utváření zahraniční politiky, převádět do praxe určité úkoly, kterými nejsou pověřena např. ministerstva zahraničí či obrany a v neposlední řadě je zodpovědný i za komunikaci s veřejností a médii. Tento poslední prvek je relativně novum, vyplývající z medializace a zejména politizace zahraniční politiky v několika posledních desetiletích. Při řízení procesu utváření zahraniční politiky navrhuje poradce pro národní bezpečnost různé alternativy řešení, má za úkol zajistit, aby se debat účastnili ti představitelé vlády, kterých se dané téma týká, a snaží se dovést rozhodovací proces k rychlému výběru nejlepšího možného řešení dané situace. Následně dohlíží na implementaci přijatého rozhodnutí, za což se zodpovídá prezidentovi.¹⁷

---

16 Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds., op.cit., s. 148.

17 Daalder, Ivo H. and Destler, I.M. How National Security Advisers See Their Role. Kapitola v Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds., op. cit., s. 185.

Viceprezident

V minulosti v zásadě platilo, že pozice zástupce prezidenta – „náhradní pneumatiky na automobil vlády“ – nestála za víc než „kbelík zteplalých slin.“¹⁸ Nicméně (počínaje Eisenhowerovým viceprezidentem Nixonem) nastal postupný proces posilování faktických pravomocí této funkce, který přes Reaganova viceprezidenta George H.W. Bushe a Clintonova viceprezidenta Ala Gorea vyústil v bezprecedentní vliv na domácí a zahraniční politiku, který získal zřejmě nejsilnější viceprezident americké historie Dick Cheney. Síla postavení Bushova viceprezidenta vycházela ze tří faktorů, z nichž ty první dva jsou spíše anomálií, nicméně ten třetí má šanci na dlouhodobější vliv:

George W. Bush často spoléhal na Dicka Cheneyho i v otázkách, které mohl či měl řešit on sám nebo šéf kanceláře Bílého domu. Symbolem tohoto rozdělení rolí se stala situace po útocích na budovy newyorského Světového obchodního centra, kdy prezident Bush ještě nějakou dobu trávil čas se žáky základní školy, zatímco Dick Cheney již organizoval americkou reakci na tyto teroristické útoky.

Dick Cheney byl zodpovědný za cíl Bushovy administrativy posílit postavení exekutivní složky vlády zejména vůči americkému Kongresu. Útoky z 11. září 2001 poskytly pouze dodatečný důvod a ospravedlnění pro tyto snahy, nicméně George W. Bush a Dick Cheney se rozhodli již před prezidentskými volbami 2000, že v případě vítězství nedopustí takové oklešťování pravomocí prezidenta, jaké charakterizovalo éru Billa Clintona.

Dick Cheney značně rozšířil počty zaměstnanců svého úřadu, který tvoří paralelní struktury k prezidentskému subsystému v rámci Bílého domu. Toto rozšíření se týkalo i viceprezidentových poradců pro otázky bezpečnosti a zahraniční politiky, kteří Cheneymu poskytovali informační a byrokratickou základnu k jeho asertivnější roli při utváření Bushovy diplomacie. Cheney a jeho podřízení též získali bezprecedentní přístup na jednání Rady pro národní bezpečnost, a to na všech úrovních.¹⁹

Ačkoliv je nepochybné, že Joe Biden má vůči Baracku Obamovi podřízenější vztah, než měl Dick Cheney vůči Georgi W. Bushovi, zdá se, že i současný viceprezident patří mezi klíčové hráče exekutivy.

Do prezidentského subsystému spadají i další instituce, jakými jsou Úřad pro řízení a rozpočet (*Office of Management and Budget*, OMB), Rada ekonomických poradců (*Council of Economic Advisors*, CEA), Obchodní zmocněnec USA (*United States Trade Representative*, USTR), Národní ekonomická rada (*National Economic*

---

18 John Nance Garner, 32. viceprezident USA, viz např. <http://www.senate.gov/artandhistory/art/artifact/Painting_31_00007.htm> (poslední přístup 17.května 2009).

19 Clapp, Priscilla & Halperin, Morton & Kanter, Arnold, op. cit., s. 113.

Council, NEC), založená během Clintonova prezidentství, a nejnověji Rada domácí bezpečnosti (*Homeland Security Council*, HSC – nezaměňovat s podobně nazvaným Ministerstvem pro domácí bezpečnost).

Přístup k prezidentovi v rámci vnitřního kruhu

Prezident při utváření americké zahraniční politiky nejedná sám, a zatímco si některé partnery nemůže vybrat a musí s nimi vycházet (např. Kongres, diplomaté v byrokratických strukturách ministerstva zahraničí atd.), míru zapojení nejbližších poradců určuje sám. Při popisu přístupu k prezidentovi v rámci vnitřního kruhu můžeme rozlišovat tzv. „juniorské“ a „seniorské“ účastníky.²⁰ „Juniorští“ poradci mají přístup k prezidentovi velmi omezený, a to pouze ve výjimečných případech nebo prostřednictvím některého ze seniorských poradců. Ti se naopak s prezidentem vídají pravidelně, často pak na každodenní bázi. Příslušnost k jedné nebo druhé skupině pouze částečně závisí na formální pozici daného člověka a může se lišit v různých administrativách či dokonce v rámci vlády jednoho prezidenta. Tradice určuje, že tzv. „kabinetních“ jednání o zahraničně politických otázkách se téměř vždy účastní ministři zahraničí a obrany, poradce pro národní bezpečnost a dále pak několik dalších osob v závislosti na tématu. V případě otázek s ekonomickým rozměrem jde např. o ministra financí a ekonomické poradce prezidenta, k vojenským tématům bývá pozván zástupce sboru náčelníku, dále se může jednat o ředitele CIA či ministra domácí bezpečnosti.

Někteří prezidenti mají ve zvyku zvat k jednáním o zahraniční politice i další účastníky, např. prezidentské poradce pro oblast médií, autory prezidentských proslavů či asistenty pro styk s Kongresem. Během prezidentství George W. Bushe se takovýchto jednání pravidelně účastnil i politický poradce a volební stratég Karl Rove, a to i před svým jmenováním náměstkem šéfa kanceláře Bílého domu v roce 2005,²¹ což bylo odrazem extrémní politizace zahraniční politiky zejména během Bushova prvního volebního období.

Účastníkem debat o bezpečnostních otázkách a zahraniční politice však mohou být i soukromé osoby, jejichž názory prezidenta zajímají. Může jít o přátele ze soukromého života či kolegy z dřívějšího zaměstnání, nebo o bývalé politiky jako Henry Kissinger či Richard Nixon, kteří např. radili prvnímu prezidentovi Bushovi ohledně amerického postupu vůči Číně po masakru na Náměstí nebeského klidu. Navíc oba v témže roce navštívili pekingské komunistické vůdce – sice jako soukromé osoby, nicméně jejich cesty byly koordinovány s Bílým domem. V neposled-

---

20 Clapp, Priscilla & Halperin, Morton & Kanter, Arnold, op. cit., s. 15–18.

21 Froomkin, Dan. The Karl Rove Ascension. *The Washington Post*, 9.2.2005, k dispozici na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A10754-2005Feb9.html> (poslední přístup 11.května, 2009).

ní řadě se může jednat i o cizí státní příslušníky, spíše varovnými příklady v tomto směru jsou jihovietnamští politici z doby americké války ve Vietnamu či představitelé iráckého exilu v období před válkou proti Iráku z roku 2003.²²

Z výše uvedeného vyplývá důležitost osobních vztahů s prezidentem, který rozhoduje o tom, kdo bude mít přístup na jaká jednání, a tudíž se bude podílet na rozhodování o americké zahraniční politice. Na druhou stranu prezident někdy ovlivňuje rovnováhu mezi jednotlivými zahraničně-politickými aktéry a institucemi i pomocí zcela formálních nástrojů. Během prezidentství George W. Bushe tak např. přišel americký velvyslanec při OSN o pozici člena kabinetu. Barack Obama naopak jmenování Susan Riceové do této funkce spojil s oznámením, že se tato pozice vrací mezi úřady na úrovni ministerstev.²³ V neposlední řadě prezident může založit novou funkci či orgán. George W. Bush např. posvětil vznik tzv. skupiny pro vyhodnocování protiteroristické politiky na ministerstvu obrany vedeném Donaldem Rumsfeldem, která měla za úkol produkovat takové informace a dokumenty, které by ospravedlnily Bushův, Cheneyho a Rumsfeldův plán zaútočit na Irák.²⁴

4.5. KONGRES

Jak již bylo zmíněno výše, na základě Ústavy americký Kongres zřizuje armádu i loďstvo a vyhláší jménem Spojených států válku. Dále schvaluje exekutivě rozpočtové zdroje a reguluje mezinárodní obchod. Mezinárodní smlouvy vyžadují ke svojí ratifikaci dvoutřetinový souhlas Senátu. Jinými slovy, američtí otcové zakladatelé Kongresu přisoudili roli velmi významného partnera exekutivy i v oblasti zahraniční politiky. Postupem času však došlo k výraznému posílení role prezidenta.

Zatímco o prezidentově roli v zahraniční politice lze říci, že je primárně aktivní (navrhuje i provádí politiku), Kongres se spíše nachází v pozici kontrolního orgánu, který má velmi silné pravomoci exekutivu omezit či usměrnit, jeho role je tedy spíše negativní.²⁵ Prostředky, které má Kongres pro výkon této funkce k dispozici, zahrnují:

- Rezoluce nebo vyjádření.
- Legislativní směrnice.
- Legislativní tlak.

---

22 Viz např. The Rise and Fall of Chalabi: Bush's Mr. Wrong, *Newsweek*, k dispozici na <http://www.newsweek.com/id/105450/page/3>, (poslední přístup 28. června 2009).

23 Ambassador to the United Nations – Susan Rice. k dispozici na <<http://www.realclearpolitics.com/lists/cabinet/rice.html>> (poslední přístup 26. května 2009).

24 Clapp, Priscilla & Halperin, Morton & Kanter, Arnold, op. cit., s. 116.

25 Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W., op. cit., s. 414.

- Legislativní restrikce/omezení financování.
- Neformální rady.
- Parlamentní dohled.²⁶

Jak je vidět, i Kongres má značný výběr nástrojů pro výkon svých pravomocí, které můžeme v obecné rovině rozdělit mezi legislativní a nelegislativní.²⁷

Legislativní nástroje poskytují Kongresu značnou sílu, ať už při vyhlášení války, poskytování rozpočtových zdrojů, regulaci mezinárodního obchodu či schvalování mezinárodních smluv. Do této kategorie spadají též významné zákony, jako např. zřízení ministerstva pro domácí bezpečnost v roce 2002, daleko častěji se však jedná o drobnější parlamentní aktivity (podmínky doprovázející rozvojovou či vojenskou pomoc apod.). Nepřímá legislativní aktivita zahrnuje schvalování ministrů či velvyslanců nebo změnu procedurálních postupů (např. způsob, jakým exekutiva musí informovat Kongres o svých krocích). Zajímavým jevem je skutečnost, že Kongres nemusí vždy dospět až do fáze schvalování zákonů či rezolucí, aby ovlivnil chování prezidenta. Často stačí touto možností pohrozit a prezident se v zájmu uchování manévrovacího prostoru, který by přijatá legislativa závazně omezila, rozhodne své kroky s Kongresem lépe koordinovat.

Mezi nelegislativní nástroje řadíme konzultace členů Kongresu se členy exekutivy, kongresová slyšení či vyšetřování, speciální „mise“ pro získání informací či dokonce právní žaloby proti prezidentovi. Jednotliví zákonodárci mohou též prezidentovi či jiným představitelům administrativy psát dopisy, emaily či se s nimi scházet, a tak je ovlivňovat. Kongres může navíc ovlivňovat proces utváření postojů v médiích a ve společnosti a tím vytvářet tlak na exekutivu. Tato sféra zahrnuje vystupování v televizi či rádiu, psaní článků do novin, v dnešní době roste i vliv blogů nebo online sociálních sítí jako je např. Twitter.

Sílu těchto nástrojů však omezuje skutečnost, že Kongres je daleko roztržitější instituce než prezidentův zahraničně politický tým. Pod slovem Kongres se skrývají dvě strukturou a složením výrazně odlišné parlamentní komory, v každé z nich pak působí dvě politické strany se svým vedením, celá řada výborů a podvýborů, které si nárokují mluvit do zahraniční politiky (od zahraničněpolitických přes obranné či bezpečnostní až po rozpočtové), poslanecké frakce (tzv. caucuses), jednotliví poslanci a v neposlední řadě i byrokratické struktury, ať již náležící k jednotlivým výborům nebo kancelářím zákonodárců.

Kongres též trpí nedostatky v oblasti odbornosti nebo dostupnosti a zpracování informací nutných k efektivnímu rozhodování. V této oblasti má exekutiva se svým

²⁶ Grimmett, Richard F., op. cit.

²⁷ Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W., op. cit., s. 416

byrokratickým zázemím jasnou výhodu, zákonodárci se dokonce často přiznávají, že jejich primárním informačním zdrojem ohledně zahraničních událostí bývají média. Kongres se tento nedostatek pokouší napravit, mj. cestou rozšiřování svých byrokratických institucí. Obecně chvályhodné snahy být co nejlépe informován však mají i negativní stránku, neboť exekutiva v narůstající míře tráví čas zpracováváním informací a zpráv, které po ní, ve snaze být co nejlépe informován, Kongres žádá. Tento čas pak může chybět jinde, např. v oblasti implementace zahraničně-politických programů.

Mezi další specifikum legislativní větve vlády můžeme počítat skutečnost, že zatímco prezident kandiduje celonárodně a zaměstnanci ministerstva zahraničních věcí či obrany jsou převážně nezávislí na volebním cyklu, výkon poslanecké funkce až příliš často ovlivňuje potřeby znovuzvolení ve státě, který reprezentují. Senátoři a poslanci se proto musí primárně věnovat domácím a lokálním otázkám, protože ty leží většinou vliči na srdci především. Zaměření se na zahraniční politiku může snadno vést k volební prohře, a to i u člověka takové pověsti, jakou měl například dlouholetý senátor William Fulbright.²⁸ Efektivita Kongresu proto závisí zejména na jeho schopnosti vystupovat vůči prezidentovi jednotně a mít zájem na podílu při výkonu zahraniční politiky.

4.6. ROVNOVÁHA MEZI KONGRESEM A PREZIDENTEM

V rámci výše zmíněného „pozvání k zápasu“ o vliv na americkou zahraniční politiku v poválečné historii Spojených států platí, že prezident a zahraničně-politické složky exekutivy se mezinárodním otázkám věnují vždy, zatímco pozornost Kongresu vůči dění mimo hranice země kolísá, a to v závislosti na několika faktorech, které jsou podrobněji popsány níže.

Klid versus napětí na mezinárodní scéně

Nepochybně i v mnoha jiných zemích platí, že v případě mezinárodních krizí a zejména momentech ohrožení národní bezpečnosti se většina národa i politické scény semkne kolem vlády či prezidenta a utichají stranické půtky či napětí mezi různými společenskými vrstvami. Ve Spojených státech se tomuto jevu říká „efekt semknutí se kolem národní vlajky“²⁹ a mezi jeho průvodní znaky patří zejména velmi vysoká popularita prezidenta a s tím související minimální ochota médií

---

28 Po několika desetiletích strávených v Kongresu byl poražen a to již v primárkách během kampaně za znovuzvolení v roce 1974.

29 V angl. „rally 'round the flag“ effect.

a zákonodárců obou politických stran kritizovat prezidenta či zpochybňovat a odmítat jeho iniciativy. V takovéto situaci má prezident téměř volnou ruku provádět zahraniční politiku dle svých představ a Kongres vystupuje v roli hráče, který se snaží prezidentovi v jeho úsilí všemožně pomoci. Mezi příklady tohoto efektu můžeme zařadit kubánskou raketovou krizi v roce 1962, první válku proti Iráku z roku 1991 nebo americkou odvetu proti Afghánistánu po teroristických útocích z 11. září 2001.

Výhoda tohoto jevu pro prezidenty je zřejmá. I ten, který jen těsně vyhrál volby nebo polarizuje americkou veřejnost, je v okamžiku krize či války schopen velmi rychle a efektivně přijímat nutná opatření. Stinnou stránkou je skutečnost, že tento efekt do značné míry eliminuje debatu o vhodnosti prezidentova postupu či možných alternativách, neboť podobné polemiky bývají vnímány jako rušivé či přímo nevlastenecké.³⁰

Vliv stranické rovnováhy na americkou zahraniční politiku

Pokud jde o stranickou příslušnost, situace v zahraniční politice je nepochybně komplikovanější než v domácích záležitostech, mj. díky existenci frakcí v demokratické a republikánské straně, které můžeme definovat např. pomocí následujícího modelu:³¹

Demokratickou stranu můžeme přibližně rozdělit do dvou základních táborů. Na jedné straně stojí *idealisté*, kteří usilují o přenesení své domácí agendy i do zahraniční politiky (např. pomoc chudým a nemocným), na straně druhé *pragmatici*, kteří jsou výrazně méně ideologicky předpojatí a prosazují „středově“ realistickou politiku. V Republikánské straně pak existuje rozdělení na *unilateralisty*, kteří zprava brojí proti humanitárním i jinak idealisticky založeným intervencím v zahraničí a při prosazování amerických národních zájmů berou minimální ohled na vnější svět, na druhé straně *internacionalisté* se svými unilateralisticky založenými spolustraníky shodnou na podstatě hrozeb, kterým Spojené státy musí čelit, nicméně již nesouhlasí s jejich jednostranným přístupem a jsou nakloněni větší míře mezinárodní spolupráce a koordinace.

---

30 Viz např. Ostrow, Joanne. Bill Moyers' "Buying the War" Exposes the Media's Failure to Do Their Job. *The Denver Post*, 24. duben 2007, k dispozici na http://www.denverpost.com/headlines/ci_5733327, poslední přístup 28. června 2009. Výmluvnou analýzu selhání novin *The New York Times*, které spolu s většinou amerických médií poskytovaly před zahájením války s Irákem v roce 2003 veřejnosti zcela neobjektivní zpravodajství, zpracoval o rok později první "veřejný ombudsman" tohoto hlavního amerického deníku Daniel Okrent, viz *Weapons of Mass Destruction? Or Mass Distraction?* *The New York Times*, 30. květen 2004, k dispozici na <http://www.nytimes.com/2004/05/30/weekinreview/the-public-editor-weapons-of-mass-destruction-or-mass-distraction.html> (poslední přístup 27. června 2009).

31 Deibel, Terry L. *Intraparty Factionalism on Key Foreign Policy Issues: Congress versus Clinton, 1995–2000*. Kapitola v Kelley, Donald R., ed., op. cit., s. 65–109.

V mnohých případech si jsou frakce pragmatiků a internacionalistů bližší, než pragmatičtí a idealisté či internacionalisté a unilateralisté, a vytvářejí tak silný „středový“ blok. V některých situacích se naopak mohou sblížit extrémní frakce obou stran, tedy unilateralisté s idealisty, ač obvykle z jiných důvodů.³² Někdy může dojít ke sblížení levých a pravých frakcí obou stran, tedy idealistů a unilateralistů, jako tomu bylo při hlasování o rozšíření NATO o Českou republiku, Polsko a Maďarsko.³³ V 90. letech též platilo, že rozpory mezi oběma republikánskými frakcemi byly větší než mezi idealisty a pragmatiky v Demokratické straně. Toto rozdělení se částečně rozmělnilo po teroristických útocích z 11. září 2001. Na druhou stranu lze očekávat, že v situaci návratu k rozdělené vládě a období bez pocitu bezprostředního bezpečnostního rizika dojde k znovuoobnovení nějaké formy vnitrostranických frakcí a tvoření ad hoc koalicí i s frakcemi z opačné politické strany.

Popularita Kongresu a prezidenta

Zjednodušeně lze říci, že čím je prezident populárnější mezi voliči, tím má lehčí roli při prosazování své zahraniční politiky a tím větší tlak směrem k podpoře prezidenta pocituje i Kongres. Takovýto scénář platil např. během Eisenhowerova prezidentství nebo během počáteční fáze války ve Vietnamu. Taktéž Nixonovo odvážné rozhodnutí z jeho prvního volebního období navázat kontakty s komunistickou Čínskou lidovou republikou nevyvolalo výraznější domácí reakci,³⁴ zatímco na diplomatické uznání ČLR z přelomu let 1978 a 1979, pro které se rozhodnul nepopulární Jimmy Carter, Kongres zareagoval schválením Zákona o vztazích s Tchaj-wanem, který značně omezil manévrovací prostor exekutivy v čínsko-amerických vztazích. V případě George W. Bushe platí téměř přesně nepřímá úměra, ve které se postupný pokles prezidentovy popularity přenáší do narůstající asertivity Kongresu, projevující se i ve snahách podílet se intenzivněji na zahraniční politice.

---

32 Hezkým příkladem je obchod s Čínou, kdy unilateralista a Republikán Dana Rohrabacher hlasoval v roce 2000 proti normalizaci obchodních vztahů pod vlivem obav, že tento krok posílí Peking a umožní mu navýšit výdaje na zbrojení. Idealistka a Demokratka Nancy Pelosi předložený návrh též odmítala, v jejím případě šlo ale o názor, že Spojené státy by svoji obchodní politikou měly trestat či odměňovat Peking na základě jeho chování v oblasti dodržování lidských práv. Deibel, Terry L., op. cit., s. 75.

33 Deibel, Terry L., op. cit., s. 85–86.

34 Nixonovo postavení v historii sice negativně ovlivňuje skandál Watergate, nicméně během svého prvního volebního období nedostatkem veřejné podpory rozhodně netrpěl. Prezidentské volby v roce 1972 vyhrál s drtivou převahou, když Demokrata George McGovern porazil poměrem hlasů 61% ku 38% a zvítězil ve 49 amerických státech. Viz např. 1972: Nixon takes second term by landslide, BBC, k dispozici na <http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/7/news-id_3697000/3697098.stm> (poslední přístup 9.června 2009).

Mezinárodní smlouvy

Pravomoc Senátu ratifikovat mezinárodní smlouvy v praxi znamená, že 34 z celkového počtu 100 senátorů může zablokovat schválení dokumentu, který prezident často složitě vyjednal s cizí zemí nebo mezinárodní organizací. A tak není divu, že např. Billu Clintonovi se podařilo dosáhnout schválení pouhých dvou z pěti významných mezinárodních smluv, které během svých osmi let v Bílém domě Kongresu předložil.³⁵ Asi nejznámějším příkladem, ilustrujícím schopnost Senátu ovlivňovat nejen americkou zahraniční politiku, ale i světové dění, je odmítnutí Kongresu ratifikovat Versailleské smlouvy a stát se tak členem Společnosti národů na podzim roku 1919.

Většina amerických prezidentů se proto snaží vyhnout uzavírání mezinárodních smluv, jejichž ratifikace by byla v Senátu nejistá, a uchylují se k alternativám typu exekutivních dohod. Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu mají exekutivní dohody stejnou platnost jako mezinárodní smlouvy, nicméně nevyžadují ratifikaci dvoutřetinovou většinou v Senátu, která téměř vždy znamená nutnost získat hlasy senátorů obou stran.³⁶ Z téměř 8000 mezinárodních dohod, které Spojené státy uzavřely mezi lety 1946 a 1992, mělo 95 % právě formu exekutivních dohod.³⁷ Ústava též neříká nic o pravomoci zrušit již uzavřené a ratifikované smlouvy, na základě historických zvyklostí spadá pravomoc vypovídat smlouvy do rukou prezidenta. Např. prezident George W. Bush byl známý jako nepřítel mezinárodních smluv, které Spojeným státům přinášejí omezující závazky a již v prvním roce svého prezidentství vypověděl smlouvu s Ruskem o protiraketové obraně z roku 1972. Demokratičtí senátoři sice tento krok ostře kritizovali, ale nezbývalo jim nic jiného, než toto Bushovo rozhodnutí respektovat.³⁸

Použití amerických vojenských sil

Vzhledem k rozporu mezi pozicí prezidenta jakožto hlavního velitele amerických ozbrojených sil a pravomocí Kongresu vyhlášovat válku nepřekvapí, že nejostřejší zahraničně-politické spory mezi exekutivou a legislativou probíhají ohledně váleku a zapojení americké armády do ozbrojených konfliktů.

---

35 Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W., op. cit., s. 419.

36 Tzv. *legislativně-exekutivní dohody* (Congressional-executive agreements) vyžadují schválení většinou v obou komorách amerického Kongresu, tzv. *čistě exekutivní dohody* (Sole executive agreements) uzavírá prezident bez spolupráce s Kongresem.

37 Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W., op. cit., s. 423.

38 Ralph Dannheisser. Senior Senate Democrats Criticize Bush ABM Treaty Withdrawal. *Washington File*, k dispozici na <<http://usinfo.org/wf-archive/2001/011213/epf412.htm>> (poslední přístup 11.června 2009).

Účast Spojených států ve válce v Koreji i ve Vietnamu vycházela z principu pravomoci či přímo povinnosti amerického prezidenta adekvátně reagovat na útok vůči USA. V obou konfliktech bojovala americká armáda, aniž by Kongres, a tudíž Spojené státy vyhlásily nepřátelské straně formálně válku. S rostoucí kritikou americké účasti ve Vietnamu však narůstala i nespokojenost Kongresu se situací, ve které se kyvadlo rozhodování o ozbrojených konfliktech vychýlilo výrazně ve prospěch exekutivy a prezidenta. Mnozí zákonodárci dospěli k názoru, že je prezident Johnson při schvalování tzv. Tonkinské rezoluce oklamal³⁹ a pravomoc zasáhnout proti zřejmě vyprovokovanému útoku severovietnamských sil zneužil ke schválení velmi široce definovaných pravomocí pro vedení tohoto konfliktu.

Aby napříště podobné situaci Kongres předešel, schválil v roce 1973 tzv. *Rezoluci o válečných pravomocích (War Powers Resolution)*, která řeší otázku sdílení pravomocí v oblasti zahraniční politiky mezi prezidentem a Kongresem v situacích použití amerických ozbrojených sil v zahraničí. Cílem má být situace, kdy prezident svá rozhodnutí předem konzultuje s Kongresem a pravidelně zákonodárce informuje o svém postupu a úspěšnosti v dosahování stanovených cílů. Tento zákon specificky zavazuje prezidenta, aby použil americké vojenské síly v situacích, kdy jim hrozí nebezpečí, pouze pokud:

- Spojené státy vyhlásily válku,
- na základě speciální autorizace ze strany Kongresu, nebo
- v případě nenadálého nebezpečí v podobě útoku na Spojené státy či jejich občany.

Prezident musí o jakémkoliv použití amerických vojenských sil Kongres informovat, a ten musí prezidentovi nejpozději do 60 dnů danou akci autorizovat, nebo ji prezident musí ukončit.

Richard Nixon tuto rezoluci vetoval, nicméně Kongres jeho veto přehlasoval. Od té doby všichni američtí prezidenti do určité míry zpochybnili její ústavnost, na druhou stranu se jejími ustanoveními převážně řídí. Celkem američtí prezidenti od Geralda Forda po George W. Bushe (situace z roku 2003) předložili Kongresu 104 zpráv založených na povinnostech vyplývajících z této rezoluce. Souady se přímo k otázce její ústavnosti či neústavnosti zatím nevyjádřily.⁴⁰

---

39 Viz např. Schulzinger, Robert D. *A Time for War: The United States and Vietnam, 1941–1975*, Oxford University Press, 1999, s. 218.

40 Grimmett, Richard F., op. cit. *Podrobný rozbor Rezoluce o válečných pravomocích viz např. Fisher, Louis. Costly Presidential Wars. Kapitola v Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds., op. cit., s. 169–183.*

Bill Clinton a Haiti

V červnu 1994 Rada bezpečnosti OSN schválila rezoluci vyzývající mezinárodní společenství k odstranění vojenského vedení země, které svrhlo demokraticky zvoleného prezidenta Aristida. Na základě této rezoluce prezident Clinton prohlásil, že k invazi na Haiti nepotřebuje žádnou další autorizaci ze strany amerického Kongresu, neboť jedná na základě autorizace mezinárodní organizace, jejímž jsou Spojené státy dobrovolným členem. Potenciální střet mezi prezidentem a legislativou odvrátil návrat Aristida k moci, takže Spojené státy se nakonec do válečného stavu nedostaly.⁴¹

Bill Clinton a Bosna & Hercegovina

Prezident nejdříve mluvil o snaze získat explicitní podporu Kongresu pro vojenské akce v této oblasti bývalé Jugoslávie, nicméně postupně se jeho rétorika posunula a Kongres se v jeho očích změnil z aktivního partnera v pasivního diváka. Podle Clintonovy nové interpretace by totiž cokoliv nad rámec konzultací s Kongresem neadekvátně svazovalo výkon jeho ústavních povinností vyplývajících z jeho pozice velitele amerických ozbrojených sil. V roce 1995 nakonec Clinton ospravedlnil přítomnost amerických pozemních sil v Bosně rozhodnutím NATO, tedy další mezinárodní organizace, jejímž jsou Spojené státy členem, a při vyslání amerických jednotek do oblasti se obešel bez podpory Kongresu.

Bill Clinton a válka v bývalé Jugoslávii/Kosovu v roce 1998

V tomto případě se prezident Clinton poněkud nesrozumitelně rozhodnul, že: „Spojené státy poskytnou Severoatlantické alianci pravomoc zaútočit proti Srbsku.“⁴² Pro tento krok se sice Bílý dům pokusil získat podporu Kongresu, nicméně návrh autorizace vzdušných útoků proti Srbsku skončil nezdarem v podobě patu 213 hlasů pro i proti. Americké jednotky byly přesto na příkaz prezidenta vyslány. Snaha 18 zákonodárců postavit Clintona kvůli tomuto případu před federální soud⁴³ však nepřinesla žádný výsledek, neboť několik soudů postupně žalobu odmítlo.⁴⁴

---

41 Viz např. Bromley, Mark. *United Nations Arms Embargoes. Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour. Case Study: Haiti, 1993–94*. Stockholm International Peace Research Institute, 2007. K dispozici na <http://books.sipri.org/files/misc/UNAE/SIPRI07UNAEHai.pdf>, poslední přístup 27.června 2009.

42 Fisher, Louis. *Costly Presidential Wars*. Kapitola v Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds., op. cit., s. 179.

43 Tom Campbell et al. v. William Jefferson Clinton, viz např. <<http://jurist.law.pitt.edu/ratner.htm>> (poslední přístup 27.června 2009).

44 Grimmett, Richard F. *Congressional Use of Funding Cutoffs Since 1970 Involving U.S. Military Forces and Overseas Deployments*. *CRS Report for Congress*, k dispozici na <<http://www.fas.org/man/crs/RS20775.pdf>> (poslední přístup 27.června 2009).

George H. W. Bush a první válka proti Iráku

Prezident Bush st. se vícekrát jednoznačně vyjádřil v tom smyslu, že nepotřebuje souhlas Kongresu k tomu, aby Spojené státy pomohly vytlačit iráckou armádu z Kuvajtu na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678. Na druhou stranu se Bush rozhodl tuto autorizaci v Kongresu získat, k čemuž ho nejspíš donutila domácí politická situace, zejména průzkumy veřejného mínění, podle kterých 60 % Američanů vyjádřilo přesvědčení, že Bush potřebuje souhlas Kongresu k zahájení útoku proti armádě Saddáma Husajna.⁴⁵

George W. Bush a druhá válka proti Iráku

George Bush ml. zvolil v tomto konfliktu podobný přístup jako jeho otec a obhajoval princip, že prezident ze své pozice vrchního velitele amerických ozbrojených sil nepotřebuje další autorizaci k tomu, aby zahájil vojenské operace. Souhlas Kongresu vysvětloval domácími politickými ohledy. I v tomto případě průzkumy veřejného mínění totiž jasně ukazovaly, že voliči považují souhlas Kongresu za nutný, a proto se Bush na Kongres obrátil. V atmosféře, jaká v Americe panovala po 11. září 2001, se jen relativně malý počet demokratických zákonodárců odvážil hlasovat proti navržené rezoluci, ač s jejím vyzněním často nesouhlasili.⁴⁶ Podpora mezi republikány byla naproti tomu drtivá. Podobně jako o 11 let dříve si však i tentokrát Kongres nenechal ujít příležitost a, v rozporu s prezidentovými argumenty, svoji autorizaci zakotvil v ustanoveních Rezoluce o válečných pravomocích.⁴⁷

4.7. GEORGE W. BUSH A PROCES TVORBY ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Prezident George W. Bush vyhrál v roce 2000 nejtěsnější možné volební vítězství, o jehož definitivním výsledku rozhodoval až Ústavní soud. To nicméně nezastavilo jeho plán zásadně změnit fungování americké vlády, a to jak na domácí scéně, tak v oblasti zahraniční politiky. Bush a jeho tým usilovali o změny nejen v zahraniční politice samotné, ale i ve způsobu jejího utváření a roli exekutivy a Kongresu. Bushův tým totiž vycházel z předpokladu, že zahraniční politika během administrativy Billa Clintona stála na zcela špatných základech (včetně přehnaného důra-

---

45 Hess, Gary R. *Authorizing War: Congressional Resolutions and Presidential Leadership, 1955–2002*. Kapitola v Kelley, Donald R., ed., op. cit., s. 58–60.

46 Procentuálně vyšší počet demokratů – 126 záporných proti 81 kladným hlasům – odmítl rezoluci ve Sněmovně reprezentantů, v Senátu ji podpořilo 28 demokratů a jen 21 jich bylo proti.

47 Hess, Gary R., op. cit., s. 61–64.

zu na možné nebezpečí ze strany Bin Ládina),⁴⁸ a proto postačí dělat věci obráceně.⁴⁹ Místo zabředávání do detailů a přehnaného důrazu na komplexnost světových problémů postačí rozpoznat správné ideály a principy, a těch se ve všech situacích držet.

Cílem, se kterým Bush sestavoval svůj zahraničně-politický tým, měla být jednota, která by dala zapomenout na časté sváry uvnitř Clintonovy administrativy. S klidným svědomím lze říci, že v tomto úkolu 43. americký prezident selhal. Ministr zahraničí Colin Powell, jehož popularitu George W. Bush využil ke svému zvolení, když Powellova tvář do značné míry reprezentovala zahraniční politiku *prezidentského kandidáta* George W. Bushe, zřejmě právem očekával, že právě on bude hlavním představitelem Bushovy diplomacie. K tomuto cíli měl jak odborné předpoklady a dostatek politických zkušeností, tak respekt mnohých zahraničních představitelů. V neposlední řadě byl z doby svého působení na pozici předsedy sboru náčelníků štábů americké armády během administrativy George Bushe staršího zvyklý hrát aktivní roli a dokonce zastíňovat tehdejšího ministra obrany Dicka Cheneyho. Hlavním důvodem, proč se tak nakonec nestalo, byl Powellův odlišný ideový přístup k zahraniční politice a nedostatečná blízkost k prezidentovi. Bush si své nejbližší poradce vybíral vždy opatrně, nějakou dobu s nimi pracoval, aby si je ověřil a získal důvěru v jejich úsudek a loajalitu, a pak na ně až nekriticky spoléhal. Colin Powell se do okruhu Bushových nejbližších spolupracovníků a důvěrníků nikdy nedostal.⁵⁰

To se naopak – vedle poradkyně pro národní bezpečnost a ve druhém prezidentském období ministryně zahraničí Condoleezy Riceové – povedlo viceprezidentovi Dickovi Cheneymu a ministrovi obrany Donaldu Rumsfeldovi, kteří spolu s prezidentem samotným utvářeli zahraničně-politickou agendu Bushova prvního prezidentského období v duchu idejí tzv. neokonzervativců. Ti propagovali použití americké síly ve prospěch šíření myšlenek demokracie a kapitalismu ve světě, zejména na Blízkém východě. Z jejich doporučení vychází i tzv. Bushova doktrína z roku 2002, na jejímž základě si americký prezident přisvojil právo preventivně zaútočit na nepřítel, pokud tento představuje potenciální hrozbu pro Spojené státy. Charakteristickými znaky Bushovy zahraniční politiky byl nacionalismus, sebevědomí až arogance, unilateralismus a nedůvěra v mezinárodní organizace včetně

---

48 Viz např. Bush Administration's First Memo on al-Qaeda Declassified, k dispozici na <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB147/index.htm>> (poslední přístup 29.června 2009).

49 Zakaria, Fareed. What Bush Got Right. Newsweek, 9.srpen 2008, k dispozici na <<http://www.newsweek.com/id/151731>> (poslední přístup 17.května 2009).

50 Renshon, Stanley A. Assessing the Personality of George W. Bush. Kapitola v Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds., op. cit., s. 395.

OSN. Přístup v duchu hesla „kdo není s námi je proti nám“,⁵¹ uplatňovaný v rámci tzv. války proti terorismu, pak vedl ke zhoršení amerických vztahů s mnohými spojenci.

Bushův zahraničně-politický tým se tudíž skládal nejméně ze tří článků, které spolu navzájem obtížně vycházely. Neokonzervativce zastupoval výrazný ministr obrany Rumsfeld a bezprecedentně silný viceprezident Cheney, Colin Powell představoval realistický prvek prosazující politiku v duchu Henryho Kissingera či George Bushe staršího a poradkyně pro národní bezpečnost Riceová se neúspěšně pokoušela plnit roli koordinátora mezi těmito dvěma tábory a prezidentem Bushem. Ten celému zahraničně-politickému týmu nominálně velel, nicméně jeho představa o vládnutí závisela na existenci pečlivě vybraného a jedolitého týmu, který mu měl předkládat buďto hotová řešení ke schválení, nebo alespoň jasné alternativy, které by mu umožnily se jasně rozhodnout. Některé spory zůstávaly skryté, např. snaha Dicka Cheneyho vystřídat Condoleeazu Riceovou v řízení zasedání Rady pro národní bezpečnost, mnohé jiné ale pronikly na veřejnost.⁵² Díky tomu, že prezident Bush i Condoleeaza Riceová dávali v prvním volebním období přednost spíše názorům Dicka Cheneyho a Donalda Rumsfelda než hlasu Colina Powella, se americká reakce na teroristické útoky z 11. září 2001 brzy přesunula z Afghánistánu na válku proti Iráku, jejíž relativní neúspěch negativně poznamenal hodnocení Bushovy zahraniční politiky jakožto celku.

Na druhou stranu Bushovo druhé prezidentství a zejména jeho poslední dva roky lze z pohledu zahraniční politiky hodnotit v porovnání s lety 2001–2004 pozitivně. Změnu přinesl zejména katastrofální výsledek pro republikány v kongresových volbách v roce 2006. V první řadě se změnil celkový tón prosazování zahraniční politiky a výrazně se omezila arogance a neopodstatněná víra v americkou všemohoucnost prvního období, charakterizovaná postojem „nejdřív Afghánistán, pak Irák, kdo je na řadě teď?“⁵³ Základními průvodními znaky tohoto posunu byl

---

51 Viz např. 'You Are Either With Us Or Against Us', *CNN*, 6. listopad 2001, k dispozici na <<http://edition.cnn.com/2001/US/11/06/gen.attack.on.terror/>> (poslední přístup 28. června 2009).

52 George W. Bush např. krátce po volbách v roce 2000 ponížil Colina Powella, když veřejně popřel jeho tvrzení, že Spojené státy jsou ochotny pokračovat v Clintonově kurzu a vyjednávat s Pchjongjangem, v červnu 2001 se na veřejnost dostaly neshody mezi Ministerstvem obrany a Bílým domem ohledně embarga na kontakty s čínskou armádou apod. Viz např. Wagner, Alex. Bush Puts N. Korea Negotiations on Hold, Stresses Verification, k dispozici na http://www.armscontrol.org/act/2001_04/korea, (poslední přístup 28. června, 2009), a Myers, Steven Lee: Rumsfeld's Office Reverses China Ban. *The New York Times*, 3. května 2001, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2001/05/03/world/rumsfeld-s-office-reverses-china-ban.html>> (poslední přístup 28. června, 2009).

53 Viz např. Steinberg, James B. The Risks of Playing "Who's Next?", *Brookings*, 3. duben 2003, k dispozici na http://www.brookings.edu/opinions/2003/0403iraq_steinberg.aspx, poslední přístup 28. června 2009, nebo Hallinan, Conn. Who's Next – Iran & Syria? *Foreign Policy in Focus*, 3. listopad 2005, k dispozici na <<http://www.fpiif.org/fpiftxt/2920>> (poslední přístup 28. června 2009).

větší důraz na multilateralismus a diplomacii, personálně se změna projevila odchodem Donalda Rumsfelda z pozice ministra obrany a poklesem vlivu nepopulárního viceprezidenta Dicka Cheneyho ve prospěch ministryně zahraničních věcí Condoleezy Riceové.

Jedna teorie připisuje zásluhy za tuto pozitivní změnu příchodu Joshuy Boltena na pozici šéfa kanceláře Bílého domu.⁵⁴ Byl to právě Bolten, kdo se v roce 2006 společně s poradcem pro národní bezpečnost Stephenem Hadleyem snažili Bushovi vysvětlit, že musí změnit svoji předchozí strategii. Zatímco největší chyby v Iráku se staly již v období 2003-2004, Bushově administrativě trvalo několik let, než na tuto skutečnost zareagovala, což někdy způsobovalo kuriózní situace. Představitelé Bushovy administrativy např. ještě v roce 2006 tvrději odsuzovali irácké sunnity a popisovali je jako teroristy, zatímco americký velvyslanec v Iráku s nimi o své vůli intenzivně vyjednával.⁵⁵ Bolten a Hadley přiváděli do administrativy nové tváře, nezasažené ideologickým prizmatem Bushových starších spolupracovníků, a s jejich pomocí navrhovali změnu amerického postupu v Iráku. Na základě jimi vyvíjeného tlaku se Bush rozhodl ignorovat názor mnohých generálů, opozici v Kongresu i veřejné mínění a prosadil výrazné navýšení amerických jednotek působících v Iráku, které podle všeho přispělo k výraznému zlepšení bezpečnostní situace v zemi.

Odklon od zkompromitovaných myšlenek neokonzervativců můžeme v Bushově druhém prezidentském období sledovat též v případě jednoho z členů tzv. „osy zla“, konkrétně Íránu. Hlavním americkým vyjednavatelem s Teheránem se stal mezi neokonzervativci neoblíbený Nicholas Burns a v roce 2008 se dokonce za účasti evropských diplomatů setkal s íránským vyjednavatelem zástupce amerického Ministerstva zahraničí, čímž i v íránsko-amerických vztazích *de facto* došlo k rehabilitaci multilateralismu a diplomacie.

Konečně za pádný důkaz Bushova posunu ve druhém volebním období může posloužit hodnocení, které si vysloužil od svého bývalého spolupracovníka a velvyslance při OSN, unilateralistického neokonzervativce Johna Boltona. Ten v roce 2008 Bushovu otevřenější politiku vůči Severní Koreji nazval totálním intelektuálním kolapsem⁵⁶ a svému bývalému zaměstnavateli pohrdlivě přirovnal k Jimmymu Carterovi a Billu Clintonovi.⁵⁷ A tak, v duchu Churchillova výroku

---

54 Kondracke, Mort. Bush's Second Term Is Better Than First – Credit Josh Bolten, k dispozici na <http://www.realclearpolitics.com/articles/2008/09/bushs_second_term_is_better_th.html> (poslední přístup 20.května 2009).

55 Zakaria, Fareed, op. cit.

56 Bolton, John R.. The Tragic End of Bush's North Korea Policy. *The Wall Street Journal*. 30.června 2008. K dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB12147827435214441.html>> (poslední přístup 30.května 2009).

57 Bolton, John R. Bush's North Korea Capitulation. *The Wall Street Journal*, 15.4.2008. K dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB120821851545814633.html>> (poslední přístup 30.května 2009).

„Spojené státy vždy udělají tu správnou věc, tedy poté, co vyčerpají všechny ostatní možnosti“, se tlakem okolností v letech 2007 a 2008 Bushův tým pod taktovkou Stephena Hadleyho, Condoleezy Riceové a nového ministra obrany Roberta Gatese dopracoval k realistické zahraniční politice, kterou lze charakterizovat jako centristickou.⁵⁸

4.8. BARACK OBAMA A TVORBA ZAHRAIČNÍ POLITIKY

Bývalý Nixonův poradce pro národní bezpečnost Henry Kissinger popisuje Obamovu zahraničně-politickou agendu v kontextu obrovských výzev, ale zároveň i příležitostí změnit svět k lepšímu.⁵⁹ Jiný názor tvrdí, že je až fascinující sledovat, jak Obamovi zastánci i kritici tvrdí, že nový prezident od svého příchodu do Bílého domu změnil americkou zahraniční politiku daleko více, než nakolik ukazuje analýza jeho konkrétních kroků a výsledků.⁶⁰ Celkově lze říci, že Obama od svého vítězství ve volbách předložil návrhy na opravdu výrazné a dalekosáhlé změny, které však v převážné většině teprve čekají na své naplnění. Hmatatelný posun se dosud týkal spíše stylu či symbolických gest, mezi které patří např. oznámení o plánu na uzavření kontroverzní věznice Guantánamo. Ačkoliv se navenek Obama prezentuje zejména velkými vizemi, ať již v oblasti americké či světové ekonomiky, alternativních energií, jaderného odzbrojení či dalších témat mezinárodních vztahů, během své několikadenní jarní cesty do Evropy prokázal i zcela praktickou schopnost využití své popularity. V jednom případě „zatlačil“ čínského a francouzského prezidenta do rohu místnosti a svojí autoritou je přiměl k přijetí kompromisního řešení otázky daňových rážů,⁶¹ v podobném duchu je mu připisována zásluha na získání souhlasu tureckého premiéra se jmenováním bývalého dánského premiéra Rasmussena novým generálním tajemníkem NATO.⁶²

---

58 Barry, John. The Real Security Challenge. What Obama's Team Needs to Understand. *Newsweek*, 1. prosince 2008, k dispozici na <<http://www.newsweek.com/id/171569>> (poslední přístup 11. května 2009).

59 Kissinger, Henry A. Obama's Foreign Policy Challenge, *The Washington Post*, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/04/21/AR2009042102967.html>> (poslední přístup 19. června 2009).

60 Friedman, George. Obama's First Hundred Days and U.S. Presidential Realities, *Stratfor*, 27. duben 2009, k dispozici na <http://www.stratfor.com/weekly/20090427_obamas_first_hundred_days_and_u_s_presidential_realities> (poslední přístup 15. června 2009).

61 Hutton, Robert & Jensen, Kristin. Obama Corners Hu, Sarkozy to Break Tax-Haven Deadlock at G-20. Bloomberg,“ k dispozici na <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601110&sid=atmk0XAJT NhU>> (poslední přístup 21. června 2009).

62 Johnson, Bridget. Obama Brokers Controversial NATO Appointment, *The Hill*, k dispozici na <<http://thehill.com/leading-the-news/obama-brokers-controversial-nato-appointment-2009-04-04.html>> (poslední přístup 21. června 2009).

4.9. ZMĚNA VS. KONTINUITA AMERICKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY OD PREZIDENTSKÝCH VOLEB V LISTOPADU 2008

Přesně v duchu svých předvolebních slibů se Obama pokusil změnit styl americké zahraniční politiky i vnímání Spojených států na světové scéně, s čímž nepochybně i za krátkou dobu ve funkci uspěl. Zatímco společné fotografii s Georgem W. Bushem se v roce 2008 všemožně vyhýbal i prezidentský kandidát stejné strany John McCain, světoví politici se snaží dostat do záběru s Barackem Obamou za každou cenu, zarputilého nepřítele Spojených států Huga Cháveze nevyjímaje. Navenek se tato změna asi nejvýrazněji projevila v Obamově až tvrdošijném opakování mantry „přijel jsem naslouchat, ne diktovat“, díky které někteří komentátoři začali již před volbami popisovat jeho cesty jako „naslouchací turné“.⁶³ K Obamovým nástrojům zaměřeným na usmíření spojenců a otupení kritiky nepřátel patří též četné omluvy za posledních osm let americké politiky⁶⁴ a důraz na potřebu větší pokory ze strany Washingtonu,⁶⁵ unilateralismus byl vystřídán principem zapojování a mezinárodní spolupráce. V neposlední řadě Obama pověřil Radu národní bezpečnosti a další členy kabinetu, aby přehodnotili Bushovu politiku držet co největší množství informací v tajnosti.⁶⁶ Cílem je změnit tajnostkářský styl, charakteristický zejména pro Dicka Cheneyho, který ve svých důsledcích přižívoval nijak neověřitelné konspirační spekulace a často ještě dále zhoršoval obraz americké vlády jak doma, tak v zahraničí. Některé zprávy však naznačují, že i v této oblasti praxe za rétorikou zatím pokulhává.⁶⁷ Obama též například nezměnil často kritizovaný zvyk jmenovat na posty amerických velvyslanců zasloužilé příspěvatele z předvolební kampaně.⁶⁸

---

63 Angl. „listening tour“.

64 Bushův politický poradce Karl Rove i další dokonce použili termín „apology tour“, viz např. Rove, Karl. The President's Apology Tour. *The Wall Street Journal*, 22.duben 2009, k dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB124044156269345357.html>> poslední přístup 29.června 2009, nebo Romney Slams Obama's ‚Apology Tour‘, *FOX News*, 3.červen 2009, k dispozici na <<http://www.foxnews.com/story/0,2933,524939,00.html>> (poslední přístup 29.června 2009).

65 Je smutným paradoxem, že prezidentský kandidát George W. Bush v roce 2000 též sliboval pokornější zahraniční politiku, aby se jeho administrativa posléze stala symbolem arogance.

66 Johnson, Carrie. Obama Launches Review of Secrecy Policy, *The Washington Post*, 27.květen 2009, k dispozici na <http://voices.washingtonpost.com/44/2009/05/27/obama_launches_review_of_sec.html> (poslední přístup 25.června 2009).

67 Doyle, Michael. Obama Adopts Many Bush Administration Legal Rationales, k dispozici na <<http://www.miamiherald.com/news/politics/AP/story/1107177.html>> (poslední přístup 26.června 2009).

68 Obama Again Selects Major Campaign Fundraisers for Ambassadorships in Europe, *AP*, 25.červen 2009, k dispozici na <<http://www.latimes.com/news/nationworld/politics/wire/sns-ap-us-us-ambassadors>> (poslední přístup 26.června 2009).

Tón mezinárodní spolupráce, pokory a otevřenosti slyší obyvatelé mnoha zemí velmi rádi, na druhou stranu Obamovy omluvy za Bushovu politiku vzbuzují kritické reakce mezi mnohými republikány a jsou i země, ve kterých změna stylu Bílého domu zaznamenala minimální dopad. Globální popularita nového prezidenta např. nezměnila špatnou image USA v Íránu, když nedávný průzkum veřejného mínění ukázal, že pouhých 29 % Íránců vnímá Spojené státy kladně.⁶⁹

Kritici tudíž správně upozorňují, že přátelská gesta nepřinesla takovou odezvu, zejména v konkrétních krocích, v jakou Obama nejspíše doufal. Jedním z jeho klíčových témat v předvolební kampani byla kritika George W. Bushe za oslabení vztahů s americkými spojenci v Evropě. Obama se zavázal tyto vztahy napravit a tvrdil, že výsledkem bude větší ochota evropských zemí pomáhat Washingtonu při řešení světových problémů. Navzdory Obamově popularitě a proklamacím o užších transatlantických vztazích však praktické výsledky dosud pokulhávají. Během Obamovy jarní cesty po Evropě Angela Merkelová odmítla navýšit vládní pomoc německému hospodářství, která by výrazněji zvedla domácí poptávku, a měla tudíž šanci zvýšit evropský dovoz amerického zboží. Německo a Francie též odmítly posílit svoji vojenskou přítomnost v Afghánistánu v té míře, o jakou je Obama žádal. Jinými slovy, tón a atmosféra se změnily, nicméně reálný obsah Obamových slibů a plánů dosud zůstává převážně nenaplněn.

4.10. OBAMŮV ZAHRANIČNĚ POLITICKÝ TÝM

Ačkoliv Obama zvítězil v přesvědčivém počtu amerických států, přes 47 % všech voličů hlasovalo proti němu. Při vědomí tohoto čísla a v duchu svých snah a slibů ohledně otupení mezistranického napětí na americké politické scéně nepřekvapuje, že i v oblasti zahraniční politiky Obama učinil několik rozhodnutí směřujících ke sjednocení různých politických táborů. Ponechání Bushova ministra obrany Roberta Gatese v čele Pentagonu signalizovalo nejen snahu překlenout stranické nepřátelství, ale i ochotu udržet větší míru kontinuity v boji s terorismem a zejména v případě operací v Iráku, než předvolební rétorika nového prezidenta původně slibovala. Podobným krokem byla nominace newyorského republikánského poslance Johna M. McHugha na pozici náměstka pro armádu v rámci Ministerstva obrany.⁷⁰ Rukopis britských zvyklostí nese jmenování Obamovy hlavní demokra-

---

69 Poll: Obama Not Helping U.S. Image In Iran, 8.červen 2009, k dispozici na <http://www.cbsnews.com/stories/2009/06/08/world/main5072202.shtml?source=RSS&tr=HOME_5072202> (poslední přístup 21.června 2009).

70 V současnosti ho teprve čeká schvalovací proces v Senátu. Obama Chooses an Army Secretary, *The New York Times*, 2.červen 2009, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/06/03/us/politics/03army.html>> (poslední přístup 3.června 2009).

tické rivalky Hillary Clintonové do čela Ministerstva zahraničních věcí. Další a velmi často klíčovou osobou je poradce pro národní bezpečnost, kterým se stal generál James Jones. Hlavní změna ve struktuře Obamova zahraničněpolitického týmu oproti předchozím administrativám spočívá v nezvykle velkém množství speciálních vyslanců, kteří mají na starosti úzce vymezené agendy.

James Jones

Na první pohled Obamova volba bývalého velitele sil NATO pro pozici poradce pro národní bezpečnost nedává smysl: do podzimu roku 2008 se Jones a Obama téměř neznali, bývalý generál námořnictva měl vždy blíže k republikánům než demokratům, dlouhá léta se přátelil s Obamovým prezidentským soupeřem Johnem McCainem a navíc mu byl vytýkán nedostatek kritiky Rumsfeldova vedení během počáteční fáze irácké války, na jejímž průběhu se Jones navíc aktivně podílel. Na druhou stranu Obama vstupoval do Bílého domu v pozici nováčka nejen na poli zahraniční politiky, ale zejména v bezpečnostních otázkách, tedy v oblasti, ve které mají demokraté oproti republikánům u voličů tradičně nevýhodu. S uznávaným generálem po boku je pro republikány či média nepochybně daleko těžší Obamu kritizovat, než kdyby si na tuto pozici vybral liberálního civilistu. James Jones se též již před svým jmenováním znal s Hillary Clintonovou díky jejímu členství v senátním Výboru pro ozbrojené síly,⁷¹ což mohlo napomoci při budování důvěry v novém týmu. Zatímco pozornost médií směřuje spíše k Obamovým ministrům zahraničí a obrany, šestašedesátiletý James Jones má za úkol plnit roli efektivního manažera v pozadí. Prozatím se mu úspěšně daří koordinovat požadavky a představy jeho vlastního úřadu pro národní bezpečnost, prezidenta Obamy, Ministerstva zahraničí a Pentagonu do té míry, že proces utváření současné americké zahraniční politiky bývá popisován jako dobře koordinovaný, bez škodlivých úniků informací na veřejnost.⁷² Vzhledem k historické rivalitě mezi ministerstvy zahraničí a obrany se Jones snaží utlumovat třecí plochy mezi Robertem Gatesem a Hillary Clintonovou, mj. během pravidelných středečních ranních setkání všech tří.⁷³

---

71 James Jones: Obama's National Security Surprise, *TIME*, 1.prosinec 2008, k dispozici na <<http://www.time.com/time/politics/article/0,8599,1862911,00.html>> (poslední přístup 22.června 2009).

72 Viz např. Ghattas, Kim. Obama's First 100 Days: Foreign Policy. BBC, 29.duben 2009, k dispozici na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8025932.stm>, (poslední přístup 17.května 2009), nebo DeYoung, Karen. In Frenetic White House, A Low-Key 'Outsider'. *The Washington Post*, 7.květen 2009, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/06/AR2009050604134.html>> (poslední přístup 3.června 2009).

73 Obama's NSC Will Get New Power. *The Washington Post*, 8.únor 2009, k dispozici na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/07/AR2009020702076_2.html> (poslední přístup 3.června 2009).

Hillary Clintonová

Jmenování Hillary Clintonové americkou ministryní zahraničních věcí vyvolávalo otázky, zda se bývalí rivalové v boji o Bílý dům dokáží shodnout a zda starší z dvojice, manželka bývalého prezidenta Billa Clintona, bude schopna plně přijmout Obamu za svého nadřízeného či zda se ho v otázkách zahraniční politiky pokusí zastínit. Prozatím se zdá, že Hillary Clintonová vychází se současným šéfem Bílého domu nad očekávání dobře, i když jejich vztah lze nazvat spíše vzájemně uctivým než přátelským. Některé zdroje naznačují, že existuje určité napětí mezi Clintonovou a Jamesem Jonesem,⁷⁴ jiné toto tvrzení spíše vyvracejí.⁷⁵ V současné době se zdá, že současná ministryně zahraničí přesně plní roli, jakou si pro ni Obama představuje. V tomto scénáři Bílý dům určuje obecné směřování americké zahraniční politiky a Hillary Clintonová spolu se speciálními vyslanci mají za úkol tuto politiku převádět do praxe. Jen během prvních čtyř měsíců roku 2009 Clintonová navštívila 22 zemí a urazila 120 000 kilometrů a prozatím vše naznačuje, že své diplomatické úkoly plní k plné spokojenosti Bílého domu.

Robert Gates

Bushův ministr obrany Robert Gates si svoji pozici udržel navzdory Obamově kritice Bushovy zahraniční politiky, pro což existuje několik vysvětlení. Bushova politika se po odchodu Donalda Rumsfelda v roce 2006 změnila a některé Gatesovy myšlenky souzněly i s Obamovým programem, např. jeho snaha přesunout část amerických sil a zdrojů po skončení nárůstu sil v Iráku (*Surge*) do Afghánistánu. Gatese lze též považovat za neideologického představitele Bushovy republikánské administrativy, demokraté s ním navíc měli již poměrně dobrou zkušenost z doby, kdy z pozice ředitele CIA zajišťoval plynulý přechod mezi odcházejícím týmem George H.W. Bushe a Billem Clintonem. Obama si udržení Gatese ušetřil starost s hledáním nového ministra obrany a potenciálně složitým nominačním procesem, což umožnilo plynulejší pokračování americké politiky v Iráku. Doposud se zdá, že Obamovi zdánlivě riskantní volba ministra obrany vyšla a Gates dobře zapadnul do nového zahraničně-politického týmu, jemuž jeho přítomnost snáze umožňuje čelit republikánské kritice.

---

74 Dreyfuss, Robert. Is It Clinton vs. Jones? *The Nation*, 4.květen 2009, k dispozici na <http://www.thenation.com/blogs/dreyfuss/432474/is_it_clinton_vs_jones> (poslední přístup 3.června 2009).

75 Landler, Mark. Her Rival Now Her Boss, Clinton Settles Into New Role, *The New York Times*, 1.květen 2009, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/05/02/world/02clinton.html>> (poslední přístup 3.června 2009).

Joe Biden

Ohledně kvalifikace Obamova viceprezidenta postačí uvést, že dlouhou dobu předsedal senátnímu výboru pro zahraniční vztahy a byly to právě jeho zkušenosti v zahraniční politice, které mu pomohly dostat se na kandidátku relativně nezkušeného Obamy. Zatímco Dick Cheney se ukazoval na veřejnosti zřídkka a jen výjimečně cestoval mimo území USA, po značnou část Bushova prezidentství americkou zahraniční politikou z pozadí aktivně utvářel. Joe Biden dostal prozatím výrazně odlišnou roli. Jedno vysvětlení selhání Bushova týmu v otázce plánování amerického postupu po dobytí Bagdádu totiž říká, že Bushův tým podlehl nebezpečí tzv. groupthinku. Tento jev nastává, pokud v určitém týmu lidí není nikdo, kdo by zpochybňoval či přinejmenším kriticky analyzoval přijímané závěry. A když už se někdo takový v Bushově týmu vyskytnul, např. ministr zahraničí Colin Powell, jeho názor stejně nebyl brán v potaz. Při vědomí rizika, že se opět nikdo nebude odvažovat prezidentovi říct nepopulární pravdu a zpochybnit jeho názory, si Obama vybral sedmašedesátiletého Joe Bidena, aby plnil tuto roli „ďáblova advokáta“. Obamův bývalý kolega ze Senátu má pro tento úkol díky svým zkušenostem a senioritě dostatečný respekt a potřebnou dávku autority. Joe Biden se proto aktivně účastní Obamových jednání se členy administrativy a prezident s ním denně konzultuje mnohé otázky přímo nebo po telefonu.⁷⁶ Na druhou stranu Biden dosud nezanedbal výraznější koncepční stopu na Obamově zahraniční politice, neangažuje se v žádné konkrétní zahraniční iniciativě a plní spíše prezidentem přidělené ad hoc úkoly, např. dohled nad rozdělováním federální hospodářské pomoci americké ekonomice. Dokud bude trio Jones, Clintonová a Gates fungovat k Obamově spokojenosti, je dost možné, že Joe Biden bude více vidět v domácí politice. Jeho výraznější zapojení do americké zahraniční politiky je tudíž možné očekávat spíše při vzniku rozkolů mezi členy výše zmíněné trojice nebo v případě akutní diplomatické či vojenské krize.

Speciální vyslanci

Mezi nejnapadnější rysy Obamova zahraničně politického týmu patří značné množství speciálních vyslanců, kteří spadají částečně do kompetence Hillary Clintonové, ale zároveň se většina z nich zodpovídá i přímo prezidentovi. Bývalý senátor George Mitchell má na starosti blízkovýchodní mírový proces, bývalý americký velvyslanec v OSN Richard Holbrooke se věnuje Pákistánu a Afghánistánu, Dennis Ross je zodpovědný za politiku vůči Íránu a Hillary Clintonová navíc jmenovala

---

⁷⁶ Leibovich, Mark. Speaking Freely, Biden Finds Influential Role, *The New York Times*, 28.březen, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/03/29/us/politics/29biden.html>> (poslední přístup 5.června 2009).

Todda Sterna svým speciálním vyslancem pro problematiku změn globálního klimatu. Severní Koreji se dokonce věnují dva speciální vyslanci, Philip Goldberg a Stephen Bosworth, který však tuto práci k překvapení mnohých vykonává pouze na částečný úvazek.⁷⁷ Zastánci tohoto uspořádání tvrdí, že tito vyslanci umožňují Clintonové zůstat „nad věcí“ a ušetřit čas, který by trávil debatami o drobných detailech či jednáními v zahraničí, díky čemuž se může věnovat americké zahraniční politice jako celku. Kritické hlasy oponují, že speciální vyslanci Clintonovou do určité míry vyšachovávají ze hry. První náznak toho, že systém nemusí být tak stabilní, jak se během prvních měsíců roku 2009 zdálo, přinesly zprávy o přesunu speciálního vyslance pro Írán Dennise Rosse z Ministerstva zahraničí do Bílého domu, nicméně na hodnocení významu tohoto kroku je ještě příliš brzy.⁷⁸

Celkově lze říci, že Obama se při sestavování svého zahraničně-politického týmu zaměřil na schopnosti, vyhnul se ideologii a dal na svůj centristický instinkt. Obamův důraz na diplomacii do určité míry pozvednul význam Ministerstva zahraničních věcí, aniž by však vzniklo výraznější napětí mezi Hillary Clintonovou a Robertem Gatesem. Proces koordinace zahraniční politiky Úřadem pro národní bezpečnost, Ministerstvem zahraničí a Pentagonem probíhá prozatím plynule.

Obama a Kongres

V Bílém domě úřaduje populární demokratický prezident a demokratičtí zákonodárci mají většinu v obou komorách Kongresu, což je situace, ve které obvykle poslanci i senátoři dávají prezidentově zahraniční politice zelenou. Barack Obama si dosud nemohl stěžovat, že by mu Kongres příliš mluvil do jeho plánů, nominace Hillary Clintonové na pozici ministryně zahraničí proběhla bez větších problémů a hlavním kritikem současné bezpečnostní a zahraniční politiky se stal zdiskreditovaný a nepopulární Dick Cheney.

Na druhou stranu ani Obamovi neprošlo v Kongresu úplně všechno. Za porážku lze označit zejména odmítnutí prezidentova požadavku na financování plánu uzavřít věznicí na Guantánamu. Republikánští i demokratičtí zákonodárci podmiňují tento krok předložením konkrétních plánů, navíc Obamovi zakázali do konce

---

77 Shear, Michael D. U.S. Interagency Team to Focus on Sanctions Against N. Korea, *The Washington Post*, 27.červen 2009, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/06/26/AR2009062604306.html>> (poslední přístup 28.června 2009).

78 Většina zpráv má dosud charakter spekulací. Viz např. Landler, Mark. Administration Plans to Move Top Iran Expert to White House, *The New York Times*, 15.červen 2009, k dispozici na <http://www.nytimes.com/2009/06/16/world/16diplo.html?_r=1&ref=politics> (poslední přístup 27.června 2009), nebo Calabresi, Massimo. Obama Looks to Dennis Ross for Strategic Advice, *TIME*, 25.červen 2009, k dispozici na <http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1907021,00.html> (poslední přístup 27.června 2009).

letošního září propouštět vězně, kteří jsou v tomto zařízení zadržováni.⁷⁹ Po dlouhých tahanicích nakonec Obama podepsal zákon o financování války v Iráku a Afghánistánu bez požadovaných výdajů na Guantánamo.⁸⁰ Asi největší boje mezi legislativou a exekutivou probíhají ohledně nákupu stíhaček F-22. Někteří členové Kongresu pocházejí ze států, jejichž ekonomika z výroby těchto strojů těží, a proto tlačí Pentagon, aby pokračoval v jejich nákupech. Podobný spor se týká plánů na vývoj alternativního motoru pro letoun F-35, kdy administrativa kvůli rozpočtovým úsporám na rozdíl od Kongresu trvá na vývoji jediného motoru. Obama hrozí vetem zákona o výdajích na obranu, pokud Kongres v těchto dvou položkách nestoupí ze své pozice.⁸¹ Zejména kontroverze ohledně F-22 ukazuje vliv, jaký může v bezpečnostních či zahraničně politických otázkách sehrát lokální politika, která někdy odsune stranou ideové koncepce nebo národní zájmy.

4.11. ZAHRANIČNÍ POLITIKA VS. DOMÁCÍ PROBLÉMY

Navzdory současné ekonomické krizi, jaká Spojené státy nepostihla od 30. let minulého století, se Barack Obama intenzivně a osobně věnuje i zahraniční politice své země. Jen v období mezi 20. lednem a koncem dubna roku 2009 navštívil devět zemí a setkal se se 44 zahraničními představiteli.⁸² Od svého předchůdce v Bílém domě se Obama odlišuje důrazem na názor, že svět je komplikovaný a propojený, neexistují jednoduchá řešení a Spojené státy nejsou schopny světové problémy řešit samy. Na druhou stranu se Obama nesnaží stáhnout Washington ze světové scény a rozhodně se nevzdává spoluzodpovědnosti za mezinárodní dění. Konkrétní kroky současného prezidenta tak v největší míře představují kontinuitu Bushovy politiky z let 2007–2008. Ostatně současný prezident a tehdejší hlavní architektka americké zahraniční politiky Condoleezza Riceová sdílejí intelektuální, neideologicky střídavý přístup k mezinárodním problémům, podle poradců se navzájem velmi respektují a ačkoliv tato skutečnost zůstává veřejnosti převážně skryta, přinejmenším v letech 2005–2008 spolu několikrát telefonicky probírali zahraniční

---

79 Tento zákaz se netýká propouštění vězňů do třetích zemí. Vězni též smějí být přesunuti z vězení k procesům vedeným americkými soudy.

80 Pelofsky, Jeremy. Obama Signs \$106 Billion Bill for Iraq, Afghan Wars, *Reuters*, 24.červen 2009, k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/politicsNews/idUSTRE55N5TH20090624>> (poslední přístup 25.června 2009).

81 White House says it would veto more F-22 Raptor jet fundings, *Politico*, 25.červen 2009, k dispozici na <<http://www.politico.com/news/stories/0609/24171.html>> (poslední přístup 26.června 2009).

82 Maher, Heather. With First 100 Days, Obama Seeks 'New Basis For Relationships' Abroad, *Radio Free Europe*, 30.duben 2009, k dispozici na <http://www.rferl.org/content/With_First_100_Days_Obama_Seeks_New_Basis_For_Relationships_Abroad/1618285.html> (poslední přístup 15.května 2009).

politiku.⁸³ Skutečnost, že prezident Obama a jeho tým v Bílém domě investují hodně času a politického kapitálu do zahraniční politiky znamená, že současná americká zahraniční politika je v první řadě vnímána jako Obamova zahraniční politika. Případné americké úspěchy tak Obamovi pomohou upevnit jeho domácí postavení a popularitu u voličů, naopak neúspěchy bude jen těžko moci svádět na členy své administrativy či Kongres.

---

83 Calabresi, Massimo. The Bush Diplomacy Surge, TIME, 31.červenec 2008, k dispozici na <<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1828328,00.html>> (poslední přístup 15.května 2009).

5. ROLE MÉDIÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Jana Sehnálková

Média v posledních letech prošla nebyvalou revolucí, která nejenže radikálně rozšířila možnosti získávání a šíření informací, ale také podstatně rozšířila záběr poskytováných zpráv. Velmi dobrým příkladem je např. válka v Iráku, kdy američtí novináři mohli využít moderních technologií jako např. satelitních telefonů a díky přístupu přímo k jednotkám americké armády mohli přinášet zprávy z bojiště v reálném čase.¹ V éře 24-hodinového zpravodajského cyklu a moderních technologií, které umožňují téměř okamžitý přístup médií do krizových oblastí, vyvstává otázka, nakolik může působení médií ovlivnit směřování zahraniční politiky státu. Je zpravodajství o humanitární krizi v odlehlé části světa schopno uvést vládní zahraničněpolitický mechanismus do pohybu? Odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná.

V souvislosti s možností vlivu médií na zahraniční politiku se hovoří o tzv. efektu CNN. Termín „efekt CNN“ byl inspirován rolí televizní stanice CNN v poskytování přelomového živého zpravodajství o klíčových událostech, jako byly např. studentské protesty na náměstí Tchienanmen v roce 1989, pád Berlínské zdi, válka v Perském zálivu a americké vojenské angažmá v Somálsku. Podle teorie efektu CNN má 24-hodinový zpravodajský cyklus stanic typu CNN, Fox News či MSNBC reálný dopad na vedení zahraniční politiky, neboť v reálném čase předkládá informace o událostech po celém světě, formuje tím vnímání zahraničněpolitických událostí u americké veřejnosti a *de facto* tak vnucuje agendu politikům. Bývalý ministr zahraničních věcí James Baker si v tomto kontextu postěžoval, že existence 24-hodinového zpravodajství eliminovala tradiční zpravodajskou rutinu – zatímco dříve mívávali politikové delší čas na rozmyšlenou, nyní musí na události reagovat v reálném čase. Díky miniaturním kamerám a satelitnímu přenosu se novináři dostanou prakticky kamkoliv, a politici si tak nemohou dovolit ignorovat události a krize ve vzdálených zemích.²

Podle Stevena Livingstona³ lze efekt CNN vnímat třemi různými způsoby: Efekt CNN může působit jako prostředek určující zahraničněpolitickou agendu tím, že svým zpravodajstvím vnutí politikům téma, kterým se musejí zabývat a reagovat na něj. Takovým zásahem média zkracují dobu, kterou obyčejně politikové mají k projednání a přijetí nějakého rozhodnutí či postupu – efekt CNN tedy působí jako jakýsi urychlovač rozhodovacího procesu. Někdy však role 24-hodinového zpravodajství může zahraničněpolitické cíle komplikovat či mařit – např. tím, že po-

---

1 Tzv. embedded reporters.

2 Strobel, Warren P.: The CNN Effect. *American Journalism Review*, May 1996, k dispozici na <<http://www.ajr.org/Article.asp?id=3572>> (poslední přístup 16. ledna 2009).

3 Livingston, Steven: Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention. Research Paper R-18, Harvard University, John F. Kennedy School of Government, 1997, s. 2.

odhalí nepříteli operační plán, a tím ohrozí vojenskou misi,⁴ či tím, že odhalí negativní dopady zahraničněpolitické strategie – např. zpravodajství o amerických obětech podkopává veřejnou podporu amerického angažmá v konfliktu.⁵ Proto také prezident Bush podpořil zákaz přístupu médiím na leteckou základnu v Doveru, kam jsou dopravována těla amerických vojáků, kteří padli v konfliktech v Iráku a Afghánistánu.⁶

Tvrzení, že by média sama diktovala americkou zahraniční politiku, že určují zahraničněpolitické priority a že zahraniční politika je pouhou reakcí na to, o čem média píší, je sice znepokojující,⁷ ale zároveň velmi přehnané. Ve světě existuje nespočet krizí, kterým se ve zpravodajství nedostává pozornosti – téma není divácky či čtenářsky dostatečně atraktivní či média mají do oblasti ztížený přístup. To ale neznamená, že na tyto krize americká administrativa nereaguje. Podrobné zkoumání mediálního pokrytí humanitárních krizí v Somálsku či ve Rwandě potvrdilo, že americké Ministerstvo zahraničí bylo v řešení těchto krizí angažováno již dávno před tím, než události v těchto dvou zemích vstoupily na televizní obrazovky.⁸ Někteří politici si dokonce pochvalují, že přítomnost televizních štábů naopak Bílému domu pomohla obhájit potřebnost intervence.⁹ V některých případech

---

4 Belknap, Margaret H.: The CNN Effect: Strategic Enabler or Operational Risk? USAWC Strategy Research, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, k dispozici na <http://www.iwar.org.uk/psyops/resources/cnn-effect/Belknap_M_H_01.pdf> (poslední přístup 22. února 2009).

5 Typickým příkladem je válka ve Vietnamu, kdy média hojně informovala o protestech proti válce, o odmítacích vojenské služby, o brutalitě americké vojenské strategie (např. použití napalmu), apod., a tím posílila veřejný odpor proti americkému angažmá ve Vietnamu. Podobný dopad měly v roce 1993 záběry mrtvého amerického vojáka, kterého táhl povstalci řízený jeep v somálském hlavním městě Mogadišu.

6 Tento zákaz pochází už z roku 1991, kdy jej vydal tehdejší ministr obrany Dick Cheney. Prezident Obama tento zákaz po více jak 18 letech jeho platnosti zrušil – reportéři a fotografové se nyní mohou účastnit ceremonie převozu tělesných ostatků, získají-li souhlas rodiny obětí.

7 Znamenalo by to, že média narušují tradiční rozhodovací mechanismy a např. nutí vysoce postavené politiky, aby se zabývali otázkami, které by za normálních okolností řešili řadoví úředníci ministerstva zahraničních věcí – tedy, že svým zaměřením na konkrétní zahraničněpolitickou událost mění pořadí priorit zahraniční politiky. Jelikož jsou média především motivována vysokou sledovaností, soustřeďují se na divácky/čtenářsky atraktivní příběhy, aniž by často braly v potaz otázku národního zájmu či kontextu události. Jedním z příkladů, který je možno v tomto kontextu citovat, je případ vydání Eliána Gonzálese z USA na Kubu, kdy mediální kampaň a manipulace médií (např. video šestiletého Eliána, v němž tvrdí, že chce zůstat v USA) značně přispěly k tomu, že se z případu opatrovnícké péče o syna stala politická záležitost.

8 Viz Livingston, Steven: Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention. Research Paper R-18, Harvard University, John F. Kennedy School of Government, 1997.

9 Strobel, Warren P.: The CNN Effect. American Journalism Review, May 1996, k dispozici na <<http://www.ajr.org/Article.asp?id=3572>> (poslední přístup 16. ledna 2009). V této souvislosti však vzniká otázka, jestli některé z reportáží nevznikly přímo na politickou „objednávku“ – např. přítomnost novinářů u vojenských jednotek během invaze do Iráku v roce 2003 byla přímo podporována Bílým domem a Pentagonem.

mohou dokonce média významně přispět k procesu vytváření zahraniční politiky. Díky své ambici „být na místě první“ a svým technologickým možnostem se mohou stát důležitým nástrojem pro získávání informací, ke kterým by např. zaměstnanci Ministerstva zahraničních věcí ve Washingtonu neměli jinak tak rychlý a přímý přístup. Spolupráce mezi zpravodajskými kanály a politickými činiteli umožní správně kalibrovat reakci; média se také mohou stát důležitým prostředníkem, kterého americká vláda může využívat ke komunikaci s místem události.¹⁰ V některých, byť spíše výjimečných situacích dokonce zpravodajové mohou doplnit či nahradit agentury, které se zabývají sběrem informací (např. CIA).

Prolínání mezi světem médií a zahraničněpolitickým rozhodovacím mechanismem ovšem přináší i problémy. Toto propojení přichází často na úkor objektivitu; v některých případech lze hovořit až o zneužití médií. Jako typický příklad lze citovat Bushovu strategii „prodeje“ války proti terorismu, která v roce 2005 na hlasitou kritiku praktik ve věznicích Guantánamo reagovala masivní mediální ofenzivou, do níž zapojila respektované armádní představitele ve výslužbě, kteří pravidelně vystupovali jako komentátoři v různých amerických televizích. Skupina těchto vojáků-komentátorů byla administrativou vyslána na organizovanou prohlídku Guantánama, o kterém měli potom hovořit v amerických médiích. Jak ukázal deník *New York Times*, Bílý dům těmto vojenským analytikům poskytl přístup jen k takovým informacím, které pouze potvrzovaly a nahrávaly vládní strategii boje proti terorismu.¹¹

Právě práce Bushovy administrativy je dobrým příkladem toho, jak se dnešní politikové s efektem CNN naučili zacházet a jak se jej snaží využívat. Jejich expandujících tisková oddělení a mediální agentury zaměstnávají kromě tiskových mluvčích také politické analyticky zkoumající názory a reakce veřejnosti. Skrze průzkumy veřejného mínění se politikové naučili pracovat s informacemi tak, aby sdělení zprostředkované médií znělo věrohodně a získalo si podporu veřejnosti. K tomu napomáhají i tzv. mediální mágové (*spin doctors*), kteří se živí tím, že přeformulovávají a překrucují fakta tak, aby zněla lépe. Zdáním otevřenosti a přístupu ke zdrojům informací také politikové získávají kontrolu nad tokem informací. Několik studií prokázalo, že velká část reportérů získává materiál pro své články či reportáže tzv. indexováním – při psaní svých zpráv vycházejí především z osobních kontaktů s politiky, z pečlivého sledování kroků vládních představitelů a institucí či prohlášení politických aktérů. Zvláštní pozornost je pak věnována

---

10 Nejčastěji je citována role médií během kubánské raketové krize v roce 1962, kdy podle pamětníků posílání a přeložení zpráv mezi USA a SSSR skrze tradiční kanály trvalo až několik hodin. Chruščev nakonec zvolil posílání zpráv přes Rádio Moskva, které bylo Američany monitorováno.

11 Barstow, David: Message Behind. *New York Times*, 20. dubna 2008, <http://www.nytimes.com/2008/04/20/us/20generals.html?_r=1> (poslední přístup 16. ledna 2009).

konfliktům v rámci rozhodovacího aparátu.¹² Výhoda metody indexování spočívá v tom, že je finančně nenákladná a dává reportážím punc hodnověrnosti (zejména je-li citován člověk blízký rozhodovacímu mechanismu), na druhé straně ale opět posiluje vliv politických představitelů na rozhodování o tom, co stojí za zmínku ve zpravodajství a co již ne.

Při zkoumání efektu CNN se ukázalo, že jeho dopad nelze jednoznačně paušálně kvantifikovat. Jeho vliv, je-li vůbec nějaký, se odvíjí především od charakteru události a především od jejích zahraničněpolitických souvislostí: její důležitosti pro národní zájmy USA či potenciální ztráty, ať již v peněžní hodnotě, ve smyslu ztrát na lidských životech, či pouze negativním dopadu na politickou prestiž. Především tyto faktory ovlivňují citlivost zahraničněpolitického počínání vůči tlakům ze strany médií a veřejnosti. Z tohoto pohledu se tedy může zdát, že dopady efektu CNN jsou spíše omezené – média sice mohou některé zahraničněpolitické události akcentovat a donutit americké politiky k tomu, aby k nim zaujali nějaké stanovisko, ve skutečnosti ale nijak zvlášť neovlivní esenci zahraniční politiky, která je již dána přijatou zahraničněpolitickou strategií. Média tedy mohou ovlivnit rychlost procesu rozhodování v zahraniční politice, ale neovlivňují zásadně její obsah. Lze tedy říci, že efekt CNN je spíše přeceňovaný – média neurčují agendu zahraniční politiky, ale pouze participují na procesu zahraničněpolitického rozhodování,¹³ ve kterém si ale kontrolu nad tokem informací většinou udržují politici a zaměstnanci Ministerstva zahraničních věcí a Pentagonu.

5.1. FENOMÉN SOFT NEWS A POLARIZACE MEDIÁLNÍ SCÉNY

Mediální trh se díky nástupu 24-hodinového zpravodajského cyklu a moderních technologií stal místem konkurenčního boje o publikum.¹⁴ Zatímco tištěné noviny

---

12 Viz např. Livingston, Steven; Bennett, W. Lance: Gatekeeping, Indexing, and Live-Event News: Is Technology Altering the Construction of News? *Political Communication*, Vol. 20, 2003, s. 363–380; Zaller, John; Chui, Dennis: Government's Little Helper: U.S. Press Coverage of Foreign Policy Crises 1945–1991. *Political Communication*, Vol. 13, October–December 1996.

13 Miller, Derek B.: *Media Pressure on Foreign Policy. The Evolving Theoretical Framework*. New York, Palgrave MacMillan, 2007, s. 12.

14 Zejména během současné ekonomické krize jsou rozpočtová omezení velmi citelná – velká část novin, časopisů i televizních kanálů musela přistoupit k propouštění svých zaměstnanců a podstatnému omezení svých zahraničních zpravodajů (nemluví o bankrotu některých mediálních společností a ukončení činnosti některých novin s dlouholetou historií – např. Rocky Mountains News, které vycházely v letech 1859–2009). To vede mediální společnosti ke zvýšené závislosti na hlavních poskytovatelích zpravodajských služeb, jako např. AFP, AP nebo Reuters. Rozmanitost názorů je tak ohrožena. Omezené rozpočty také vedou k omezení skutečné investigativní žurnalistiky.

procházejí existenční krizí a jsou nahrazovány směsicí online zpravodajství, online magazínů a blogů, televizní zpravodajské stanice hledají nejatraktivnější formát, který by přitáhl co největší počet diváků na co nejdelší dobu a zároveň udržel nízké ceny produkce. Odpovědí na tento požadavek se stal nový programový formát – dominantní postavení v televizním zpravodajství získávají tzv. „měkké zprávy“ (*soft news*). Programy ve stylu *soft news* počítají s tím, že diváci chtějí být informováni, zároveň ale projevují jen minimální zájem o politiku. Takovému publiku se proto média snaží zpravodajství patřičně přizpůsobit – je třeba vytvořit obrazově atraktivní produkt, který udrží divákovu pozornost a není příliš náročný na jeho intelekt. Výsledkem je nahrazení tradičních zpravodajských pořadů zábavně informativními programy, které kladou důraz na šokující příběhy, skandály a spory. Zásahy profesionálních producentů zvyšují diváckou atraktivitu vyhocenou rétorikou podtrhující dramatickosti událostí.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že hlavním úkolem médií je objektivní informování veřejnosti o příčinách a kontextu různých událostí a konfliktů či vysvětlování jejich souvislostí, aby si divák, čtenář nebo posluchač mohl sám vytvořit kvalifikovaný vlastní názor, současná polarizovaná média tento úkol vědomě potlačují. Hlubší intelektuální analýzy nejsou divácky přitažlivé, hlavním cílem je informovat zábavnou formou (tzv. *infotainment*) s cílem udržet co nejvyšší sledovanost. Ve snaze zvýšit atraktivitu se média (a především programy *soft news*) soustřeďují na konflikt – ať již v domácí či zahraniční politice – se značnou tendencí k přehánění. Politický diskurz – popisován slovy jako je konflikt, válka, souboj – je záměrně zjednodušován, bagatelizován a zredukován do černobílého popisu událostí. Skutečné informace a porozumění příčinám a důsledkům konfliktu tak konzumentům získávají spíše jen náhodou; k většině vzdálených konfliktů, které se jich přímo netýkají, přistupují spíše jako k určité formě reality show. Orientace na tzv. *soft news*, popoháněná poptávkou nenáročných a politiku příliš nevyhledávajících konzumentů, tak poskytuje spíše pokřivený, zjednodušující obraz zahraniční politiky. Typickým příkladem je propojení skandálu okolo vztahu mezi prezidentem Clintonem a stážistkou Monikou Lewinsky s bombardováním teroristických základů v Afghánistánu a Súdánu. Zatímco klasické mediální zdroje informovaly o taktice bombardování a dopadech na mezinárodní terorismus, *soft news* programy sice poskytly informace o bombardování jako o hlavní zprávě dne, zasadily ji však do kontextu filmu *Vrtěti psem* – bombardování tedy prezentovaly jako úhybný manévř Clintonovy administrativy.¹⁵

Důležité je však to, že prostřednictvím *soft news* se i divákovi bez většího zájmu o politiku a mezinárodní vztahy dostávají prostřednictvím oblíbených pořadů

---

15 Blíže viz Baum. Matthew A.: *Soft News Goes to War*. Princeton University Press, 2003.

(např. *Oprah, Daily Show, Situation Room*, apod.) informace o zahraničněpolitických krizích. Programy *soft news* tak podstatně rozšiřují publikum zahraniční politiky, které si na základě informací získaných v *soft news* pořadech vytváří názory na zahraničněpolitické události, což ovlivní jeho přístup k politikům a může se případně projevit i tlakem na politiky.

V tomto kontextu nelze nezmínit narůstající polarizaci americké mediální scény, která může značně ovlivnit to, jaký obraz zahraniční (a především domácí) politiky je posluchači či divákovi prezentován. Obecně vzato, americká média jsou vnímána spíše jako liberálně orientovaná. Podle průzkumu *Pew Research Center* z roku 2006 se 40 % novinářů označilo za spíše liberálně orientované, zatímco 25 procent novinářů se označilo za pravicově smýšlející.¹⁶ Zatímco liberálové upozorňují na úpadek tradičních médií (*mainstream media*) a nástup tzv. nezodpovědného žurnalismu (*irresponsible journalism*), jehož vlajkovou lodí jsou televizní stanice *Fox News*, konzervativní komentátor Rush Limbaugh nebo pravicově zaměřený blogger Matt Drudge, pravicoví komentátoři nástup konzervativních médií naopak vítají jako již dávno potřebnou protiváhu levicově zaměřených médií.

Tato polarizace je opět důsledkem boje o konzumenta zpravodajství. Díky moderním technologiím se značně rozšířily možnosti vstupu na mediální trh – např. internet poskytuje dostatek prostoru pro vznik nových periodik, online zpravodajských kanálů či blogů¹⁷ věnujících se politice. Provoz televizní nebo rádiové stanice či vydávání novin je však stále celkem drahou záležitostí, a je proto třeba si čtenáře, diváky či posluchače udržet. Média se proto soustředila na jasně vymezené skupiny, jejichž zájmům se doposud nedostávalo dostatečné pozornosti. Nástup televize *Fox News*, která se stala útočištěm pro konzervativní publikum např. ovlivnilo stanici CNN, která reagovala názorovým posunem k liberálům.

Obětí této polarizace je právě snaha o objektivitu. Polarizované televizní kanály či noviny svým divákům či čtenářům prezentují svou vlastní interpretaci událostí. Každý posluchač či divák si tedy spíše naladí ten kanál, který potvrzuje jeho

---

16 Novináři měli možnost výběru mezi „velmi nalevo“ (Pretty Far Left), „spíše nalevo“ (Little to Left), „střední cesta“ (Middle of the Road), „spíše napravo“ (Little to Right) a „velmi napravo“ (Far to the Right). Viz *American Journalist. Politics and Party Affiliation*. Pew Research Center Project for Excellence in Journalism, 6. října 2006, k dispozici na <<http://www.journalism.org/node/2304>> (poslední přístup 22. ledna 2009).

17 Fenomén *citizen journalism* např. ovlivnil prezidentskou kampaň v roce 2008, kdy amatérští novináři prostřednictvím svých blogů poskytovali zpravodajství v reálném čase o kandidátech a jejich kontroverzních výrocích. Např. Barack Obama si vysloužil obvinění z elitářství poté, co během diskuse s voliči vyličil průměrné obyvatele Pensylvánie jako „zatrpklé [lidi], kteří urputně lpí na svých zbraních a náboženství,“ a co byla nahrávka s tímto výrokem zveřejněna na blogu jedné aktivistky. Vliv bloggerů na zahraniční politiku je však minimální – bloggerům většinou chybí tolik potřebný přístup k informacím.

přesvědčení místo toho, který jeho postoje zpochybňuje. Média, tlačená především ekonomickými hledisky, pak ráda poskytnou patřičné argumenty. Divák či posluchač ani tak neprojevuje zájem o objektivní pravdu a informace, spíše ho zajímá konflikt mezi levicově a pravicově orientovanými médii a odkrývání vzájemných manipulací, lží a chyb, zejména pokud vítězí jím preferovaná strana. Tato složitá cesta vzájemného napadání má však přece jen pozitivní výstup – média na obou stranách politického spektra se navzájem hlídají, vyvracejí tvrzení svých „nepřátel“, a tím určitým způsobem dostávají své funkci mytického hlídacího psa demokracie.

V zahraniční politice se tato polarizace projevuje sice podstatně méně než v politice domácí, nicméně může ovlivnit utváření obrazu o zahraničněpolitické události. Zatímco velká část amerických médií dnes na americkou invazi do Iráku nahlíží kriticky s obviněním, že prezident Bush americkou veřejnost vlastně vmanipuloval do války,¹⁸ konzervativní probushovská stanice *Fox News* se i nadále o Bushově politice vyjadřuje spíše pozitivně. Chápání zahraničněpolitických událostí může být ovlivněno i výběrem hostů do různých diskusních pořadů¹⁹ či výběrem komentátorů v novinách. Analyzujeme-li komentáře a názory uveřejněné v hlavních amerických denících, zjistíme, že zatímco liberální deníky (např. *New York Times*, *Los Angeles Times*) či spíše neutrální deníky (*Washington Post*) Obamovu zahraniční politiku hodnotí spíš kladně, konzervativní deníky *Washington Times* či *New York Post* zatím na Obamově zahraniční politice nenacházejí téměř nic pozitivního – nového amerického prezidenta kritizují především za to, že jeho přístup Spojené státy oslabuje a ohrožuje tradiční aliance (např. s Izraelem).²⁰ Obraz Obamovy zahraniční politiky tedy bude značně záviset na tom, které noviny či kterou televizní stanici sledujeme. Polarizovaná média mohou ovlivnit diskurs o zahraniční politice, nemají však nijak zásadní vliv na samotný proces utváření zahraniční politiky. Tato polarizace se odráží především v domácím prostředí, a proto nemůže mít nijak zásadní vliv na případné zvýšení mezinárodního napětí.

---

18 Strategie, které Bushova administrativa využívala s cílem „prodat válku“ v Iráku americké veřejnosti, popisuje ve svých pamětech bývalý tiskový mluvčí Bushova Bílého domu Scott McClellan. Viz McClellan, Scott: *What Happened. Inside the Bush White House and Washington's Culture of Deception*. Public Affairs, 2008.

19 Např. *Fox News* dává v poslední době velký prostor osobnostem úzce propojeným s Bushovou administrativou (např. bývalý viceprezident Dick Cheney), které se o Obamových politikách vyjadřují velmi kriticky (nutno zmínit, že některé tyto osobnosti se snaží o vylepšení obrazu Bushovy administrativy). Tato kritika je málokdy vyvážená protinázorem.

20 Autorka vychází z vlastní, dva roky trvající zkušenosti, kdy na každodenní bázi pracuje s americkými deníky.

5.2. OBAMA A MÉDIA

Během volební kampaně zahraniční politika rozhodně nebyla – s výjimkou otázky Iráku a Afghánistánu – klíčovým tématem. Média v této oblasti hrála spíše roli ověřovatele faktů, např. v případě, kdy Hillary Clintonová tvrdila, že během své návštěvy Bosny v roce 1996 přistávala pod nepřátelskou palbou, desítky novinářů, kteří ji tehdy doprovázeli, procházeli své materiály, aby dokázali, že toto tvrzení není pravdivé. Televizní stanice CBS dokonce dohledala záznam ze zmíněné návštěvy, který jasně potvrdil Clintonové „překnutí“.²¹

Barack Obama je velmi zdatnou mediální figurou a jeho tým jak v kampani, tak v Bílém domě dokázal, že dokáže velmi efektivně kontrolovat tok informací. Již během prvních měsíců v Bílém domě bylo možné pozorovat, jak nový americký prezident obratně manévruje v mediální bouři – prostřednictvím řízených úniků informací si získával přízeň klíčových novin a televizních stanic, několika časopisům a televizním stanicím poskytl přístup do rodinného kruhu. V důsledku toho se mu podařilo vybudovat velmi pozitivní obraz sebe sama, který se odrážel i v průzkumech veřejného mínění, které Obamovi jako osobnosti připsovaly vysoké hodnocení, zatímco podpora jeho konkrétních politik postupně klesala.²²

Obama už během kampaně úspěšně využíval moderních technologií k šíření informací – prostřednictvím *YouTube*, aplikací *Facebook* a *Twitter* či zasláním textových zpráv si vytvořil obrovskou síť svých příznivců, kterou využívá i po svém nástupu do Bílého domu a jejímž prostřednictvím může své postoje a politiky vysvětlovat přímo jednotlivým posluchačům či divákům.²³ Obama tak získává nezávislost na tradičních mediálních kanálech.

Důležitost, kterou Obama připisuje internetu, je evidentní i ze složení novinářů, kteří získali povolení poskytovat reportáže přímo z Bílého domu. Zatímco dříve získávaly přístup pouze tradiční deníky a televizní stanice, Obamova administrativa poskytla přístup i agenturám jako je např. *Huffington Post* a *EIN NEWS*, které vycházejí pouze v online podobě. V případě *Huffington Post* je přístup do Bílého domu o to důležitější, že se jedná o jasně liberální, tedy Obamovi nakloněné mé-

---

21 Dobbs, Michael: Hillary's Balkan Adventures. *Washington Post*, 21. března 2008, k dispozici na <http://blog.washingtonpost.com/fact-checker/2008/03/hillarys_balkan_adventures_par.html> (poslední přístup 22. února 2009).

22 Obama Rated Highest as Person, Lowest on Deficit Spending, Gallup Poll, 8. června 2009, k dispozici na <<http://www.gallup.com/poll/120770/Obama-Rated-Highest-as-Person-Lowest-Deficit-Spending.aspx>> (poslední přístup 9. června 2009).

23 V souvislosti se zahraniční politikou lze např. zmínit fakt, že Obamův projev v Káhiře bylo možné sledovat po celém světě přímo prostřednictvím mobilních telefonů, na které administrativa zasílala (po zaregistrování se) nejdůležitější pasáže projevu.

dium, které je natolik populární mezi Obamovými příznivci, že může sloužit jako prostředek k mobilizaci veřejného mínění.

Složení Obamova týmu naznačuje, že Bílý dům přikládá mediálnímu obrazu velkou roli. V tiskovém oddělení pracuje 14 zaměstnanců, ale dalších více jak 40 osob se věnuje záležitostem souvisejícím s médii. Robert Gibbs, tiskový mluvčí Bílého domu, který pro Obamu pracoval ještě v době jeho působení v Senátu, má k prezidentovi velmi blízko – podle některých zdrojů vztah mezi Obamou a jeho tiskovým mluvčím nemá v historii Bílého domu obdoby.²⁴ Mezi blízkými poradci prezidenta se pohybuje několik osobností, které dokáží s médii efektivně spolupracovat a které si zároveň u médií udržují respekt – mezi ně patří šéf Bílého domu Rahm Emanuel či Obamův dlouholetý poradce David Axelrod, jenž v minulosti pracoval pro deník *Chicago Tribune*. Lze očekávat, že Obamův zdatný mediální tým bude podobně jako jeho předchůdci prostřednictvím průzkumů veřejného mínění zjišťovat reakce veřejnosti na různé přístupy Bílého domu k zahraničněpolitickým otázkám a na základě těchto zjištění bude následně tvořena strategie, jak tyto problémy prezentovat na veřejnosti.

Již během kampaně se Obama zavázal, že jeho administrativa bude podstatně otevřenější než Bushův Bílý dům. První měsíce v Bílém domě nasvědčovaly tomu, že svůj slib Obama hodlá plnit – v porovnání s Bushem, který byl známý svou nechutí vůči médiím, nový prezident poskytl nespočet interview, oznámení důležitých politik podpořil svou přítomností na tiskových konferencích. V mnoha interview se pokoušel detailně vysvětlit kroky své administrativy, ať již v domácí či zahraniční politice. Obama také médiím poskytuje bezprecedentní přístup do zákulisí Bílého domu. Tím si k médiím vytváří pevné pouto a získává politický kapitál, který bude moci použít v budoucnosti při prosazování důležitých politických rozhodnutí.

---

24 Wolff, Martin: The Power and the Story. *Vanity Fair*, červenec 2009, k dispozici na <<http://www.vanity-fair.com/politics/features/2009/07/wolff200907>> (poslední přístup 1. června 2009).

6. VLIV THINK TANKŮ NA ZAHRANIČNÍ POLITIKU USA

Ramzi Abu-Eid

Důležitou roli při vytváření specifických politik, včetně té zahraniční, mají ve Spojených státech tzv. think tanky. Tyto instituce, jejichž hlavním cílem je zpravidla formulace a prosazování programů a politik a bývají proto občas s nadsázkou nazývané také jako „čtvrtá složka vlády“, mají v USA bezprecedentní zastoupení i význam ve státní správě a dokáží ovlivňovat ideové zázemí jak americké exekutivy, tak i legislativy. To v posledních letech prokázaly mimo jiné svým významným zapojením do práce americkým Kongresem zřízených komisí jako *9/11 Commission* a *Iraq Study Group*.¹ Ačkoliv neexistuje všeobecně platná definice, která by přesně vymezovala, jaký typ institucí můžeme za think tanky považovat, jako kvalitní určující rámec můžeme přijmout definici, kterou nám poskytuje James McGann z *Foreign Policy Research Institute*. Ten mezi think tanky zahrnuje instituce, které se angažují v analýze, výzkumu a poradenství v oblasti domácí i zahraniční politiky.²

Již na začátku této kapitoly je však nutné zmínit, že produktem činnosti think tanků není pouze skutečně nezávislý politický výzkum a analýza. Zejména v posledních zhruba čtyřech desetiletích vznikají think tanky, jejichž činnost se soustřeďuje na podporu jasně ideologicky orientovaného výzkumu, který určité konkrétní ideje hájí zcela účelově. U takovýchto „propagandistických“ think tanků,³ které v USA často získávají významný vliv na formulování politik v rámci prezidentských administrativ, tak *de facto* dochází ke stírání rozdílů mezi think tanky na jedné straně a zájmovými skupinami a lobby na druhé.⁴ I to je důvod, proč se některé instituce naplňující výše uvedenou charakteristik, ale zaměřující se převážně na exaktní výzkum (jako například prestižní kalifornský *RAND*) označování pojmem think tank spíše vyhýbají.⁵

---

1 Katz, Michale Lee. *American Think Tanks and Their Influence is on the Rise*. Carnegie Corporation of New York. Jaro 2009, roč. 5, č. 2. K dispozici na <http://www.carnegie.org/reporter/18/think_tank/index_low.html> (poslední přístup 18. května 2009).

2 McGann, James G. *The Global „Go-To Think Tanks: The Leading Public Policy Research Organizations in the World*. Think Tanks and Civil Societies Program, Foreign Policy Research Institute, 2007, s. 4. K dispozici na <<http://www.fpri.org/research/thinktanks/mcgann.globalgotothinktanks.pdf>> (poslední přístup 18. května 2009).

3 V odborné literatuře bývají tyto think tanky zmiňovány jako tzv. *advocacy think tanks*. Viz např. Weaver, Kenneth. *The Changing World of Think Tanks. PS: Political Science and Politics*. Září 1989, roč. 22, č. 3, s. 563–578.

4 S tím rozdílem, že zájmové skupiny většinou mají předmět svého zájmu a propagace vymezený mnohem úžeji než think tanky a navíc jsou ochotny prosazovat jej i politicky agresivnějšími způsoby jako jsou demonstrace. Viz. Stone, Diane; Garnett, Mark. *Think tanks, policy advice and governance*. In Stone; Denham; Garnett (eds.). *Think tanks across nations: A comparative approach*. Manchester University Press, 1998, s. 3–20.

5 Na internetových stránkách *RAND* (jehož název slouží jako akronym pojmů *Research and Development*) <http://www.rand.org/> se pojem think tank ani jednou nevyskytuje. O *RAND* se zde hovoří výhradně jako o „neziskové instituci“ anebo „projektu“. Poslední přístup 14. června 2009.

Spojené státy jsou v každém případě nepochybně zemí, kde think tanky dokáží své kvality a potenciál dokonale uplatňovat. Tato situace je do značné míry zapříčiněna povahou amerického politického systému, který díky své diverzifikaci a pluralitě vycházející z oddělení jednotlivých složek moci i z federálního zřízení poskytuje vnějším aktérům řadu možností, jak na politickém procesu participovat. Otevřenost politického systému a potřeba jeho četných aktérů mít k dispozici kvalitní analyticky zpracované informace širokému uplatnění think tanků v USA nahrává. Totéž se pak dá říci o existenci řady bohatých filantropů, mecenášů a soukromých dárců, na nichž je financování think tanků do velké míry založeno.⁶

Důležitou součástí působení think tanků však není pouze snaha o získání přímého vlivu na relevantní politické aktéry, ale rovněž snaha o mediální prezentaci jejich činnosti a působení na širokou veřejnost.⁷ Jelikož zájem o jejich expertízu existuje i na straně médií, k nejrůznějším zahraničněpolitickým otázkám se v nejvýznamnějších amerických tištěných (včetně *Washington Post* a *New York Times*) a audiovizuálních médiích (*CNN*, *Fox News* ad.) pravidelně vyjadřují představitelé prestižních think tanků. Z důvodu vylepšování svého renomé a obecného povědomí o své činnosti kladou think tanky značný důraz také na to, aby jejich výsledky byly snadno dostupné široké veřejnosti. K tomu využívají především vlastní internetové stránky, ale v posledních letech hojně také modernější a populárnější metody typu vystoupení umístěných na serveru *YouTube*.

Měření skutečného vlivu think tanků na politický proces, obzvláště zaměříme-li se na zahraniční politiku, kterou navíc do velké míry determinují události odehrávající se mimo USA, je však velmi obtížné. Z důvodu existence objektivně neměřitelných faktorů jako jsou osobní vztahy politiků s představiteli think tanků a také proto, že obecně je v politickém světě velmi obtížné určit, do jaké míry se ten který politický představitel určitou konkrétní myšlenkou řídil, natož kdo je jejím skutečným původcem, nemůžeme vliv think tanků přesně kvantifikovat.⁸ Jelikož však žijeme v době přehlcené informacemi, dá se za významný faktor vlivu považovat už

---

6 Viz například *Moving a Public Policy Agenda: the Strategic Philanthropy of Conservative Foundations*. Report by the National Committee on Responsive Philanthropy, červenec 1997. Částečně k dispozici na <<http://mediatransparency.com/conservativephilanthropy.php>> (poslední přístup 19. května 2009); nebo Edsall, Thomas B. *Rich Liberals Vow to Fund Think Tanks*. *Washington Post*, 7. srpna 2005. K dispozici na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/06/AR2005080600848_pf.html> (poslední přístup 19. května 2009).

7 Op. cit. McGann, s. 4.

8 Pro jeho přibližné určení však přece jen můžeme využít takové údaje jako jsou: počet významných činitelů ve správní radě think tanku; využití jeho výzkumu veřejnými činiteli (na základě veřejných zmínek); počet citací ve významných médiích; nebo využití jeho výzkumu nátlakovými skupinami a dalšími aktivisty. Viz McGann, James G. *Katalyzátory myšlenek i činů: role think tanků v domácí a zahraniční politice USA*. In Dušek, M.; Svoboda, M. (eds.). *Think tanky a jejich společenský vliv*. Americké Informační centrum při Velvyslanectví USA v Praze, 2006, s. 49–71.

jen sama skutečnost, že informace pocházející z určitého think tanku k politikům s rozhodovacími pravomocemi doputují. Z tohoto pohledu můžeme tedy za faktor vlivu počítat například vystoupení představitelů think tanku před zahraničně-politickými výbory Kongresu, která jsou dosti obvyklá.

6.1. PREZIDENTSKÉ ADMINISTRATIVY A THINK TANKY

Za klíčový způsob, kterým think tanky na americkou zahraniční politiku působí, však můžeme v posledních letech považovat především jejich prolínání se státní správou v oblasti lidského kapitálu. Právě z think tanků totiž na počátku každé nové administrativy pravidelně přicházejí noví zaměstnanci státní správy, včetně těch, kteří směřují na její nejvýznamnější pozice. Pro úplnost je nutné uvést, že využití lidského kapitálu je v posledních letech oboustranné, protože řada politiků, představitelů administrativ nebo diplomatů po svém odchodu ze státní správy naopak míří právě do think tanků, v nichž třeba působili již v minulosti.⁹

Z relevantních aktuálních příkladů, které tomuto trendu odpovídají, můžeme z řad nejvyšších zahraničně-politických představitelů Bushovy administrativy jmenovat kupříkladu ministryni zahraničí Condoleezu Riceovou, která před svým příchodem do státní správy působila v konzervativním think tanku *Hoover Institution*. Do této instituce se po skončení prezidentského mandátu George W. Bushe opět navrátila. Podobně bývalý americký velvyslanec při OSN John Bolton zamířil do Bushovy administrativy z vlivného konzervativního think tanku *American Enterprise Institute for Public Policy Research (AEI)*, v němž v současnosti opět působí.

Potřeba čerpat při výběru nových představitelů administrativy právě z think tanků vyplývá podle některých autorů z neexistence stálého byrokratického aparátu, anebo přinejmenším jeho slabosti, v americkém podání.¹⁰ Americkému pojetí státní správy je navíc vlastní spoléhat se při analýze specifických problémů na expertízu přicházející od odborníků působících mimo ni. Podle jiných názorů pak je dokonce možné think tanky považovat přímo za období stínových vlád, které známe z jiných západních parlamentních demokracií.¹¹ Ve Spojených státech však ani jedna z obou hlavních politických stran, pokud se právě nachází

---

9 To však nemusí vzhledem k častému působení jedné osoby souběžně ve více think tancích, vzhledem k častému střídání působiště, znamenat jednoznačné sepětí s jedinou institucí.

10 McGann, James při debatě ve Foreign Press Center. *Think Tanks and the Obama Administration*. FPC Briefing, 23. dubna 2009. K dispozici na <<http://fpc.state.gov/123019.htm>> (poslední přístup 19. května 2009).

11 Op. cit. Katz.

v opozici, nemá ve zvyku podobné paralelní kabinetů vytvářet. Ať již primární důvod pro doplňování administrativ lidmi z think tanků vysvětlujeme jakkoliv, v každém případě se zdá, že tento trend v posledních letech zakořenil jako trvalá praxe.

Ideové a personální zdroje z nejrůznějších think tanků využívají většinou již prezidentští kandidáti během stranických primárek. Potřeba jejich využití je viditelná zejména u těch kandidátů, kteří nejsou dlouhodobě a úzce spjatí s washingtonským prostředím a nemají vybudovanou síť poradců a expertů na specifické politické otázky, ani potřebnou znalost mocenského zákulisí hlavního města. To se v posledních desetiletích týkalo například Jimmyho Cartera nebo Ronalda Reagana, kteří po svém zvolení již vybudované kontakty na think tanky dále rozvinuli.¹²

V případě Jimmyho Cartera se jednalo o čerpání z lidských a ideových zdrojů především dvou think tanků. Díky Carterovým konexím na bohatého bankéře a filantropa Davida Rockefellera šlo o jím podporovaný *Council on Foreign Relations*, a vedle toho také o think tank, který je tradičně pokládán za myšlenkovou zásobárnu Demokratů – *Brookings Institution*. Ronald Reagan a jeho administrativy dle očekávání spolupracovali na mnohem konzervativnější think tanky v čele s kalifornským *Hoover Institution* a *Heritage Foundation*, z nichž po dobu své vlády v letech 1981–1989 přivedli do státní správy asi 200 osob.¹³

Nástup *Heritage Foundation* lze považovat za přelomový okamžik v ideologizaci think tanků. Cílem *Heritage Foundation* totiž od počátku bylo poskytování méně akademického a naopak více ideologicky zaměřeného výzkumu, a s tím spojené zaměření se na prosazení svých výstupů v politické linii uplatňované vrcholnými politiky.¹⁴ Vliv, který se tomuto think tanku podařilo získat jen několik let od svého vzniku v roce 1974, je ohromující. Mimo to se *Heritage Foundation* podařilo také pozměnit zažitý model financování think tanků, které doposud čerpaly své zdroje od několika málo bohatých donorů, a obrátit jej směrem k masovému členství spojenému s pravidelným placením příspěvků. Publikace *Mandate for Leadership*, vydaná *Heritage Foundation* pouhé dva dny po zvolení Ronalda Reagana jako návod pro jeho politiku po nástupu do funkce, se pak do budoucna stala vzorem pro další think tanky, snažící se flexibilně nabízet politická doporučení pro čerstvě nastoupivší administrativy.¹⁵

---

12 Abelson, Donald E. *A Capitol Idea. Think Tanks and US Foreign Policy*. McGill-Queen's University Press, 2006. S. 23–36.

13 Op. cit., s. 33.

14 Kosterlitz, Julie. *As Time Change, Key Think Tanks Trade Places*. National Journal Magazine, 14. února 2009.

15 Op. cit. Klíčový demokratický think tank *Progressive Policy Institute* vydal po zvolení Billa Clintona o čtyři roky později publikaci podobného charakteru, nesoucí název *Mandate for Change*.

Za odpověď Demokratů na vznik *Heritage Foundation* lze považovat vznik *Progressive Policy Institute* (PPI), který byl založen v roce 1989. Ten lze mezi think tanky považovat za výjimečný především pro jeho přímou provázanost s *Democratic Leadership Council* (DLC), uskupením sdružujícím mnohé prominentní politiky demokratické strany.¹⁶ Myšlenky PPI – zejména z oblasti reformy zdravotnictví a mezinárodního obchodu – byly následně úspěšně inkorporovány do prezidentské kampaně Billa Clintona, který neváhal nadále tuto „laboratoř liberálních politických konceptů“ využívat i během následujících osmi let svého prezidentství.¹⁷

Svébytnou kapitolu představuje role think tanků během prezidentství George W. Bushe. Ten, na rozdíl od svého otce, nastoupil do funkce prezidenta s minimálními zkušenostmi s politikou ve Washingtonu, D. C. i se zahraniční politikou. Události na počátku jeho prezidentství však zapříčinily, že právě zahraniční politika se po 11. září 2001 stala oblastí, která byla pro obě jeho administrativy stěžejní. Lze konstatovat, že byla vesměs svěřena zkušeným politikům, kteří byli velmi často spjati již s prezidentstvím George Bushe staršího. Ve vrcholných pozicích administrativy byli pak zastoupeni především bývalí představitelé *American Enterprise Institute*.¹⁸ Z těchto osob lze namátkou jmenovat Johna Boltona, Paula Wolfowitze anebo přímo Bushova viceprezidenta Dicka Cheneyho.

Zásadní vliv na Bushovu zahraniční politiku potom občas bývá prisuzován¹⁹ washingtonskému neokonzervativnímu think tanku aktivnímu v letech 1997–2006, nesoucímu název *Project for the New American Century* (PNAC). Tato instituce bývá dávana do souvislosti především s vlivem na americkou invazi do Iráku a svržením tehdejšího režimu Saddáma Husajna. Ať již považujeme tyto úvahy za opodstatněné nebo nikoliv, skutečností je, že řada vrcholných představitelů Bushovy administrativy se podepsala pod deklarované principy, týkající se především nutnosti udržení americké globální převahy, které tento think tank uvedl do své zakládající listiny. Z jejích nejvýznamnějších signatářů je možné jmenovat viceprezidenta Dicka Cheneyho a ministra obrany Donalda Rumsfelda.²⁰

---

16 Členy jsou například také Hillary a Bill Clintonovi. Pro úplnější seznam současných členů DLC viz <<http://www.nndb.com/group/269/000093987/>> (poslední přístup 19. května 2009).

17 Pro podrobnosti viz Abelson, s. 36–39.

18 Viz Katz.

19 Viz např. dokument BBC 9/11 Truth: How Think Tanks Took Control of U.S. Government. BBC, únor 2007. K dispozici na <<http://video.yahoo.com/watch/182654/1125580>> (poslední přístup 19. května 2009).

20 *Statement of Principles*. Project for the New American Century. 3. června 1997. K dispozici na <<http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>> (poslední přístup 19. května 2009).

6.2. OBAMA A JEHO THINK TANKY

V současnosti se zdá, že bna počátku prezidentství Baracka Obamy dochází k významné obměně vůdčích think tanků, které budou v nejbližších letech spoluvytvářet zásadní kroky stávající administrativy. Hlavní roli mezi těmito institucemi s největší pravděpodobností zaujal think tank *Center for American Progress* (CAP), jenž významně ovlivnil již fázi přechodu moci do rukou Obamovy administrativy a jehož představitelé v ní v současnosti hrají podstatnou roli. Dalším vlivným think tankem, jehož jméno je v souvislosti s Obamovým prezidentstvím nutné zmínit, je *Center for New American Security* (CNAS).

CAP, který byl založen teprve v roce 2003, je možné již od jeho vzniku vnímat jako snahu demokraticky orientovaných osobností o vybudování ideologicky liberálně zaměřeného think tanku, vyvažujícího mocenský vliv, který se v posledních letech podařilo získat konzervativním think tankům, zejména *Heritage Foundation* a AEI.²¹ Nikoliv náhodou se proto na fungování CAP od jeho vzniku podílí celá řada bývalých důležitých představitelů Clintonových administrativ. Samotný prezident CAP, John Podesta, působil v období mezi roky 1998 a 2001 jako Clintonův vedoucí kanceláře Bílého domu. Mezi zaměstnanci CAP nalezneme pod prominentním označením *distinguished senior fellow* také bývalého mluvčího demokratické většiny v americkém Senátu Toma Daschla.²²

Podle všeho byl Center for American Progress původně budován jako ideová základna pro budoucí kabinet Hillary Clintonové.²³ Po zvolení Baracka Obamy však byl John Podesta jmenován jedním ze spolupředsedů týmu zajišťujícího plynulé předání administrativy, do jejichž významných pozic byla zakrátko poté nominována řada členů CAP.²⁴ Mezi ně můžeme započítat například bývalou řídící viceprezidentku CAP pro politické otázky Melody C. Barnes, která byla prezidentem Obamou jmenována do pozice ředitelky Rady pro domácí politické záležitosti (*Domestic Policy Council*), bývalého ředitele oddělení CAP pro výzkum v oblasti domácí bezpečnosti Philipa J. Crowleyho, který nyní působí jako ředitel odboru pro veřejné záležitosti na Ministerstvu zahraničních věcí, či bývalou ředitelku oddě-

---

21 Zeller, Shawn. *Power Shift Could Force Think Tank to Mellow*. CQ Weekly, 23. listopadu 2008. K dispozici na <<http://www.cqpolitics.com/wmspage.cfm?docID=weeklyreport-000002990374>> (poslední přístup 19. května 2009).

22 Úplný seznam zaměstnanců CAP je možné nalézt na <<http://www.americanprogress.org/aboutus/staff>> (poslední přístup 19. května 2009).

23 Op. cit. Kosterlitz.

24 Op. cit. O samotném Podestovi se po odstoupení původně nominovaného Toma Daschla spekulovalo jako o budoucím ministru zdravotnictví. Viz Dillon, Conrad. *Sebelius, Podesta on Obama's Short List to Replace Daschle*. 10. února 2009. K dispozici na <<http://www.healthreformwatch.com/2009/02/10/sebelius-podesta-on-obamas-short-list-to-replace-daschle/>> (poslední přístup 19. května 2009).

lení CAP Esther M. Olavarriovou jež byla jmenována zástupkyní ředitele jednoho z odborů na Ministerstvu pro domácí bezpečnost.

Co se týče zahraničně-politické expertízy CAP, za nejvíce vypovídající je možné považovat obsáhlou publikaci *Change for America: A Progressive Blueprint for the 44th President*. Ta byla vydána nedlouho po Obamově zvolení a byla určena jako návod postupu při přebírání moci a budování nové administrativy. Většina jejich kapitol týkajících se zahraniční politiky se cíleně zaměřuje na otázky národní bezpečnosti.²⁵ Zde je užitečné zmínit, že právě CAP byl jedním z prvních think tanků, který již těsně po svém založení v roce 2003 odsoudil americký vstup do Iráku a označil americkou politiku v tomto směru za pomýlenou. Zároveň je však nutné podotknout, že to byl tentýž CAP, který o několik let později ovlivnil Obamův myšlenkový posun směrem k postupnému americkému přeskupení sil na Blízkém východě namísto jejich původně plánovaného okamžitého stažení.²⁶

Obdobně se dá hovořit o dalším bezpečnostně orientovaném think tanku, *Center for New American Security*, jenž byl zjevně s výhledem na příchod demokratického prezidenta do Bílého domu založen teprve v roce 2007. Přesto je spektrum vysokých pozic v administrativě, na něž již byli jeho hlavní představitelé nominováni, mnohem širší a z pohledu budoucí Obamovy zahraniční politiky ještě důležitější než v případě CAP. Oba spoluzakladatelé CNAS, Mich le Flournoy a Kurt M. Campbell, stejně jako některé další klíčové osoby participující na vzniku CNAS, již byli obsazeni do vysokých pozic na Ministerstvu zahraničí a v Pentagonu. Mich le Flournoy byla Obamou jmenována ředitelkou ministra obrany pro politické otázky²⁷ a Kurt M. Campbell byl v dubnu nominován na post ředitele Odboru pro východní Asii a Pacifik na Ministerstvu zahraničí. Dalšími výraznými nominacemi Obamovy administrativy s napojením na CNAS jsou nový ministr námořnictva Richard J. Danzig, jenž předsedá správní radě think tanku, a Wendy Sherman, s níž Obama počítá pro řízení Agentury pro mezinárodní rozvojovou pomoc (*United States Agency for International Development*, USAID).

CNAS je dobrým příkladem malého think tanku, z něhož nová administrativa vytěžila výraznou část jeho nejdůležitějších členů. Výstižně ilustruje situaci, kdy think tanky přicházejí o své vůdčí osobnosti, které jsou v rámci pravidelné-

---

25 Center for American Progress Action Fund < <http://www.americanprogressaction.org/issues/2008/changeforamerica/tablecontents.html> > (poslední přístup 19. května 2009).

26 Op.cit. Kosterlitz.

27 Podle některých zdrojů se o ní uvažovalo dokonce na pozici ministryně obrany. Viz Dreazan, Yochi J. *Obama Dips Into Think Tank for Talent*. The Wall Street Journal, 17. listopadu 2008. K dispozici na <http://online.wsj.com/article/SB122688537606232319.html> (poslední přístup 19. května 2009). Tento scénář nelze vyloučit ani do budoucna, v případě, že bude třeba hledat nástupce za současného ministra Roberta Gatese.

ho koloběhu často nahrazeny odcházejícími představiteli minulé administrativy. U nich by se sice dalo očekávat, že zamíří do think tanků ideologický spjatých s opačným politickým táborem, ale jak ukazuje příklad CNAS, členství v think tancích, determinované výhradně politickým přesvědčením výzkumníka, nemusí být pravidlem. Přestože většina členů CNAS patří svojí stranickou příslušností mezi Demokraty, najdeme zde totiž zároveň přesvědčené Republikány. I z tohoto důvodu není překvapivé, že navrhovaná politická doporučení z dílny tohoto think tanku často hledají kompromis mezi republikánskou a demokratickou politikou.²⁸ Skutečnost, že prezident Obama ponechal v silových resortech své administrativy některé Republikány (jako je například ministr obrany Robert Gates), dokládá, že kompromisní politická řešení v oblasti bezpečnostní politiky by v jeho administrativě mohla i nadále nacházet podporu.

Na závěr je potřeba doplnit, že oba výše zmíněné think tanky nejsou samozřejmě zdaleka jediné, které se na tvorbě Obamovy zahraniční politiky podílejí. Mezi dalšími institucemi, jež na ni mají nepochybný vliv, můžeme doplnit *Brookings Institution* (odkud do Obamovy administrativy zamířila například současná americká velvyslankyně při OSN Susan Rice nebo náměstek ministryně zahraničí James Steinberg), *Council on Foreign Relations* (z jeho správní rady přišel zvláštní vyslanec pro Afghánistán a Pákistán Richard Holbrooke), nebo *Atlantic Council* (z jeho správní rady přišel poradce pro národní bezpečnost James Jones). Prostředí think tanků tedy zjevně nabízí značnou heterogenitu myšlenkových i lidských zdrojů. Zároveň je však třeba uvědomovat si i jeho limity, jako je již zmíněná vzájemná provázanost think tanků, vedoucí k častému opakování podobných politických doporučení z různých institucí, a také jejich častá blízkost s nejrůznějšími lobbyistickými skupinami, v nichž mnoho jejich pracovníků před svým příchodem působilo. Ukázkovým příkladem takového propojování je již zmiňovaný bývalý vedoucí Clintonovy kanceláře Bílého domu John Podesta, který je spoluzakladatelem (se svým bratrem Tonym Podestou) jedné z významných washingtonských lobbyistických společností, v současnosti existující pod jménem Podesta Group.²⁹ Tento příklad je jen dokladem toho, že Obamovy předvolební výroky o „odstříhnutí se“ od washingtonského lobbyistického prostředí³⁰ nemají a ani nemohou mít se skutečnou realitou vládnutí ve Washingtonu D. C. mnoho společného.

---

28 Op. cit., Kosterlitz.

29 Pro bližší informace viz <http://www.podesta.com/>.

30 Viz např. Dilanian, Ken. *Obama's claim of independence questioned*. USA Today, 16. dubna 2008. K dispozici na <http://www.usatoday.com/news/politics/election2008/2008-04-15-obamainside_N.htm> (poslední přístup 19. května 2009).

ČÁST II.

**POSTOJ
ZAHRANIČNÍ
POLITIKY
SPOJENÝCH STÁTŮ
K VYBRANÝM
TÉMATŮM
GLOBÁLNÍHO
VÝZNAMU**

7. LIBERALIZACE SVĚTOVÉHO OBCHODU A MEZINÁRODNÍ HOSPODÁŘSKÉ INSTITUCE

David Müller

7.1. POZICE SPOJENÝCH STÁTŮ VE SVĚTOVÉM OBCHODU A MEZINÁRODNÍCH HOSPODÁŘSKÝCH INSTITUCÍCH

Světový obchod představuje s pokračující globalizací a hospodářskou vzájemnou závislostí faktor stále významněji ovlivňující bohatství a hospodářskou sílu států, které se na něm účastní a které z něj dokáží díky svým politikám profitovat. V přístupu států k mezinárodnímu obchodu se trvale střetávají dva hlavní proudy, liberální a protekcionistický, přičemž Spojené státy představují od počátku výstavby mezinárodní hospodářské architektury hlavního zastávce podpory liberalizace světového obchodu. V době nejvyšší hospodářské dominance Spojených států krátce po druhé světové válce představovaly USA hlavního tvůrce jak mezinárodního obchodního systému v podobě Všeobecné dohody o clech a obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*), tak Brettonwoodského systému mezinárodní finanční architektury v podobě Světové banky (*World Bank, WB*) a Mezinárodního měnového fondu (*International Monetary Fund, IMF*).

Především podpora volného obchodu byla přijata tvůrci americké zahraniční politiky jako jedna z jejích pilířů a hlavních zásad. Společně s obchodní liberalizací Spojené státy podporovaly také volný pohyb financí, což v kombinaci s jejich hospodářskou silou a významem dolaru jako jediné rezervní měny vedlo k tomu, že dokázaly prosadit své zájmy a představy o vytvoření nové mezinárodní finanční i obchodní architektury po druhé světové válce. GATT, transformovaný postupně do Světové obchodní organizace (*World Trade Organization, WTO*), stále tvoří spolu s WB a IMF nejvýznamnější mezinárodní hospodářské instituce a jádro multilaterálního hospodářského systému.

Vytváření politiky Spojených států vůči mezinárodním hospodářským organizacím je poměrně náročnou záležitostí, neboť jde o věc, v níž se protínají pravomocí prezidenta a Kongresu. Prezidentova administrativa je odpovědná za exekutivu a faktické vykonávání politiky, nicméně v oblasti obchodních smluv, včetně liberalizace obchodu vyjednané v rámci GATT/WTO, je potřeba souhlas Kongresu s přijetím mezinárodních smluv. Americká ústava dává hlavní pravomoc v oblasti obchodu právě Kongresu, který má v kompetenci “upravovat obchod s jinými národy”.¹ Kongres přitom může dát prezidentovi pravomoc vyjednávat mezinárodní obchodní dohody tak, že je Kongres může již jen přijmout či odmítnout, ale nemůže navrhopvat jejich dodatky, což vede ke zrychlení celého

---

1 Constitution of the United States, Art. 1, Section 8. K dispozici na <http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1_sec8> (poslední přístup 30.6.2009)

procesu.² Stejně tak si Kongres udržuje významný vliv i na mezinárodní finanční instituce, neboť jeho souhlas je potřebný k navýšení amerických příspěvků do nich. Jistou komplikací ve tvorbě a výkonu praktické zahraniční politiky v této oblasti představuje také problematické rozdělení kompetencí v rámci samotné americké administrativy, a to především mezi Úřadem obchodního zmocněnce a Ministerstvem obchodu.

Klíčová je pozice Spojených států především ve Světové bance a Mezinárodním měnovém fondu, kde jsou na rozdíl od WTO hlasovací práva určeny na základě vložených finančních prostředků. Spojené státy v obou organizacích představují největšího přispěvatele s nejvíce hlasovacími právy, které se u obou institucí pohybují kolem 17 % a ve skutečnosti jim umožňují zablokovat cokoliv, co by šlo proti americkým zájmům.³ Jejich silnou pozici také podporuje neformální ujednání z Bretton Woods, podle které USA tradičně navrhuje prezidenta SB,⁴ zatímco ředitel IMF je Evropan. Fungování mezinárodního finančního systému je přitom pro Spojené státy nesmírně důležité, neboť udržení měnové a finanční stability je nutné k zajištění hospodářského růstu. Právě oslabení stability v souvislosti s hospodářskou krizí zhoršuje také pozici Spojených států v mezinárodní finanční architektuře i pozici dolaru jako rezervní měny.

Je třeba připomenout, že americká administrativa musí při formování politiky v mezinárodních hospodářských organizacích čelit dvěma zcela protichůdným trendům. Zaprvé domácí kritice ze strany Kongresu a různých zájmových skupin kvůli tomu, že činnost mezinárodních hospodářských organizací neodpovídá americkým zájmům a jde jen o zbytečné plýtvání prostředky, a zadruhé kritice ze strany ostatních, především rozvojových zemí a nevládních organizací, které argumentují tím, že zvláště Světová banka a Mezinárodní měnový fond jsou příliš pod vlivem Spojených států a představují jen prodloužený nástroj jejich zahraniční politiky, případně politiky rozvinutých zemí jako celku.

---

2 Tzv. *Fast-track authority* či *Trade promotion authority*, kterou bylo velmi problematické získat např. pro Billa Clintona od republikánského Kongresu.

3 Blíže viz *World Bank: Voting Powers*, k dispozici na <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:21429866~menuPK:64020035~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html>> (poslední přístup 30.6.2009) a *IMF: IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors*, k dispozici na <<http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm>> (poslední přístup 30.6.2009).

4 Od roku 2007 tento post zastává Američan Robert B. Zoellick.

7.2. TRENDY

Spojené státy si dokázaly vybudovat svou dominantní pozici v mezinárodním obchodě a hospodářských institucích především díky své ekonomické síle. Tradiční vůdcovská role v liberalizaci obchodu, vedoucí k exportu „amerického kapitalismu“, začala být ale postupně oslabována s relativním posilováním hospodářské síly jiných zemí. Přesto byli Američané hlavním hnacím motorem trvalé liberalizace mezinárodního obchodu prostřednictvím jednotlivých kol GATT. Od sedmdesátých let se nicméně Spojené státy začaly pravidelně dostávat do obchodních deficitů, jejichž další nárůst od 90. let vedl k oslabení amerického entuziasmu a pozitivní náladě vůči liberalizaci. Na konci 90. let se na tomto trendu podepsala také rostoucí cena dolaru vůči jiným měnám,⁵ a s tím snížená konkurenceschopnost amerických produktů.

Konec studené války a snížení bezpečnostních rizik vedly ale na druhou stranu k tomu, že se mohla americká politika více zaměřit právě na hospodářská témata. Debata o významu mezinárodních organizací pro americkou zahraniční politiku tedy znovu ožila v 90. letech.⁶ Administrativa demokratického prezidenta Billa Clintona výrazně podporovala mezinárodní hospodářské organizace a především liberalizaci obchodu. Podílela se na úspěšném ukončení Uruguayského kola GATT završeného vznikem WTO, a stejně tak podporovala liberalizaci na úrovni bilaterální i regionální, jež vyústila ve vytvoření Severoamerické zóny volného obchodu (*North American Free Trade Agreement*, NAFTA) v roce 1994. Velkou novinku představovalo to, že se Clintonova administrativa rozhodla do obchodního vyjednávání a zahraniční obchodní politiky USA zapojit i enviromentální a pracovní standardy,⁷ což od začátku 90. let představovalo největší sporný bod ve vztahu k některým dalším zemím v mezinárodním obchodním systému.⁸

Na demokratické poměry velmi liberální Bill Clinton byl vystřídán Georgem W. Bushem, který v duchu republikánských politik podporoval další liberalizaci mezinárodního obchodu, a to jak na multilaterální úrovni v rámci WTO, tak na úrovni bilaterální, což se odrazilo například ve vyjednání svým způsobem průlomových dohod o zóně volného obchodu s Kolumbií či Jižní Koreou. Dokončení

---

5 Fraser, Cameron: *US Foreign Policy after the Cold War. Global hegemon or reluctant sheriff?* New York: Routledge, 2005. s. 125.

6 Foot, Rosemary, MacFarlane, S. Neil, Mastanduno, Michael (eds.): *US Hegemony and International Organizations*. Oxford University Press, Oxford, 2003. s. 2–4.

7 Fraser, Cameron: *US Foreign Policy after the Cold War. Global hegemon or reluctant sheriff?* New York: Routledge, 2005. s. 121.

8 Destler, M.: *American Trade Politics. Institute for International Economics*. Washington, D.C. 2005. s. 325.

obou těchto dohod bylo nicméně prozatím pozastaveno s poukazem na to, že nesledují dostatečně americké zájmy.

Bushova administrativa se musela vypořádat se zrychlující se proměnou mezinárodního hospodářství a stále aktuálnějšími tématy jako nástup hospodářsky silných rozvojových zemí, měnící se struktura globální ekonomiky, obchodní deficit a rostoucí ceny energie.⁹ Je patrné, že v mezinárodním obchodě bude užší spolupráce americké obchodní politiky s rozvojovým světem, který svou pozici neustále posiluje, nevyhnutelná. S tím souvisí i problematika amerického obchodního deficitu – jeho hlavními zdroji jsou obrovský deficit ve vzájemném obchodě s Čínou a dovoz ropy.¹⁰

Spojené státy přitom musí pokračovat v řešení dvou hlavních, obtížně sladitelných úkolů: ubránit se protekcionistickým tlakům, vycházejícím především z Kongresu¹¹ a domácích lobby požadujících výrazné snížení obchodního deficitu, a zároveň otevírat nové možnosti americkým hospodářským zájmům ve světě prostřednictvím snižování obchodních a investičních bariér.¹² Konflikt mezi rozvojem obchodu a ochranou pracovních míst potvrzuje i vnímání americké veřejnosti, když 55 % Američanů vnímalo obchod jako prospěšný pro americkou ekonomiku a 73 % pro spotřebitele, ale zároveň 64 % respondentů vnímalo obchod negativně z hlediska zajištění pracovních míst pro americké pracovníky.¹³

7.3. CO LZE ČEKAT OD NOVÉ ADMINISTRATIVY

Situace před prezidentskými volbami v roce 2008 nabízela voličům dva poměrně odlišné přístupy obou kandidátů. Zatímco republikánský kandidát John McCain vyjadřoval jednoznačnou podporu volnému obchodu včetně bilaterálních dohod, demokrat Barack Obama deklaroval svůj jasný zájem na zapojení pracovních a environmentálních standardů do obchodních vyjednávání a v souladu s politikou demokratické strany kladl větší důraz na ochranu amerických pracovních míst.

Ač by bylo předčasné tvrdit, že je Obama zastáncem protekcionismu, je zřejmé, že jím vedená demokratická administrativa bude k otázce obchodních jednání při-

---

9 Bergsten, C. Fred: *The United States and the World Economy. Foreign Economic Policy for the Next Decade*. Washington, D.C.: Institute for International Economics. Washington, 2005. s. 359.

10 Srovnej Jentlesson, Bruce W.: *American Foreign Policy. The Dynamics of Choice in the 21st Century*. New York: W. W. Norton & Company, 2007. s. 470.

11 Blíže viz Sen, Gautam: The United States and the GATT/WTO System. In: Foot, Rosemary, MacFarlane, S. Neil, Mastanduno, Michael (eds.): *US Hegemony and International Organizations*. Oxford University Press, Oxford, 2003. s. 115–139.

12 Bergsten, C. Fred: *The United States and the World Economy. Foreign Economic Policy for the Next Decade*. Washington, D.C.: Institute for International Economics. Washington, 2005. s. 249.

13 *Global Views 2004: American Public Opinion and Foreign Policy*. Chicago Council on Foreign Relations. s. 41.

nejmenším rezervovanější než jeho předchůdci. Obama dokonce již před volbami vyjádřil svůj zájem na případné renegociaci NAFTA¹⁴ a lze očekávat, že nová administrativa bude klást větší důraz na vazbu obchodních dohod a ochranu pracovních míst.

Na druhou stranu některé nominace v nové administrativě naznačují, že Obama by mohl setrvat na poměrně liberální pozici – ve prospěch toho svědčí návrh nominace Billa Richardsona, který se výrazně angažoval v přijetí NAFTA za Clintonovy administrativy, na ministra obchodu, či Timothy Geithnera jako ministra financí a v neposlední řadě i jmenování zastávce NAFTA Rona Kirka americkým obchodním zmocněncem. Kirk je tak v rámci administrativy hlavní osobou odpovědnou za obchodní vyjednávání a pozici Spojených států, což obnáší v současnosti především debaty v rámci WTO ohledně budoucnosti Rozvojové agendy z Dauhá (*Doha Development Agenda, DDA*). Spojené státy sice, jak ústy prezidenta Obamy, tak přímo Kirkem, deklarují oficiálně svůj zájem na pokroku v DDA, nicméně jejich reálná pozice není prozatím zcela zřetelná. Lze jen těžko předpokládat, jaký postoj by i v případě úspěšné dojednání DDA na úrovni exekutiv zaujal Kongres, ale je pravděpodobné, že v době krize se u něj bude vnitřní podpora pro multilaterální liberalizaci hledat jen velmi obtížně.

Lze se tedy domnívat, že demokratická administrativa bude, zvláště v době probíhající ekonomické krize a větších domácích tlaků na ochranu pracovních míst, pravděpodobně více ochránářská než administrativy předcházející. Nelze přitom očekávat, že by podpora volného obchodu byla jedním ze zcela klíčových témat Obamovy administrativy, která se v ekonomické oblasti bude soustředit spíše na domácí témata.

Kromě pokroku v liberalizaci obchodu a DDA musí zároveň nová administrativa řešit problém ve vztahu k mezinárodním finančním institucím, kdy se zvláště mezi rozvojovými státy zvedají hlasy ohledně reformy Mezinárodního měnového fondu a Světové banky, a zároveň některé státy zvažují možnost vytvoření alternativní rezervní měny vedle amerického dolaru. Oba tyto trendy, zvláště alternativní rezervní měna, by představovaly značné riziko pro americké hospodářské zájmy a adekvátně tomu k nim americká administrativa přistupuje. Je pochopitelně v jejím nejvyšším zájmu udržet dosavadní americkou pozici v mezinárodních hospodářských institucích i funkci dolaru tak, aby bylo možné financovat rozpočtové schodky i obchodní deficit a zároveň neztratit pokud možno nic ze svého vlivu na mezinárodní hospodářskou architekturu.

---

14 Carlsen, Laura: Obama and NAFTA. *Foreign Policy in Focus*, 2009. K dispozici na <<http://www.fpiif.org/fpifxt/5778>> (poslední přístup 30.6.2009).

8. MEZINÁRODNÍ OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

David Müller

8.1. VÝZNAM ENVIROMENTÁLNÍCH TÉMAT

Enviromentální otázky a ochrana životního prostředí stály poměrně dlouhou dobu mimo bezprostřední zájem politiků. Pro politiku ochrany životního prostředí byl typický, pokud lze vůbec o její existenci hovořit, značně marginální charakter. Enviromentální témata se začala dostávat do oblasti zájmu americké veřejné politiky až v souvislosti s reakcemi veřejnosti na masivní poškozování životního prostředí a zároveň potvrzením alespoň některých vědeckých poznatků, které byly schopny efektivně prokázat vazbu mezi produkcí škodlivých vlivů a jejich skutečnými dopady na životní prostředí.

Spojené státy jsou zemí, která má k otázkám souvisejícím s ochranou životního prostředí tradičně poměrně blízko. Zprvce jsou velkým znečišťovatelem produkujícím největší množství skleníkových plynů a spotřebovávajícím nejvíce energie na světě, ale zároveň patří mezi země, jež mají poměrně rozvinutou ochranu životního prostředí především na domácí úrovni. Pro americkou politiku se proto v současnosti jedná o klíčové téma, kde je problémem především vyvažování hospodářských a enviromentálních zájmů. V duchu podpory hospodářských zájmů, růstu a nízké regulace nebyla ochrana životního prostředí zpravidla předmětem zásadních politických rozhodnutí na úrovni federace.

8.2. TRENDY

Politika ochrany životního prostředí se začala etablovat jako téma americké domácí politiky od 60. a 70. let 20. století, kdy se rozběhla rozsáhlá domácí debata o ekonomických dopadech ochrany životního prostředí a její efektivitě, včetně možných vlivů na zaměstnanost.¹ Od 80. let pak byla tato diskuse výrazně doplněna o mezinárodní dimenzi úvah o globálním oteplování a ve velmi intenzivní podobě pak od let 90., zvláště od tzv. Summitu Země v Rio de Janeiru v roce 1992, který položil *Agendou 21* základ pro koncepci trvale udržitelného rozvoje a zároveň vytvořil podmínky pro podepsání Rámcové konvence o klimatických změnách a Konvence o biodiverzitě. Zatímco ještě v 80. letech patřily Spojené státy k průkopníkům v některých tématech týkajících se ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni, například ve sjednání Montrealského protokolu zamezujícího poškozování ozónové vrstvy, v době konání Summitu Země se již k otázkám mezinárodní spolupráce při ochraně životního prostředí stavěly mnohem skeptičtěji, zvláště pak pouka-

---

1 McGrory Kloza, Christopher, Sousa, David J.: *American Enviromental Policy, 1990–2006: Beyond Gridlock*. Cambridge: MIT Press. 2008. s. 3–10.

zováním na nedostatečné vědecké prokázání vazby mezi emisemi a jejich vlivem na globální klima.²

Právě spory ohledně Rámcové konvence o klimatických změnách a na ni navazujícího Kjótského protokolu se staly modelovou ukázkou americké pozice a hlavním bojištěm ohledně mezinárodní spolupráce při ochraně životního prostředí. Americká politická scéna je, zjednodušeně řečeno, rozdělena v postojích k oblasti ochrany životního prostředí podél hlavních stranických linií. Demokraté jsou považováni spíše za zastánce (mezinárodní) environmentální politiky, zatímco Republikáni za její odpůrce, což má souvislost i s odlišným vztahem obou stran k průmyslové sféře a hospodářským politikám obecně. Clintonova administrativa, jež se účastnila většiny jednání o Kjótském protokolu, byla přitom ve vztahu k němu a jeho ratifikaci vnitřně rozdělena,³ přičemž musela navíc ještě čelit odporu Kongresu ovládanému republikány. Ještě před tím, než bylo oficiálně dokončeno dojednání Kjótského protokolu v roce 1997, přijal americký Senát jednomyslně tzv. Byrd-Hagelovu rezoluci ke Kjótskému protokolu, podle které by Spojené státy neměly podepsat žádnou dohodu, která by „vedla k vážnému poškození hospodářství Spojených států“.⁴ Clintonův viceprezident Al Gore tak sice Kjótský protokol podepsal, ale administrativa jej nikdy nepředložila Kongresu k ratifikaci.

Clintonův nástupce, George W. Bush sice v prezidentské kampani sliboval, že se zasadí za snížení emisí, nicméně krátce po svém nástupu do úřadu ukončil jednání o Kjótském protokolu a oznámil, že se jím Spojené státy necítí vázány, což představovalo značný šok pro většinu mezinárodního společenství účastnícího se na jednáních.⁵ Adekvátně tomu se Spojeným státům dostalo množství kritiky, především ze strany evropských zemí.

Prezident Bush se rozhodl, do značné míry na základě pozic svých poradců a administrativy, odmítnout vyjednávání o Kjótském protokolu především na základě toho, že byl vnímán Spojenými státy jako nespravedlivý,⁶ neboť rozvojové země, a zvláště pak velcí znečišťovatelé jako Indie a Čína, dostaly výjimku z dodržování

---

2 Levy, M. A., P. M. Haas, and R. O. Keohane. *Institutions for the earth: Promoting international environmental protection*. In: *Environment* 34 (4): 12–17, 29–36. K dispozici na <<http://www.ciesin.org/docs/003-001/003-001.html>> (poslední přístup 30.6.2009).

3 Cameron, Fraser: *US Foreign Policy after the Cold War. Global hegemon or reluctant sheriff?* New York: Routledge, 2005. s. 95.

4 Byrd-Hagel Resolution. K dispozici na <<http://www.nationalcenter.org/KyotoSenate.html>> (poslední přístup 30.6.2009)

5 Ochs, Alexander, Sprinz, Detlef F.: *Europa Riding the Hegemon? Transatlantic Climate Policy*. s. 144–166. In: Bobrow, Davis B. (ed.): *Hegemony Constrained. Evasion, Modification and Resistance to American Foreign Policy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2008. s. 155.

6 Mitchell, David. *Making Foreign Policy: Presidential Management of the Decision-Making Process*. Aldershot: Ashgate, 2005. s. 187.

závazných limitů. Bush přitom akceptoval odpovědnost Spojených států za obrovský podíl na globálních emisích a potvrdil potřebu jejich redukce, nicméně za spravedlivějších podmínek, které by neměly negativní dopad na konkurenceschopnost Spojených států.⁷ Z pohledu mezinárodního společenství, především pak Evropy, ale Spojené státy pozbyly schopnost nabídnout důvěryhodnou mezinárodní spolupráci a vyjednávací platformu. Američané se na druhou stranu rozhodli soustředit svou pozornost na vnitrostátní nástroje a postupy ochrany životního prostředí.

Hlavní aktivitou zaměřenou na snížení emisí se měly stát různá domácí pravidla a regulace, ať už postavené na federálních zákonech, jako například tzv. *Clear Skies Act*, dobrovolné iniciativy jako *Global Climate Change Initiative* či aktivity jednotlivých amerických států, např. *California Global Warming Solutions Act* či *Regional Greenhouse Gas Initiative* za účasti deseti amerických států.⁸ Žádná z těchto opatření, snad s výjimkou aktivit v Kalifornii, nelze nicméně prozatím považovat za výrazně úspěšná.

Lze předpokládat, že otázka životního prostředí ve Spojených státech bude i v budoucnu i nadále úzce spjata se dvěma klíčovými tématy – průmyslem a energetikou. Pokud jde o průmysl, Spojené státy se obávají dalšího snížení své konkurenceschopnosti tím, že by na své společnosti uvalily povinnost snižovat emise, což by vedlo bez ohledu na případné dlouhodobé pozitivní dopady k nákladům ve výši miliard dolarů. Druhým tématem je energetika a s ní související poměrně těsná vazba ochrany životního prostředí a americké závislosti na dovozu ropy. Přitom je třeba si uvědomit, že “petrodolary” tvoří přibližně třetinu amerického obchodního deficitu⁹ a při nárůstu cen ropy a zvyšování objemů dovozu se výrazným způsobem podílejí na jeho prohlubování.

8.3. CO LZE OČEKÁVAT OD NOVÉ ADMINISTRATIVY

Nový demokratický prezident Barack Obama se už jako kandidát prezentoval jako „zelenější“ než jeho předchůdce, což odpovídá i obecné linii Demokratické strany. Na základě jeho deklarovaných pozic bylo již v roce 2008 možné očekávat, že v oblasti ochrany životního prostředí bude mít několik hlavních zájmů, o jejichž prosa-

---

7 *President Bush Discusses Global Climate Change*. K dispozici na <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010611-2.html>> (poslední přístup 30.6.2009).

8 Pataki, George E., Vilsack, Thomas J., Levi, Michael A., Victor, David G.: *Confronting Climate Change: A Strategy for U.S. Foreign Policy*. The Council on Foreign Relations. Independent Task Force Report, 2008. K dispozici na <http://www.cfr.org/content/publications/attachments/Climate_ChangeTF.pdf> s. 47. (poslední přístup 30.6.2009).

9 Srovnej např. *Oil Prices and the U.S. Trade Deficit*. K dispozici na <<http://www.frbsf.org/publications/economics/letter/2006/el2006-24.html>> (poslední přístup 30.6.2009) či Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 402–403.

zení bude po nástupu do funkce usilovat, přičemž část těchto předpokladů se začala v roce 2009 poměrně rychle naplňovat.

V první řadě jde o investice do nových čistých technologií a zvýšení energetické efektivity v rámci boje proti krizi. Obamův klíčový stimul pro rozvoj ekonomiky, *American Recovery and Reinvestment Act*, obsahuje mj. více než 60 mld. USD investic do energetiky a vytváření nových pracovních míst v tomto sektoru.¹⁰ Investice do nových technologií by měly přispět k posílení americké pozice v oblasti obnovitelných zdrojů a ke zvýšení amerického inovačního potenciálu, který by měl podle Obamy vést k tomu, aby Spojené státy získaly vedoucí postavení z hlediska energetických technologií, k čemuž má přispět i investice 150 mld. USD do energetického výzkumu v příštích deseti letech.¹¹

Druhým klíčovým tématem je snížení závislosti na dovozu ropy. I když jsou Spojené státy třetím největším producentem ropy na světě, zároveň jsou s velkým náskokem jejím největším spotřebitelem.¹² Obrovská spotřeba ropy a ropných produktů má dvě negativní stránky – zatěžuje životní prostředí emisemi a zároveň představuje závislost na dovozu ropy hrozbu ekonomické bezpečnosti Spojených států. Odpovědí nové administrativy má být snížení této závislosti prostřednictvím rozvoje nové generace dopravních prostředků a paliv, posílení domácích energetických zdrojů a podpora snižování energetické náročnosti v odvětvích jako doprava, průmysl či zemědělství.¹³ Za zmínku také stojí zájem na diverzifikaci zdrojů a možnost snížení dovozu z potenciálně nestabilních zemí Blízkého východu.

Třetí velkou oblastí zájmu je snižování emisí uhlíku. Na domácí úrovni měl být hlavním nástrojem ekvivalent systému obchodování s povolenkami, který by měl přinést miliardy dolarů zisku a vést ke snížení emisí o 80 % do roku 2050. Obama také pravděpodobně posílí význam a roli Agentury pro ochranu životního prostředí (*Environmental Protection Agency*, EPA), jejíž pozice byla během Bushovy administrativy značným způsobem oslabena, včetně snižování jejího rozpočtu.

Na mezinárodní úrovni lze očekávat, že Obama bude mít zájem zlepšit problematickou pověst Spojených států v oblasti environmentálních témat zděděnou po Bushově administrativě. Na druhou stranu by přistoupení ke Kjótskému protokolu mohlo mít značné dopady jak na americké společnosti, tak v konečném důsledku i na pracovní místa a spotřebitele energií v podobě zdražení, což vzbuzuje

---

10 Viz *American Recovery and Reinvestment Act of 2009*. K dispozici na <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_bills&docid=f:h1enr.pdf> (poslední přístup 30.6.2009).

11 White House: Energy & Environment. K dispozici na <http://www.whitehouse.gov/issues/energy_and_environment/> (poslední přístup 30.6.2009).

12 Energy Information Administration <<http://tonto.eia.doe.gov/country/index.cfm>>.

13 White House: Energy & Environment. K dispozici na <http://www.whitehouse.gov/issues/energy_and_environment/> (poslední přístup 30.6.2009).

ve Spojených státech přinejmenším jistý odpor. Zvláště v době stávající hospodářské krize není příliš pravděpodobné, že by mohla být v nejbližší době přijata zásadní rozhodnutí vedoucí k mezinárodním závazkům k redukcím emisí uhlíku.

Nová administrativa musí čelit protichůdným tlakům – ze zahraničí, zvláště z Evropy, se ozývají požadavky na přistoupení ke Kjótskému protokolu, přičemž americké otálení může vést ke zhoršení možnosti vyjednat nástupnickou smlouvu Kjótského protokolu, k čemuž má dojít na konci roku 2009 v Kodani.¹⁴ Odmítnutí Spojených států by mohlo ve skutečnosti celý mezinárodní systém boje proti změnám klimatu zásadním způsobem ohrozit, neboť by pravděpodobně vedlo k negativní reakci i ze strany Číny, druhého největšího znečišťovatele.¹⁵ Na druhou stranu je Obama pod tlakem domácích zájmů, kdy především energetická a hospodářská lobby bojují proti přijetí mezinárodních smluv zavazujících Spojené státy ke snížení emisí uhlíku. Nelze přitom čekat, že by v krátké době mělo dojít k výrazné změně pozic a americká administrativa se tak musí pohybovat v poměrně úzkém manévrovacím prostoru, který jí dává spíše možnost realizovat své plány prostřednictvím domácích opatření, než razantně vstoupit do mezinárodních systémů ochrany klimatu. Lze tak předpokládat, že pozice Spojených států se v nejlepší případě posune k velmi rezervovanému souhlasu s mezinárodní spoluprací, nicméně ve světle hospodářského vývoje není možné do budoucna vyloučit ani pokračování politiky odmítání zapojení do mezinárodních aktivit v oblasti ochrany životního prostředí.

---

14 United Nations Framework Convention on Climate Change <<http://unfccc.int/2860.php>>.

15 Mezivládní konference v Kodani představuje poslední možnost dohodnout další závazky či jejich obnovu v oblasti Kjótského protokolu, který vyprší v roce 2012, a udržet tak tento proces mezinárodní spolupráce v pohybu.

9. PODPORA DEMOKRACIE

Jana Sehnálková

Politika podpory demokracie představuje pro administrativu Baracka Obamy velkou výzvu, neboť se musí vypořádat s odkazem, který po sobě zanechal prezident Bush. Otázkou však není, zda prosazovat či neprosazovat demokracii v globálním měřítku, ale především jaké nástroje k podpoře demokracie používat a za jakých podmínek vyvíjet tlak na její prosazování. Navíc je třeba posuzovat tuto politiku v kontextu priorit americké zahraniční politiky.

Politika univerzální podpory demokracie byla vždy jedním z pilířů americké zahraniční politiky, jednotlivé administrativy však k jejímu prosazování zaujímaly rozdílný postoj. Pro prezidenta Bushe před 11. zářím 2001 nepatřilo prosazování a podpora demokracie mezi zahraničněpolitické priority. Ve své kampani George W. Bush opakovaně kritizoval administrativu Billa Clintona a svého protikandidáta Ala Gora za to, že používají americkou armádu jako nástroj k budování a posilování institucí slabých či hroučících se států na Balkáně, Haiti či Somálsku. V prezidentské debatě v říjnu 2000 Bush prohlásil: „Nemyslím, že by naši vojáci měli být používáni k tomu, co někteří nazývají budováním států. Myslím, že naše armáda by měla bojovat a vyhrávat války. (...) Naše jednotky by měly být vysílány za účelem svržení diktátorů pouze, je-li to v souladu s našimi zájmy.“¹

Poté, co prezident Bush vyhlásil válku terorismu, se prosazování demokracie z okrajové záležitosti stává ústřední strategií zahraniční politiky, kterou tento americký prezident propagoval s téměř náboženskou horlivostí. V Národní bezpečnostní strategii z roku 2002, kde je již budování demokratické infrastruktury věnována celá kapitola, Bílý dům prohlásil „šíření demokracie po celém světě“ za hlavní prioritu svého zahraničněpolitického počínání.² Nejdůležitější však je, že v této strategii Bush propojil šíření demokracie s válkou proti terorismu: „Události 11. září 2001 nás naučily, že oslabené státy, jakým je Afghánistán, mohou představovat stejnou hrozbu pro naše národní zájmy jako silné státy. Chudoba sice z chudých lidí nedělá teroristy a vrahy, avšak nefunkční instituce, bída a korupce zvyšují zra-

---

1 „I don't think our troops ought to be used for what's called nation-building. I think our troops ought to be used to fight and win war. I think our troops ought to be used to help overthrow the dictator when it's in our best interests.” Viz přepis prezidentské debaty z 11. října 2000, Committee on Presidential Debates, k dispozici na <<http://www.debates.org/pages/trans2000b.htm>>I (poslední přístup 15. ledna 2009).

2 Viz kapitola „Expand the Circle of Development by Opening Societies and Building the Infrastructure of Democracy.“ *National Security Strategy 2002*, White House, Washington DC, září 2002, k dispozici na <<http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>> (poslední přístup 15. ledna 2009). Stejná kapitola se objevila v Národní bezpečnostní strategii o čtyři roky později. Zatímco ve Strategii z roku 2002 bylo slovo demokracie zmíněno dvanáctkrát, Strategie z roku 2006 již demokracii zmiňovala víc jak padesátkrát. Viz *National Security Strategy 2006*, White House, Washington DC, březen 2002, k dispozici na <<http://www.marforres.usmc.mil/docs/nss2006.pdf>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

nitelnost slabých států vůči teroristickým skupinám a drogovým kartelům.³ Pro Bushe se tak prosazování demokracie stalo hlavní strategií boje proti terorismu,⁴ protože „nejlepším lékem proti radikalismu je tolerance podporovaná svobodnými společnostmi.“⁵

Propojení podpory demokracie s válkou proti terorismu se brzy ukázalo jako kontroverzní a postupně přispělo k diskreditaci samotného pojmu „prosazování demokracie“. Bushova administrativa totiž očividně měřila dvojím metrem. Na jedné straně argumentovala tím, že prosazení demokratických reforem na Středním a Blízkém východě povede k větší stabilitě v regionu, neboť Irák či Palestina tak mohou jít příkladem ostatním muslimským zemím. Na druhé straně však byl Bush ochoten v zájmu války proti terorismu spolupracovat s nedemokratickými režimy (např. Čína, Uzbekistán či Saudská Arábie), a to i za cenu ústupků vůči těmto režimům. K obvinění z pokrytectví pak přispělo odhalení týrání vězňů ve věznici Abú Ghraib, neochota dodržovat mezinárodní dohody o válečných zajatcích v souvislosti s internací teroristů na základně Guantánamo či Bushova účast na zahajovacím ceremoniálu olympijských her v Pekingu navzdory porušování lidských práv v Číně. Obraz Spojených států jako vlajkové lodi demokracie a respektu základních lidských práv také poškodila reakce Bushovy administrativy na výsledky voleb v Palestině – poté, co ve volbách zvítězilo radikální hnutí Hamás, Bílý dům mu odmítl přiznat jakoukoliv legitimitu, čímž zpochybnil celý demokratizační proces v regionu.

Velkým problémem Bushovy politiky podpory demokracie bylo zaměření na Irák v kombinaci s velmi ambiciózní rétorikou. V první řadě se jako problematické jeví odůvodnění americké intervence v Iráku, kdy se ze snahy najít zbraně hromadného ničení postupně stává boj za vytvoření prvního demokratického státu na Středním východě. Tento posun v argumentaci obhajující americkou unilaterální intervenci přispěl k tomu, že demokracie byla v rukou Bushovy administrativy vnímána ne jako nástroj k prosazení všeobecného dobra, ale naopak jako nástroj sloužící k prosazení amerického národního zájmu. Politika podpory demokracie tak byla zejména v zahraničí stále více kritizována jako sobecká snaha USA přetvářet cizí společnosti k prospěchu Spojených států samotných, bez ohledu na přání a cíle samotných obyvatel. Bush tak svojí politikou nechufť vůči šíření demokracie prohloubil a posílil a vyvolal ji i tam, kde dříve neexistovala nebo byla pocíťovaná jen slabě.

---

3 *National Security Strategy 2002*, White House, Washington DC, září 2002, s. 4, k dispozici na <<http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

4 Bush, G.W.: Druhý inaugurační projev. (Přepis), 20. ledna 2005, k dispozici na <<http://www.bartleby.com/124/pres67.html>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

5 George W. Bush: Speech at the National Defense University, Fort Lesley J. McNair, 8. března 2005, k dispozici na <<http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/03.08.05.html>> (poslední přístup 22. února 2009).

Jak se také velmi brzy ukázalo, stanovené vznešené cíle se v důsledku omezených zdrojů (ať již lidských či materiálních) dařilo prosazovat jen stěží, a proto se Bushova administrativa soustředila především na formální obsah prosazování demokracie než na její reálné fungování s trvalým pozitivním dopadem na cílové společnosti. Typickým příkladem je oslava uspořádání prvních svobodných voleb v Iráku v roce 2005, jimiž Bushova administrativa dokazovala pokrok v demokratické regionu. Kritikové pak obvinili Bushe, podobně jako některé z jeho předchůdců, že příliš zdůrazňuje důležitost voleb na úkor ostatních snah o demokratizaci, podle mnohých kritiků americký prezident prosazoval demokratizaci prostřednictvím vojenské síly.⁶

Kritici Bushovy administrativy, kteří tvrdí, že bývalý americký prezident zkurumpoval ctnostnou ideu podpory demokracie kvůli snaze Spojených států využít ji pro prosazení národního zájmu, však často pomíjejí další kroky prezidenta Bushe v méně exponovaných částech světa, kde jeho podpora demokracie dosáhla dílčích úspěchů. Bílý dům více než zdvojnásobil rozpočet na rozvoj demokracie – ze 650 milionů dolarů (mil. USD) v roce 2001 na 1,72 mld. USD v roce 2009.⁷ George W. Bush také pevně zakotvil principy své „Svobodné agendy“ (*Freedom Agenda*) v americké zahraniční politice. V červenci 2007 americký Kongres po dlouhém boji schválil *Advance Democracy Act*,⁸ který potvrdil, že podpora demokracie je základním stavebním prvkem americké zahraniční politiky. Na základě tohoto zákona je Ministerstvo zahraničí povinno zpracovat strategie prosazování demokracie pro všechny nedemokratické země.⁹ Experti ministerstva znají místních poměrů

---

6 Např. George Soros ve své knize *The Bubble of American Supremacy: Correcting the Misuse of American Power* (PublicAffairs, 2003) či americký politolog Joseph S. Nye Jr. ve svých článcích a knihách. Viz např. např. Nye, Joseph: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs, 2005 či Joseph Nye Commentary: Taking Democracy to the People, 19. května 2009, k dispozici na <<http://www.hks.harvard.edu/news-events/news/commentary/taking-democracy-to-the-people>> (poslední přístup 20. května 2009).

7 Fenton, Anthony: Bush, Obama, and the „Freedom Agenda.“ *FPIF*, 27. ledna 2009, k dispozici na <http://www.fpiif.org/fpiftxt/5818> (1. února 2009). Peníze z rozpočtu na podporu demokracie směřují např. na konkrétní programy na podporu demokracie různých vládních či neziskových organizací. Za agentury americké vlády lze zmínit např. USAID či Millennium Challenge Corporation, část peněz z rozpočtu míří také na aktivity ministerstva zahraničních věcí (např. *Civilian Stabilization Initiative*). Finance jsou přidělovány i mezinárodním aktivitám (např. *United Nations Democracy Fund*), na vysílání do zahraničí (International Broadcasting Operations – stanice Hlas Ameriky/Voice of America, Rádio Svobodná Evropa/Radio Free Europe) či neziskovým organizacím (např. National Endowment for Democracy). Viz např. International Affairs Function: Summary and Highlights. Fiscal Year 2009 Budget Request. K dispozici na <<http://www.state.gov/documents/organization/100014.pdf>> (poslední přístup 15. června 2009).

8 Jeho původní verzi z roku 2005 podpořil i senátor Barack Obama.

9 Ministerstvo zahraničních věcí se může řídit např. detailním průzkumem o stavu svobody a demokracie ve světě, který každoročně zpracovává organizace *Freedom House*.

mají zaručit, aby se do těchto strategií promítla i lokální specifika, která by mohla úspěšné budování efektivních demokratických institucí případně komplikovat.¹⁰

V červenci 2008 prezident podepsal prezidentskou směrnicí o národní bezpečnosti č. 58 (*National Security Presidential Directive*, NSPD 58). Tato směrnice s ambiciózním cílem „ukončit tyranii na celém světě“¹¹ systematicky popisuje kroky, kterých by se měla držet každá následující administrativa: např. podpora demokratických reformátorů, voleb a institucí, podpora lidských práv a otevřená kritika jejich porušování, zavedení sankcí proti despotickým státům a jejich vůdcům, posílení stávajících a vytvoření nových iniciativ na podporu demokracie (např. *Millenium Challenge Corporation*¹²), podpora občanské společnosti, atd.¹³ V důsledku přílišné pozornosti věnované Iráku také bývají opomíjeny dílčí úspěchy, kterých dosáhla Bushova diskrétní diplomacie např. podporou demokracie v oblasti Střední Ameriky, jihovýchodní Evropy, Afriky nebo jihovýchodní Asie.¹⁴

Zatímco George W. Bush se do historie zapíše jako prezident prosazující neokonzervativní přístup šíření a podpory demokracie i za cenu použití síly, u Baracka Obamy lze očekávat spíše přístup, v němž budou Spojené státy figurovat jako exemplární příklad. V rozhovoru pro deník *Washington Post* Obama prohlásil: „Naším nejdůležitějším nástrojem v prosazování demokracie jsme my sami jako vzor.“¹⁵ Ve svém článku v časopise *Foreign Affairs* Barack Obama zase naznačil, že se soustředí méně na formu a více na obsah – jeho cílem bude nejenom podpora vytváření efektivních demokratických institucí, ale i snaha o trvalé posílení pilířů spraved-

---

10 Congress Passes Lantos, Wolf Legislation to Promote Democracy, Human Rights Abroad. 27. července 2007, k dispozici na <http://foreignaffairs.house.gov/press_display.asp?id=402> (poslední přístup 15. ledna 2009).

11 Institutionalizing the Freedom Agenda: President Bush Calls on Future Presidents And Congresses to Continue Leading the Cause of Freedom Worldwide. USAid Fact Sheet, 9. října 2008, k dispozici na <<http://gopher.info.usaid.gov/press/factsheets/2008/fs081009.html>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

12 Organizace založená v lednu 2004. Jde o korporaci americké vlády, která poskytuje pomoc nejchudším zemím světa. Prezident Bush také podstatně navýšil příspěvky existující *National Endowment for Democracy* či *Democracy Fund* při OSN.

13 Institutionalizing the Freedom Agenda: President Bush Calls on Future Presidents And Congresses to Continue Leading the Cause of Freedom Worldwide. USAid Fact Sheet, 9. října 2008, k dispozici na <<http://gopher.info.usaid.gov/press/factsheets/2008/fs081009.html>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

14 Viz např. Woods, M.T.: *Into Africa: Bush Initiatives That Deserve Continuing Support*, dostupné z: <<http://www.heritage.org/Research/Africa/bg2204.cfm>> (poslední přístup 22.2.2009). Carothers, Thomas: *Democracy Promotion Under Obama: Finding a Way Forward*. Carnegie Endowment for International Peace, Policy Brief 77, February 2009, s. 5.

15 „Obama on Foreign Policy.“ *Washington Post*, 2. března 2008, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/03/02/AR2008030201982.html?sid=ST2008030300128>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

livé společnosti.¹⁶ Podle Obamy „schopnost [USA] být vůdcem [světového společenství] v této nové éře začíná s uznáním skutečnosti, že blaho každého Američana je přímo propojené s bezpečností a blahem těch, kteří žijí mimo naše hranice. (...) Jde tedy především o uznání rovnosti, důstojnosti a významu každého jedince.“¹⁷ Podporu demokracie a globální zapojení Spojených států tedy Obama nevidí jako akt shovívavého mecenáše (*benevolent benefactor*), ale spíše na ně nahlíží jako na důležitou investici do mezinárodního společenství a národní bezpečnosti.

V rámci odklonu od Bushovy administrativy Obama naznačuje, že prosazování demokracie bude spíše dlouhodobým cílem a ne přímým nástrojem politiky. S důrazem na „měkkou sílu“ (*soft power*) musí Obama přesvědčit zbytek světa, že USA jsou důvěryhodným vůdcem světového demokratického tábora. Potenciál Baracka Obamy je v tomto směru velmi slibný – už jen zvolení Afroameričana do nejvyšší funkce ve Spojených státech je důležitým signálem okolnímu světu. Obamovy první kroky jako prezidenta USA také směřovaly k nápravě obrazu USA ve světě – např. poselství íránskému lidu, které Barack Obama natočil u příležitosti perského nového roku, jasné odhodlání k uzavření věznice Guantánamo či poselství vůči muslimům v Káhiře, v němž Obama naznačil, že chce začít budovat vztahy s muslimským světem na novém základě s důrazem na vzájemný respekt a společné zájmy. Obama také přestal spojovat prosazování demokracie s globálním bojem proti terorismu. Teprve budoucnost však ukáže, jakou měly zmíněné Obamovy kroky reálnou odezvu a do jaké míry se daří deklarované cíle plnit.

Přesto mezi Obamovou a Bushovou administrativou v oblasti prosazování demokracie bude více kontinuity, než by se na první pohled mohlo zdát. Podpora demokracie i nadále zůstane jedním z pilířů americké zahraniční politiky. Obama ve své předvolební kampani přislíbil navýšit rozpočet organizacím podporujícím šíření demokracie, jako je např. *National Endowment for Democracy* či *Global Education Fund*.¹⁸ Podobně jako Bush hodlá využít vojensko-civilního aparátu k prosazování demokracie v problémových státech na Středním východě, v Africe a Asii, včetně vytvoření tzv. Mobilních rozvojových týmů (*Mobile Development Teams*). V nich dochází k propojení expertů z armády, ministerstva zahraničních věcí a obrany a rozvojových organizací za účelem vytvoření realistické koncepce budování stá-

---

16 Obama, Barack: *Renewing American Leadership*. Foreign Affairs, Jul/Aug 2007, Vol. 86, č. 4, s. 2–16, dostupné via EBSCO.

17 Remarks by Senator Barack Obama at the Chicago Council on Global Affairs. 23. dubna 2007, k dispozici na <http://www.thechicagocouncil.org/dynamic_page.php?id=64> (poslední přístup 16. ledna 2009).

18 „Obama on Foreign Policy.“ *Washington Post*, 2. března 2008, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/03/02/AR2008030201982.html?sid=ST2008030300128>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

tu, která integruje snahy v boji proti terorismu, zajištění bezpečnosti v oblasti, podpory rozvoje lokální ekonomiky a infrastruktury, přičemž bere dostatečné ohledy na místní podmínky a realie.¹⁹

Z prvních signálů z Bílého domu tedy vyplývá, že podpora demokracie i nadále zůstane prioritou americké zahraniční politiky. Zásadní změnou ale projde způsob jejího prosazování. Rétorika vzbuzující příliš vysoká či nesplnitelná očekávání bude nahrazena spíše pragmatickým postupem přizpůsobeným místním podmínkám v duchu rčení „činy mluví hlasitěji než slova“. Obamova administrativa do roku 2012 přislíbila zdvojnásobit americkou zahraniční pomoc na 50 mld. USD ročně. Tato finanční podpora by měla směřovat především do programů podporujících rozšíření vzdělanosti, zdravotnické péče, snížení chudoby, zároveň by však měla pomoci slabým státům v boji proti terorismu a šíření nebezpečných zbraní. Výměnou za finanční podporu Obama očekává, že rozvojové země samy budou investovat do základních pilířů demokratické společnosti a budou – ve spolupráci s USA – podporovat fungující legislativy, nezávislé soudnictví, spravedlivý právní řád a svobodu tisku.²⁰

Obama není zastáncem nákladného budování hroustících se států prostřednictvím vyslání amerických vojsk; takovou politiku si nyní ani nemůže dovolit vzhledem k vysokým nákladům na záchranu americké ekonomiky a americkému angažmá v Iráku a Afghánistánu. Podle počátečních signálů se zdá, že se nový americký prezident vrátí spíše k tradičnějšímu pojetí americké zahraniční politiky, která bere svět takový, jaký je a ne podle toho, jaký by měl být – již ve svém projevu v Káhiře Obama jasně prohlásil, že není správné, aby „jeden národ vnucoval jinému národu svůj vlastní systém vlády.“²¹ Hlavním nástrojem politiky šíření demokracie se tak opět stane především diplomacie, která se soustředí především na budování demokratických institucí a podporu lokálních pro-demokratických elementů, které podporí postupné přetváření společnosti a budování demokracie od základů.

---

19 Dreyfuss, Robert: Obama's Evolving Foreign Policy. *The Nation*, 1. července 2008, k dispozici na <<http://www.thenation.com/doc/20080721/dreyfuss>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

20 Viz Obama's Vision of American Security in the 21st century. Factsheet, k dispozici na <http://obama.3cdn.net/6a8c7431eb3adfa18b_of2bmv4dv.pdf> (poslední přístup 25. února 2009).

21 „No system of government can or should be imposed by one nation by any other.“ Viz Obama, Barack: New Beginning. Projev k muslimům v Káhiře, 4. června 2009, k dispozici na <http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-at-Cairo-University-6-04-09/> (poslední přístup 5. června 2009).

10. POSTOJ K MEZINÁRODNÍM ORGANIZACÍM

Jan Bečka

10.1. ZAHRANIČNÍ POLITIKA BUSHOVY ADMINISTRATIVY A MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE

Bushův unilateralismus a selhání důvěry v mezinárodní organizace

Vztah Spojených států k mezinárodním organizacím během administrativy George W. Bushe se do značné míry odvíjel od aktuálního dění a s ním souvisejících amerických zahraničně-politických priorit. Obecně lze říci, že tento vztah rozhodně nebyl bezproblémový, naopak často se ocitl na hranici krize. Na půdě OSN Spojené státy nezískaly podporu pro svoji invazi do Iráku, NATO jako celek nesplnilo z pohledu USA roli spolehlivého spojence a v souvislosti s Evropskou unií by se v řadě případů dalo hovořit spíše o rivalitě než o partnerství.¹ V pozadí tohoto nesouladu byly nepochybně často diametrálně odlišné konkrétní zájmy a cíle jednotlivých aktérů, nicméně problém představoval i samotný přístup Bushovy administrativy k multilaterální zahraniční politice jako takové.

Je nutné vzít v potaz, že okolnosti panující na mezinárodní scéně po nástupu Bushovy administrativy obecně příliš nenahrávaly užší spolupráci Washingtonu s mezinárodními institucemi typu Organizace spojených národů. Pocit ohrožení pramenící z útoků ze září 2001 a nutnost na tuto hrozbu adekvátně odpovědět sváděly spíše k jednostranným řešením, popřípadě k upřednostňování flexibilnější spolupráce na bilaterální úrovni. Svou úlohu nepochybně sehrálo i u Bushovy administrativy poměrně silné vědomí, že Spojené státy jsou stále jedinou supervelmocí, a tedy z určitého pohledu „garantem světového pořádku“. Jakožto hegemon tak Spojené státy během uplynulých osmi let často vnímaly mezinárodní organizace spíše jako vhodný nástroj k ospravedlnění či „oficiálnímu posvěcení“ svých záměrů než jako jeden z významných prostředků k jejich naplnění.² Pokud se očekávané „posvěcení“ nedostavilo, přestala Bushova administrativa brát na názor dotčených institucí ohled a začala jednat podle svého uvážení.³

Dá se říci, že Bushova administrativa zpravidla nadřazovala prosazení „národního zájmu“ nad uchování konsenzu v rámci mezinárodního společenství. Tento postup ve svých důsledcích vedl k dalšímu oslabení autority a prestiže mezinárodních organizací, zejména Organizace spojených národů, a nahrál tak kritikům, kteří

-
- 1 Tato rivalita je jak povahy ekonomické, kde se zájmy a priority Spojených států a členských zemí Evropské unie často rozcházejí, tak bezpečnostní. Zatímco Washington do budoucna stále počítá se Severoatlantickou aliancí jako hlavním obranně-bezpečnostním aktérem v Evropě, Brusel již delší dobu hovoří o nutnosti vytvořit svébytné evropské ozbrojené síly bez přímé účasti severoamerických spojenců.
  - 2 Brooks, Stephen G. a William C. Wohlforth. *Reshaping the World Order. Foreign Affairs*, roč. 88, 2009, č. 2.
  - 3 Steinmetz, George. *Return to Empire: The New U.S. Imperialism in Comparative Historical Perspective. Sociological Theory*, roč. 23, 2005, č. 4, s. 362.

dlouhodobě tvrdí, že jedinými relevantními mezinárodněpolitickými aktéry zůstávají i nadále suverénní státy, zejména velmoci.⁴ Typickým příkladem pragmatického postupu Washingtonu byla například irácká krize z let 2002–2003. Na počátku roku 2003 předložily Spojené státy v Radě bezpečnosti OSN rezoluci, která ultimativně požadovala po Iráku splnění dříve formulovaných požadavků pod hrozbou vojenské akce v případě neuposlechnutí. Tuto rezoluci odmítly podpořit Francie, Kanada, Rusko i Německo, které nadále trvaly na řešení krize diplomatickou cestou.⁵ I přes nesouhlas těchto států, z nichž většina alespoň oficiálně patřila mezi spojence USA, se Spojené státy rozhodly další vyjednávání s Bagdádem ukončit a zahájit přípravu na ozbrojenou intervenci i bez souhlasu Rady bezpečnosti. „Posvěcení“ mezinárodního společenství, představovaného OSN a NATO, v tomto případě nahradila Washingtonem sestavená „koalice ochotných“, která měla Spojené státy při útoku na Irák podpořit.⁶ Ve stejném kontextu je třeba posuzovat výroky o „staré“ a „nové“ Evropě, které byly reakcí na neochotu tradičních amerických spojenců v západní Evropě, zejména Francie a Německa, se ve věci Iráku angažovat na americké straně.⁷ Za působení Bushovy administrativy jsme tedy byli svědkem oslabení vlivu jak mezinárodních organizací, tak do jisté míry i tradičních spojeneckých vazeb a struktur, na formování americké zahraniční politiky. Přechodně je nahradili noví partneři a spojenci, kteří byli ochotni akceptovat americké vedení i přístup k řešení mezinárodněpolitických problémů v intencích Bushovy doktríny.⁸

---

4 Tento argument byl často používán zastánci klasické realistické školy mezinárodních vztahů, později se objevoval u některých neorealistů.

5 Důležitý byl důraz, který tyto státy kladly na roli „mezinárodní komunity“ a OSN při řešení irácké krize. Viz *Joint Declaration by Russia, Germany and France on Iraq*. 10. února 2003, k dispozici na <<https://pastel.diplomatie.gouv.fr/editorial/actual/ael2/bulletin.gb.asp?liste=20030211.gb.html>> (poslední přístup 20. dubna 2009).

6 Prezident Bush hovořil o „koalici ochotných“ již před summítem NATO v Praze v roce 2002. Tato koalice se měla vlastně stát jakousi akceschopnou náhradou za OSN či NATO, které jako celek podle představitelů Bushovy administrativy selhaly. *Bush: Join Coalition of Willing*. CNN, 20. listopadu 2002, k dispozici na <<http://edition.cnn.com/2002/WORLD/europe/11/20/prague.bush.nato/>> (poslední přístup 27. března 2009).

7 V této souvislosti lze však oprávněně podotknout, že válka v Iráku, byť vzbuzovala poměrně značné emoce mezi představiteli evropských států i jejich obyvateli, nebyla nejspíše hlavním důvodem rozdělení Evropy na „starou“ a „novou“. Irák byl v tomto ohledu spíše zástupným problémem, či katalyzátorem, který odhaloval hlubší fundamentální rozdíly v chápání dalšího směřování zahraniční politiky po skončení studené války i konceptů národní suverenity a mezinárodního práva, pramenící často z odlišné historické zkušenosti. Korskí, Daniel. *Rebuilding a House Divided*. European Council on Foreign Relations, 6. listopadu 2007, k dispozici na <http://www.ecfr.eu/content/entry/commentary_rebuilding_a_house_divided/> (poslední přístup 20. dubna 2009).

8 K problematice Bushovy doktríny, zahrnující mimo jiné preventivní válku, koncepci „prvenství Ameriky“ (*American primacy*) a důraz na „vývoz demokracie“, viz například Buckley, Mary a Robert Singh. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Reactions, Global Consequences*. London: Routledge, 2006, s. 12–31.

Role mezinárodních organizací ve změněných mezinárodních podmínkách: krize identity?

Tažení USA proti mezinárodnímu terorismu a jeho nedostatečná podpora ze strany mezinárodních organizací nebyly jediným faktorem, který měl v uplynulých osmi letech negativní dopad na vztah Spojených států k mezinárodním organizacím. Nelze opomenout skutečnost, že jak Organizace spojených národů, tak Severoatlantická aliance vznikaly v podmínkách značně odlišných od stávajícího světového systému a také za výrazně odlišného mocenského rozložení sil. Zejména v případě NATO došlo po rozpadu bipolárního světa k určité vnitřní krizi ústící ve snahu o nalezení nového poslání a nové identity.⁹ Tuto krizi dále prohloubilo i rozšíření aliance o státy střední a východní Evropy, které se v minulosti nepodílely na naplňování role aliance coby hráze vůči případné sovětské agresi během studené války a naopak stály na druhé straně pomyslné železné opony. Tyto státy s sebou do NATO přinesly odlišný pohled na řadu fundamentálních otázek i odlišné priority, které jsou často v protikladu k prioritám západoevropských členů.¹⁰ Dá se říci, že původní charakter aliance tak prošel poměrně zásadní proměnou. Větší emancipace západoevropských států, pramenící z pomínutí bezprostředního ohrožení ze strany Sovětského svazu i z větších ambicí Evropské unie na mezinárodním poli, pak zapříčinila i menší ochotu těchto států podřizovat nadále svou zahraniční politiku americkým prioritám a zájmům.¹¹ Spojené státy za Bushovy administrativy nereagovaly na tento vývoj snahou o nalezení kompromisu, ale spíše snahou o náhradu potenciálně nespolehlivých spojenců spolehlivějšími, což dále prohloubilo vzájemné rozpory.

Organizace spojených národů řeší na globálnější úrovni podobné problémy jako Severoatlantická aliance – i ona se musí vypořádávat se změněnou mezinárodněpolitickou situací. Zcela zřetelně je tento problém vidět na složení nejdůležitějšího orgánu OSN, Rady bezpečnosti. Již delší dobu se ozývají hlasy, že zastoupení v Radě neodráží skutečné rozložení sil ve světě a že státy jako Brazílie, Německo či Indie, které jsou významnými aktéry světového dění, by se měly stát stálými členy. Pro

---

9 NATO se o nalezení nového směru pokoušelo například na summitu v Praze v listopadu 2002. Boj proti mezinárodnímu terorismu a proti šíření zbraní hromadného ničení byl sice v zásadě akceptován jako jeden z prioritních cílů aliance, nicméně v obou případech se jedná o poměrně abstraktně formulované nebezpečí a těžce uchopitelného nepřítele, který není zdaleka tak stmelující jako „rudé nebezpečí“, hrozící během studené války. Závěry Pražského summitu NATO viz. *The Key to Prague Summit: Agenda for Change*. Prague: North Atlantic Treaty Organization, 2002, s. 5–11.

10 Zde lze pro ilustraci uvést postoj k dalšímu východnímu rozšiřování NATO, které nově přijaté členské země obecně podporují, či k partnerství s Ruskem a k jeho vnímání coby hrozby pro bezpečnost Evropy, které u nových a starých členů aliance liší. Rozdílné přístupy mezi západoevropskými a středovýchodoevropskými státy lze rovněž vysledovat v otázce větší angažovanosti Severoatlantické aliance v regionech, které jsou tradičně zájmovými sférami bývalých koloniálních mocností, v této souvislosti zejména v Africe.

11 Buckley, Mary a Robert Singh. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Reactions, Global Consequences*, s. 32–41.

Spojené státy představuje podobně koncipovaná reforma Rady další dilema. Na jedné straně je zjevné, že státy jako Rusko, Čína či Francie nesdílejí vždy americké priority a zájmy, a že jsou v krajních případech připraveny použít pro jejich zablokování svého práva veta. Z tohoto pohledu by rozšíření počtu členů Rady bezpečnosti, zvláště pokud by bylo spojeno se změnou systému hlasování, mohlo rozšířit i počet potenciálních amerických spojenců. Na druhé straně je ovšem otázkou, jakou politiku by noví členové zastávali a zda by s jejich hlasy Washington skutečně mohl dlouhodobě počítat při důležitých hlasováních. Odpověď na tuto otázku, třebaže v této chvíli pouze hypotetickou, je pravděpodobně spíše záporná. Navíc je obecně reforma OSN požadována především kritiky organizace, kteří ji viní z nedostatečné akceschopnosti a odtrženosti od světové reality, nicméně ani tito kritici se často neshodují na tom, o jakou reformu by se přesně mělo jednat, jaké konkrétní cíle by si měla vytýčit a v jakém časovém horizontu by měla být implementována. I pokud by tedy k zásadnějším změnám nakonec došlo, jejich výsledek by pravděpodobně stejně neodpovídal představám Washingtonu. I z tohoto důvodu američtí diplomaté a vládní politici, třebaže o reformě v uplynulých letech často hovořili, její provádění nijak významně nepodporovali a OSN při hledání podpory pro svoje zahraničně-politické kroky často obcházel.¹²

Z hlediska strukturálního přikládají někteří odborníci oslabení euroatlantického společenství a jeho dopad na činnost a akceschopnost mezinárodních organizací i odlišnému vnitropolitickému vývoji ve Spojených státech v porovnání s některými západoevropskými členskými zeměmi Evropské unie. Integrační, konsensuální postup vyjednávání v rámci Evropské unie, založený na širokém dialogu, je v tomto případě kladen do protikladu k agresivnějšímu, unilaterálnějšímu pojetí zahraniční politiky, založenému i na odlišném vnímání sociálních a ekonomických problémů, tak jak jej výrazně reprezentoval v 80. letech americký prezident Ronald Reagan.¹³ Po určitém přechodném období 90. let, charakterizovaném hledáním nového konsenzu, se po příchodu George W. Bushe do Bílého domu fundamentální rozdíly v uvažování na obou stranách Atlantiku opět vynořily na povrch a začaly se projevat v neshodách ohledně konkrétních otázek. Americký unilateralismus se pak negativně promítl do amerického přístupu k mezinárodním organizacím, vnímaným jako „kolektivistické“, či například do americké zdrženlivosti vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu či Kjótskému protokolu.¹⁴

---

12 Více o problematice Spojených států v OSN za Bushovy administrativy viz například: Albright, Madeleine K. United Nations: Think Again. *Foreign Policy*, 2003, č. 138, s. 16–24.

13 Borneman, John. Is United States the Europe's Other? *American Ethnologist*, roč. 30, 2003, č. 4, s. 487.

14 V obou případech bylo přijetí závazků, plynoucích z přijetí ať již z jurisdikce soudu či z Kjótského protokolu, představiteli Bushovy administrativy vnímáno jako omezení americké nezávislosti a svobody jednání, které je ze své podstaty nežádoucí.

Odkaz Bushovy administrativy

I přes výše uvedené nicméně nelze paušálně říci, že by období Bushovy administrativy bylo dobou naprostého ignorování mezinárodních organizací a multilaterální diplomacie. Taková politika by nebyla patrně přijatelná ani pro řadu členů Bushova kabinetu, navíc by nebyla v praxi reálně uskutečnitelná. Obecně v uplynulých osmi letech platilo, že v otázkách, kde Spojené státy snáze dosáhly konsenzu se svými spojenci a partnery, usilovaly o řešení mezinárodněpolitických otázek a problémů prostřednictvím mezinárodních organizací, jimi zprostředkovaných jednacích skupin či alespoň mnohostranných rozhovorů. V této souvislosti lze zmínit příklad Severní Koreje – třebaže byla označena prezidentem Bushem za jeden z bodů na pomyslné ose zla, Spojené státy upřednostnily při jednání s Pchjongiangem rozhovory za účasti dalších států před jednostrannou politikou. Svou roli zde jistě sehrála skutečnost, že o potřebě dlouhodobě řešit severokorejský problém panovala obecná shoda mezi jednotlivými účastníky rozhovorů – Spojenými státy, Ruskem, Čínskou lidovou republikou, Jižní Koreou i Japonskem. V jiných případech, pokud konsensus chyběl a nebyla šance na jeho rychlé dosažení, však Washington ve stejném období neváhal mezinárodní organizace a dialog s ostatními zeměmi obejít, zejména pokud se jednalo o záležitosti, které Spojené státy považovaly za klíčové z hlediska svého národního zájmu. Tato strategie byla možná účinná z krátkodobého pohledu, nicméně měla neblahé důsledky pro již tak oslabenou prestiž OSN či NATO. V Evropské unii pak vyvolala vnitřní pnutí mezi zastánci a odpůrci Bushova postupu, které se navenek mnohokrát projevilo nejednotností Evropské unie a její neschopností zaujmout stanovisko, které by odraželo názor byt' jen většiny států, nemluvě pak o přijetí stanoviska jednomyslného.

10.2. OBAMOVA ADMINISTRATIVA A MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE: NÁVRAT K MULTILATERÁLNÍMU ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ?

Předvolební prohlášení a priority Obamovy administrativy

Nástup Obamovy administrativy byl u řady zastánců mezinárodních organizací vítán jako možnost změnit dosavadní americkou politiku, praktikovanou za prezidenta Bushe. Konečně po delší době by mohlo být dosaženo intenzivnější angažovanosti Spojených států v Organizaci spojených národů, zlepšení vztahů uvnitř Severoatlantické aliance, jakož i prohloubení a upevnění partnerství s Evropskou unií. V této souvislosti zastávají někteří odborníci na zahraniční politiku názor, že prezident Obama díky pozitivnímu ohlasu, které jeho zvolení přineslo takřka po celém světě, má nyní šanci napravit značně pochroumaný obraz Spojených stá-

tů a dostat je opět do pozice vůdce svobodného světa.¹⁵ Těmto úvahám nahrávají i prohlášení prezidenta Obamy, který často hovořil a hovoří o nutnosti návratu k řešení problémů a konfliktů na půdě mezinárodních organizací a v souladu s existující strukturou mezinárodního práva. Rovněž obnovení a posílení partnerství s tradičními spojenci v rámci Severoatlantické aliance i Evropské unie, jakož i navazování nových partnerství a spojenectví¹⁶, by měla podle Obamových prohlášení patřit mezi priority.¹⁷ Z tohoto pohledu by tedy mělo dojít k zásadní revizi amerického přístupu k mezinárodním institucím a k mezinárodní spolupráci obecně.

První kroky Obamovy administrativy

V některých oblastech se změny začaly projevovat takřka okamžitě po nástupu nové administrativy. Ve vztahu k Mezinárodnímu trestnímu soudu naznačil prezident Obama ochotu mnohem výrazněji podpořit jeho činnost, přičemž není pochyb o tom, že takováto podpora by značně zvýšila prestiž i autoritu této instituce.¹⁸ Do budoucna pak není možné vyloučit ani to, že by Obamova administrativa učinila nezbytné kroky k přijetí jurisdikce soudu ratifikací Římského statutu (zde se jedná zejména o předložení statutu ke schválení Senátu), což předešlá vláda učinit odmítla.¹⁹ Obama již rovněž stačil obnovit vyplácení amerických příspěvků do Populačního fondu OSN, které Bushova administrativa zastavila,²⁰ ohlásit změ-

---

15 Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*. New York: Basic Books, 2008, s. 233.

16 Zde je samozřejmě nutno zmínit i spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi a sdruženími, jako jsou například ASEAN, APEC, AU či OAS. Intenzivnější součinnost s těmito subjekty tvoří rovněž důležitou součást Obamovy koncepce, nicméně ve vztahu k OSN, NATO či EU zůstávají zastávají ostatní organizace nadále roli spíše vedlejších aktérů, významných spíše v regionálním než globálním kontextu.

17 *Blueprint for Change: Obama and Biden's Plan for America*. Obama08, bez datace, k dispozici na <<http://www.barackobama.com/pdf/ObamaBlueprintForChange.pdf>> (poslední přístup 20. dubna 2009).

18 Zatím nejvýrazněji se prezident Obama vyslovil na podporu soudu v případě sudánského prezidenta Umara al-Bašíra, který byl soudem obviněn z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti a na něhož byl v souladu s tímto obviněním vydán zatykač. Goodenough, Patrick. *International Criminal Court Faces Credibility Test*. CNS News, 16. března 2009, k dispozici na <<http://www.cnsnews.com/public/Content/Article.aspx?rsrcid=45043>> (poslední přístup 20. dubna 2009).

19 Tento krok by ovšem mohl i nyní ve Spojených státech vyvolat dost silný odpor a nemusel by získat dostatečnou podporu. O problémech, které by mohl způsobit, svědčí i události z dubna letošního roku, kdy byl prezident Obama kritizován ze strany OSN za svoje rozhodnutí nedovolit trestní stíhání agentů CIA, kteří se podíleli na mučení vězňů. V případě, že by Spojené státy přijaly jurisdikci Mezinárodního trestního soudu, vystavily by se nebezpečí, že by jejich občané mohli být souzeni za podobné delikty právě tímto soudem a nikoliv americkou justicí. *The Washington Post*. UN Expert Criticizes U.S. Torture Decision. 18. dubna 2009.

20 Financování bylo zastaveno v roce 2002 s odůvodněním, že Populační fond OSN poskytuje podporu vládnímu programu Čínské lidové republiky, zaměřenému na kontrolu porodnosti mimo jiné prostřednictvím provádění nedobrovolných sterilizací a potratů. Tato obvinění, která vyslovil tehdejší náměstek amerického ministra zahraničí pro politické otázky, Nicholas Burns, se sice nepodařilo

nu dosud spíše zdrženlivého amerického postoje k dohodám o boji proti globálním klimatickým změnám, a podpořit²¹ Deklaraci OSN o lidských právech, sexuální orientaci a genderové identitě, která usiluje o celosvětovou dekriminální homosexualitu a kterou George W. Bush odmítl jako jeden z mála významných představitelů západního světa podepsat.²² Z pohledu zlepšení vzájemných vztahů bylo velice důležité i jmenování Susan Riceové coby nové velvyslankyně Spojených států u OSN. Riceová je známou zastánkyní větší role mezinárodních organizací při řešení globálních problémů (narozdíl od Johna Boltona, kterého původně jmenovala velvyslancem Bushova administrativa) zejména v otázkách jako jsou intervence z humanitárních důvodů²³ či intenzivnější spolupráce v hospodářské oblasti. Všechny tyto kroky naznačují zásadní změnu postoje vůči mezinárodní spolupráci a vůči OSN, nicméně zůstává otázkou, zda pro ně Obama získá dostatečnou podporu v americkém Kongresu i mezi občany, zejména pokud by mohly mít pro Spojené státy nepříznivé dopady.²⁴ Navíc ani Obamova administrativa jistě nebude ochotna ustoupit ve prospěch zlepšení vztahů s OSN a mezinárodní komunitou od svých strategických zájmů či opustit dlouhodobě zastávanou politiku. To se zcela jasně projevilo například na rozhodnutí Spojených států z dubna roku 2009 bojkotovat konferenci OSN proti rasismu, která se posléze stala především fórem ke kritice Izraele, hlavního amerického spojence na Blízkém východě.²⁵

---

doložit konkrétními důkazy, nicméně vyplácení příspěvků Populačnímu fondu již nebylo Bushovou administrativou obnoveno. *United States Administration to Withhold Aid to UNFPA*. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, 16. září 2006, k dispozici na <<http://www.unescap.org/esid/psis/population/popheadline/308/art5.asp>> (poslední přístup 21. května 2009).

21 Prezident Obama podepsal deklaraci dne 17. března 2009.

22 Proti deklaraci se od počátku stavělo Rusko, Čína a členské země Organizace islámské konference. Naopak její znění podpořilo více jak šedesát zemí, převážně z Evropy a Latinské Ameriky. *The New York Times*. Obama to Back U.N. Gay Rights Decree. 18. března 2009.

23 Tento důraz byl patrný například ve vystoupení Riceové ve Vídni v červnu 2009, kdy se kladně vyslovila o důležitosti iniciativy Odpovědnost chránit (*Responsibility to Protect*) a o nutnosti efektivněji zasahovat při humanitárních krizích po celém světě. *Remarks by Ambassador Susan E. Rice, U.S. Permanent Representative to the United Nations, on the UN Security Council and the Responsibility to Protect, at the International Peace Institute Vienna Seminar, June 15, 2009*. U.S. Mission to the United Nations in New York, 15. června 2009, k dispozici na <http://www.usunnewyork.usmission.gov/press_releases/20090615_126.html> (poslední přístup 28. června 2009).

24 Zde je možno zmínit již výše stručně popsaný problém Mezinárodního trestního soudu nebo například omezení, která by mohla pramenit z větší americké angažovanosti v boji proti globálnímu oteplování. V době krize by opatření, poškozující americkou výrobu a v důsledku snižující počet pracovních míst v některých odvětvích, byla zcela jistě vysoce nepopulární a jen velice obtížně obhajitelná. Otázkou zůstává, do jaké míry se prezidentu Obamovi podaří skloubit případné závazky, vyplývající z mezinárodních smluv a ujednání, s jeho vlastním programem hospodářské a environmentální politiky, který má naopak posílit americkou ekonomiku a generovat nová pracovní místa.

25 *The New York Times*. Iranian Calls Israel Racist at Meeting in Geneva. 20. dubna 2009.

Obama a Evropa: nová kapitola transatlantického partnerství?

Ve vztahu k evropským spojencům v NATO a k Evropské unii jako takové čekají na prezidenta Obamu rovněž obtížné úkoly a výzvy. I když bylo obecně jeho zvolení přivítáno v Evropě s nadšením, přetrvávající rozpory se samy od sebe nevyřeší a záhy k nim mohou přibýt nové. Z hlediska Severoatlantické aliance zůstává palčivou a nepopulární otázkou navýšení počtu vojáků v Afghánistánu, které doposud evropské státy v zásadě odmítaly. Zejména po ohlášení nové strategie v boji proti Tálibánu, která bude vyžadovat rozmístění většího počtu mezinárodních vojenských jednotek i zintenzivnění hospodářské pomoci vládě v Kábulu²⁶ bude nevyhnutelně nutné, aby Spojené státy vyžadovaly po svých spojencích větší míru zapojení a větší podporu. V době hospodářské krize a ve chvíli, kdy se bezpečnostní situace v Afghánistánu výrazně nezlepšuje, nemusejí ovšem podobné žádosti dopadnout na úrodnou půdu. Nedostatek financí může ostatně ohrozit i celý Obamův plán na zefektivnění a posílení aliance jako celku. V každém případě čeká Obamovy vyjednavče i prezidenta samotného velice obtížný proces hledání kompromisů ve sporných otázkách a přesvědčování evropských spojenců, kteří často například nejsou přesvědčeni o smysluplnosti eskalace bojů v Afghánistánu.

Současná hospodářská recese a z ní pramenící potíže se do značné míry promitají i do vztahů s Evropskou unií. I zde bude Obamova administrativa čelit při jednání se svými evropskými partnery potenciálně konfliktním situacím. Již teď je patrné, že evropské státy obecně nebudou nakloněny k implementaci tak zásadních hospodářských opatření, k jakým se v boji s krizí doposud uchýlila Obamova administrativa. Případné výraznější zapojení jednotek zemí NATO do operace v Afghánistánu²⁷ může pro změnu negativně ovlivnit vytváření vlastních evropských ozbrojených sil. Navíc celá Evropská unie je v současné době oslabená vnitřními rozpory a nedá se s určitostí říci, zda by vůbec byla schopna (a ochotna) plnit roli partnera Spojených států při budování nového systému mezinárodních vztahů. Obamova osobní popularita může zpočátku v některých jednáních pomoci, nicméně z dlouhodobého hlediska nebude nejspíše sehrávat důležitější roli. Mnohem významnější bude, zda se podaří alespoň částečně překlenout fundamentální rozdíly mezi oběma stranami a dosáhnout v klíčových bezpečnostních a hospodářských otázkách ne snad úplného souladu, ale alespoň přijatelného kompromisu.²⁸

---

26 *Obama: Anti-Terror Plans Focus on Afghanistan, Pakistan*. CNN, 27. března 2009, k dispozici na <<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/03/27/us.afghanistan.troops/index.html>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

27 V tomto případě navíc musejí evropští státníci bezpochyby vzít v úvahu i veřejné mínění, které se k válce v Afghánistánu staví dosti odmítavě, zejména s ohledem na narůstající ztráty v souvislosti s posílením Tálibánu v posledních měsících

28 *The Washington Post*. No Givens as Obama Steps onto World Stage. 29. března 2009.

Výhledy pro nejbližší období

I přes výše naznačené problémy mohou Spojené státy úspěšně zahájit novou kapitolu spolupráce s mezinárodními organizacemi a vztahů s mezinárodním společenstvím, a zlepšit tak svůj obraz, který utrpěl v uplynulých letech značné šrámy. Dosavadní vývoj naznačuje, že alespoň v některých oblastech dojde, nebo již došlo, k radikálnímu přehodnocení stávající americké politiky. Tyto kroky jistě přinesou alespoň dočasnou pozitivní odezvu, které by Spojené státy naopak mohly využít při prosazování svých cílů. Na druhé straně musí Obamova administrativa pečlivě sledovat vývoj ve světě i vnitropolitickou situaci ostatních zemí, která ovlivňuje v řadě případů jejich postoje v rámci mezinárodních organizací. Zároveň se nesmí spoléhat na to, že američtí spojenci budou vždy ochotni a připraveni akceptovat americké priority a cíle, a musí být více než v minulosti připravena k hledání kompromisů a k budování širšího konsenzu. Pro vytvoření nových vazeb a posílení vazeb již existujících je pochopitelně potřeba trpělivosti a důrazu na dlouhodobé, nikoliv okamžité výsledky.²⁹ Otázkou však je, zda si podobný přístup bude Obamova administrativa, která řeší celou řadu akutních, okamžitých problémů, moci dovolit.

---

²⁹ Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*, s. 211.

11. PROTIRAKETOVÁ OBRANA

Ramzi Abu-Eid

11.1. OBAMOVA ADMINISTRATIVA – ZMĚNA I PRO NMD?

Protiraketová obrana nebo přesněji řečeno v současnosti realizovaný projekt americké Národní protiraketové obrany (*National Missile Defense*, dále NMD) je jedním z nejdražších a také nejambicióznějších projektů, které Pentagon od 90. let minulého století financuje. Tento obranný systém je pokračováním řady obdobných amerických projektů z doby studené války¹ a potvrzuje tak vytrvalou snahu Spojených států eliminovat hrozbu balistických raket. Ty pro USA jako stát oddělený oceánem od všech dalších světových mocností i potenciálně nepřátelských režimů představují jednu z nejzávažnějších vojenských bezpečnostních hrozeb. V současnosti je tato hrozba v Americe vnímána stále intenzivněji i v souvislosti s rychlým vývojem balistických technologií a rostoucím počtem států vlastnících rakety se stále delším doletem.² Vzhledem k tomu, že se jen těžko dá očekávat, že prezidentem Obamou v Praze představená vize globálního jaderného odzbrojení na tomto stavu něco v dohledné době změní, není pravděpodobné ani to, že Amerika NMD odloží jako nepotřebný projekt. Ne náhodou jsou tedy ve stávajícím fiskálním roce na protiraketovou obranu vyčleněna více než 2 % z celkového rozpočtu Pentagonu, což při jeho výši přesahující 500 mld. USD dobře dokumentuje důležitost, která je NMD připisována.³

Skutečnost, že pro fiskální rok 2010 je plánováno snížení prostředků určených k financování NMD, je však na druhou stranu možné vnímat jako určitý signál toho, že Obamova administrativa projektu nevěnuje takovou pozornost jako administrativa jeho předchůdce.⁴ V obecnějším duchu bychom snížení rozpočtu pro NMD mohli přijmout jako potvrzení, že protiraketová obrana a možná i záležitosti národní bezpečnosti jako takové jsou ve Spojených státech vnímány jako oblasti, v nichž se pevně profilují především republikánští politici. Takovéto úvahy jsou však do značné míry zjednodušující a nevystihují situaci zcela přesně. Celkový

---

1 Viz např. Khol, Radek. *Protiraketová obrana a Česká republika: argumenty namísto mýtů a emocí*. Policy Paper, Ústav mezinárodních vztahů. Praha, říjen 2006. K dispozici na <<http://old.mzv.cz/servis/Soubor.asp?ID=24113>> (poslední přístup 8. května 2009).

2 Hawkins, Kari. *Growing threat of ballistic missiles drives agency's efforts*. 11. března 2009. K dispozici na <<http://www.army.mil/-news/2009/03/11/18083-growing-threat-of-ballistic-missiles-drives-agencys-efforts/>> (poslední přístup 8. května 2009).

3 *Fiscal Year 2009 Department Of Defense Budget Released*, 4. února 2008 <<http://www.defenselink.mil/releases/release.aspx?releaseid=11663>> (poslední přístup 8. května 2009).

4 Takové závěry či jejich náznaky s oblibou činí zejména česká média, včetně těch seriózních. Viz např.: Gazdík, Roman. *Pentagon má nový rozpočet. Omezil protiraketovou obranu*, 7. dubna 2009. K dispozici na <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/amerika/clanek.phtml?id=634087>> (poslední přístup 8. května 2009).

obrnanný rozpočet Obamovy administrativy má pro příští fiskální rok naopak narůst o 20 mld. USD (čili zhruba o 4 %) a i jeho odhady pro léta 2010–2019 počítají s každoročním nárůstem o zhruba 0,5 %.⁵ Těžko tedy lze hovořit o upozadování bezpečnostních záležitostí. Lépe proto skutečnosti odpovídá tvrzení, že se ze strany Obamovy administrativy jedná o racionalizaci nakládání s dostupnými prostředky a především potvrzení toho, že si ve vojenské oblasti programově zvolila priority jinde – zejména s výhledem na stabilizaci situace v Iráku a Afghánistánu.⁶

Vzhledem k tomu, že NMD již nyní poskytuje základní operační ochranu severoamerickému kontinentu a její financování je naplánováno na několik let dopředu, je nepravděpodobné, že by se stávající administrativa pokusila celý projekt zásadním způsobem zbrzdít nebo jeho budování dokonce úplně zvrátit. Otázky ohledně budoucnosti se však vznášejí nad vývojem pokročilejšího stupně projektu, čímž je míněn integrovaný mnohvrstevnatý systém schopný zachytit střely všech typů doletů ve všech fázích letu a jehož součástí je také třetí „evropský“ pilíř, který by měl proti balistickým raketám chránit většinu evropských spojenců USA. Tento pilíř zahrnující zamýšlený radar v Brdech a v Polsku umístěné interceptory je také v posledních týdnech často zpochybňovaným komponentem systému.⁷ Zatím lze však hovořit pouze o spekulacích, jelikož evropský třetí pilíř NMD je momentálně v nové administrativě ve stádiu „*policy review*“ a definitivní rozhodnutí o jeho budoucnosti bude teprve oznámeno.⁸ Jisté však již je to, že zveřejněné rozpočtové snížení prostředků se právě evropských komponentů NMD vůbec nedotklo, což úvahy o jejich zásadním přehodnocení zatím nepotvrzuje.

V rámci rozpočtových škrťů naopak ministr obrany Gates již oznámil zrušení dalšího rozmístování antiraket GBI (*Ground Based Interceptors*) na Aljašce, stejně jako ukončení financování vývoje sofistikovaného systému vícenásobného projektilu (*Multiple Kill Vehicle*) i druhého prototypu leteckého laseru ABL. Ve všech případech bylo zrušení vysvětleno vážnými technickými problémy a ne-

---

5 Harrison, Todd S. *Gates Submits "Reform" Budget for FY 2010*. Center for Strategic and Budgetary Assessments. 7. května 2009. K dispozici na <http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/U.20090507.Gates_Submits_Refo/U.20090507.Gates_Submits_Refo.pdf> (poslední přístup 8. května 2009).

6 *Gates announces major Pentagon priority Shift*. CNN, 6. dubna 2009. K dispozici na <<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/04/06/gates.budget.cuts/>> (poslední přístup 8. května 2009).

7 Pro příklady viz <<http://www.ct24.cz/radar-special/41855-obama-zrejme-zmeni-plany-na-protiraketovou-obranu-v-evrope/>> nebo Dreazan, Yochi; Cullison, Allan. *Obama Administration Seeks to Reassure Russia*. The Wall Street Journal. 8. února 2009. <<http://online.wsj.com/article/SB123410795691660745.html>> (poslední přístup 8. května 2009).

8 *U.S. missile-defense policy under review*. Foreign Policy. 3. března 2009. K dispozici na <http://the-cable.foreignpolicy.com/posts/2009/03/03/us_missile_defense_policy_under_review_0> (poslední přístup 8. května 2009).

uspokojivou efektivitou těchto programů.⁹ Tento postup je vnímán velmi negativně zejména v řadách republikánských zastánců co nejširšího rozvíjení NMD,¹⁰ ale rozhodně automaticky neimplikuje, že by Obamova administrativa hodlala projekt protiraketové obrany postupně opustit. Její postup spíše svědčí o směřování k intenzivnějšímu vývoji jiného typu programů, které se zaměřují na pokrytí raketové hrozby z problematických států, především ze Severní Koreje a Íránu. Potvrzením takových úvah je i navýšení prostředků pro vývoj regionálních a relativně snadno přemístovatelných systémů THAAD a SM-3, jimž bylo pro rok 2010 přisouzeno o 700 milionů dolarů více než bylo původně plánováno.¹¹

Zachování kontinuity NMD, ačkoliv v poněkud obměněné podobě, potvrzují i některé klíčové nominace do nové administrativy. Už jen skutečnost, že na pozici ministra obrany prozatím setrval Robert Gates, který zde působil v průběhu posledních dvou let druhé Bushovy administrativy, je toho jistým dokladem. Totéž potvrzují i některé další důležité nominace prezidenta Obamy. Kupříkladu na významnou pozici náměstkyně ministryně zahraničí pro kontrolu zbrojení a mezinárodní bezpečnost, která má v popisu práce také jednání o raketových a jaderných systémech, byla nominována vlivná kalifornská demokratka Ellen Tauscher.¹² Ta se intenzivně účastnila debat a jednání o protiraketové obraně již během vlády prezidenta George W. Bushe¹³ a existenci NMD dlouhodobě podporuje, včetně propojení jejího evropského pilíře s plánovaným projektem NATO na aktivní vrstvenou obranu bojiště před balistickými raketami (*Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence*, ALTBMD).¹⁴

---

9 Defense Budget Recommendation Statement (Arlington, VA) As Prepared for Delivery by Secretary of Defense Robert M. Gates. Arlington, 6. dubna 2009, <<http://www.defenselink.mil/speeches/speech.aspx?speechid=1341>> (poslední přístup 8. května 2009).

10 Viz např. *Palin Against Missile Defense Cuts*. 9. dubna 2009. K dispozici na <<http://www.conservatives4palin.com/2009/04/palin-against-missile-defense-budget.html>> (poslední přístup 8. května 2009).

11 Op. cit. *Defense Budget Recommendation Statement. As Prepared for Delivery by Secretary of Defense Robert M. Gates*; Viz. také <<http://www.whitehouse.gov/issues/defense/>> (poslední přístup 8. května 2009).

12 Tougher, Mike. *Tauscher choice for key Obama post*. *Contra Costa Times*. 18. března 2009. K dispozici na <http://www.contracostatimes.com/politics/ci_11942883> (poslední přístup 8. května 2009).

13 Opakovaně tak v rámci kongresové delegace navštívila i Prahu.

14 *Rep. Ellen Tauscher Commends NATO's Commitment to an Alliance-Wide Missile Defense Capability*. K dispozici na <http://www.tauscher.house.gov/index.php?option=com_content&task=view&id=891&Itemid=1> (poslední přístup 8. května 2009).

11.2. GLOBÁLNÍ STRATEGICKÝ RÁMEC

Právě projekt evropského pilíře dodává debatě o NMD širší strategickou dimenzi, která je neopomenutelná nejen při pohledu z České republiky.¹⁵ Jen těžko proto jde v úvahách na toto téma pominout tak zásadní související body jako jsou bilaterální vztahy USA s Ruskem, otázky odzbrojování, přístup Obamovy administrativy k režimům v Íránu a Severní Koreji, debatu o protiraketové obraně uvnitř NATO a nezbytně také bilaterální rámec jednání Ameriky s Polskem a Českou republikou. Na velmi omezeném prostoru, který tato podkapitola nabízí, se pokusíme načrtnout alespoň základní kontury, které tyto body do strategických úvah o budoucnosti NMD vnášejí.

Rusko-americké vztahy se mohou ukázat být klíčovým faktorem amerického rozhodování o realizaci třetího pilíře NMD. To platí zejména v situaci, kdy Obamova administrativa již opakovaně ohlásila přehodnocení vztahů s Ruskem, které se v posledních letech Bushova prezidentství dostaly doslova na bod mrazu, a jejich nový, minulostí nezatížený, začátek.¹⁶ Jak se pro správné znovunastartování vztahů sluší, Obamova administrativa začala již od svých prvních týdnů nabízet Rusku v otázce protiraketové obrany možný ústupek. Deklarovala totiž ochotu umístování radaru a interceptorů přibrzdit v případě, že Rusko pomůže zastavit íránský jaderný program. Někteří komentátoři tento krok popsali jako bázlivé či naivní ustupování ruskému tlaku, navíc s příchutí tajné diplomacie.¹⁷ Jak ale poznamenává týdeník *The Economist*, také tento přístup můžeme považovat za promyšlenou Obamovu reciproční diplomacii založenou na reálných národních zájmech.¹⁸

Jelikož je navíc zřetelné, že Rusko jakékoliv spojování otázky evropského pilíře NMD s íránským jaderným programem odmítá, lze zatím americké kroky považovat jako prospěšné hlavně pro určité uvolnění napjaté atmosféry. Vzájemnému sblížení by mohlo ze strategického hlediska napomoci i uzavření smlouvy o snížení jaderných arzenálů, která by koncem roku měla nahradit smlouvu START uzavřenou v roce 1991. V oblasti protiraketové obrany by výsledkem měl být pokračující dialog nad ruskými návrhy na spolupráci, které prezident Medveděv předal Baracku

---

15 Tu ve svém policy paperu velmi výstižně shrnul Nikola Hynek z Ústavu mezinárodních vztahů. Viz Hynek, Nikola. *Projekt třetího pilíře protiraketové obrany a proměny strategického myšlení: Česká pozice, NATO, USA a Rusko*. Policy paper ÚMV. Květen 2008.

16 Viz např. rozhovor Hillary Clinton pro National Public Radio. Dostupný na <<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=101532912>> (poslední přístup 8. května 2009). Původ výroku je však obecně přisuzován viceprezidentovi Joe Bidenovi.

17 Baker, Peter. *Obama Offered Deal to Russia in Secret Letter*. The NY Times. 2. března 2009. K dispozici na <http://www.nytimes.com/2009/03/03/washington/03prexy.html?_r=1> (poslední přístup 8. května 2009).

18 *All very engaging; Barack Obama's foreign policy*. The Economist. 14. března 2009. S. 12.

Obamovi při jednání skupiny G20 v Londýně. Principiální americkou snahou by však mělo být, aby veškeré ruské návrhy neopomíjely konzultovat se svými evropskými spojenci a zároveň nedovolily Rusku, které má v celé záležitosti své jasné národní zájmy,¹⁹ získat v takto podstatné otázce právo veta.

Spojenecké závazky by pak samozřejmě posílilo začlenění evropského pilíře NMD pod srovnatelný projekt ALTBMD NATO, který se však teprve rozvíjí. Podle závěrů nedávno uskutečněného summitu NATO ve Štrasburku a Kehlenu je zřejmé, že i Obamova administrativa bude chtít nadále pokračovat v nastavené linii podpory této alternativy. Vedle toho je více než pravděpodobné, že pro Českou republiku a Polsko se jedná o *conditio sine qua non* jejich pokračující podpoře výstavby těchto komponentů protiraketové obrany na svém území. Podpora NATO je pro tyto státy podstatná nejen z pohledu získání podpory veřejného mínění, ale především jako jasný signál jednoty aliance vůči zápornému postoji Ruska. Jak však naznačují neoficiální informace z NATO, debaty nad tímto tématem nejsou úplně jednoduché a některé členské státy ve snaze o oteplování vztahů s Ruskem Obamovu administrativu spíše utvrzují v odložení celého projektu.²⁰

Pro kompletnější obraz je nakonec třeba zmínit i to, že o podobné, avšak pravděpodobně mnohem méně diplomaticky schůdné přehodnocení vztahů jako s Ruskem, se prezident Obama začal po svém zvolení pokoušet i s Íránem. Vzhledem k únorovému vypuštění historicky prvního íránského satelitu vlastní výroby na oběžnou dráhu²¹ se však právě jednání tamějšího režimu dá hned vedle jednání Severní Koreje nadále považovat za hlavní americký důvod pro pokračování ve výstavbě a zdokonalování protiraketové obrany. U pchjongjangského režimu se po obdobných testech, které jsou navíc doprovázeny agresivní rétorikou jeho představitelů a jejich nulovou ochotou k ústupkům, zdá být důvod pro ostražitost a pokračování v protiraketové obraně ještě palčivější a představitelé Obamovy administrativy neváhají Severní Koreu jako zdroj amerických obav jmenovat.²²

---

19 Jak píše ve své analýze Nikola Hynek: „Strategické cíle Ruska za hlasitou kritikou třetího pilíře jsou dva. Prvním cílem je snaha o udržení minimálního nutného jaderného arzenálu k efektivnímu odstrašování... Neméně důležitým důvodem je snaha o legitimaci vlastních probíhajících jaderných programů domnělou hrozbou třetího pilíře.“ Hynek, Nikola, s. 6.

20 Meier, Oliver. *NATO, Arms Control and Nonproliferation: An Alliance Divided?*. Arms Control Today. Duben 2009, roč. 39, č. 3, s. 29–36.

21 Což dokazuje, i když stále s řadou nedostatků, íránské zvládnutí technologie oddělování jednotlivých raketových stupňů, tedy technologie nezbytné pro konstrukci balistických raket s dlouhým doletem.

22 Tarinor, Ian. *Barack Obama delivers missile shield warning to Russia*. The Guardian, 5. dubna 2009. K dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/05/barack-obama-missile-shield>> (poslední přístup 8. května 2009).

11.3. NEJISTÝ TŘETÍ PILÍŘ

Radar v ČR a interceptory v Polsku nejsou zdaleka ohroženy pouze ze strany rozpočtových a politických pochybností nové americké administrativy nebo odmítavého stanoviska Ruska, které v odvětví hrozí rozmístěním taktických raket Iskander v Kaliningradské oblasti. Zásadní otázka, kterou by si představitelé obou států měli klást, je, zda o tyto komponenty na svém území skutečně stojí a jsou schopni jejich rozmístění úspěšně ratifikovat ve svých zákonodárných sborech. Stažení radarových smluv z ratifikačního procesu v české poslanecké sněmovně a následný pád vlády, která do jejich vyjednání vložila značný politický kapitál, stejně jako občasné náznaky, že Polsko více stojí o vylepšení vlastního letectva a získání sofistikovaného protiraketového systému Patriot pro vlastní ochranu než o interceptory,²³ ukazuje na vysokou míru problematičnosti i z tohoto hlediska.

Pokud však budeme v této složité rovnici o mnoha neznámých skutečně kalkulovat se schopností obou států vyrovnat se s vlastními problémy a otázníky, je nutné se zároveň ptát, jaké vlastně budou výsledky probíhajícího přehodnocování politiky předchozí administrativy. Vzhledem k výše popsaným strategickým okolnostem je jasné, že rozhodování americké strany bude velmi komplexní. Jak během únorové návštěvy Washingtonu připustil tehdejší český ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, varianta odložení stavby radaru o „dva tři roky... nebo šest“ se nedá vyloučit.²⁴ Podle této úvahy nelze tedy úplně vyloučit ani to, že Obamova administrativa se během celého prezidentova prvního funkčního období v této otázce vůbec definitivně nerozhodne. Zajímavou souvislostí může být i to, že ministr Schwarzenberg ve spojitosti se svým výrokem o možném odložení stavby radaru jakkoliv opomenul zmínit polské interceptory, což by mohlo nahrávat variantě, že ty by nakonec kvůli své nedostatečné vyzkoušenosti a efektivitě vůbec nainstalovány být nemusely. Cenová přijatelnost a funkčnost systému se v otázkách NMD stávají doslova mantrami Obamovy administrativy, nicméně ke konkrétním krokům je od této rétoriky v současné době ještě příliš daleko.²⁵

---

23 Wolf, Jim. *Who pays for Poland's Patriots: that's the question*. Reuters. 4. července 2008. K dispozici na <<http://www.reuters.com/article/politicsNews/idUSN0435269420080704>> (poslední přístup 8. května 2009).

24 Roškot, Jiří. *USA mohou radar odložit o šest let, řekl Schwarzenberg*. Právo. 9. února 2009. K dispozici na <<http://www.novinky.cz/domaci/160780-usa-mohou-radar-odlozit-o-sest-let-rekl-schwarzenberg.html>> (poslední přístup 8. května 2009).

25 *Russia to Wait for Obama for Missile Defense, Nuke Talks*. Global Security Newswire. 10. listopadu 2008. K dispozici na <http://gsn.nti.org/gsn/ts_20081110_5127.php> (poslední přístup 8. května 2009); případně Isaacs, John. *Congress and President Obama's national security agenda*. Bulletin of the Atomic Scientists. 17. března 2009. K dispozici na <<http://www.thebulletin.org/web-edition/features/congress-and-president-obamas-national-security-agenda>> (poslední přístup 8. května 2009).

ČÁST III.

**ZAHRANIČNÍ
POLITIKA
SPOJENÝCH STÁTŮ
V JEDNOTLIVÝCH
REGIONECH**

12. AMERICKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI ČÍNĚ

Jana Sehnálková

Pro Spojené státy americké představuje Čínská lidová republika velmi důležitého partnera, ať z geostrategického, diplomatického či ekonomického hlediska. Spolupráce, která byla zahájena díky společnému strategickému zájmu zamezit expanzi SSSR, se postupně rozvinula do vztahu, který lze dnes považovat za jeden z pilířů současného mezinárodního systému. Lze dokonce říci, že čínsko-americké vztahy jsou v době současné hospodářské krize pro USA nejdůležitějším bilaterálním vztahem. Na rozdíl od Evropy, která je současnou americkou administrativou považována téměř automaticky za spojence, však jednání s Čínou vyžaduje velkou dávku diplomatické zdatnosti. Někteří američtí politikové a komentátoři do rozvoje bilaterálních čínsko-amerických vztahů vkládají velké naděje – např. prezident Světové banky Robert B. Zoellick se nechal slyšet, že bez exkluzivní spolupráce mezi ČLR a USA v rámci jakési „G-2“ se nepodaří současnou hospodářskou krizi vyřešit.¹ Zoellick také proslul tím, že Peking vyzval, aby se stal „zodpovědným podílníkem“² (*responsible stakeholder*) v mezinárodním systému. Jiní komentátoři před přílišným spoléháním se na Peking varují s tím, že mezi oběma státy existuje stále velký počet otázek, na jejichž řešení se strany neshodnou a které mají potenciál vnést do vzájemných vztahů napětí.³ Administrativa prezidenta George W. Bushe, jejíž vztahy s Pekingem lze klasifikovat jako nadstandardní,⁴ se s těmito rozpory vyrovnala velmi pragmaticky – rozšířila katalog těch otázek, na jejichž řešení panovala mezi Washingtonem a Pekingem alespoň minimální shoda, zatímco otázky, které hrozily vystupňováním napětí ve vzájemných vztazích, efektivně minimalizovala. Podobný postoj lze očekávat i od Obamovy administrativy, která nadřadí zájem o spolupráci případným neshodám. Zatímco však prezident Bush vstupoval do úřadu s idealistickou vizí většího tlaku na Čínu kvůli obchodním sporům a otázce lidských práv (tato vize však rychle vzala za své po událostech 11. září 2001), prezident Obama, ministryně zahraničních věcí Hillary Clintonová a ministr financí Timothy Geithner rází již od 20. ledna vůči Pekingu ryze pragmatickou politiku. Lze tedy té

---

1 Zoellick, Robert B. Lin, Justin Yifu: Recovery Rides on the 'G-2'. *Washington Post*, 6. března 2009, s. A15.

2 Viz Robert B. Zoellick: Whither China: From Membership to Responsibility. Remarks to the National Committee on U.S. China Relations. *NBR Analysis*, Ročník 16, č. 4, prosinec 2005. K dispozici na: <<http://www.nbr.org/publications/analysis/pdf/vol16no4.pdf>> (poslední přístup 23. února 2009).

3 Např. Economy, Elisabeth C; Segal, Adam: The G-2 Mirage. *Foreign Affairs*, Volume 88, Number 3, May-June 2009. Je třeba také zmínit, že existuje také skupina komentátorů, kteří ČLR vnímají v první řadě jako hrozbu pro národní zájmy USA. Např. John Tkacik z Heritage Foundation upozorňuje především na vojenskou hrozbu ze strany ČLR. Viz Tkacik, John: China: Wealthy State, Strong Army – and a Powerful Party. 23. září 2008, k dispozici na <<http://www.heritage.org/Research/AsiaandthePacific/wm2073.cfm>> (poslední přístup 23. ledna 2009).

4 Vztahy s ČLR jsou uváděny jako jeden z mála příkladů zahraničněpolitických úspěchů Bushovy administrativy. Představitelé ČLR a USA o americko-čínských vztazích během Bushovy administrativy hovořili jako o vztazích kooperativních, otevřených, ale zároveň i komplexních.

měř s jistotou očekávat, že Obamova administrativa bude pokračovat v trendu kladení důrazu na spolupráci s Pekingem v těch oblastech, kde mají obě země společné zájmy, zatímco se bude snažit minimalizovat třetí plochy. To však neznamená, že případné neshody budou zcela zamety pod koberec, naopak – právě odlišné priority v řešení otázky Severní Koreje, rozdílný pohled na otázky rozsahu státní suverenity, lidských práv, intervence, vyřešení tchajwanské otázky, vojenského soupeření či manipulace s čínskou měnou mohou kdykoliv čínsko-americké vztahy zkomplikovat. Význam těchto rozdílů může být dočasně snížen potřebou spolupráce v řešení ekonomické krize. Jakmile však hrozba ekonomického úpadku pomine, vzájemné neshody mohou snadno opět vyloučit na povrch. Kde tedy prezident Obama může hledat prostor pro spolupráci a kde je naopak možné očekávat potíže?

12.1. SPOLUPRÁCE, SPOLUPRÁCE, SPOLUPRÁCE

Barack Obama již ve své předvolební kampani naznačil, jak bude jeho politika vůči Čínské lidové republice vypadat. Během debaty v rámci demokratických primárek v dubnu 2007 prohlásil: „Čína zažívá vzestup a to je skutečnost, se kterou se musíme smířit. [Čína] Není ani naším nepřítelem, ale ani přítelem. Je naším konkurentem. Musíme zajistit, abychom měli dostatek kontaktů i ve vojenské oblasti a upevnili náš vztah takovým způsobem, který povede ke stabilizaci celého regionu. Toho bych chtěl jako prezident dosáhnout.“⁵[překlad J.S.]

Obamova slova jako by byla odezvou předvolební kampaně George W. Bushe, který na počátku svého působení v Bílém domě obdobně označil ČLR jako konkurenta Spojených států amerických. Zároveň velmi dobře vystihují dilema, kterým se USA nyní ve vztahu k ČLR intenzivně zabývají. Dnes již nikdo nepopírá fakt, že Čína je jedním z klíčových hráčů v mezinárodních vztazích, regionální mocností i ekonomickým gigantem⁶. Otázkou však zůstává, jakým směrem se Čína v budoucnosti vydá: bude „zodpovědným akcionářem“,⁷ tedy aktivním strůjcem stability v mezinárodních vztazích, či státem s agresivními ambicemi?

Větší zapojení ČLR do mezinárodní politiky totiž přináší jak pozitivní, tak i negativní důsledky. Na jedné straně se Čína aktivněji podílí na řešení některých mezi-

---

5 V originále „China is rising, and it's not going away. They're neither our enemy nor our friend. They're competitors. But we have to make sure that we have enough military-to-military contact and forge enough of a relationship with them that we can stabilize the region. That's something I'd like to do as president.” Viz Democrats' First 2008 Presidential Debate, 27. dubna 2007. Přepis k dispozici na http://www.nytimes.com/2007/04/27/us/politics/27debate_transcript.html?_r=1 (poslední přístup 15. ledna 2009).

6 Otázkou je, zdali jsou základy čínské ekonomiky dostatečně pevné – zdali ve skutečnosti Čína není jen obrem na hliněných nohou.

7 Výraz poprvé použitý Robertem Zoellickem. Viz výše (pozn. 2).

národních problémů (např. zapojení do šestistranných rozhovorů o Severní Koreji), na straně druhé ale její přístup často podkopává některé již zaběhnuté normy mezi-národního chování, čímž Čína ovlivňuje fungování nejen mezinárodního systému jako takového, ale i postoje dalších jednotlivých států v jeho rámci. Typickým příkladem je např. porušování lidských práv, podhodnocování měny (v rozporu s pravidly Světové obchodní organizace) či spolupráce s některými kontroverzními režimy zejména za účelem zajištění přístupu k energetickým zdrojům. Peking se pak stává terčem kritiky, neboť svým přístupem pomáhá legitimizovat represivní režimy, *de facto* sabotuje snahu mezinárodního společenství o dodržování mezinárodních norem a ochrany lidských a občanských práv.⁸ Problém představuje i státní uspořádání Číny: její snaha o udržení autoritářského režimu a odmítání zavedení významnějších demokratických reforem maří snahu Západu o prosazování demokracie v jiných částech světa, které si pak Čínu berou za příklad toho, že i bez demokracie je možné úspěšně existovat. Otázkou tak zůstává, zda a do jaké míry bude ČLR ochotna akceptovat normy stávajícího mezinárodního systému či zda je bude chtít přizpůsobit svým vlastním představám, což by potenciálně mohlo poškodit (nejen) americké zájmy.⁹

V americkém politickém diskurzu se debata o politice vůči ČLR dělí na dva hlavní směry: S ohledem na historický příklad vzestupu nacistického Německa či imperiálního Japonska někteří američtí politikové a politologové upozorňují na to, že aktivnější role Pekingu na mezinárodní scéně může být jen predehrou pro asertivnější nástup Číny v asijsko-pacifické oblasti, který může v budoucnosti zásadně ohrozit nejen americké zájmy v Asii, ale i dominantní postavení USA v regionu a může v nejzazším případě vést až k vojenskému konfliktu. Tito tzv.

---

8 Např. spolupráce s Barmou či Iránem. V poslední době je velmi diskutovaná spolupráce ČLR se Súdánem, který do Číny dodává 7 procent celkového dovozu ropy. Čínská společnost China National Petroleum Corporation (CNPC) je majoritním akcionářem (drží 40 procent akcií) v súdánské Greater Nile Petroleum Operating Company, která kontroluje súdánské ropné zásoby. Proto se také Čína dlouho zdráhala na půdě OSN podpořit nějaké zásadní kroky, které by vedly k odsouzení súdánského režimu a jeho nátlaku na Dárfúr. Velká část peněz, kterou získá Súdán prodejem ropy Pekingu, je použita k nákupu zbraní. Viz Blair, David: „Oil-Hungry China Takes Sudan Under Its Wing“. The Telegraph, 23. dubna 2005, k dispozici na <<http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=news/2005/04/23/wsud23.xml>> (poslední přístup 22. ledna, 2009) či Goodman, Peter S.: China Invests Heavily in Sudan's Oil Industry. The Washington Post, 23. prosince 2004, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A21143-2004Dec22>> (poslední přístup 22. ledna 2009). Čínský vliv je citelný i v dalších afrických zemích: např. v Nigérii, Gabunu, Zimbabwe. Velký problém představuje také ochota ČLR poskytovat africkým zemím zbraně – čínské zbraně byly např. poskytnuty Zimbabwe. Viz Dickie, Mure and Reed, John: China Hails Mugabe's „Brilliant“ Diplomacy. Financial Times, 27. července 2005, k dispozici na: <<http://news.ft.com/cms/s/c9fd6d06-fe4a-11d9-a289-00000e2511c8.html>> (poslední přístup 22. ledna 2009).

9 Více k odlišnému přístupu ČLR k různým mezinárodněpolitickým otázkám, viz níže kapitola Čínský Nový bezpečnostní koncept a USA.

jestřábi tvrdí, že by USA měly moc ČLR spíše omezovat – navrhují proto politiku zadržování.¹⁰

Na druhé straně stojí skupina liberálů (v americkém slova smyslu), kteří tvrdí, že Spojené státy by měly aktivně pracovat na zapojení Číny do mezinárodního systému a donutit ji tak k respektování mezinárodních norem. Podle této skupiny by Washington měl umně využít toho, že čínskou prioritou je především udržení stability na domácí scéně prostřednictvím trvalého ekonomického růstu. Úspěšné naplnění tohoto cíle předpokládá nejen stabilitu v regionu, ale vysvětluje i nárůst zájmu o navazování bilaterálních vztahů a participaci ČLR v mezinárodních organizacích, které umožní Pekingovi ovlivnit vytváření mezinárodních norem a zároveň najít odbytiště pro své zboží. Liberálové připouštějí, že ČLR může mít na mnohé mezinárodní problémy odlišný názor než Spojené státy, čímž se budou vytvářet třecí plochy, tvrdí však, že skrze dialog, vzájemné kontakty a zapojení Číny do mezinárodního společenství je možné tyto třecí plochy minimalizovat. Podle liberálů není zadržování Číny řešením – spíše zbytečně vyprovokuje ČLR k agresivitě.

V reálné politice se Washington kloní spíše k liberálům – v čínsko-amerických vztazích existuje prostor pro spolupráci, kterého chtějí Spojené státy patřičně využít, zejména po ekonomické stránce. Výzvy, které Peking pro Washington představuje, však rozhodně nejsou přehlíženy. Jsou naopak monitorovány a o jejich řešení je veden – v rámci existujících možností – dialog, ať již na bilaterální či multilaterální úrovni. Touto cestou bude, podobně jako jeho předchůdci, kráčet i Barack Obama.

Podle prvních signálů se Obamova administrativa zaměří na co největší zapojení Pekinga nejen do pružné bilaterální, ale i multilaterální spolupráce. Existuje mnoho otázek, které bez angažmá ČLR nepůjde efektivně vyřešit – ať už se jedná o otázku globálního oteplování, jaderného programu v Severní Koreji či boje proti terorismu. Obamův důraz na čínsko-americké partnerství založené na principu rovnosti, respektující suverenitu obou zemí, může být velkým přínosem pro obě strany. Umožňuje totiž Číně aktivní účast na procesu řešení mezinárodních otázek a vytváření mezinárodních norem, a tím je jí přiznán statut jedné ze světových mocností. Jedině zapojením Číny jako aktivního hráče je možné zajistit, že Peking bude dohodnuté normy respektovat.

---

10 Tzv. containment. Viz např. Ted Galen Carpenter z amerického CATO Institutu, autor knihy *America's Coming War With China: A Collision Course Over Taiwan* (Palgrave Macmillan, 2006), Steven W. Mosher, autor knihy *Hegemon: China's Plan to Dominate Asia and the World* (Encounter Books, 2001), Richard Bernstein a Ross H. Munro, autoři knihy *The Coming Conflict with China* (Vintage, 1998) či John J. Tkacik Jr., autor knihy *Reshaping the Taiwan Strait* (Heritage, 2007) a mnoho dalších.

12.2. CESTA K ÚSPĚCHU: DIALOG

Pravidelný dialog představuje jeden z hlavních předpokladů pozitivního vývoje čínsko-amerických vztahů. V tomto směru může Barack Obama navázat na úspěšné aktivity Bushovy administrativy, která otevřela více jak padesát čínsko-amerických bilaterálních dialogů¹¹ vedených na různé úrovni. Především dva mechanismy umožňující koordinaci politiky mezi Pekingem a Washingtonem se staly v posledních letech úspěšnou platformou pro vzájemnou spolupráci a diskusi o problémech: jde o tzv. „Vyšší dialog“ a čínsko-americký strategický ekonomický dialog.

Americko-čínský „Vyšší dialog“ (*Senior Dialogue*, SD) vzešel z iniciativy bývalého náměstka ministryně zahraničí USA Roberta Zoellicka. Tento mechanismus pravidelných rozhovorů,¹² jehož základy byly položeny v roce 2005, sloužily k projednávání důležitých zahraničněpolitických otázek. Pod vedením Zoellickova nástupce Johna Negroponteho¹³ se v rámci SD diskutovaly palčivé problémy soudánského Dárfúru, Barmy (Myanmaru), terorismu, šíření zbraní (např. čínský program prodeje zbraní Iránu¹⁴) a také otázka Tchaj-wanu.

Druhým mechanismem bilaterálních vztahů se stal čínsko-americký strategický ekonomický dialog (*U.S.-China Strategic and Economic Dialogue*, SED), který vytvořil prezident Bush a jeho ministr financí Henry Paulson ve spolupráci s čínským prezidentem Chu Ťin-tchaeem v roce 2006 s cílem pravidelného projednávání ekonomických otázek. Ještě téhož roku se prostřednictvím tohoto dialogu podařilo zmírnit protekcionistické nálady amerického Kongresu, který navrhoval zavedení ochranných opatření proti ČLR kvůli rapidně narůstajícímu schodku vzájemného obchodu. Díky SED se také podařilo čínské představitele přesvědčit o nutnosti postupného zhodnocení juanu.¹⁵

Barack Obama je podle všeho ještě více než prezident Bush přesvědčen o nutnosti spolupráce s Pekingem při řešení různých bilaterálních či mezinárodních problémů. Proto také navázal na spolupráci zavedenou Bushovou administrativou. Existence a úspěchy těchto dialogů na vysoké úrovni potvrzují jeden důležitý fakt, který může Barack Obama ve vztahu k ČLR zužitkovat – v případě jednání s čín-

---

11 Kromě níže zmíněných dialogů také např. Defense Policy Coordination Talks, rozhovory o Severní Koreji probíhající v rámci šestistranných rozhovorů (Six Party Talks), atd.

12 V roce 2005 se konala dvě kola rozhovorů, v roce 2006 a 2007 proběhlo každý rok jen jedno kolo rozhovorů, v roce 2008 se představitelé USA a ČLR setkali dvakrát.

13 Do pozice náměstka americké ministryně zahraničí nastoupil v únoru 2007. V úřadu setrval až do nástupu Obamovy administrativy.

14 Za úspěch tohoto dialogu je např. považováno zavedení striktnější kontroly na vývoz zbraní z ČLR.

15 Do konce roku 2008 juan zhodnotil o 20 procent, s nástupem hospodářské krize ale bylo další zhodnocování čínské měny pozastaveno.

skými představiteli přináší osobní neoficiální dialog často větší výsledky než formální jednání vládních delegací.¹⁶ Již během prvního setkání amerického prezidenta s čínským protějškem Chu Ťin-tchaeem v Londýně v dubnu 2009 bylo dosaženo dohody o propojení dvou nejdůležitějších dialogů (SED a SD) a vytvoření tzv. Strategického a ekonomického dialogu (*Strategic and Economic Dialogue*, SAED), které Hillary Clintonová komentovala slovy, že: „[USA] doufají v pozitivní, kooperující a komplexní vztah s ČLR.“¹⁷ Obama tak povýšil čínsko-americký dialog na novou úroveň – zatímco za Bushe byl za politickou linii rozhovorů zodpovědný náměstek ministra zahraničních věcí, za Obamovu administrativu se schůzek bude účastnit přímo ministryně zahraničních věcí Clintonová.¹⁸ Ekonomickou linii dialogu povede ministr financí Timothy Geithner.¹⁹ Právě přímá účast Hillary Clintonové je důkazem toho, že spolupráce s Pekingem na Obamově seznamu zahraničněpolitické agendy stojí skutečně na velmi vysokém místě. Pozdvihnutím dialogu na vyšší úroveň také Obama vyslal důležitý signál, že hodlá s Čínou jednat jako s rovnocenným partnerem.

Před prvním čínsko-americkým setkáním Strategického a ekonomického dialogu v červenci 2009²⁰ zveřejnili Hillary Clintonová a Timothy Geithner článek v deníku *Wall Street Journal*, ve kterém stanovili americké priority pro vytvoření „nového rámce čínsko-amerických vztahů“: na prvním místě byla samozřejmě zmíněna důležitost spolupráce v oblasti ekonomické obnovy, druhou prioritou se překvapivě stala otázka globálního oteplování. Bezpečnostní otázky se objevily až na třetím místě.²¹ Samotné jednání SAED se neslo ve znamení vzájemného oťukávání, i přesto se Bílý dům snažil na čínskou delegaci zapůsobit. Setkání, kterého se účastnili přední představitelé Obamova kabinetu i nejbližší Obamovi porad-

---

16 Např. rozhovory o lidských právech v ČLR většinou probíhají za „zavřenými dveřmi“ mezi nejvyššími představiteli obou zemí. USA se tak vyhnou obvinění, že zasahují do vnitřních záležitostí Číny, které automaticky přichází s veřejnou kritikou ČLR. Čínští představitelé naopak nemusí čelit nátlaku veřejnosti (a vzepětí nacionalismu), který obvykle následuje poté, co si „Západní mocnost“ dovolí kritizovat poměry v Číně. Veřejná prohlášení navíc nutila čínské představitelé k automatické ofenzivě proti kritikům, která zpravidla vedla ke zhoršení vztahu mezi Washingtonem a Pekingem.

17 U.S. seeks „positive, cooperative, and comprehensive U.S.-China relationship for the 21st century.“ Viz Clinton's Remarks After Meeting Chinese Foreign Minister Yang, 11. března 2009, K dispozici na: <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2009/March/20090312133245xjsnommis0.2299921.html>> (poslední přístup 4. dubna 2009).

18 Protějškem Hillary Clintonové bude člen Státní rady Taj Ping-kuo (Dai Bingguo).

19 Protějškem Timothy Geithnera bude vicepremiér Wang Čchi-šan (Wang Qishan).

20 SAED se uskutečnil ve dnech 27.–28. července 2009.

21 Hillary Clinton, Timothy Geithner: „A New Strategic and Economic Dialogue with China.“ *Wall Street Journal*, 27. července 2009, dostupné na <<http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204886304574308753825396372.html>> (poslední přístup 27. června 2009).

ci,²² bylo zahájeno nedaleko Bílého domu v budově Ronalda Reagana, kde prezident Obama přednesl zahajovací projev, ve kterém naznačil svou vizi čínsko-amerických vztahů: „Věřím v budoucnost, ve které bude Čína silným, prosperujícím a úspěšným členem komunity národů; budoucnost, v níž jsou naše národy partnery nejen z důvodu nutnosti, ale také díky možnostem [které se nabízejí].“²³ Setkání bylo ukončeno přepychovou večeří v hotelu Ritz Carlton, které se s projevem účastnil např. populární veterán čínsko-amerických vztahů Henry Kissinger a bývalý ministr financí Robert Rubin.

Pozitivním signálem vůči Pekingu je také bezprecedentní počet činitelů s vazbami na Čínu, kteří jsou členy Obamova úzkého kruhu spolupracovníků. Ministr financí Timothy Geithner, jehož role je klíčová pro řešení ekonomické krize, vystudoval mimo jiné asijská studia, hovoří čínsky a má rozsáhlé zkušenosti s prací v Asii. Vzhledem k tomu, že Barack Obama klade velký důraz na projednávání otázek čínsko-amerického obchodu a globálního oteplování, budou ministr obchodu Gary Locke a ministr pro energii Steven Chu (oba etnicky čínského původu) jistě hrát důležitou roli v dialogu mezi Washingtonem a Pekingem. Obama demonstroval důležitost, kterou připisuje čínsko-americkým vztahům i tím, že mezi prvními velvyslaneckými posty obsadil právě místo velvyslance USA v Číně. Nominaci prezident oznámil netradičně osobně na tiskové konferenci s nominovaným Jonem Huntsmanem²⁴ po svém boku, což bylo vnímáno jako speciální vstřícné gesto vůči Pekingu. Po hladce proběhnuvším červnovém slyšení amerického Senátu byl Jon Huntsman oficiálně pověřen zastupováním USA v Pekingu. Bývalý guvernér státu Utah Huntsman má k Číně velmi blízko – jako mormonský misionář pobýval rok na Tchaj-wanu, kde se naučil plyně čínsky, pracoval také jako americký velvyslanec v Singapuru a jako náměstek zmocněnce USA pro obchodní záležitosti (*U.S. Trade Representative*). V ČLR několikrát vystoupil mimo jiné s projevem, v kterém vyzval Peking ke spolupráci v řešení změn klimatu, a je proto viděn jako možný klíčový hráč v zapojování ČLR do vyjednávání o omezení emisí skleníkových plynů.

---

22 Mj. např. šéf centrální banky USA (Fed) Ben Bernanke, šéf Národní ekonomické rady (National Economic Council) Lawrence Summers, Peter Orszag (šéf Úřadu pro management a rozpočet, Office of Management and Budget) a Ron Kirk, americký zmocněnec pro obchodní záležitosti. Viz Briefing on the U.S.-China Strategic and Economic Dialogue (Transcript) by David Shear, U.S. Department of State, Washington DC, 27. července 2009, dostupné na <<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/july/126525.htm>> (poslední přístup 28. července 2009).

23 Tim Fernholz: „With China, Money Talks.“ American Prospect, 29. července 2009, k dispozici na <http://www.prospect.org/cs/articles?article=with_china_money_talks> (poslední přístup 30. července 2009).

24 Je třeba také poznamenat, že Huntsman je členem Republikánské strany.

12.3. ČÍNA, USA A EKONOMICKÁ KRIZE

ČLR a USA jsou po ekonomické stránce vzájemně propojené a do velké míry na sobě závislé celky. Pro ČLR, jejíž růst HDP v letech 2000 až 2008 přesáhl 10 %, je vývoz na americký trh důležitým motorem ekonomického růstu. Pro USA je dovoz levného čínského zboží zase nepostradatelný pro udržení dosavadní životní úrovně. Zároveň také ČLR do velké míry financovala prosperitu americké ekonomiky tím, že skupovala americké vládní dluhopisy,²⁵ a tím financovala schodek federálního rozpočtu, který během Bushovy administrativy podstatně narostl. Příliv dolarů z Číny zpět na americký trh umožnil dlouhodobé snížení úrokových sazeb. Mnozí Američané si tedy brali lehce dostupné půjčky, které si ve skutečnosti nemohli dovolit. Vzájemné vazby mezi USA a ČLR tak nepřímou přispěly ke vzniku současné ekonomické krize.

Někteří američtí politikové opakovaně vyjadřují znepokojení nad tím, že objem amerických vládních obligací v rukách nepředvídatelného Pekingu představuje riziko pro americkou ekonomiku – ČLR se může rozhodnout nákup obligací omezit či dokonce začít s jejich prodejem, a tím negativně ovlivnit chod americké ekonomiky. Tyto obavy zazněly intenzivněji v souvislosti se současným ekonomickým propadem: pokud by se Peking rozhodl, že americké obligace již nejsou dobrou investicí a začal je prodávat, vedlo by to k výraznému oslabení dolaru, zvýšení úrokových sazeb a ve svých důsledcích k závažnému prohloubení krize amerického hospodářství. Proto také Hillary Clintonová během své první zahraniční cesty zamířila do Pekingu s cílem ujistit čínské představitele o bezpečnosti jejich investic a povzbudit pokračující nákup dluhopisů, který tak bude financovat Obamovy stimulační balíčky na záchranu americké ekonomiky. Peking, který sice nákup obligací na počátku roku 2009 zpomalil a dokonce začal část prodávat, nakonec ale Washington ujistil, že v investicích do amerických vládních dluhopisů bude pokračovat.²⁶ Masivní prodej těchto vládních úpisů by totiž Pekingu spíše ublížil – následný pád dolaru by znehodnotil hodnotu stále držených obligací, snížil by poptávku po čínském dovozu v USA a negativně by ovlivnil hodnotu čínského

---

25 V současné době je ČLR největším „investorem“ americké ekonomiky – celkový objem dolarových aktiv byl na počátku roku 2009 odhadován na 1,4 miliard amerických dolarů, jen v únoru 2009 držel Peking americké vládní úpisy v celkové hodnotě 744,5 miliard USD. Viz statistika amerického ministerstva financí k dispozici na <<http://www.treas.gov/tic/mfh.txt>> (poslední přístup 1. března 2009).

26 „Central Bank: China to Continue Investing in U.S. Treasury Bonds.“ *Xinhua*, 23. března 2009, k dispozici na <http://news.xinhuanet.com/english/2009-03/23/content_11059470.htm> (poslední přístup 2. dubna 2009). Otázkou zůstává, jestli k obligacím americké vlády existuje nějaká vhodná alternativa, jestli by např. mělo pro ČLR za dolary získané prodejem zboží do USA smysl investovat např. do eura. Většina analytiků tvrdí, že alternativa zatím neexistuje a že přes všechny problémy je pro Peking zatím stále nejlepší investovat do amerického dolaru. Viz např. Therese Shaheen: *Is China Just Another Failing Bank?* *National Review*, 2. března 2009.

juanu. To by mělo nepříznivý dopad na již tak zpomalený růst čínské ekonomiky, což by pouze zvýšilo riziko sociálních nepokojů v zemi. Udržení domácí stability je pro Peking stěžejním cílem a k jeho zajištění je podle odhadů třeba minimálně osmiprocentního ročního růstu HDP. V březnu 2009 Asijská rozvojová banka předpověděla, že čínský ekonomický růst se v roce 2009 zpomalí na cca 7 %²⁷ – i tato prognóza byla navíc podle některých předpovědí ještě optimistická. Obě země jsou si vědomy skutečnosti, že konfrontační kurz by je mohl ve výsledku ekonomicky velmi poškodit a mají proto zájem na koordinovaném postupu k vyřešení současné ekonomické krize. Vzájemná provázanost ekonomik nahrává Obamovi do karet – poskytuje totiž velmi silný argument, proč by americké iniciativy podporující reformu mezinárodního finančního systému stejně jako revitalizaci americké ekonomiky měly být Pekingem podporovány, a také pomůže administrativě obhájit úzkou spolupráci s nedemokratickou ČLR před americkou veřejností.

Během prvního kola Strategického a ekonomického dialogu, které proběhlo v červenci 2009, byl otázce vládních dluhopisů v držení Pekingu věnován velký prostor. Obamův Bílý dům na jednání s čínskou stranou vyslal své nejvýše postavené ekonomické experty: vedle ministra financí Timothy Geithnera se setkání účastnil také šéf Federální banky Ben Bernanke, šéf Úřadu pro management a rozpočet (*Office of Management and Budget*, OMB) Peter Orszag a ekonomičtí poradci Bílého domu Larry Summers a Christina Romerová. Cílem americké strany nebylo ani tak přesvědčit čínské představitele o výhodách pokračujícího nákupu amerického dluhu, ale spíše je ujistit o schopnosti Obamovy administrativy udržet deficit pod kontrolou (zejména poté, co se americká ekonomika dostane z krize) a o důvěryhodnosti Washingtonu jako partnera, a tím uklidnit Peking, který nervózně sleduje kroky Bílého domu na záchranu americké ekonomiky stejně jako další iniciativy (např. reformu zdravotnictví), jež povedou k prohloubení deficitu amerického rozpočtu.

Obě strany si zároveň uvědomují, že rizika v čínsko-amerických ekonomických vztazích vycházejí spíše ze strukturálních ekonomických problémů, na které by se Obamova administrativa měla v dlouhodobé perspektivě zaměřit. Jedním z klíčových problémů je nerovnováha v míře úspor: zatímco v USA se míra úspor dlouho pohybovala pod jedním procentem příjmů,²⁸ v ČLR se míra úspor odhaduje až na 30–40 %.²⁹ Přičteme-li k úsporám také americké dolary, které Čína získává z vývozu čínského zboží do USA, Peking má k dispozici obrovský objem financí, které

27 „ADB Lowers China's 2009 Economic Growth Forecast.“ Xinhua, 31. března 2009, k dispozici na <http://news.xinhuanet.com/english/2009-03/31/content_11104999.htm> (poslední přístup 2.4.2009).

28 Personal Savings Rate. Statistika Bureau of Economic Analysis, k dispozici na <http://www.bea.gov/briefrm/saving.htm> (poslední přístup 26. března 2009).

29 „Economists Defend China's High Savings Rate.“ China Daily, 7. ledna 2009, k dispozici na <http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2009-01/07/content_7375620.htm> (poslední přístup 8. ledna 2009).

může investovat – např. právě do nákupu amerických obligací. Ekonomové proto tlačí na zvýšení míry úspor³⁰ amerických domácností, zatímco zdůrazňují, že Čína potřebuje více utrácet. I čínští představitelé si uvědomují, že dosavadní trendy jsou dlouhodobě neudržitelné a čínská ekonomika, příliš závislá na vývozu, si žádá reformu. Peking v tomto směru již učinil některé důležité kroky např. tím, že oznámil reformu zdravotnického systému a investice do vzdělávání, které jsou v ČLR velmi drahými položkami (proto mají Číňané tendenci ukládat velké množství peněz, aby si zabezpečili přístup ke kvalitnímu vzdělání a později ke kvalitní zdravotní péči). Pouze vládní reforma, která sníží náklady na zdravotnictví a vzdělávání, povede k tomu, že Číňané možná začnou šetřit méně. Obamova administrativa tak čelí dvojité výzvě – na jedné straně musí donutit americké občany k větším úsporám a na straně druhé musí přesvědčit čínské představitele o nezbytné nutnosti pokračovat v reformách vedoucích k větší míře spotřeby v samotné ČLR. Vedlejším produktem vyšší míry spotřeby v Číně by mohl být nárůst poptávky po americkém zboží, který by se pozitivně odrazil na doposud negativní bilanci vzájemného obchodu.

12.4. DOLAR VS. JUAN

Spojené státy dlouhodobě Peking kritizují za to, že podhodnocuje čínskou měnu,³¹ čímž podporuje své exportéry levného zboží do USA a naopak znevýhodňuje americké dovozce zboží do Číny. Díky tomuto rozdílu dochází neustále k prohlubování schodku čínsko-amerického zahraničního obchodu.

Tabulka 1: Vývoj čínsko-amerického obchodu 2001–2008, mld. USD³²

Rok	Export z USA do Číny	Import z Číny do USA	Schodek vzájemného obchodu z hlediska USA
2008	71,457.1	337,789.8	-266,332.7
2007	65,236.1	321,442.9	-256,206.7
2006	55,185.7	287,774.4	-232,588.6
2005	41,925.3	243,470.1	-201,544.8
2004	34,744.1	196,682.0	-161,938.0

30 Kroky Obamovy administrativy již vedly k prvním opatřením vedoucím ke zvýšení míry úspor – např. prostřednictvím investic do vzdělání, vědy a techniky, výzkumu alternativních energií, apod.

31 Obecně se uvádí, že čínská měna může být podhodnocená o 15–40 %. Je třeba zdůraznit, že manipulování s měnou je zakázáno stanovami Světové obchodní organizace (WTO), jejímž členem ČLR je. Dochází-li k takové manipulaci, členské státy WTO mohou přistoupit k obchodním sankcím.

32 U.S. Census Bureau, Foreign Trade Statistics, Trade in Goods with China, k dispozici na <<http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2009>> (poslední přístup 15. ledna 2009).

2003	28,367.9	152,436.1	-124,068.2
2002	22,127.7	125,192.6	-103,064.9
2001	19,182.3	102,278.4	-83,096.1

Od roku 2005 ČLR postupně uvolňovala svou měnu – cena čínského juanu oproti americkému dolaru tak postupně vzrostla o 20 %.³³ Američané tento krok hodnotili pozitivně, neboť se tak američtí vývozci stali více konkurenceschopní. Jak je však vidět z tabulky 1, toto částečné uvolnění kurzu se nijak nepromítlo do snížení tempa nárůstu schodku obchodní bilance. Hospodářská krize ale jakékoliv další možné zhodnocování juanu pozastavila – v zájmu čínského vedení je stimulovat levný vývoz (a tím i čínský průmysl) nízkou cenou juanu.³⁴

Zatímco se předchozí administrativa George W. Bushe zdráhala označit ČLR za manipulátora měny, administrativa Baracka Obamy hned v prvních dnech vnesla napětí do čínsko-amerických vztahů poté, co kandidát na post ministra financí Timothy Geithner ve svém vystoupení před senátní komisí pro finance (Senate Finance Committee) prohlásil: „Prezident Obama – na základě tvrzení mnoha ekonomů – věří, že Čína manipuluje svou měnou.“³⁵ Když se Peking proti takovému tvrzení striktně ohradil, Bílý dům ve snaze vyhnout se napětí mezi ČLR a USA popřel, že by budoucí ministr financí Čínu obviňoval z manipulace juanu. Timothy Geithner se vzápětí pokusil o nápravu: i přesto, že odborníci považují čínskou měnu za podhodnocenou o minimálně 10 až 20 %, zpráva ministerstva financí o cizích měnách žádnou manipulaci s čínskou měnou neshledala.³⁶ Podle některých expertů však byla Geithnerova bezprecedentní kritika směřována spíše k americkému Kongresu – měla být signálem zákonodárcům, že Bílý dům drží otěže čínsko-amerických vztahů pevně ve svých rukou, otázky spojené s čínským obchodem bere vážně a hodlá o nich s Pekingem vyjednávat, a proto není nutné, aby se Kongres pokoušel o prosazení protekcionistických kroků, a tím rozvířoval čínsko-americké vztahy.³⁷

33 V 2005 byl pevný směnný kurz 8,28 RMB ku 1 USD. V 2008 byl kurz 6,83–6,84 RMB za 1 USD.

34 Otázkou je, jak dlouho je možné takovou politiku udržet. Hospodářská krize vedla k částečnému poklesu poptávky i po levném čínském zboží – v lednu 2009 vývoz meziročně klesl od téměř 20 procent. Viz Malou Innocent: Outlook on China: Peaceful Partner or Warmonger? *Christian Science Monitor*, 26. února 2009.

35 Hearing on Confirmation of Mr. Timothy F. Geithner to be Secretary of the U.S. Department of Treasury, U.S. Senate Committee on Finance, 21. leden 2009, k dispozici na <<http://finance.senate.gov/sitepages/leg/LEG%202009/012209%20TFG%20Questions.pdf>> (poslední přístup 4. dubna 2009).

36 Statement by Treasury Secretary Timothy Geithner on Release of Semi-Annual Report to Congress on International Economic and Exchange Rate Policies, 15. dubna 2009, k dispozici na <<http://www.ustreas.gov/press/releases/tg90.htm>> (poslední přístup 16. dubna 2009).

37 Např. Fred C. Bergsten. Viz „China Jittery About Obama Amid Signs of Harder Line.“ *New York Times*, 25. ledna 2009, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/01/24/washington/24diplo.html>> (poslední přístup 28. ledna 2009).

Na rozdíl od opatrného Bílého domu se americký Kongres s problémem manipulace s čínskou měnou vyrovnával vždy radikálněji. Na půdě Kongresu byly opakovaně iniciovány zákony, které by např. prostřednictvím vyšších tarifů omezily čínský dovoz do USA, a tím pádem ČLR „potrestaly“. ³⁸ Vzhledem k ekonomickému propadu lze očekávat, že podobným iniciativám bude muset čelit i administrativa prezidenta Obamy – američtí zákonodárci jsou velmi citliví na nátlak svých voličů, odborových a dalších zájmových organizací, které tvrdí, že podhodnocený juan staví ČLR do výhodné pozice ve vzájemném obchodu a je příčinou odlivu pracovních míst do Asie. Je však velmi nepravděpodobné, že by takový zákon americkým Kongresem úspěšně prošel, neboť i američtí zákonodárci jsou si vědomi, že by ochránářská politika vůči čínskému dovozu přinesla více problémů než užitku – mimo jiné by téměř jistě způsobila menší zájem Pekingů o nákup amerických vládních úpisů v době, kdy je třeba jejich prodej podporovat s ohledem na prohlubující se deficit federálního rozpočtu. Proto je takové návrhy zákonů možné považovat za spíše symbolické gesto, které ale může zkazit vody čínsko-amerických vztahů. Tlak Kongresu ale jistě přinutí Obamovu administrativu, aby tomuto problému věnovala dostatečnou pozornost a na téma juanu vedla s čínskými protějšky diskusi a nutila Peking, např. ve spolupráci se Světovou obchodní organizací, k pokračujícímu zhodnocování čínské měny. ³⁹

12.5. TCHAJ-WAN

Tchaj-wan zůstává jednou z klíčových otázek v čínsko-amerických vztazích. Do konce roku 1978 USA uznávaly vládu Čínské republiky na Tchaj-wanu jako jediného představitele Číny a s Tchajpejí udržovaly diplomatické styky. Díky změnám v geopolitické situaci však již od počátku sedmdesátých let Bílý dům uvažoval o možnosti navázání diplomatických styků s Pekingem. Vzhledem k tomu, že ČLR nekompromisně trvá na politice jedné Číny, důsledkem normalizace čínsko-

---

38 Např. Fair Currency Act z roku 2007, který ale nakonec Kongresem neprošel, neboť mu chyběla podpora ze strany prezidenta Bushe. K iniciaci podobných zákonů ale často vedly i jiné důvody než obvinění ČLR z manipulování měnovými kurzy, jako např. porušování lidských práv, apod.

39 Peking se obává, že pokud by došlo k rapidnímu posílení čínské měny, mělo by to negativní dopad na čínské hospodářství: došlo by k nárůstu mezd i ceny vývozních artiklů a výroba zboží by tak podražila. V důsledku by mnohé podniky (zejména ne příliš výkonné státní podniky) musely zavřít výrobu. To vše by vedlo k vyšší nezaměstnanosti, zpomalení ekonomiky a hrozily by sociální nepokoje, z nichž má čínské vedení velké obavy.

Spojené státy mohou použít multilaterálního nátlaku na ČLR prostřednictvím Světové obchodní organizace (WTO), jejíž pravidla manipulací s měnou zakazují. Pokud budou Spojené státy jen jedním z mnoha států kritizujících manipulaci s juanem, zmírní se tím dopady na čínsko-americké vztahy. Navíc, členství v WTO je pro Peking velmi významné, a proto je pravděpodobné, že by tlaku této organizace mohl alespoň částečně ustoupit.

amerických vztahů bylo vyloučení Tchaj-wanu z OSN v roce 1971 a ztráta diplomatického uznání ze strany USA v roce 1979. K zaručení bezpečnosti Tchaj-wanu po ukončení platnosti Vzájemné obranné dohody (*Mutual Defense Treaty*) z roku 1954 však americký Kongres v dubnu 1979 schválil tzv. Zákon o vztazích s Tchaj-wanem (*Taiwan Relations Act*), který mimo jiné zavazuje USA zajistit obranyschopnost Tchaj-wanu poskytováním (prodejem) zbraní. Právě prodej amerických zbraní Tchaj-wanu představuje největší trn v oku Pekingu, který striktně prosazuje dodržování politiky jedné Číny (existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí). Peking proto trvá na tom, že prodej zbraní Tchajpeji představuje porušení státní suverenity ČLR ze strany USA.

Základní principy politiky USA vůči Tchaj-wanu zůstávají již po několik desetiletí prakticky neměnné: v čínsko-amerických komuniké z let 1972, 1978 a 1982 se Washington zavázal respektovat princip jedné Číny. Zároveň ale USA trvají na dodržování Zákona o vztazích s Tchaj-wanem – jsou tedy i nadále odhodlány pokračovat v prodeji zbraní Tchajpeji. Washington také hodlá dodržovat tzv. „Šest ujištění“ (*Six Assurances*) Tchaj-wanu z roku 1982, kterými USA poskytly Tchajpeji další záruky.⁴⁰

Americko-tchajwanské vztahy během posledních osmi let prošly poměrně komplikovaným obdobím. Díky počátečním krokům George W. Bushe vůči ČLR a Tchaj-wanu se zdálo, že Tchajpej se bude v Bushově administrativě těšit bezprecedentní podpoře. Ve své volební kampani v roce 2000 Bush zaujal strohý postoj vůči ČLR, kterou viděl jako „strategického soupeře.“⁴¹ Naopak Tchaj-wanu jako dlouhodobému partnerovi USA a rozvíjející se demokracii Republikáni přislíbili podporu,⁴² včetně závazku pokračujícího prodeje zbraní. Samotný počátek Bushova působení v Bílém domě byl poznamenán podstatným zhoršením vztahů mezi Washingtonem a Pekingem, který byl zapříčiněn nejprve srážkou čínského stíhacího letounu J-8II s americkým průzkumným letadlem EP-3E 1. dubna 2001,⁴³ dále schválením pro-

---

40 USA přislíbily, že 1. neurčí konkrétní datum, ke kterému bude ukončen prodej zbraní Tchaj-wanu, 2. nebudou vystupovat jako prostředník mezi ČLR a Čínskou republikou, 3. nepřistoupí k revizi Zákona o vztazích s Tchaj-wanem, 4. nebudou nutit Tchaj-wan k tomu, aby s ČLR vyjednával, 5. nepovedou konzultace s ČLR před prodejem zbraní Tchaj-wanu, 6. nezmění svůj postoj vůči suverenitě vlády nad Tchaj-wanem.

41 „Strategic competitor“. Platforma Republikánské strany označila Čínu za „klíčovou výzvu Spojených států v Asii.“ („America's key challenge in Asia is the People's Republic of China.“) Viz Republican Platform 2000, k dispozici na <http://www.presidency.ucs.edu/showplatforms.php?platindex=R2000> (poslední přístup 3.10.2008).

42 „A Republican president will honor our promises to the people of Taiwan, a longstanding friend of the United States and a genuine democracy.“ Viz tamtéž.

43 Čínský letoun se zřítíl do moře a jeho pilot zahynul, americké letadlo nouzově přistálo na ostrově Chajnan, aniž by k přistání obdrželo povolení čínské strany, a jeho posádka byla zadržena. Po 14-ti denním vyjednávání se nakonec americký velvyslanec v Pekingu Joseph Prueher jménem Spojených států omlu-

deje zbraní Tchaj-wanu v celkové hodnotě 18,6 miliard amerických dolarů, jenž byl oznámen prezidentem Bushem 24. dubna 2001⁴⁴ a doplněn o Bushovo prohlášení v pořadu *Good Morning America*, že „[USA] udělají cokoli, co bude třeba, aby- chom pomohli Tchaj-wanu se bránit.“⁴⁵ Toto prohlášení bylo – a to nejen na Tchaj-wanu – vnímáno jako důležitý posun americké politiky vůči Tchajwanské úžině. Zdálo se, že strategická nejednoznačnost (*strategic ambiguity*), která měla udržovat obě strany úžiny v nejistotě ohledně záměrů USA a jejich případného zapojení do možného konfliktu v Tchajwanské úžině, a tím zabránit vyhocení situace jednou ze stran, vzala za své a na místo toho se Washington začal přiklánět na stranu Tchajpeje.

Po 11. září 2001 se ale situace zásadně změnila. ČLR se stává důležitým partnerem USA v boji proti terorismu – již během prvního setkání mezi prezidentem Bushem a čínským prezidentem Ťiangem na summitu organizace APEC v Šanghaji v říjnu 2001 se obě strany nechávají slyšet, že jejich cílem je spolupráce a rozvoj vzájemného „konstruktivního vztahu“.⁴⁶ V následujících sedmi letech se prezident Bush snaží o spolupráci s Pekingem a o minimalizování možných třecích ploch.

V Tchajpeji se v roce 2000 dostala k moci Demokratická pokroková strana (Democratic Progressive Party, DPP), která měla zcela odlišnou vizi od své předchůdkyně – Nacionalistické strany (Kuomintang, KMT). V čele s prezidentem Čchen Šuej-pienem DPP prosazovala myšlenku nezávislosti Tchaj-wanu a budování tchajwanské identity; program strany definoval Tchaj-wan jako nezávislý suverénní stát.⁴⁷ Podpora z Washingtonu byla vnímána velmi pozitivně a přispěla

---

vil za smrt čínského pilota a za přistání letadla EP-3E na čínském teritoriu. Po obdržení Prueherova dopisu Peking propustil doposud uvězněnou posádku letounu, byť nebyl splněn požadavek, aby USA převzaly za incident plnou odpovědnost.

- 44 Tento balík představoval nejobtavnější prodej zbraní Tchaj-wanu od roku 1992, kdy prezident George H. W. Bush schválil prodej 150 kusů letadel typu F-16 A/B v hodnotě téměř 6 miliard amerických dolarů
- 45 „Yes, we do, and the Chinese must understand that. Yes, I would [...] US would do whatever it took to help Taiwan defend herself.“ Viz „U.S. ‘will defend’ Taiwan.“ *Taipei Times*, 26. dubna 2001, s. 1, k dispozici na <<http://www.taipeitimes.com/News/archives/2001/04/26/0000083195>> (poslední přístup 3.10.2008).
- 46 „Terrorism War Unites Bush and Jiang.“ *BBC News*, 19. října 2001, k dispozici na <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1606986.stm>> (poslední přístup 3.10.2008).
- 47 DPP Resolution on Taiwan’s Future, Kaohsiung, 8.května 1999, k dispozici na <<http://www.taiwandc.org/nws-9920.htm>> (poslední přístup 15.10.2008). KMT se odvolával na tzv. Kompromis z roku 1992 (1992 Compromise), kdy prostřednictvím neoficiálního jednání mezi čínskou stranou (reprezentovanou ARATS- Association for Relations Across Taiwan Strait) a tchajwanskou stranou (SEF – Straits Exchange Foundation) bylo dosaženo rámcové dohody o tom, že obě dvě strany uznávají existenci jedné Číny, nicméně každá strana si vyhradzuje právo na interpretaci toho, co vlastně „jedna Čína“ znamená. V praxi to znamená, že KMT se otázce suverenity Tchajwanu spíše vyhýbá a je spíše zastáncem současného statu quo.

ke zvýšení sebevědomí nové tchajpejské vlády, která viděla vhodnou příležitost k prosazení své agendy. Právě důraz na suverenitu Tchaj-wanu, který se projevil např. pokusy tchajwanského prezidenta Čchena o vstup Tchaj-wanu do OSN pod jménem Tchaj-wan v roce 2007, narážel na politiku jedné Číny prosazovanou Pekingem. Ten trval na tom, že americké záruky vůči Tchaj-wanu jsou příčinou stále suverénnějšího chování tchajpejské vlády, a vyvíjel nátlak na Washington, aby své přátele na Tchaj-wanu mírnil. Washington, jehož prioritou byla válka proti terorismu a zejména koncentrace na problémové oblasti v Iráku a Afghánistánu, se tlaku Pekingu do jisté míry podvolil – i přes pokračující prodej zbraní Tchaj-wanu několikrát vyslal jasný signál Tchajpeji, že jeho primárním cílem je udržení statu quo v Tchajwanské úžině a že nehodlá tolerovat asertivní chování Tchajpeje, která svými kroky zvyšuje napětí v oblasti, a tak komplikuje vztahy mezi Washingtonem a Pekingem. Např. James Kelly, náměstek ministra zahraničních věcí USA, ve svém slyšení před americkou sněmovní komisí pro zahraniční vztahy prohlásil, že americké závazky podporovat a chránit Tchaj-wan mají své meze, čímž efektivně zmírnil prohlášení prezidenta Bushe z dubna 2001 o neomezené podpoře Tchaj-wanu.⁴⁸ Tchajwanská administrativa prezidenta Čchena se však vydala svou vlastní cestou a opakovaná varování ze strany USA ignorovala, což se projevilo velmi negativně na vztazích mezi Tchajpejí a Washingtonem. Čchen Šuej-pien byl v Bílém domě vnímán jako vyvolávač nepokojů, na kterého se nelze spolehnout, jehož kroky nelze předvídat a se kterým nelze jednat o kompromisním řešení. Zejména po roce 2006, kdy Čchen zcela neočekávaně porušil své volební sliby a zrušil Národní radu pro sjednocení a Národní směrnice pro sjednocení,⁴⁹ aniž by tyto kroky předem konzultoval s USA, se propast mezi Tchajpejí a Washingtonem prohloubila. Obě strany přešly do udržovacího módu a přestaly téměř komunikovat. Bílý dům, rozzlobený Čchenovými iniciativami⁵⁰ a především neschopností tchajwanského parlamentu a prezidenta schválit speciální rozpočet na nákup Bushem schválené-

---

48 „...naše snaha odradit čínskou stranu od použití nátlaku na Tchajpej může být neúspěšná v případě, že Peking nabude přesvědčení, že Tchaj-wan se vydal na cestu vedoucí k vyhlášení nezávislosti a trvalého oddělení od Číny a že takový vývoj je třeba zastavit.“ Viz Kelly James: Overview of U.S. Policy Toward Taiwan. Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs, Testimony at a hearing on Taiwan, House International Relations Committee, 21. dubna 2004. K dispozici na <<http://www.usconsulate.org.hk/ustw/state/2004/042101.htm>> (poslední přístup 24.8.2005).

49 Prezident Čchen po nástupu do úřadu prohlásil, že hodlá respektovat politiku tzv. „5 ne“: 1. nevyhlásí nezávislost, 2. dojde-li ke změně Ústavy, Ústava se vyhne otázce vztahů mezi Tchaj-wanem a pevninskou Čínou a diskusi o vztahu dvou států, 3. nepodpoří referendum o nezávislosti, 4. nezruší Národní radu pro sjednocení a Národní směrnice pro sjednocení, které byly zavedeny předchozí vládou KMT jako vstřícné gesto vůči Pekingu a 5. nepodpoří změnu názvu na např. Tchajwanská republika.

50 Např. kampaň za vstup Tchaj-wanu do OSN pod názvem Tchaj-wan či pokusy o změnu ústavy Čínské republiky.

ho balíku zbraní, přistupuje i ke zmražení dalšího prodeje zbraní Tchaj-wanu.⁵¹ V posledních dvou letech Čchenovy administrativy přestal být tchajwanský prezident pro USA relevantním partnerem. Kromě toho, že Čchen Šuej-pien musel čelit obviněním z korupce a zpronevěření peněz daňových poplatníků, jeho strana DPP také ztratila kontrolu nad parlamentem. Washington proto upřel své naděje na prezidentské volby v roce 2008, z nichž, jak doufal, vzejde nový prezident, který bude ke spolupráci s USA více ochoten. Ačkoliv USA do předvolební kampaně na Tchaj-wanu nevstupovaly, bylo jasné, že v prezidentském úřadu by raději viděly kandidáta KMT Ma Jing-ťioua, který již v roce 2007 oznámil svou kandidaturu na post tchajwanského prezidenta s umírněným programem spolupráce s ČLR a důrazem na zlepšení vztahů s USA. Důkazem americké podpory bylo např. vřelé přijetí, kterého se Ma Jing-ťiouovi, absolventu Harvardovy univerzity, dostalo během jeho turné po USA v roce 2006, kdy byl již vnímán jako jasný kandidát na post tchajwanského prezidenta.

V roce 2008 proběhly na Tchaj-wanu prezidentské a parlamentní volby, po kterých moc přechází do rukou Kuomintangu, který získává absolutní většinu jak v tchajwanském parlamentu (Legislative Yuan, LY), tak i kontrolu nad exekutivou. Novým tchajwanským prezidentem se stává Ma Jing-ťiou, jehož zvolení je vnímáno pozitivně jak v Pekingu, tak ve Washingtonu. Po osmi letech napětí v čínsko-tchajwanských a v americko-tchajwanských vztazích přichází důležitá změna – Ma Jing-ťiou vstupuje do úřadu prezidenta s programem, který nabízí snížení dosavadního napětí mezi Pekingem a Tchajpejí a na který ČLR reaguje pozitivně. To představuje důležitý posun od let minulých, kdy Peking odmítal jakýkoliv kontakt s administrativou prezidenta Čchena, neboť se obával, že by setkání na oficiální úrovni jen povzbudilo jeho asertivitu a posloužilo by jako důkaz jeho legitimacy i suverenity Tchaj-wanu. Hned v prvních týdnech v úřadu Ma Jing-ťiou vyslal důležitý signál vůči Pekingu – přihlásil se totiž k tzv. Kompromisu z roku 1992, který jeho předchůdce Čchen zásadně odmítal. Tohoto Kompromisu bylo dosaženo během neoficiálních jednání mezi tchajwanskou a čínskou stranou v roce 1992, kdy se obě strany shodly, že uznávají existenci „jedné Číny“, byť každá strana může mít odlišnou interpretaci toho, co vlastně „jedna Čína“ znamená.

---

51 Washington přímé propojení dalšího prodeje zbraní s neochotou tchajwanského parlamentu schválit nový speciální rozpočet oficiálně odmítá. Americký postoj lze také vysvětlit tím, že Washington nechtěl poškodit čínsko-tchajwanské vztahy před tchajwanskými volbami, které skýtaly šanci na jejich zlepšení. Podle některých zpráv dokonce o „zmražení“ prodeje zbraní diskrétně požádala vláda v Tchajpeji, neboť nechtěla ohrozit vyhlídku na úspěšné dokončení čínsko-tchajwanských rozhovorů o navázání přímých letů apod. Viz David Isenberg: U.S. Keeps Taiwan at Arm's Length. *Asia Times*, 23. července 2008, k dispozici na <<http://www.atimes.com/atimes/China/JG23Ad01.html>> (poslední přístup 13. srpna 2008).

Ačkoliv v roce 1992 (a ani v následujících letech) tento Kompromis nevedl k žádným konkrétním krokům směřujícím ke sblížení mezi Pekingem a Tchajpejí, představoval důležitý posun pro vztahy v Tchajwanské úžině – demonstroval totiž, že se obě strany, které doposud formálně neukončily občanskou válku ze 40. let 20. století, dokáží na něčem shodnout. Čínští představitelé navíc vždy trvali na tom, aby pro zahájení jakéhokoliv dialogu mezi Tchajpejí a Pekingem Tchaj-wan nejprve uznal princip „jedné Číny“ – tuto podmínku však prezident Čchen Šuej-pien striktně odmítal. Kompromis z roku 1992, ke kterému se Ma Jing-tiou v roce 2008 přihlásil, tak představuje základ, na kterém mohou ČLR a Tchaj-wan stavět.

Od května roku 2008 tak můžeme sledovat postupné uvolňování napětí ve vztazích v Tchajwanské úžině a bezprecedentní budování vzájemných kontaktů. Konečně bylo uzavřeno jednání o tzv. třech spojeních (*Three Links*) – přímém leteckém, poštovním a dopravním spojení mezi Tchaj-wanem a ČLR.⁵² Bylo také dokončeno vyjednávání o uvolnění restrikcí na počet čínských turistů navštěvujících Tchaj-wan, probíhá dialog o zintenzivnění ekonomické spolupráce a hovoří se dokonce o tom, že obě strany pracují na „mírové smlouvě“ a možnosti vojenské spolupráce. Přesto ale postoj prezidenta Maa neznamena pro Peking jednoznačnou výhru. Ma Jing-tiou sice podpořil Kompromis z roku 1992 a prohlásil, že během jeho administrativy Tchaj-wan nevyhlásí nezávislost, zároveň však oznámil, že během jeho administrativy nelze ani počítat s připojením Tchaj-wanu k ČLR.⁵³

Washington se prozatím o politice prezidenta Maa vyjadřoval velmi pozitivně. Pro Spojené státy, které se v poslední době soustřeďují především na Blízký a Střední Východ, je uvolnění napětí v čínsko-tchajwanských vztazích vítaným pokrokem. Již v říjnu 2008 americký Kongres schválil prodej dalšího balíku zbraní Tchaj-wanu, což je možné vnímat jako jasný signál podpory pro politiku Ma Jing-tioua, ale zároveň také jako krok posilující vyjednávací pozici nové tchajwanské administrativy vůči Pekingu. Ve středně- a dlouhodobém horizontu však tchajwanská otázka stále skrývá potenciál konfliktu mezi USA a ČLR. Není zcela jasné, jakým způsobem se se svou porážkou ve volbách v roce 2008 vyrovná DPP. Přeskupí-li se a dostane-li se opět k moci, je možné očekávat i návrat tématu tchajwanské nezávislosti. V tomto ohledu se však lze spolehnout na působení tchajwanských voličů, kteří jako umírňující faktor tlačí na své zvolené zástupce a nutí je k zodpovědnému chování, které nebude Peking zbytečně provokovat.

---

52 Před rokem 2008 přímé spojení neexistovalo. Pokud chtěl někdo letět z Tchajpeje do Šanghaje, musel v Hong Kongu či Macau přestoupit. Dopravní lodě vezoucí zboží či poštu z Tchaj-wanu musely nejprve zastavovat v přístavu třetí země a nesměly plout pod tchajwanskou vlajkou.

53 Cossa, Ralph: Taiwan's Three No Policy. *Korea Times*, 2. února 2008, k dispozici na <http://www.koreatimes.co.kr/www/news/opinion/2009/05/196_18355.html> (poslední přístup 15. října 2008).

Zachování statu quo pro tchajwanské obyvatele představuje jistotu – proto jej v průzkumech podporuje nadpoloviční většina obyvatel.⁵⁴

Spojené státy, odmítající jednostrannou změnu statu quo, tak doposud byly *de facto* garantem⁵⁵ stávajícího stavu v Tchajwanské úžině a tuto roli podle všeho budou i přes vzájemné sblížení mezi Tchajpejí a Pekingem zastávat i nadále. Washington se s odvoláním na „Šest ujištění“ nebude přímo zapojovat do samotného vyjednávání mezi oběma stranami, bude ale trvat na mírovém řešení sporu.⁵⁶ Jakýkoliv pokus o připojení Tchaj-wanu za použití vojenské síly bude chápán jako ohrožení amerických zájmů. Americké závazky vůči Tchajpeji představují jeden ze základních pilířů současné bezpečnostní situace v regionu a jejich případné porušení by se negativně promítlo do celé struktury amerických aliancí v asijsko-pacifickém prostoru, a to zejména s ohledem na japonsko-americké vztahy. Způsob, jakým se k řešení tchajwanské otázky postaví Peking, bude také ostře sledován v kontextu s deklarovanou čínskou zahraničněpolitickou strategií mírového vzestupu (*peaceful rise*⁵⁷); bude tedy chápán jako test čínské upřímnosti či neupřímnosti vůči světovému společenství.

Pro USA bude Tchaj-wan i nadále představovat důležitého strategického partnera v regionu a zároveň symbol úspěšné demokratizace v Asii, který může být příkladem pro reformy v ČLR. V současné době Tchaj-wan patří mezi patnáct nejdůležitějších obchodních partnerů USA,⁵⁸ je výhradním výrobcem některých klíčových

---

54 Většina Tchajwanců si nepřeje připojení k ČLR, neboť se domnívají, že i přes společný etnický původ mezi Tchajwanci a Čínany dnes existují obrovské rozdíly. Velká část Tchajwanců sice touží po nezávislosti, ale to pouze v případě, že by nepřinesla konflikt s ČLR. Pokud by však vyhlášení nezávislosti mělo vyprovokovat čínský útok, převážná většina obyvatel Tchaj-wanu volí možnost zachování statu quo. Viz např. průzkum veřejného mínění z dubna 2009 provedený Mainland Affairs Council, kdy se pro zachování statu quo vyjádřilo 84,7 procent respondentů. Summarized Results of the Public Opinion Survey on Current Cross-Strait Relations, MAC, 17.–20. dubna 2009, k dispozici na <http://www.mac.gov.tw/english/english/news/09423_1.pdf> (poslední přístup 28. dubna 2009).

55 USA odmítají jednostrannou změnu statu quo v Tchajwanské úžině.

56 Pozice, kterou USA několikrát zdůraznily zejména poté, co v roce 2005 ČLR přijala tzv. Zákon proti odtržení Tchaj-wanu (Anti-Secession Law), v kterém je poprvé oficiálně kodifikována možnost použití síly k zabránění nezávislosti Tchaj-wanu a znovusjednocení (za určitých podmínek, např. v případě, kdy by „separatistické síly“ hrozily vyhlášením nezávislosti). Viz Článek 8 zákona proti odtržení (Article 8 of the Anti-Secession Law), schváleného 13. března 2005 3. zasedáním 10. lidového sjezdu Komunistické strany Číny, dostupné na <http://english.peopledaily.com.cn/200503/14/eng20050314_176746.html> (poslední přístup 12. ledna 2009).

57 Čínští představitelé nemají termín „mírový vzestup“ příliš v oblibě, neboť výraz „vzestup“ má podle čínského vedení negativní náboj implikující imperiální mocnosti 19. století. Současnou zahraniční politiku Číny lépe popisuje slovní spojení „mírový vývoj“ (*peaceful development*, *heping fazhan*).

58 Tchaj-wan se stále drží v první patnáctce. Např. v březnu 2009 byl 11. nejdůležitějším obchodním partnerem (export a import), v oblasti dovozu do USA Tchaj-wan zastával 10. místo. Viz U.S. Census Bureau Statistics, Top Trading Partners – Total Trade, Exports, Imports. K dispozici na <<http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/highlights/top/top0903yr.html>> (poslední přístup 29. dubna 2009).

produktů, jako např. specializovaných počítačových komponentů. Geografická poloha Tchaj-wanu umožňuje USA prostřednictvím Tchajpeje udržovat kontrolu nad strategicky důležitými námořními trasami v Tchajwanské úžině, kudy prochází velká část čínského dovozu strategických surovin, např. ropy z oblasti Perského zálivu. Zejména s ohledem na vojenskou modernizaci Čínské lidové armády je partnerství mezi USA a Tchaj-wanem důležité – dá se očekávat, že Washington bude i nadále poskytovat Tchajpeji zbraňové systémy, které posílí vyjednávací pozici Tchajpeje vůči Pekingu a demonstrovují odhodlanost USA zůstat důležitým hráčem v oblasti jihovýchodní Asie. Ještě jako senátor a prezidentský kandidát Barack Obama toto přesvědčení vyjádřil i ve svém dopisu Ma Jing-fouovi při příležitosti jeho zvolení do funkce, ve kterém vyjádřil svou podporu dodržování Zákona o vztazích s Tchaj-wanem (a tedy i pokračujícímu prodeji zbraní) a posílení dialogu mezi Washingtonem a Tchajpejí.⁵⁹ Zda-li bude tento slib naplněn však zůstává otázkou. Během prvních měsíců v Bílém domě administrativa postupovala spíše opatrně ve snaze nenarušit vztahy s Pekingem, který trvá na doržování principu jedné Číny a pro který je prodej amerických zbraní Tchajpeji bezprecedentním zásahem do čínské suverenity.

Podle prvních signálů se zdá, že Obamův Bílý dům bude praktikovat umírněnou, vyváženou politiku ve snaze nepoškodit čínsko-tchajwanský dialog. Zároveň lze očekávat, že Obama, který dává velký důraz na odzbrojení, zintenzivní tlak na Peking, aby – i vzhledem k pozitivnímu vývoji v tchajwansko-čínských vztazích – omezil počet střel zacílených na Tchaj-wan, které v posledních letech ČLR rozmísťovala podél celého pobřeží Tchajwanské úžiny. Ačkoliv se Peking v dohledné době těchto střel zřejmě nevzdá (představují totiž jakousi pojistku pro případ, že by se Tchaj-wan rozhodl vyhlásit nezávislost), snížení počtu těchto zbraní by bylo jistě bráno jako pozitivní gesto nejen vůči Tchaj-wanu, ale i USA. Podobně lze očekávat, že Barack Obama bude působit na Peking, aby umožnil Tchaj-wanu širší participaci v mezinárodních organizacích a fórech, kde jeho nedořešený statut nebude překážkou (tedy v organizacích, kde není státní suverenity nutnou podmínkou ke vstupu).⁶⁰

---

59 „Obama Pledges Support for Taiwan.“ *Taipei Times*, 25. května 2008, s. 3.

60 Obama může navázat na politiku George W. Bushe. Bushova administrativa poté, co jí byla Čchen Šuej-pienem vnučena debata o zapojení Tchaj-wanu do mezinárodních organizací, sice odmítla podpořit vstup Tchaj-wanu do OSN či Světové zdravotnické organizace, vyslala však zřetelný signál, že podpoří účast Tchaj-wanu v těch organizacích, kde není státní suverenity vyžadována jako podmínka vstupu, či že podpoří účast Tchaj-wanu jako pozorovatele v některých organizacích – např. ve Světovém zdravotnickém shromáždění. V minulosti Washington podpořil úspěšný pokus Tchaj-wanu o vstup do Světové obchodní organizace. V letošním roce lze na vrub podpory USA (a EU) také připsat úspěšnou žádost Tchajpeje o statut pozorovatele během setkání shromáždění Světové zdravotnické organizace v květnu 2009.

12.6. VOJENSKÁ SPOLUPRÁCE

I přes robustnost vztahů mezi Pekingem a Washingtonem a vzájemnou provázanost ekonomik USA a ČLR vojenská spolupráce představuje asi nejslabší článek čínsko-amerických vztahů. Přestože od navázání diplomatických styků v roce 1979 došlo k posílení spolupráce i ve vojenské oblasti, jsou tyto vztahy nadále mařeny vzájemnou nedůvěrou a podezřívavostí, které opakovaně vedly k nárůstu napětí – typickým příkladem je krátká krize v čínsko-amerických vztazích z roku 2001, kdy došlo ke srážce čínského bojového letadla s americkým průzkumným letounem, či nedávné pozastavení čínsko-amerických vojenských kontaktů poté, co v říjnu 2008 americký Kongres schválil prodej dalšího balíčku zbraní Tchajvanu.⁶¹ Nelze též nezmínit občasná střety čínských a amerických plavidel zejména v oblasti Jihočínského moře, a to i přes to, že po 11. září 2001 obě strany našly dostatečnou motivaci ke vzájemné spolupráci: např. v roce 2006 se Čínská lidová armáda a armáda USA účastnily společného pátracího a záchranného vojenského cvičení. V listopadu 2007 pak americký ministr obrany Robert Gates a jeho čínský protějšek Cchao Kang-čchuan podepsali dohodu o zřízení přímé „horké“ linky mezi Washingtonem a Pekingem, která by umožnila předcházet možným nedorozuměním. V květnu 2008 pak americké velitelství v Pacifiku (*Pacific Command*, PACOM) poskytlo pomoc zemětřesením zasaženému Sečuánu, kdy do postižené oblasti vyslalo několik záchranných týmů a poskytlo letadla k dopravě potřebného materiálu.

I přes dostatek impulsů ke spolupráci USA nepolevují ve své kritice čínského zbrojení. Washington je znepokojen nejen jeho mírou, ale také neprůhledností vojenského rozpočtu, z jehož struktury není zřejmé, vůči komu či čemu se ČLR vojensky vymezuje. Neprůhlednost v čínských vojenských a bezpečnostních zájmech s sebou nese zvýšené riziko napětí či konfliktu v důsledku vzájemného nedorozumění či špatného odhadu záměrů. Od roku 2003 roční výdaje na čínský vojenský rozpočet překračují 10 % HDP, v roce 2009 vydala ČLR na zbrojení celkově cca 70 mld. USD.⁶² Podle některých kritiků v USA však tato čísla zveřejněná Pekingem neodpovídají realitě, protože část výdajů na zbrojení či na mzdy ozbrojených složek údajně nejsou do rozpočtu započítávány. Podle každoroční zprávy ministra obrany americkému Kongresu o stavu vojenské síly ČLR může skutečný objem zbrojení dosáhnout při střizlivém zhodnocení všech výdajů téměř dvojnás-

61 U.S. Proposes \$6.43 Billion Arms Sale to Taiwan. *Wall Street Journal*, 6. října 2008.

62 V roce 2008 Peking oznámil zvýšení rozpočtu na obranu o 17,6 procent na cca 60 miliard USA. Pro rok 2009 byl plánovaný růst vojenského rozpočtu o 14,9 procent na 70 miliard USD. Viz „China’s Defense Budget to Grow 14.9% in 2009.“ *China Daily*, 4. března 2009, k dispozici na <http://www.chinadaily.com.cn/china/2009-03/04/content_7535244.htm> (poslední přístup 15. března 2009).

sobek oficiálně uváděné částky, nejvyšší odhady však hovoří až o téměř trojnásobně vysoké částce, kterou Peking investuje do modernizace armády.⁶³ Každopádně ve všech třech případech objem čínského rozpočtu na obranu staví ČLR na druhé místo – hned za USA – v žebříčku nejvíce zbrojících zemí.⁶⁴

Zpráva amerického ministra obrany také pravidelně upozorňuje na to, že modernizace čínské armády se zaměřuje především na Tchaj-wan s cílem zastrašit tchajwanské představitele od vyhlášení nezávislosti. Smyslem modernizace je získání takových zbraní a operačních schopností (např. schopností C4ISR), které mohou být použity proti Tchaj-wanu k vynucení, Pekinem řízenému řešení tchajwanské otázky a k zabránění Spojeným státům v poskytnutí pomoci Tchajpeji.⁶⁵ Zpráva zároveň varuje, že čínské vojenské schopnosti již dávno nejsou limitovány pouze tchajwanským scénářem, protože ČLR vyvíjí kapacity, které jí umožní použití vojenské síly i za hranicemi Tchajwanské úžiny.⁶⁶ Hrozí tak, že si Čína může prostřednictvím své vojenské síly vynucovat přístup k surovinám či uplatňovat nárok na některá sporná území.⁶⁷ Americkým zákonodárcům a vojenským funkcionářům je také trnem v oku vojenská asistence tzv. „nezbedným státním“ (*rogue states*, např. poskytnutí zbraní Íránu), opakovaná špionáž ze strany ČLR v USA,⁶⁸ či nedávný

---

63 Např. v roce 2008 ČLR uvedla, že vojenský rozpočet bude kolem 60 miliard USD. Střízlivé odhady skutečného rozpočtu však hovoří o rozpočtu ve výši cca 95 miliard, nejvyšší odhady tvrdí, že čínský vojenský rozpočet je ve skutečnosti kolem 150 miliard USD. Viz Annual Report to Congress on Military Power of the People's Republic of China 2009, březen 2009, k dispozici na <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> (poslední přístup 15.dubna 2009). Zde je třeba podotknout, že zpráva ministra obrany nemusí být zcela neutrální, neboť může být do jisté míry motivována snahou přesvědčit kongresmany o nutnosti navýšit vojenský rozpočet pro americkou armádu, protože americké vojenské kruhy v současné době vnímají ČLR jako jednoho z nejpravděpodobnějších protivníků USA.

64 Velká část zbraní pochází z domácí produkce, část sofistikovaných zbraňových systémů pochází především z Ruska a Izraele. Viz Annual Report to Congress on Military Power of the People's Republic of China 2009, březen 2009, k dispozici na <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> (poslední přístup 15.dubna 2009).

65 Annual Report to Congress on Military Power of the People's Republic of China 2009, březen 2009, k dispozici na <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> (poslední přístup 15.dubna 2009).

66 Např. důraz na ponorkový program či plány na výstavbu letadlové lodi.

67 Annual Report to Congress on Military Power of the People's Republic of China 2009, březen 2009, k dispozici na <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> (poslední přístup 15.dubna 2009).

68 Zejména v poslední době se rozmnožily zprávy o pokusech čínských hackerů proniknout do amerických počítačů a získat tak přístup k citlivým datům. Viz „U.S. Cyber Infrastructure Vulnerable to Attacks.“ Wall Street Journal, 6. května 2009, k dispozici na <http://online.wsj.com/article/SB124153427633287573.html> (6. května 2009). Viz také např. „U.S. Defense Department Official Charged With Espionage.“ InformationWeek, 14. května 2009, k dispozici na <<http://www.informationweek.com/news/security/government/showArticle.jhtml?articleID=217500215>> (poslední přístup 14.5.2009).

test střely proti satelitům,⁶⁹ který zvýšil obavy z možného vojenského soupeření ve vesmíru. Nově nabyté schopnosti čínské armády však nemusí být jen hrozbou – modernizace čínské armády (zejména větší mobilita) může podpořit roli Číny jako zodpovědného člena globální komunity např. v zapojení do řešení humanitárních krizí, mírových misí a boje proti pirátství.

V posledních letech také stále častěji dochází ke konfliktům mezi čínským a americkým námořnictvem. Jednou z posledních epizod vzájemného měření sil je pokus o zastavení lodi *Impeccable*,⁷⁰ která prováděla průzkum oblasti, již ČLR považuje za svou exkluzivní ekonomickou zónu. Příčinou těchto neshod je rozdílná interpretace Konvence OSN o námořním právu z roku 1982. Čína tvrdí, že konvence, kterou Peking ratifikoval, vyžaduje, aby USA k provádění průzkumu v exkluzivní ekonomické sféře získaly souhlas ČLR. USA, které konvenci neratifikovaly, se hájí tím, že vedle mořského vědeckého průzkumu existuje také hydrografický a vojenský průzkum, který speciální povolení nevyžaduje, neboť spadá pod právo svobodné plavby na mořích. Podle Pekingu však americké aktivity v regionu směřují ke sběru informací o možném válčišti, a tím představují hrozbu silou – ve smyslu porušení Charty OSN.⁷¹

V širší perspektivě je však jádro americko-čínského námořního přetahování způsobené čínskými námořními ambicemi, které narážejí na zájmy USA. Oblast Jihočínského moře je z tohoto hlediska obzvláště citlivá, neboť se potenciálně může stát dějištěm srážky čínského a amerického námořnictva v případě konfliktu kvůli Tchaj-wanu. Proto má také Peking ve zvýšené míře potřebu tuto oblast udržet pod kontrolou – právě z tohoto důvodu také v posledních letech investoval nemalé částky do stavby ponorkové základny *Sanya* na ostrově Chaj-nan. Jihočínské moře také představuje vstupní bránu do ostatních moří a oceánů pro budoucí čínskou oceánskou námořní flotilu (*blue-water navy*), která by měla v budoucnosti snad disponovat i letadlovými loděmi. Lze očekávat, že spory tohoto charakteru se budou i nadále opakovat a je možné, že budou nabývat na intenzitě. Je proto nezbytné, aby Washington a Peking pracovaly i na navázání intenzivního vojenského dialogu, který by umožnil předejít případné eskalaci napětí. Proto také nová administrativa Baracka Obamy okamžitě zahájila diplomatickou ofenzivu, která si kla-

---

69 Test proběhl 11. ledna 2007.

70 K incidentu došlo v březnu 2009 asi 75 mil jižně od ostrova Chaj-nan. Viz „Why Did China Choose Now to Surround a U.S. Warship?“ McClatchy Newspapers. 10. března 2009, k dispozici na <<http://www.mcclatchydc.com/251/v-print/story/63656.html>> (poslední přístup 16. března 2009). Dalším příkladem narůstající čínské asertivity na moři je např. sledování americké letadlové lodi USS Kitty Hawk čínskými ponorkami v blízkosti Havajského souostroví v roce 2006 či zrušení povolení k přistání USS Kitty Hawk v Hong Kongu v listopadu 2007.

71 Valencia, Mark: Tempting the Dragon. *Far Eastern Economic Review*, 11. března 2009.

de za cíl obnovit a posléze i posílit vojenskou spolupráci. Tato snaha byla úspěšně završena během prvního kola Strategického a ekonomického dialogu, kdy velitel amerických sil v Asii Admirál Timothy Keating oznámil, že se obě strany dohodly na obnovení vojenských kontaktů na vysoké úrovni.⁷² V tomto kontextu se ale Washingtonu dostalo dalšího varování ohledně pokračujícího prodeje amerických zbraní Tchaj-wanu, který by se v budoucnosti mohl stát překážkou užší čínsko-americké vojenské spolupráce. Bude proto potřeba, aby Obamova administrativa společně s Kongresem v otázce dalšího prodeje zbraní Tchajpeji pokračovala velmi obezřetně.

12.7. USA A ČÍNSKÝ NOVÝ BEZPEČNOSTNÍ KONCEPT

V posledních letech Peking prosazuje svou vlastní vizi bezpečnostní architektury v regionu – tzv. Nový bezpečnostní koncept (*New Security Concept*), který klade důraz na dialog, diplomatické řešení problémů a rozvoj multilaterálních institucí (nejlépe pod vedením ČLR). Deklarovaným cílem Pekingu je především zajistit stabilitu v asijsko-pacifickém regionu, aby se mohl soustředit na řešení vnitřních problémů. Proto také čínští představitelé neustále ujišťují své partnery o svých mírových záměrech. Tento koncept zahraniční politiky však má i skrytou agendu – jeho prostřednictvím se Peking diskrétně pokouší vyvažovat vliv USA v regionu především tím, že nabízí konkurenční vizi fungování mezinárodní politiky. Mezi zahraničněpolitickými koncepty Pekingu a Washingtonu panují rozdíly v mnoha zásadních otázkách, které pak komplikují vzájemnou spolupráci, dosažení společných cílů a přispívají k atmosféře nejistoty. Mezi nejdůležitější oblasti, kde jsou zájmy Washingtonu a Pekingu protichůdné, patří protiraketová obrana, kampaň za nešíření jaderných zbraní, otázka intervence a suverenity, přístup k energetickým zdrojům a samotná americká vojenská přítomnost v regionu. Odlišnosti lze najít i v přístupu k řešení otázky Severní Koreje, byť se oba státy aktivně zapojily do tzv. šesti-stranných rozhovorů. Tyto rozdíly mezi Washingtonem a Pekingem budou podrobněji analyzovány v následující části textu.

---

72 „U.S., China to Resume Military Contacts.“ *Voice of America*, 28. července 2009, dostupné na <<http://www.voanews.com/english/archive/2009-07/2009-07-28-voa45.cfm?CFID=286099337>> (poslední přístup 29. července 2009). Otázkou obnovení vojenských kontaktů na vysoké úrovni se zabývala již ministryně zahraničních věcí Hillary Clintonová během své únorové návštěvy Pekingu, stejně jako prezident Obama během setkání s čínským ministrem zahraničí Jang Ťie-čch' v Oválné pracovně Bílého domu v březnu 2009. Viz „Obama Calls for More Military Talks with China.“ *DC Examiner*, 13. března, 2009.

12.8. SEVERNÍ KOREA V AMERICKO-ČÍNSKÝCH VZTAZÍCH

Spojené státy považují severokorejskou otázku za jednu z největších bezpečnostních výzev v asijsko-pacifickém prostoru. Důkazem toho jsou i konkrétní kroky nové americké administrativy jako např. vytvoření speciální pozice zvláštního vyslance pro Severní Koreu na Ministerstvu zahraničních věcí.⁷³ V americké politice vůči Severní Koreji hraje ČLR klíčovou roli. Zatímco v 90. letech 20. století přenechával Peking iniciativu ve vyjednávání se Severní Koreou Spojeným státům, s nástupem Bushovy administrativy, která musela čelit stále agresivnějšímu chování Pchjongjangu,⁷⁴ se Peking staví do role hlavního zprostředkovatele dialogu.⁷⁵ Nejdříve navrhl, že se stane hostitelem bilaterálních rozhovorů mezi představiteli USA a Severní Koreje. Washington však trval na rozšíření skupiny účastníků rozhovorů o další regionální partnery – Pchjongjang na tento návrh přistoupil až po intenzivním nátlaku právě ze strany ČLR, která se tak stala hlavním partnerem USA v tzv. šestistranných rozhovorech.⁷⁶ V září roku 2005 se jí dokonce podařilo dosáhnout důležitého průlomu – Peking přinutil Pchjongjang, aby se zavázal, že výměnou za ekonomickou spolupráci a bezpečnostní garance ukončí výrobu jaderných zbraní, opět přistoupí ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní a vpustí do země inspektory.⁷⁷ Další důležitá dohoda pocházející z pera čínských vyjednavačů v únoru 2007 zajistila pokrok v šestistranných rozhovorech – Severní Korea přislíbila uzavřít jaderný reaktor v Jongbjonu a vpuštění inspektorů výměnou za ekonomickou pomoc. Na přelomu let 2008 a 2009 se však možnost dohody opět vzdálila. Dne

---

73 Do této pozice Hillary Clintonová jmenovala bývalého vyslance v Jižní Koreji Stephena Boswortha. Viz *Clinton Names Steven Bosworth as Special Envoy to N. Korea*. International Herald Tribune, 20. února 2009, k dispozici na <<http://www.iht.com/articles/ap/2009/02/20/asia/AS-Clinton-Koreas-Envoy.php>> (poslední přístup 21. února 2009).

74 Napětí narůstá poté, co v roce 2002 USA obvinily Pchjongjang z pokračování v programu obohacování uranu, což znamenalo porušení ujednání z roku 1994 (Agreed Framework). Vzájemným vztahům neprospěl ani fakt, že ve svém projevu o stavu Unie v roce 2002 prezident Bush Severní Koreu zařadil mezi země patřící do tzv. Osy zla. V říjnu 2002 severokorejský představitel existenci programu na obohacování uranu přiznal. Poté, co Washington požadoval okamžité zastavení programu, Severní Korea v roce 2003 znovu otevřela zařízení pro extrakci plutonia, vyhostila inspektory Mezinárodní organizace pro jadernou energii (IAEA), v lednu 2003 odstoupila od smlouvy o nešíření jaderných zbraní (Non-Proliferation Treaty) a v květnu 2003 odstoupila od deklarace o denuklearizaci Korejského poloostrova.

75 Nová role také souvisí s novou politikou ČLR, která dává důraz na zapojení Pekingu do regionálního bezpečnostního dialogu na multilaterální bázi.

76 Po prvním setkání představitelů Číny, USA a Severní Koreje v dubnu 2003 bylo o 4 měsíce později zahájeno jednání šesti účastníků rozhovorů: kromě ČLR, USA a Severní Koreje se jednání také účastnilo Japonsko, Rusko a Jižní Korea.

77 Joint Statement of the Fourth Round of the Six-Party Talks. 19. září 2005. K dispozici na <https://www.stratfor.com/joint_statement_fourth_round_six_party_talks> (poslední přístup 2. února 2009).

5. dubna 2009 Severní Korea – navzdory mezinárodnímu tlaku – provedla test⁷⁸ vypuštění telekomunikační družice na oběžnou dráhu. Za to si vysloužila kritiku ze strany prezidenta Obamy, který na poslední chvíli do svého pražského projevu o nešíření zbraní hromadného ničení zakomponoval varování Pchjongjangu, a o několik dní později jednomyslně schválenou rezolucí Rady bezpečnosti OSN, která test odsoudila a naznačila možnost rozšíření mezinárodních sankcí.⁷⁹ V odpovědi na tuto rezoluci Severní Korea prohlásila, že s definitivní platností vystupuje z šestistranných jednání a nehodlá respektovat žádné dohody, které z těchto rozhovorů vzešly.⁸⁰

Ačkoliv se na první pohled může zdát, že jak Washington, tak Peking vůči Pchjongjangu zastávají jednotnou linii, ve skutečnosti se zájmy USA a ČLR rozcházejí, a to může v budoucnosti hledání řešení severokorejského problému zkomplikovat. Peking si v rozhovorech o Severní Koreji musí počínat velmi obratně – na jedné straně si je vědom toho, že jeho role v řešení severokorejské otázky ovlivní budování konstruktivního vztahu s USA. Na druhé straně ale není v zájmu Pekingu, aby došlo k poškození vztahů mezi Čínou a Severní Koreou. Mezi oběma zeměmi existuje intenzivní propojení, protože ČLR je největším severokorejským obchodním partnerem – každý rok do Severní Koreje proudí čínské investice a zboží v celkové hodnotě asi 2 mld. USD.⁸¹ Peking má zároveň obavy z nestability v Severní Koreji – čínští představitelé se obávají, že v případě masivních protestů či náhlého pádu severokorejského režimu by čínské pohraniční regiony zaplavily statisíce uprchlíků. Z pohledu ČLR tedy musí být stabilita v regionu zachována i za cenu tolerování severokorejského režimu. Regionální stabilita však může být narušena i severokorejským jaderným programem, který Peking odmítá. Vnímá-li totiž Jižní Korea a Japonsko Pchjongjang jako zvětšující se vojenskou hrozbu, zvyšuje se tlak na modernizaci jejich ozbrojených složek, masivní zbrojení⁸² a posílení aliance se Spojenými státy. Takový scénář rozhodně není v čínském zájmu.

---

78 Test byl vyhodnocen jako neúspěšný. Viz např. „North Korea Test Was a Failure, Experts Say.“ *New York Times*, 5. dubna 2009, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/04/06/world/asia/06korea.html>> (poslední přístup 15. března 2009).

79 Security Council Condemns Launch by Democratic People's Republic of Korea, Agrees to Adjust Travel Ban, Assets Freeze, Arms Embargo Imposed in 2006. 13. dubna 2009. K dispozici na <<http://www.un.org/News/Press/docs/2009/sc9634.doc.htm>> (poslední přístup 15. dubna 2009).

80 „North Korea Says It Will Halt Talks and Restart Its Nuclear Program.“ *New York Times*, 14. dubna 2009, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/04/15/world/asia/15korea.html?ref=global-home>> (poslední přístup 15. dubna 2009).

81 Bajoria, Jayshree: The China-North Korea Relationship. Council on Foreign Relationships, k dispozici na <http://www.cfr.org/publication/11097/chinanorth_korea_relationship.html> (poslední přístup 3. března 2009).

82 Japonsko stále zvažuje možnost pořízení jaderné zbraně jako odpověď na nuklearizaci Korejského poloostrova.

12.9. MULTILATERÁLNÍ SPOLUPRÁCE

Od konce 90. let se Čína čím dál více zapojuje do multilaterální spolupráce s jinými státy světa a světovými organizacemi. Týká se to i vojenských vztahů – Peking již navázal vojenskou spolupráci s více jak 150 státy zahrnující mimo jiné výměnu vojenských delegací, společná vojenská cvičení, apod.⁸³

Peking klade obzvlášť velký důraz na prohloubení regionálních bezpečnostních mechanismů. Svým aktivním zapojením do regionálních organizací ČLR potvrzuje naplňování svého zahraničněpolitického konceptu „mírového vzestupu“ a přispívá tak ke stabilitě regionu, zároveň však posiluje svůj vliv. Nevysloveným cílem Pekingu je však také svou účastí v regionálních organizacích nenápadně vybalancovat či dokonce nahradit vliv USA v regionu a vytvořit alternativu bezpečnostních mechanismů k systému vytvořenému pod americkým vedením. Ve snaze zaujmout důležitější roli v regionu proto také čínské vedení klade velký důraz na aktivní zapojení do regionálních organizací jako je např. APEC (*Asia-Pacific Economic Cooperation*) či ASEAN (*Association of South East Asian Nations*), speciální pozornost je věnována těm organizacím, v nichž Spojené státy nejsou členem (např. Šanghajská organizace spolupráce).

12.10. KONTROLA ŠÍŘENÍ ZBRANÍ HROMADNÉHO NIČENÍ

V minulosti se ČLR zapojila jen do některých iniciativ usilujících o zabránění šíření zbraní hromadného ničení. V období těsně po konci studené války deklarovala, že se necítí být vázána dohodami o nešíření zbraní, protože většina těchto úmluv byla výsledkem jednání mezi USA a SSSR/Ruskem bez možnosti Pekingu obsah těchto dohod ovlivnit. Čína proto participovala pouze na těch mechanismech, které ji nijak výrazně neomezovaly. Zároveň Peking často kriticky napadal USA tvrzením, že nastavení systému kontroly nešíření zbraní garantuje Spojeným státům dominantní postavení v mezinárodních vztazích a používá dvojí metr – např. jaderné programy partnerů USA, jako je Izrael a Indie, jsou zřídka terčem kritiky. Washington byl také Čínou obviňován z pokrytectví – Peking USA vyčítal, že na jedné straně prosazují odzbrojení a na straně druhé jsou největším vývozcem zbraní na světě. V tomto

---

83 Jen pro ilustraci: v rámci Šanghajské organizace pro spolupráci se ČLR účastnila protiteroristických cvičení společně s Kyrgyzstánem, Uzbekistánem a Tádžikistánem. V srpnu 2004 se ČLR účastnila masivního vojenského cvičení společně s Ruskem. Tohoto cvičení zaměřeného proti terorismu, extremismu a separatismu se účastnilo více jak 10 000 vojáků. V březnu 2004 se ČLR účastnila námořního cvičení společně s Francií a o tři měsíce později s Velkou Británií. V září 2006 proběhlo společné pátrací a záchranné cvičení mezi ČLR a USA.

ohledu se Peking soustředil především na prodej amerických zbraní Tchaj-wanu, který ČLR považuje za porušování své suverenity.⁸⁴ Kritika ze strany Pekingu se také zaměřila na odmítnutí ratifikace smlouvy o zákazu jaderných testů z roku 1996 v americkém Senátu a na jednostranné odstoupení USA od smlouvy o protiraketových systémech (Anti-Ballistic Missile Treaty) v roce 2002. ČLR také kritizuje USA za postup nad rámec mezinárodního práva např. v případě Iráku, kdy Washington ospravedlňoval vojenskou intervenci snahou zabránit šíření zbraní hromadného ničení, zatímco Peking prosazoval pokračování mezinárodních inspekcí a postup skrze OSN.

Od 90. let 20. století ale Peking svůj postoj vůči nešíření zbraní a kontrole obchodu se zbraněmi přizpůsobuje své nové mezinárodní roli. V roce 1992 tak ČLR přistupuje ke smlouvě o nešíření jaderných zbraní, implementuje efektivnější systém kontroly vývozu čínských zbraní a redukuje export citlivých technologií zejména do kontroverzních států jako Írán a Pákistán. V roce 1996 ČLR podepsala smlouvu o zákazu jaderných testů, prozatím ji však neratifikovala.⁸⁵

Přesto však mezi USA a Čínou v oblasti nešíření jaderných zbraní a odzbrojování existuje spousta třecích ploch. V první řadě nelze nezmínit vysoké výdaje ČLR na zbrojení, které v roce 2009 sice porostou menším tempem než v uplynulém roce, kdy zbrojní rozpočet narostl o 17,6 %, přesto však stoupl o cca 14 %.⁸⁶ ČLR neustále rozšiřuje počet střel dlouhého, středního i krátkého doletu – jen v Tchajwanské úžině je rozmístěno až 1 500 střel krátkého a středního doletu⁸⁷ a zatím se nezdá, že by se postupně sblížování ČLR a Tchaj-wanu v posledních několika měsících nějak pozitivně promítlo do snížení počtu těchto zbraní.

Čínský systém kontroly vývozu zbraní z ČLR je stále nedokonalý. Americké tajné služby jsou neustále v patách čínským společnostem, které obcházejí vládní regulace a podílejí se na vývozu citlivých technologií do Severní Koreje, Íránu a Pákistánu,⁸⁸ odkud se mohou šířit i do dalších nestabilních států či mohou skončit v rukou teroristických organizací.

---

84 V tomto ohledu se Peking pokusil neúspěšně propojit svou ochotu zapojit se do jednání o omezení šíření zbraní výměnou za omezení či ukončení prodeje zbraní Tchaj-wanu ze strany USA.

85 I přes tento pozitivní vývoj je otázkou, do jaké míry jsou tyto kroky Pekingu míněny vážně a do jaké míry jsou pouze gestem – například vývoz čínských zbraní do Myanmaru i přes kritiku Západu nadále pokračuje, stejně jako vývoz do Afriky.

86 China's Defense Budget to Grow 14.9% in 2009. Xinhua, 4. března 2009, k dispozici na <http://www.chinadaily.com.cn/china/2009-03/04/content_7535244.htm> (poslední přístup 31. května 2009).

87 Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2009, Office of the Secretary of Defense, 25. března 2009, k dispozici na <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> (poslední přístup 1.4.2009).

88 China and Proliferation of Weapons of Mass Destruction and Missiles: Policy Issues. CRS Report, 7. ledna 2009, k dispozici na <http://assets.opencrs.com/rpts/RL31555_20090107.pdf> (poslední přístup 2. března 2009). Např. v případě Pákistánu byla čínská asistence ve výrobě jaderné bomby zásadní.

Již od dob Reaganových „hvězdných válek“ je Čína stálým – byť v poslední době již ne tak hlasitým – kritikem programu protiraketové obrany. Peking se v první řadě obává negativního dopadu protiraketového deštníku na vlastní obranyschopnost; podle něj existence takového systému povede k narušení strategické rovnováhy, posílí odhodlání USA vystupovat unilaterálně v mezinárodních vztazích, a tím dojde k poškození čínských zájmů. Zároveň Peking vyjadřuje obavy, že výstavba protiraketového deštníku bude mít negativní dopad na snahy o odzbrojení, neboť donutí ostatní státy (včetně ČLR) vyvíjet stále sofistikovanější střely (a ve větším množství), které by byly schopné proniknout protiraketovým štítem. Na postoj Pekingu vůči protiraketové obraně lze však také nahlížet optikou tchajwanského problému. Možnost, že by USA do protiraketového systému zahrnuly i Tchajwan a tak posílily vojenskou spolupráci mezi Tchajpejí a Washingtonem, by značně omezila schopnost Pekingu držet Tchajpej „v šachu“ hrozbou vojenského zásahu, kterým ČLR hrozí v případě, kdy by Tchaj-wan vyhlásil nezávislost.

12.11. SUVERENITA A INTERVENCE

Další oblastí, v které mezi Pekingem a Washingtonem existují zásadní rozdíly, jsou otázky spojené s problémem suverenity a intervence. Peking je zastáncem tradičního pojetí suverenity. Kořeny tohoto přístupu sahají do 19. století a souvisí s obdobím tzv. sta let národního ponížení (*bainian guochi*), během kterého byla Čína, byť nominálně si zachovávala suverenitu, pod vlivem západních mocností, které se velkou měrou vměšovaly do vnitřních záležitostí. Období, které započalo porážkou Číny během tzv. opiových válek, pokračovalo postupným oklešťováním kontroly císaře nad územím Číny, porážkou ve válce s Japonskem v roce 1895 a zklamáním po první světové válce, kdy původní německé koncese byly převedeny pod správu Japonska namísto navrácení nově vytvořené Čínské republice, představuje pro Čínu hluboce traumatickou zkušenost, která se stala součástí národní identity. Během bandungské konference v roce 1955, které ČLR připisovala velkou důležitost, bylo vyhlášeno několik principů, kterými se ČLR řídí doposud: respektování suverenity a územní celistvosti států, uznání rovnosti mezi státy, zákaz vměšování se do vnitřních záležitostí států, odsouzení hrozby agrese a použití síly proti územní celistvosti a politické nezávislosti kterékoliv země.⁸⁹ Proto se Peking obvykle vyhýbá intervenci mimo hranice Číny a obecně nepodporuje zásahy do záležitostí cizích států. Tento postoj odráží chápání nedotknutelnosti vlastní suverenity – ČLR se zásadně staví proti jakýmkoliv zásahům do čínské suverenity a územ-

---

89 Žaloudek, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha, Libri, 1999, s. 42.

ní celistvosti.⁹⁰ Podle Číny má každý stát právo na nezávislou existenci a vlastní ekonomický rozvoj. Při naplňování svých národních zájmů by však žádný stát neměl ohrozit suverenitu jiných států. Zasahování do celistvosti jiného státu je podle Pekingu apriori nelegitimní. Podobně kriticky ČLR také nahlíží na nucené šíření ideálů a hodnot – budování funkčního státu (*state-building*) a vývoz demokracie. Peking také považuje za nepřiměřený zásah do suverenity. Není tedy překvapením, že americké intervence v Iráku či Afghánistánu nebyly čínskými představiteli přijaty s nadšením.

Stejně se Peking a Washington rozcházejí v pohledu na princip sebeurčení. Zatímco v 19. a na počátku 20. století se Čína ve snaze zbavit se nadvlády evropských mocností principu sebeurčení dovolávala, v posledních padesáti letech svůj postoj značně přehodnotila v důsledku boje proti separatismu v Tibetu, Sintiangui či na Tchaj-wanu. Rozdílný postoj se v poslední době projevil např. v přístupu Washingtonu a Pekingu k vyhlášení samostatnosti Kosova, kdy USA novou entitu uznaly jako stát, zatímco Peking uznání odmítl. Obavy z vytvoření nebezpečného precedentu, ze kterého by si (nejen) Tchaj-wan mohl vzít příklad a následně vyhlásit nezávislost, jistě zásadně ovlivnily čínské rozhodnutí.

Přesto lze od počátku 21. století (zejména po 11. září 2001) postupně pozorovat částečně se měnící přístup Pekingu k otázkám suverenity. Souběžně s tím, jak se ČLR zapojuje do aktivit mezinárodního společenství a má potřebu vystupovat jako jeho zodpovědný člen, je ochotná v některých případech polevit ze svých striktních kritérií, zejména v ekonomické oblasti. Ve snaze získat přístup ke globálním trhům a tak zajistit trvalý hospodářský růst byla Čína ochotná vzdát se části své suverenity (kontroly nad cly), aby se mohla stát členem Světové obchodní organizace. I v otázkách územní celistvosti lze pozorovat jistý posun – např. smírné vyřešení některých táhlých pohraničních sporů či připojení Hong Kongu na základě kompromisního principu „jedna země, dva systémy“. Motivace Číny k uskutečnění těchto ústupků je zřejmá: eliminovat možná ohniska konfliktu a zajistit stabilitu v regionu tak, aby se mohla soustředit na domácí vývoj. Z mezinárodní spolupráce – byť částečně omezuje čínskou suverenitu – může ČLR získat ať již posílením své ekonomiky v důsledku rozšířeného přístupu k zahraničním trhům, výměnou vědomostí a poznatků v oblastech vědy a výzkumu, koordinovaným postupem v otázkách zdraví populace (např. členství ČLR ve Světové zdravotnické organizaci), v otázkách omezování korupce, protiteroristických opatření, praní špinavých peněz, apod. V neposlední řadě nový přístup ČLR umožňuje čínskému vedení posílit svou legitimitu ať již na mezinárodním či domácím poli.

---

90 V tomto kontextu lze opět zmínit příklad Tchaj-wanu, kdy je každý schválený prodej amerických zbraní Tchajpeji doprovázen protesty ze strany ČLR, která se odvolává na princip jedné Číny.

Podobně se pomalu mění i přístup Pekingu k otázce intervence a použití síly. V posledních 10 letech se Čína začíná stále častěji a ve větší míře zapojovat do mezinárodních mírových misí po celém světě. Peking tak opět posiluje své postavení hráče, který si je vědom své globální zodpovědnosti. Zapojení ČLR do takových misí se však odehrává podle přesně stanovených pravidel – Peking zásadně odlišuje mise udržující mír (*peacekeeping*) a mírotvorné mise (*peacemaking*) a je ochoten se účastnit pouze misí udržujících mír. Čínská účast na takových misích je striktně podmíněna (a tím pádem podstatně omezena) respektováním principů Charty OSN, souhlasem státu, ve kterém má zásah probíhat a dodržováním neutrality mírové mise. Jsou-li tyto zásady dodrženy, je ČLR ochotna pomoci např. poskytnutím policistů k policejnímu výcviku, civilních pozorovatelů či vojenského materiálu.⁹¹

Čína se také zapojuje do boje proti terorismu – obecně lze říci, že bez ohledu na výhrady vůči způsobu jeho vedení, Čína podpořila rezoluce proti terorismu iniciované USA na půdě OSN. Peking tak zvedl ruku pro Rezoluci 1368,⁹² která autorizovala použití síly proti Tálibánu, či Rezoluci 1373,⁹³ která umožnila státům OSN zakročit proti financování teroristických organizací. Washington s Pekingem také zahájili spolupráci ve sdílení zpravodajských informací – v roce 2002 ČLR umožnila americké FBI otevření pobočky v Pekingu.

I přes tyto pozitivní kroky je však vystupování Pekingu v mezinárodních vztazích stále problematické. To se týká především přístupu ČLR ke státům jako je Barma (Myanmar), Súdán, Írán, Venezuela, či Zimbabwe, které porušují mezinárodní právo a základní normy lidských práv. Peking odmítá podpořit snahy Západu o ostrakizaci a oslabení nedemokratických režimů prostřednictvím sankcí. Velkou roli v čínském přístupu hrají ekonomické a energetické zájmy v těchto problémových zemích, kdy Peking obratně využívá vakua vzniklého sankcemi západních zemí a vstupuje do obchodních vztahů s těmito režimy. V souladu s tradičním pojetím suverenity ČLR striktně odděluje ekonomiku od politiky a zatímco plně rozvíjí obchodní vztahy s těmito zeměmi, absolutně odmítá zasahovat do jejich politických záležitostí. Svým postojem tak Peking často umožňuje pokračování občanských válek a potlačování lidských práv a podkopává snahu USA a celého

---

91 ČLR se např. podílela na výcviku policistů v Afghánistánu, Haiti a Východním Timoru. Viz Fox, John: Can China Save Afghanistan? European Council on Foreign Relations, k dispozici na <http://www.ecfr.eu/content/entry/can_china_save_afghanistan/> (poslední přístup 13. prosince 2008).

92 Resolution 1368 (2001), Adopted by the Security Council at its 4370th meeting on 12 September 2001. K dispozici na <<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>> (poslední přístup 16. února 2009).

93 Resolution 1373 (2001), Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001 <<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>> (poslední přístup 16. února 2009).

Západu přimět státy jako je Súdán či Barma (Myanmar) k respektování základních mezinárodních norem a standardů chování.

12.12. DALŠÍ DŮLEŽITÁ TÉMATA AMERICKO-ČÍNSKÝCH VZTAHŮ

Globální oteplování

Obamova administrativa do čínsko-amerického dialogu na nejvyšší úrovni přináší zcela novou prioritu – otázku globálního oteplování. Hillary Clintonová během své první zahraniční cesty v únoru 2009, která ji zavedla právě do Peking, v rozhovorech s čínskými představiteli zdůrazňovala nutnost spolupráce v oblasti změn klimatu a ekologického přístupu k energiím a nabídla možnost kooperace nejen mezi vládami, ale i mezi podnikatelskými a akademickými subjekty v ČLR a USA.⁹⁴ Schopnost Obamovy administrativy přesvědčit Peking ke spolupráci v otázkách globálního oteplování bude rozhodující pro úspěch v prosazení průlomových zákonů omezujících emise skleníkových plynů v americkém Kongresu, který již dříve zamítl ratifikovat Kjótský protokol především kvůli odmítavému postoji ČLR (a Indie).

Doposud Čína odmítala přijmout pevné cíle snížení emisí nebezpečných plynů. Byť je ochotná o snížení emisí jednat, tvrdila, že iniciativa je především na zemích Západu, které nesou hlavní zodpovědnost za klimatické změny – zatímco ony dosáhly vyvinutých ekonomik za cenu poškození životního prostředí, Peking nevidí důvod, proč by ČLR jako rozvíjející se ekonomika měla o tuto „výhodu“ přijít. Dalším důvodem pro zdráhavý postoj Peking je cena za zavedení ekologičtějšího provozu – čínské vedení se samozřejmě obává, že povede ke zvýšení nákladů na provoz a v důsledku způsobí zpomalení ekonomického růstu. Na druhou stranu je ale i ČLR jasné, že současný stav čínského průmyslu a jeho dopady na životní prostředí jsou dlouhodobě neúnosné.⁹⁵ Možná i proto Peking naznačil ochotu o ochraně životního prostředí a především globálním oteplování jednat. Již během roku 2008 došlo údajně k několika tajným schůzkám mezi čínskými a americkými představiteli, během kterých bylo dosaženo rámcové dohody o společném postupu proti globálnímu oteplování. Součástí ujednání bylo i stanovení společného cíle – přistoupení obou zemí k dohodě o klimatických změnách bě-

---

94 Členem delegace Hillary Clintonové v Peking byl i Todd Stern, speciální vyslanec USA pro globální oteplování. Clintonová Peking nabídl spolupráci i v oblasti ekologických technologií – v tomto případě se ale do centra zájmů dostává otázka ochrany duševního vlastnictví – jedno z horkých témat v americko-čínských vztazích.

95 Mimo jiné je zhoršující se kvalita životního prostředí a jeho dopad na zdraví čínské populace častým zdrojem protestů proti vládní politice.

hem zasedání konference OSN o globálním oteplování.⁹⁶ Během prvního setkání Strategického a ekonomického dialogu v červenci 2009 se Hillary Clintonová zaslala o podepsání memoranda, ve kterém se obě strany zavázaly pokračovat v jednání o změnách klimatu, dokument však neobsahuje žádná konkrétní ujednání. Zůstává tak otázkou, zda Čína nakonec bude skutečně ochotná účastnit se nějaké mezinárodní dohody o změnách klimatu, zejména pokud by tato dohoda představovala omezení pro růst čínské ekonomiky, či zda se bude Peking řídit závazky vyplývajícími z takové smlouvy.

Lidská práva

Hillary Clintonová, známá z minulosti svou kritikou Pekingů za jeho postoje k otázce lidských a občanských práv,⁹⁷ se během své první návštěvy Číny veřejně diskusí o lidských právech vyhnula se slovy, že Washington a Peking čelí podstatně důležitějším problémům, než je otázka lidských práv.⁹⁸ Neznamená to však, že by důraz na dodržování lidských práv v Číně přestalo být pro Obamovu administrativu prioritou. Nová administrativa v lidskoprávních otázkách navazuje na postup administrativy Bushovy. Jak již zkušenosti několika předchozích administrativ ukázaly, veřejné odsouzení postoje Pekingů k dodržování lidských práv má spíše negativní dopad na čínsko-americké vztahy a zatím nevedlo k žádným výrazným ústupkům ze strany čínského vedení, které takovou kritiku považuje za zásah do svých vnitřních záležitostí a za důkaz amerického „imperialismu“. Zejména v posledních letech si USA za svou kritiku lidskoprávní situace v ČLR vysloužily spíše výsměch a obvinění z přetvářky s poukazem na týrání vězňů v iráckých věznicích a zacházení s vězni na základně Guantánamo. Washington proto volil spíše cestu diskuse o lidských právech „mezi čtyřma očima“ – během setkání nejvyšších představitelů a za zavřenými dveřmi. Právě během takových setkání se americkým představitelům dostává ujištění, že v oblasti lidských a občanských práv v Číně dochází k jistému pokroku – např. v dubnu 2009 Peking vyhlásil dvouletý plán podpory lidských a občanských práv, v němž přislíbil např. posílit ochranu lidských a občanských práv v čínském právním systému, zlepšit postavení věz-

---

96 „China and U.S. Hold Secret Talks on Climate Change Deal.“ *The Guardian*, 18. května 2009, k dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/may/18/secret-us-china-emissions-talks>> (poslední přístup 18. května 2009).

97 Představitelé ČLR dodnes zmiňují Clintonové spalující kritiku čínského postoje k lidským právům během jejího projevu na konferenci OSN o ženských otázkách v září 1995.

98 „Clinton: Chinese Human Rights Cannot Interfere with Other Crises.“ *CNN*, 22. února 2009, k dispozici na <<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/02/21/clinton.china.asia/>> (poslední přístup 30. února 2009). Za odsunutí lidských práv na zadní pozice americké zahraničněpolitické agendy byla Hillary Clintonová kritizována nejen různými nevládními organizacemi zabývajícími se lidskými právy, ale i čínskými disidenty a některými americkými politiky.

ňů a podpořit větší zapojení žen ve veřejném životě.⁹⁹ V otázce ochrany lidských práv si tak ČLR určuje své vlastní tempo a zatím žádná americká administrativě se nepodařilo Peking přesvědčit, aby jej urychlila. Americké administrativy – a lze se domnívat, že ta Obamova nebude výjimkou – omezují svou veřejnou kritiku postoje Pekingu, aby tak nevnášely do vzájemných vztahů zbytečné napětí. Lze však očekávat, že za tento přístup k otázce lidských práv bude i Obamova administrativa terčem kritiky ze strany těch, kteří zastávají názor, že by USA měly na Peking vyvíjet větší nátlak. Jak ale ukázala už návštěva Hillary Clintonové, otázka lidských práv či dokonce případné demokratizace politického systému i nadále zůstane spíše na druhé koleji.

Dovoz škodlivých produktů z ČLR

Lze očekávat, že Obamova administrativa bude postupovat agresivněji v ochraně amerických konzumentů před škodlivými produkty vyráběnými v Číně. Byť otázka vztahů mezi USA a ČLR nebyla rozhodujícím volebním tématem, problém nebezpečných produktů dovážených z ČLR se v prezidentské kampani několikrát objevil. Barack Obama v průběhu kampaně prohlásil, že téma nebezpečného importu z Číny pro něj bude prioritou a že hodlá posílit dohlížecí pravomoci Úřadu pro potraviny a léky (*Food and Drug Administration*, FDA) a Ministerstva zemědělství. Za úspěch lze považovat otevření kanceláře FDA v Pekingu, kde by měli američtí úředníci přímo na místě dohlížet na kvalitu vyváženého zboží.¹⁰⁰ Vzhledem k obrovskému objemu vyváženého zboží je ale velmi nepravděpodobné, že by se podařilo veškeré škodlivé zboží zachytit; pravomoci úředníků FDA budou navíc omezené. Bude proto potřeba, aby sám prezident Obama tlačil na Čínu, aby sama lépe dohlížela na kvalitu zboží, které vyváží, a aby vydobyl pro pracovníky FDA v tomto ohledu co nejširší pravomoci.

V reakci na zprávy o dovozu nekvalitního zboží z ČLR v minulosti někteří američtí zákonodárci reagovali pokusy o prosazení legislativy, která vyzývala Američany k nákupu v USA vyrobených produktů či která by odsoudila ČLR za dovoz závadných produktů do USA. Žádný z těchto navrhovaných zákonů však nebyl schválen. V případě, že by se případy škodlivých produktů z ČLR i nadále množily, je možné očekávat opětné otevření diskuse o uvalení možných protekcionistických opatření na půdě amerického Kongresu.

---

99 „China Debuts 2-Year Human Rights Plan.“ *USA Today*, 13. dubna 2009, k dispozici na <http://www.usatoday.com/news/world/2009-04-13-chinarights_N.htm> (poslední přístup 14. dubna 2009).

100 Kancelář byla oficiálně otevřena 18. listopadu 2008. Viz „F.D.A. Opens Office in Beijing to Screen Food and Drug Exports.“ *New York Times*, 19. listopadu 2008, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2008/11/20/world/asia/20beijing.html>> (poslední přístup 14. ledna 2009).

12.13. ZÁVĚR

Již od nástupu do Bílého domu se Obamova administrativa snaží o budování pozitivního a kooperativního vztahu s Čínou, klade důraz na společné zájmy a minimalizuje případné třecí plochy. Prezident Obama už v prvních měsících své administrativy naznačil, jakým směrem se politika USA vůči ČLR bude ubírat – Bílý dům k Číně přistupuje pragmaticky, Peking je vnímán jako rovnocenný partner, jehož postoj má velkou váhu v mezinárodním prostředí a jenž také nese určitou zodpovědnost. Obama očekává, že se Čína stane jednou z klíčových světových mocností, která bude společně se Spojenými státy konstruktivně řešit různé problémy a přispívat tak k větší stabilitě v duchu slov Roberta B. Zoellicka, který Peking opakovaně vyzval k tomu, aby se stal zodpovědným podílníkem. Pro obě země je hlavní prioritou řešení současné hospodářské krize – díky vzájemné provázanosti americké a čínské ekonomiky mají představitelé v Pekingu i Washingtonu motivaci k tomu, aby hledali řešení společně. Vedle ekonomiky však existuje mnohem větší prostor pro spolupráci – obě země mají zájem na řešení severokorejské otázky, která představuje stále větší hrozbu pro stabilitu asijsko-pacifického regionu, problému globálního oteplování, pirátství, šíření zbraní hromadného ničení, apod. Zavedení pevně ukotveného a pravidelného mechanismu rozhovorů mezi Pekínem a Washingtonem, jaký představuje Strategický a ekonomický dialog, je jedním z důležitých předpokladů pro pozitivní vývoj vztahů mezi USA a ČLR. Přesto však momentální tendence ke spolupráci nemohou smazat rozdíly a problémy, které se dříve nebo později v americko-čínských vztazích zcela jistě objeví a které mohou zkomplikovat vztahy mezi Washingtonem a Pekínem, jako je např. stále asertivnější prosazování vojenské moci ČLR v okolí Číny, tedy v oblastech, kde si USA původně udržovaly téměř exkluzivní postavení. Další možné problémy mohou vyvstat v souvislosti s otázkou prodeje zbraní Tchaj-wanu, nerespektování lidských práv v Číně, nadále se prohlubujícího schodku vzájemné obchodní bilance či neochotě Číny dodržovat či podpořit dodržování mezinárodních norem. Bude-li však efektivně fungovat vzájemný dialog jako prostředek upevnění vzájemné důvěry mezi Pekínem a Washingtonem, bude možné některým sporům předejít či alespoň zmírnit jejich dopady.

13. AMERICKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU

Jiří Skoupý

Americko-ruské vztahy prošly od skončení studené války trajektorií úspěchů i zklamání. Po slibném období na začátku nového století se v současné době bohužel nacházejí na jedné z nejhorších úrovní od skončení bipolárního soupeření. Tato kapitola začíná stručným přehledem vývoje vzájemných vztahů obou velmocí v novém tisíciletí, poté se snaží nalézt příčiny současného nepříznivého stavu a nakonec identifikuje vybrané klíčové otázky, kterými se bude muset nastupující administrativa Baracka Obamy zabývat ve svém úsilí „znovunastartovat“ vztahy s Ruskem.

13.1. VÝVOJ AMERICKO-RUSKÝCH VZTAHŮ V NOVÉM TISÍCILETÍ

Na přelomu tisíciletí procházely vztahy Spojených států a Ruska velmi dobrým obdobím. Nástup prezidenta Putina znamenal politickou stabilizaci Ruska po chaotických 90. letech včetně působivé obnovy národního hospodářství po jeho kolapsu v roce 1998. To se navíc zprvu odehrávalo bez centralistických a autoritářských metod typických pro pozdější období Putinovy vlády. Okamžitá solidární reakce Ruska na útoky z 11. září, ruský souhlas s americkou vojenskou přítomností ve středoasijském regionu, relativně zanedbatelný protest proti americkému odstoupení od smlouvy ABM (*Anti-Ballistic Missile Treaty*) nebo podpis Moskevské smlouvy o omezení jaderných zbraní v roce 2002 dokreslovaly převládající pozitivní trend ve vzájemných vztazích.

Rok 2003 znamenal obrat a počátek zhoršování v americko-ruských vztazích. Spojené státy zahájily válku v Iráku i přes odpor Ruska, čímž v ruských očích znevážily Radu bezpečnosti OSN a v jejím rámci také ruské právo veta. Téhož roku začal v Rusku de-facto politický proces se společností Jukos a jejím majitelem M. Chodorkovským, což bylo Spojenými státy interpretováno jako typické pro postupující proces oslabování ruské demokracie. Rok 2004 přinesl rozšíření NATO dokonce na území bývalého Sovětského svazu i oranžovou revoluci na Ukrajině, což ruské politické vedení interpretovalo jako agresivní pronikání USA do oblastí přirozeného ruského vlivu. V roce 2005 nazval Vladimír Putin rozpad SSSR „největší geopolitickou katastrofou 20. století“,¹ což spolu s událostmi z roku 2006 (první ruský spor s Ukrajinou ohledně dodávek plynu, vraždy novinářky Politkovské nebo přeběhlého agenta KGB Litviněnka) vzbudilo obavy o budoucí směřování Ruska. V roce 2007 představily Spojené státy svůj projekt Národní protiraketové

---

1 Takto se vyjádřil Vladimír Putin v projevu k Federálnímu shromáždění 25. dubna 2005. K dispozici na <http://www.nytimes.com/2005/04/25/international/europe/25cnd-putin.html?_r=1> (poslední přístup 26.4.2009).

obranu a rozmístění jejích částí v Polsku a České republice, což pro Rusko znamenalo další problematický prvek do složité mozaiky vzájemných vztahů. Odpovědí na tento krok bylo ruské pozastavení platnosti Smlouvy o konvenčních zbraních v Evropě. V roce 2008 dále zjitřily vzájemné vztahy žádosti Ukrajiny a Gruzie o vstup do NATO a vyhlášení nezávislosti Kosova a jeho uznání ze strany USA. Další zhoršení představovala zejména srpnová válka Ruska s Gruzii a s ní související vyhlášená nezávislost Abcházie a Jižní Osetie a jejich uznání Ruskem s poukáním na kosovský precedens.

13.2. PŘÍČINY SOUČASNÉHO NEUTĚŠENÉHO STAVU VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ

Současné americko-ruské vztahy se nenacházejí v příliš dobrém stavu, přičemž Washington i Moskva pochopitelně kladou vinu na toho druhého. Americká strana poukazuje na zhoršující se stav demokracie v Rusku a jeho zvýšenou asertivitu až agresivitu v zahraniční politice, Rusko na oplátku argumentuje unilateralismem ze strany USA a přehlížením ruských zájmů. Pro účely této kapitoly bude vhodné analyzovat zejména přístup Bushovy administrativy.

Nedostatkem Bushova vedení byla především absence základního rámce a pevného směru pro americkou zahraniční politiku vůči Rusku. Zčásti to bylo způsobeno tím, že období Bushovy vlády získalo zcela jiné zahraničněpolitické priority, a tak byla jednání s Ruskem do značné míry jednáními o jiných otázkách i s jinými partnery, do kterých bylo Rusko z nejrůznějších důvodů též zapojeno.² V novém světovém uspořádání přestalo být Rusko na vrcholu seznamu amerických priorit, což v Rusku vzbuzovalo pocit určité ignorace a rozčarování z neochoty Spojených států uznat Rusko jako světovou velmoc nebo ocenit občasně vstřícné kroky z jeho strany.³ Navíc ve druhém volebním období prezidenta Bushe obsahovala rétorika amerických představitelů stále více kritiky závažných nedostatků ruské demokracie a tato delegitimizace ruského režimu v očích Kremlu posloužila jako další záminka k přehlížení ruských zájmů.

---

2 Tuto situaci dobře dokresluje fakt, že již zmiňované Moskevská smlouva z roku 2002 je jedinou významnou bilaterální smlouvou z dob vlády prezidenta Bushe mladšího. ASLUND, Anders a KUCHINS, Andrew (2009): *Pressing the „Reset Button“ on US-Russia Relations*, Center for Strategic & International Studies and Peterson Institute for International Economics Policy Brief (March 2009), s. 4. K dispozici na <http://www.csis.org/media/isis/pubs/090405_policy_briefing_russia_balance.pdf> (poslední přístup 30.6.2009)

3 Sem lze zařadit již zmiňovanou podporu v boji proti terorismu, nebo uzavření vojenského zpravodajského zařízení na Kubě a námořního ve Vietnamu. TRENIN, Dmitri (2008): *Thinking Strategically About Russia*, Carnegie Endowment for International Peace (December 2008), p.4. K dispozici na <http://carnegieendowment.org/files/thinking_strategically_russia.pdf> (poslední přístup 30.6.2009).

Ústředním motivem ruských výhrad k americké zahraniční politice je geopolitická expanze amerického vlivu do oblastí bývalého sovětského bloku a dokonce i bývalého SSSR. Severoatlantická aliance nyní přímo sousedí s Ruskem a její současné členství není považováno za konečné. Spojené státy zvýšily svoji vojenskou přítomnost v regionu vybudováním základen v jihovýchodní Evropě i ve Střední Asii. Tzv. barevné revoluce (2003 Gruzie, 2004 Ukrajina, 2005 Kyrgyzstán) vedly k omezení vlivu místních politiků spolupracujících s Ruskem ve prospěch prozápadně orientovaných elit. Zde je třeba mít na paměti, že pro pozici Ruska není tolik důležité, jaké byly skutečné motivy USA a jejich partnerů pro své chování během výše uvedených událostí, ale to, jak jsou výše uvedené události vnímány v Rusku. To, že je jejich percepce negativní, dokazuje stále více asertivní přístup Ruska, kulminující ve válce s Gruzii v srpnu 2008.

Vzrůstající ruskou asertivitu je třeba vysvětlit „dialektikou síly a slabosti“, kterou procházely americko-ruské vztahy po skončení studené války. V 90. letech relativní moc USA rostla, zatímco ruská geopolitická pozice výrazně oslabila. V desetiletí, které začínalo rokem 1998, však Rusko zažilo nebývalý mocenský boom podpořený rostoucími cenami komodit, zatímco možnosti Spojených států se začaly relativně omezovat (nebo tak alespoň situaci vyhodnotili v Kremlu), zčásti v důsledku přepjetí sil v boji proti terorismu.⁴ Je velmi pravděpodobné, že probíhající světová ekonomická krize výrazně zmírní narostlé ruské sebevědomí, ačkoliv Spojené státy budou krizí otřeseny též.

13.3. VÝHLED PRO AMERICKO-RUSKÉ VZTAHY ZA PREZIDENTA OBAMY

Na mnichovské konferenci o bezpečnosti v únoru 2009 vyjádřil americký viceprezident Joe Biden zájem „znovunastartovat“ vzájemné vztahy s Ruskem.⁵ Obamova administrativa tak ukazuje flexibilnější přístup k Rusku, který vychází z předpokladu, že v určitých oblastech mezinárodní politiky mají Spojené státy a Rusko společné zájmy a vzájemná spolupráce s cílem jejich dosažení převáží případná rizika spojená s upozaděním otázek demokratizace a lidských práv. Témata, u kterých by USA a Rusko měly mít zájem nalézt společný postup, pokrývají základní priority americké zahraniční politiky – boj proti terorismu, nešíření a kontrola jaderných zbraní, mezinárodní a energetická bezpečnost a mezinárodní obchod.

---

4 Graham, Thomas (2008): *U.S.-Russia Relations: Facing Reality Pragmatically*, Center for Strategic & International Studies (July 2008), s. 7. K dispozici na <http://www.csis.org/media/csis/pubs/080717_graham_u.s.russia.pdf> (poslední přístup 30.6.2009).

5 Shrnutí Bidenovy řeči viz např. <http://www.securityconference.de/konferenzen/2009/biden.php?sprache=en&> (poslední přístup 26.4.2009).

Pro budoucí jednání s Ruskem z pohledu americké administrativy je nezbytné mít na paměti, že Rusko netouží po izolaci, naopak si uvědomuje, že spoluprací s ostatními zeměmi může mnohé získat. Základním předpokladem pro možnou konstruktivní spolupráci je ovšem respektování alespoň základních ruských podmínek, především uznání legitimacy specifického ruského politického a ekonomického vývoje, což si prezident Obama uvědomuje určitě lépe než jeho předchůdce.

Dále je pro Spojené státy žádoucí nepřecenit možnosti Ruska a uvědomit si jeho slabosti. I přes impozantní ekonomický růst v posledních 10 letech zůstává ruská ekonomika i její výdaje na zbrojení pouhým zlomkem ve srovnání se Spojenými státy. Ruská ekonomika je navíc příliš závislá na exportu komodit a trpí zanedbanou infrastrukturou.⁶ Další hrozbou Rusku jsou bezprostřední demografická katastrofa, a také četná separatistická hnutí. V oblasti Dálného východu je z ruského pohledu velmi znepokojivý výrazný nárůst čínského vlivu. Na mezinárodní úrovni navíc nemá Rusko žádné významné a spolehlivé spojení.

Jaderné odzbrojení

Snížení počtu jaderných zbraní je jednou z priorit prezidenta Obamy,⁷ se kterou Rusko principiálně souhlasí i proto, že velká část ruských nukleárních sil se blíží ke konci své životnosti a jejich náhrada v menším množství bude levnější.⁸ Urgentnost celé otázky zvyšuje skutečnost, že v prosinci 2009 vyprší platnost smlouvy START, na jejíchž verifikačních procedurách závisí i dodržení Moskevské smlouvy, která vyprší v roce 2012. Dohoda obou velmocí ohledně jaderného odzbrojení by byla i dobrým signálem pro ostatní signatáře Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. Prospekt nové smlouvy rozhodně není nereálný, neboť v nedávné době již obě strany uzavřely v této oblasti celou řadu specifických i rámcových dohod (Bratislavská iniciativa 2005, *Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism* 2006, program *Megatons to Megawatts* od roku 1995, *Proliferation Security Initiative* 2003).⁹ Na druhou stranu Rusko stále čeká na ratifikaci Smlouvy o zákazu zkoušek jaderných zbraní americkým Senátem, což patří mezi Obamovy plány.¹⁰ S otáz-

---

6 Aslund a Kuchins, s. 5.

7 Viz Obamova řeč v Praze z dubna 2009, kde se vyjádřil pro postupné odstranění nukleárních zbraní, <http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered/> (poslední přístup 26.4.2009).

8 Pifer, Steven (2009): *Reversing the Decline: An Agenda for U.S.-Russian Relations in 2009*, Brookings Institution Foreign Policy Paper (January 2009), s. 12. http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2009/01_us_russia_relations_pifer/01_us_russia_relations_pifer.pdf (poslední přístup 30.6.2009).

9 Graham, s. 14.

10 *World Scientific American* (2009): Nuclear Testing Is an Acceptable Risk for Arms Control, March 2009. Dostupné na <<http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=nuclear-testing-is-an-acceptable-risk>> (poslední přístup 26.4.2009).

kou jaderných zbraní souvisí i tzv. Dohoda 123 o civilní jaderné spolupráci z roku 2008, jejíž schvalování Kongresem zastavil prezident Bush v odpovědi na ruský konflikt s Gruzíí.¹¹ Jaderné odzbrojení je jednou z nadějnějších oblastí možné spolupráce, i tak ovšem může být negativně ovlivněna neshodami v jiných otázkách.

Bezpečnost v Evropě

Ve světle loňského konfliktu na Kavkaze se zdá, že Obamova administrativa je připravena uznat, že rozšiřování NATO má své limity. Vztahy Ruska s NATO nejsou dobré i proto, že Rada NATO – Rusko, založená v roce 2002, má jen velmi omezený přínos. Aliance také nenavázala formální kontakty s Organizací smlouvy o kolektivní bezpečnosti (Collective Security Treaty Organization), od které si Rusko slibuje potvrzení svého vlivu v postsovětském prostoru.¹² Možnou platformu pro konstruktivní jednání nabízí Smlouva o konvenčních silách v Evropě (*Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*, CFE), od které Rusko odstoupilo v roce 2007 v reakci na americký plán protiraketové obrany ve střední Evropě. Konfliktním bodem smlouvy CFE ovšem zůstává ratifikace její nové verze z roku 1999 členskými státy Severoatlantické aliance, které ji zpravidla podmiňují dodržováním závazků v ní obsažených ze strany Ruska. Ty se týkají zejména rozmístění ruských jednotek v okrajových oblastech Ruska a bývalých sovětských republikách, jejichž plnění Rusko často definuje jinak než jeho západní partneři.

Írán / protiraketová obrana

Rusko může být cenným partnerem USA při jednání s Íránem, ačkoliv se ruský postoj od amerického značně liší. Rusko je (alespoň prozatím) odpůrcem tvrdého postupu s ohledem na jeho zájem o kultivaci relativně dobrých vztahů s Teheránem. Írán pro Rusko stále představuje geopolitický můstek do oblasti Perského zálivu, zároveň Rusko nemá zájem, aby Írán podporoval ruské islamisty. Z ekonomického hlediska je Írán pro Rusko významným zákazníkem, ať už kvůli dodávkám jaderného zařízení (Búšehr) nebo vojenské techniky (nejkontroverzněji protiletadlové střely S-300). Navíc Írán vlastní atomovou bombu není pro Rusko ani zdaleka tak děsivou vyhlídkou jako pro Spojené státy, ačkoliv určitě není v ruském zájmu, i díky jeho vazbám na islamistické buňky.

---

11 *World Nuclear News* (2009): Bush Drops 123 Agreement with Russia, September 9, 2008. K dispozici na <http://www.world-nuclear-news.org/NP_Bush_drops_123_with_Russia_0909081.html> (poslední přístup 26.4.2009).

12 Trenin, s. 4.

Válka proti terorismu ve Střední Asii

Rusko v obavě z destabilizace středoasijského regionu a rozšíření vlivu militantního islámu sdílí americký zájem na poražení radikálních islamistů v Afghánistánu; už za dob Tálibánu podporovalo tzv. Severní koalici.¹³ Zároveň ovšem Rusko touží po respektování svého vlivu v regionu a snaží se prezentovat jako nezbytný partner pro Spojené státy. Proto Rusko v minulosti podniklo zdánlivě protichůdné kroky – hrálo velkou roli v rozhodnutí Kyrgyzstánu vyhostit USA z letecké základny Manas,¹⁴ aby vzápětí nabídlo logistickou pomoc při zásobování jednotek v Afghánistánu. Zvýšená pozornost Obamovy administrativy vůči válce v Afghánistánu přinese Spojeným státům nutnost maximalizovat úsilí na vítězství v ozbrojeném konfliktu, ale zároveň nevyvolat podezření Ruska či dalších mocností ohledně příliš dominantního vlivu v regionu.

Energetika / mezinárodní obchod

Objem americko-ruského obchodu je zanedbatelný ve srovnání s americko-čínským nebo rusko-evropským,¹⁵ prostor pro případnou spolupráci i neshody se ovšem najde i v této oblasti. Význam Ruska plyne z jeho postavení největšího světového exportéra ropy a zemního plynu a ze skutečnosti, že kontroluje drtivou většinu dodávkových cest do Evropy i z oblasti Střední Asie.¹⁶ Za účelem posílení evropské i globální energetické bezpečnosti podporují Spojené státy výstavbu alternativních produktovodů, které by umožnily transport především ropy z oblasti Kaspického moře a zemního plynu ze Střední Asie.¹⁷ Rusko není z těchto snah nadšeno, neboť by si rádo udrželo co nejvyšší míru kontroly nad transportem těchto zdrojů. V ruském zájmu je ale navázat dobré ekonomické vztahy z důvodu možného navýšení zahraničních investic. Americkým pak je zapojit Rusko plně do mezinárodních ekonomických struktur, nejlépe přijetím do Světové obchodní organiza-

---

13 Crane, Edward H. a Boaz, David (2003): *Cato Handbook for Congress: Policy Recommendations for the 108th Congress* (January 2003), s. 596, <<http://www.cato.org/pubs/handbook/handbook108.html>> (poslední přístup 30.6.2009).

14 Kyrgyzstán oficiálně informoval USA o uzavření základny 20. února. Jednání však pokračovala a nová dohoda o používání letiště byla dosažena 23. června a podepsána 7. července. Součástí dohody je kromě navýšení pronájmu a další finanční pomoci i přejmenování z „Manas Air Base“ na „*Transit Center at Manas International Airport“

15 Objem obchodu USA-Rusko v roce 2007 byl 27 miliard dolarů. Pro srovnání, objem USA-Čína byl 387 miliard dolarů a EU-Rusko 262 euro. PIFER, s. 15.

16 Rusko vlastní cca 5% světových zásob ropy a 25% zásob zemního plynu. Adomeit, Hannes a Aslund, Anders (eds.) (2005): *Russia versus the United States and Europe – or Strategic Triangle?* (Stiftung Wissenschaft und Politik/Carnegie Moscow Center: Berlin/Moscow), s. 68.

17 Mezi nejvýznamnější projekty (v různých fázích realizace) patří ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan a plynovody Baku-Tbilisi-Erzurum a Nabucco. Olcott, Martha B. (2009): *A New Direction for U.S. Policy in the Caspian Region*. Carnegie Endowment for International Peace (February 2009), s. 3.

ce, kde bude Rusko podřízené pevně stanoveným pravidlům mezinárodního obchodu. Do té doby mohou USA udělat vstřícné gesto odvoláním Jackson-Vanikova dodatku, který Rusku v současné podobě odpírá doložku nejvyšších výhod, nebo schválením již zmiňované Dohody 123, která má pro Rusko významný ekonomický rozměr.

14. EVROPA A TRANSATLANTICKÉ VAZBY V ZAHRANIČNÍ POLITICE USA

David Müller

14.1. VÝZNAM TRANSATLANTICKÝCH VAZEB PRO SPOJENÉ STÁTY

Spolupráce přes Atlantik byla základním stavebním kamenem západního světa především v celém průběhu studené války. Spojené státy představovaly pro západní Evropu klíčového a nepostradatelného partnera. Zároveň nebyly žádné jiné dimenze vztahů pro americkou zahraniční politiku tak významné, jako vztahy k Evropě. Páteř transatlantických vazeb byla vytvořena právě v průběhu studené války, kdy bylo základním zájmem zajištění bezpečnosti Spojených států a západní Evropy, za výrazné vedoucí pozice USA. Transatlantické vazby se nicméně v průběhu času a rozvoje evropské integrace stávaly vícedimenzionálními a vzniká potřeba vnímat odlišně vztahy mezi Spojenými státy a jednotlivými členskými státy Evropské unie a zároveň vztahy mezi Spojenými státy a Evropskou unií jako celkem. Nejjednodušší analytické rozdělení jako návod pro současnou politiku je tak možné hledat podél obsahových dimenzí politiky, kde jádro bezpečnostní politiky a spolupráce představuje stále Severoatlantická aliance,¹⁸ zatímco základ hospodářské politiky je vymezen již na úrovni Unie. Další transatlantické vazby, především politické vztahy je obtížné uchopit jako jeden celek, neboť se v nich prolínají témata, která spadají jak do pravomocí jednotlivých členských států Unie, tak do pravomocí EU.

14.2. TRENDY

Studená válka je již dvě dekády minulostí a transatlantické vztahy se během této doby neustále musely vyrovnávat se zásadními změnami jak na mezinárodní, tak na vnitřní úrovni, které jejich vývoj a celkový přístup Spojených států k evropským zemím a Evropské unii zásadním způsobem ovlivňují. Klíčové trendy ve vývoji transatlantických vazeb, které vycházejí převážně ze změny prostředí a nikoliv z vnitřních amerických rozhodnutí, tvoří rámcově čtyři hlavní okruhy.

Prvním novým faktorem mezinárodní politiky byl konec studené války jako takový a s ním související bezpečnostní změny. Jeho dopady, počínaje radikální změnou mezinárodní bezpečnostní situace, zahrnují také nástup Spojených států do pozice jediné bezpečnostní supervelmoci, sjednocení Německa a umožnění rozšiřování Evropské unie i Severoatlantické aliance, posun Ruska z pozice nepřítele do pozice státu, se kterým je možné přátelsky spolupracovat, a v neposlední řadě také úvahy o částečném oslabení zájmu Spojených států o Evropu a Evropy o Spojené státy.

---

¹⁸ S rostoucím zájmem a úsilím členských států EU o koordinaci svých pozic a vytváření společného postoje.

Druhý vlivný moment představuje dopad teroristických útoků z 11. září 2001, následná „válka proti terorismu“ a vzestup nových bezpečnostních hrozeb, představovaných kromě terorismu například možností šíření zbraní hromadného ničení. Americký posun k unilaterální politice, zhmotněný v konfliktech v Afghánistánu a Iráku, ve skutečnosti vedl k rozdělení přístupu evropských zemí ke zmíněným konfliktům (zvláště v případě Iráku), a s tím souvisejícímu zpochybnění významu Severoatlantické aliance jako takové.

Třetí okruh vychází z vnitřního regionálního vývoje evropského kontinentu. Evropská společenství nastoupila od přijetí Jednotného evropského aktu výrazně rychlejší cestu k prohlubování a rozšiřování spolupráce, která vedla ke vzniku Evropské unie. Na ní stojí trvalé a posilující aktivity, které mají za cíl posílit roli Evropské unie ve světě a mezinárodní politice tak, aby odpovídala, nebo spíše aby se blížila, její hospodářské váze. Tomu odpovídá i evropská snaha řešit čím dál více témat transatlantických vztahů na úrovni EU a související potřeba americké zahraniční politiky se s touto novou situací vyrovnat.

Poslední skupinu faktorů tvoří velmi obtížně vymezitelná otázka hospodářské globalizace a jejích dopadů, především v mezinárodním obchodě a v mezinárodním finančním systému. Globalizace se sebou přináší mimo jiné zvýšenou internacionalizaci mezinárodního prostředí, další liberalizaci mezinárodního ekonomického prostředí a deteritorializaci spojenou s úvahami o oslabování pozic jednotlivých států. Pro transatlantické vztahy je v tomto kontextu významná hlavně otázka architektury globální ekonomiky a její liberalizace – Spojené státy a Evropská unie vytvářejí nejvýznamnější hospodářské partnerství na světě, s největším podílem na světovém hospodářství, globálním obchodu i přímých zahraničních investicích. Jejich spolupráce byla vždy hnacím motorem fungování mezinárodní ekonomiky a multilaterálního obchodního systému. Se vzestupem nových ekonomicky silných aktérů, jako jsou především Čína, Indie, Brazílie a další, do mezinárodního hospodářství je otázkou, nakolik je stále platná úvaha o tom, že transatlantické partnerství reprezentuje *de facto* hegemonii vyspělého Severu a odcizuje si zbytek světa.¹⁹ Přesto se zdálo být dlouho zřejmé, že globalizace probíhá rychleji a hlouběji mezi Evropou a Amerikou než mezi jakýmkoliv jinými regiony či kontinenty²⁰ a právě jejich rozchodem by globální ekonomika nejvíce

---

19 Cameron, Fraser.: *EU – US Economic Relations and Global Governance*. s. 57. In: Mottola, Kari (ed.): *Transatlantic Relations and Global Governance*. Center for Transatlantic Relations, John Hopkins University. Washington, D.C. 2006. s. 57–78.

20 Hamilton, David S., Quinlan, Joseph P.: *Partners in Prosperity: The Changing Geography of the Transatlantic Economy*. Center for Transatlantic Relations. John Hopkins University. Washington, D.C. 2004. s. XI.

utrpěla.²¹ Aktuální otázkou nicméně je, do jaké míry bude tento klíčový význam transatlantických hospodářských vazeb oslaben probíhající hospodářskou krizí, přičemž o samotném faktu tohoto oslabení již není možné v kontextu současného ekonomického vývoje pochybovat. Je patrné, že transatlantická dominance nad světovou ekonomikou je, i přes udržování výrazného vlivu, minulostí.

Zmíněné procesy změn mezinárodního prostředí, spolu s intenzivními posuny v evropském integračním procesu a výrazné proměny v americké politice vytvořily rozsáhlý transformační proces transatlantických vazeb, který prozatím ještě není dokončen, ale má již významné dopady jak pro evropské země, tak pro Spojené státy a jejich zahraniční politiku vůči Evropě.²²

Konec studené války sice logicky posílil ve Spojených státech vnímání sebe sama jako vůdčí mocnosti vyspělého světa,²³ ale zároveň bylo patrné, že je třeba transatlantické vazby revidovat. Spojené státy se v novém mezinárodním uspořádání musí ve vztahu k Evropě vyrovnat s tím, že má více obyvatel, větší podíl na světovém obchodu i o něco větší celkový hrubý domácí produkt.²⁴ Dosavadní americké administrativy od začátku 90. let přitom zaujímaly k transatlantickým vztahům značně odlišné postoje, byť byly, jak již bylo zmíněno, do velké míry formovány vnějšími okolnostmi.

Většina 90. let se nesla ve znamení amerického zájmu o posilování transatlantických vazeb. Administrativa prezidenta George Bushe staršího jednoznačně považovala Evropská společenství za významnějšího partnera, než tomu bylo u předchozích administrativ, a to nejen v bezpečnostní oblasti. Prezident Bush opakovaně prohlásil, že „věří, že silná, sjednocená Evropa znamená silnou Ameriku...“²⁵. Na něj navázaly dvě administrativy Billa Clintona, které byly považovány za jedny z nejvíce proevropsky zaměřených administrativ vůbec, což umožnily i dobré vztahy většiny jejich představitelů k Evropě. Clinton podporoval transformaci transatlantických vztahů a jejich lepší ukotvení i jako nástroj proti prohlubující se krizi na Balkáně v polovině 90. let a oboustranným obavám o vzájemném odcizování.²⁶ Vyjadřoval také konzistentní podporu evropským projektům hospodářské a měnové unie a také myšlenke Společné zahraniční a bezpečnostní politiky včetně její

---

21 Hamilton, S. D., Quinlan, J. P.: *Partners in Prosperity: The Changing Geography of the Transatlantic Economy*. Center for Transatlantic Relations, John Hopkins University. Washington, D.C. 2004. s. 164.

22 McGuire, Steven. Smith, Michael. *The European Union and the United States. Competition and Convergence in the Global Arena*. New York: Palgrave Macmillan. 2008. s. 34.

23 Dobson, Alan P., Marsh, Steve. *US Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge. 2005. s. 145.

24 Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War. Global hegemon or reluctant sheriff?* New York: Routledge, 2005. s. 165.

25 Gardner, A. L.: *A New Era in US-EU Relations: The Clinton Administration and the New Transatlantic Agenda*. Ashgate Publishing. Aldershot. 1997. s. 6.

26 Dobson, Alan P., Marsh, Steve. *US Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge. 2005. s. 145.

obraně složky. Prezident Clinton byl také tím, kdo s rezervovaným souhlasem politických představitelů evropských členů NATO prosadil rozšíření NATO do střední a východní Evropy, což bylo jednoznačně pozitivním příspěvkem k posílení stability v oblasti. Nicméně i za Clintona existovalo mnoho témat, na které Spojené státy měly a stále mají odlišný pohled než evropské státy, jako například mezinárodní spolupráce v ochraně životního prostředí, pozice Mezinárodního trestního soudu (*International Criminal Court, ICC*) či vztah ke Kubě.

Clintonův nástupce George W. Bush nastupoval do funkce bez vyhraněnějších názorů na americkou zahraniční politiku vůči Evropě a stejně tak vůči němu neměly evropské státy výrazně pozitivní či negativní očekávání. Nicméně politický vývoj, i vzhledem k bezpečnostní situaci spojené s teroristickými útoky a vojenskými zásahy v Iráku či Afghánistánu, vedl k tomu, že se prezident Bush stal jedním z nejvíce negativně vnímaných amerických prezidentů v Evropě vůbec. Původní kontrast mezi přístupem Spojených států ztělesněných Bushovou administrativou a evropskými zeměmi ohledně multilateralismu a unilateralismu v bezpečnostních tématech odrážel hlubší rozdíly ve vnímání využití mezinárodní spolupráce a institucí na nejvyšší politické úrovni.²⁷ Je nicméně třeba zdůraznit, že obě Bushovy administrativy pracovaly v mezinárodních podmínkách zcela odlišných od předchozí dekády. Klesající význam Evropy pro zahraniční politiku Spojených států, přinejmenším po bezpečnostní stránce, byl jasně potvrzen konflikty v Iráku a Afghánistánu, a Spojené státy postupně opustily tradici alespoň částečné snahy o hledání kompromisu s Evropou.²⁸ Bushova administrativa sice učinila, patrně pod vlivem postupně se zvětšujících problémů v Afghánistánu a Iráku, z posilování transatlantické aliance jednu ze svých zahraničně-politických priorit a deklaratorně víceméně přiznala zásadní politickou roli Evropy pro dlouhodobou podporu amerických zájmů na globální úrovni, v praxi ale nebyl tento přístup příliš reflektován.

14.3. CO LZE OČEKÁVAT OD NOVÉ ADMINISTRATIVY

Americká politická scéna neměla v době končící administrativy George W. Bushe v otázce „jak dál v transatlantických vztazích?“ jednotnou pozici. Již před prezidentskými volbami v roce 2008 bylo jasné, že oba kandidáti by v případě svého zvolení usilovali o lepší vztahy s Evropou, které byly během osmi let republikánské administrativy poškozeny do té míry, že se stalo běžně hovořit o „zásadní krizi

---

27 McGuire, Steven. Smith, Michael. *The European Union and the United States. Competition and Convergence in the Global Arena*. New York: Palgrave Macmillan. 2008. s. 253.

28 Lugar, R. G.: *Nato Must Join War on Terrorism* January, 19, 2002. K dispozici na <<http://www.senate.gov/~lugar/011702.html>> (poslední přístup 26.4.3009).

transatlantických vztahů“. Především u demokratické strany bylo výrazně viditelné zdůrazňování potřeby Spojených států spolupracovat se spojenci, zvláště v bezpečnostních otázkách a boji proti terorismu. Obdobné trendy byly vidět i v postojích americké veřejnosti, která spolu s klesající popularitou George W. Bushe stále citlivěji vnímala odmítavý postoj evropských států vůči unilaterálně vedené americké zahraniční politice.

Nový prezident Barack Obama patří, jako většina demokratů, dlouhodobě ke kritikům některých aspektů americké zahraniční politiky, zvláště ve vztahu k americkým spojencům. Už poměrně dlouho před prezidentskými volbami zdůrazňoval potřebu obnovy amerického vůdcovství ve světě prostřednictvím znovuvybudování aliancí, partnerství a institucí, které jsou nezbytné pro čelení společným hrozbám a posílení společné bezpečnosti. Obama kritizoval unilaterální politiku Bushovy administrativy s tím, že potřebné reformy existujících aliancí a institucí nebude dosaženo zastrašováním spojenců k tomu, aby přijali jednostranné americké změny, ale mohou se naplnit spíše tím, že Spojené státy přesvědčí jiné vlády, aby se efektivně podílely na globálním partnerství.²⁹ Těmto úvahám odpovídal i společný program Baracka Obamy a jeho viceprezidenta Joe Bidena nazvaný *Silnější partnerství s Evropou pro bezpečnější Ameriku*³⁰, který zdůrazňoval potřebu silné Severoatlantické aliance, zvýšení zapojení evropských spojenců do operací v Afghánistánu, efektivní spolupráci s Evropskou unií a spolupráci v dalších, především bezpečnostních tématech.³¹

Evropské veřejné mínění měl Obama od počátku na své straně, stejně jako většinu politických představitelů, kteří očekávali, že se s příchodem nové administrativy zlepší transatlantické vazby, poškozené spory zvláště od americké invaze do Iráku v roce 2003. Nicméně je třeba mít na vědomí, že očekávání spojená s nástupem Baracka Obamy jsou pravděpodobně příliš vysoká na obou stranách. Americká administrativa je, ve světle hospodářské krize a bezpečnostních problémů v Iráku a Afghánistánu, sice připravena a ochotna posílit spolupráci s Evropou, ale zároveň na druhou stranu žádá větší závazek a podíl na nákladech od svých evropských spojenců. Tento trend byl dobře patrný na první zahraniční cestě Baracka Obamy v dubnu 2009, která začínala v Evropě a zahrnovala mimo jiné summit NATO a schůzi zemí G20. Jádrem politiky nové administrativy vůči Evropě je obsa-

---

29 Obama, Barack: *Renewing American Leadership*. Foreign Affairs, July/August, 2007. K dispozici na <<http://www.foreignaffairs.com/articles/62636/barack-obama/renewing-american-leadership>> (poslední přístup 30.6. 2009).

30 *Barack Obama and Joe Biden: A Stronger Partnership With Europe for Safer America*. K dispozici na <http://www.barackobama.com/pdf/Fact_Sheet_Europe_FINAL.pdf>. (poslední přístup 30.6.2009).

31 *Barack Obama and Joe Biden: A Stronger Partnership With Europe for Safer America*. K dispozici na <http://www.barackobama.com/pdf/Fact_Sheet_Europe_FINAL.pdf>. (poslední přístup 30.6.2009).

ženo v Obamově projevu ze Štrasburku, kde poukázal na to, že: „přijel do Evropy obnovit vzájemné partnerství, ve kterém Amerika naslouchá a učí se od svých přátel a spojenců, ale ve kterém její přátelé a spojenci nesou svůj díl nákladů.“³² V duchu Obamových pozitivních vyjádření ohledně budoucí spolupráce, zvláště v oblastech ekonomiky, energetiky, bezpečnosti a boje proti změnám klimatu, se nesl také krátce poté následující summit USA – EU v Praze.

Pro Obamu bude poměrně obtížné dosáhnout zvýšení spolupráce evropských zemí především ve dvou směrech. Zaprvé v hospodářské rovině, kde se některé evropské státy (například Německo) staví poměrně negativně k americkému požadavku zásadních stimulačních balíčků na zastavení hospodářské krize a zvýšení příspěvků Evropy, což by znamenalo mimo jiné problematicky vnímané zvýšení zadlužení, a za druhé v rovině bezpečnosti, kde Američané žádají Evropu o posílení její účasti v Afghánistánu, přičemž evropské země mají v tomto ohledu přinejmenším rezervovaný přístup.

Lze tedy očekávat, že zahraniční politika nové americké administrativy bude navenek výrazně vstřícnější vůči Evropě než za předcházejícího prezidenta, nicméně adekvátně bude očekávat vyšší vstřícnost od evropských spojenců. Na druhou stranu, i přes výrazně pozitivní americkou rétoriku, je třeba předpokládat, že pokud půjde o jasný případ ochrany klíčových amerických zájmů, nebude Barack Obama váhat sáhnout k unilaterálním opatřením, když se možnosti transatlantické spolupráce ukáží jako příliš omezené.

Nicméně v době hospodářské krize a přetrvávajících bezpečnostních problémů je viditelné, že hospodářská dominance Spojených států a evropských zemí prochází přinejmenším jistou erozí ve prospěch rozvojových zemí a zároveň je částečně oslabována i americká bezpečnostní pozice. Za dané situace je možné se domnívat, že Spojené státy a Evropa budou ke zvýšení spolupráce, které je v současnosti do značné míry především na deklaratorní rovině, nuceny vnějšími okolnostmi, aby se dokázaly vypořádat se současnými problémy a výzvami mezinárodní politiky. Skutečností zůstává, že transatlantické vazby představují partnerství dvou nejsilnějších představitelů demokratického světa, jež, i přes všechny neshody, pro sebe vzájemně dlouhodobě představují nejbližší hospodářské, bezpečnostní i politické spojení.

---

32 *Remarks by President Obama at Strasbourg Town Hall*. April, 3, 2009. K dispozici na <http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-President-Obama-at-Strasbourg-Town-Hall/> (poslední přístup 30.6.2009).

15. BLÍZKÝ VÝCHOD

Ramzi Abu-Eid, Michal Thim

15.1. OBECNÁ VÝCHODISKA ZAHRANIČNÍ POLITIKY USA VŮČI BLÍZKÉMU VÝCHODU

Přestože je Blízký východ jednou z nejvíce prominentních oblastí pozornosti americké zahraniční politiky, dosud žádná administrativa nevytvořila celistvou blízko-východní strategii. Jak uvádí Robert E. Hunter: „Zatímco americké doktríny a rozmístění rychle postupovaly – Blízkovýchodní síly USA v Bahrajnu od roku 1948, Společné síly rychlého rozmístění (nyní *United States Central Command*, CENTCOM) v roce 1979, Carterova doktrína z roku 1980¹, operace Pouštní štít a Pouštní bouře, Clintonova politika dvojího zadržování Íránu a Iráku – v žádném případě nebylo toto úsilí představováno jako trvalé... každý zásah... byl představován jako odpověď na specifickou výzvu.“²

Seznam problematických témat spojených s Blízkým východem, které přímo souvisí se zájmy USA v regionu, není krátký: Blízkovýchodní konflikt (arabsko-izraelský, izraelsko-palestinský), osa Sýrie-Írán, iránský jaderný program a mocenský vzestup Íránu v regionu, Turecko jako „nový“ aktér v oblasti s vlastní agendou či stabilizace Iráku. Před novou administrativou stojí výzva takovou ucelenou strategii vytvořit. Východiskem může být Baker-Hamiltonova zpráva k situaci v Iráku (tzv. Iraq Study Group), která poukazuje na širší kontext stabilizace Iráku, když konstatuje: „...Spojené státy nebudou schopny dosáhnout svých cílů na Blízkém východě, pokud se nepokusí řešit přímo arabsko-izraelský konflikt.“³

Invaze do Iráku je jedním z nejproblematictějších dědictví, které odcházející administrativa George W. Bushe zanechala administrativě Baracka Obamy. Hlavním cílem USA v nadcházejících letech bude obnovení pozice v regionu, která paradoxně (z hlediska realistické školy v mezinárodních vztazích) utrpěla masivní demonstrací síly. Jde tedy zejména o obnovení americké „soft power“. Podle prvních kroků Baracka Obamy (projev u příležitosti iránského nového roku a nabídka na přímé rozhovory s Íránem v březnu, projev před tureckým parlamentem v dubnu, projev k muslimskému světu v Káhiře v červnu) se jeví, že nová administrativa si je tohoto úkolu vědoma.

Kromě výše uvedených témat bude třeba se zvýšenou pozorností hledět na vývoj v Saúdské Arábii (tradičního amerického spojence a při situaci v Iráku jediným státem regionu schopným balancovat vzestup Íránu), kde stále častěji vyplouvá

---

1 Carterova doktrína deklarovala vůli USA zasáhnout vojensky v Perském zálivu, v případě, kdy budou ohroženy zájmy USA.

2 Hunter, Robert E. A New American Middle East Strategy? *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 50 (prosinec 2008–leden 2009), č. 6, s. 53.

3 The Iraq Study Group Report, s. 39. K dispozici na <http://www.usip.org/isg/iraq_study_group_report/report/1206/index.html> (poslední přístup 30.6.2009).

na povrch konflikt mezi křídlem podporujícím modernizaci země (s podporou panovníka) a tradicionalisty uvnitř vládnoucí královské rodiny.⁴

Obecná východiska se příliš nezmění. I prezident Obama usiluje o demokraticizaci Blízkého východu a zajištění klíčových amerických zájmů, zejména pokud jde o dodávky ropy z regionu, přičemž je zřejmé že tyto dva cíle mohou být v jistém rozporu. Demokratizace tedy neznámá radikální změnu, ale spíše tlak na postupné reformy zevnitř autoritativních režimů, které jsou americkými spojenci (např. Egypt, Saúdská Arábie). USA nezmění zásadně svůj postoj k Izraeli, zejména pokud jde o jeho ochranu, dá se ovšem očekávat větší kritika konkrétních izraelských kroků. Přes vstřícná gesta směrem k Íránu nebude nová administrativa vylučovat možnost použití síly v otázce jaderného programu. Co se změní, budou prostředky a celkový přístup s větším důrazem na vylepšení „image“ USA a obnovení důvěryhodnosti u svých spojenců.

15.2. VYBRANÉ PROBLÉMY A POLITIKY VŮČI KONKRÉTNÍM STÁTŮM

Izrael, Palestina a blízkovýchodní mírový proces⁵

Zvláštní vztahy, jež spojují Izrael a Spojené státy, jsou na globální úrovni srovnatelné snad jen s vazbou, která Ameriku pojí s Velkou Británií (i pro ni se používá anglický termín „*special relationship*“). Vzhledem ke stabilně úzkému vztahu, založenému na řadě strategických i ideologických důvodů dlouhodobého charakteru, je Izrael zejména od 70. let minulého století možné vnímat jako klíčového amerického spojence v oblasti Blízkého východu. Za podstatu tohoto spojení, které není ukotveno v žádné bilaterální ani alianční bezpečnostní smlouvě, lze nadále považovat samu existenci Izraele. Právě Spojené státy jsou v dnešní době jejím hlavním světovým garantem.

Izraelsko-americké vztahy trvale tvoří hlavní osu americké politiky vůči tomuto regionu a žádnou výraznou změnu v tomto směru nepřinesl ani konec studené války. Dokladem pevnosti izraelsko-amerického spojení je, že Izrael přes svou nepochybnou ekonomickou vyspělost a vojenskou regionální převahu nadále zůstává největším celosvětovým příjemcem americké zahraniční pomoci. Zejména v oblasti americké vojenské pomoci je pozice Izraele – jako jejího recipienta – vůči ostatním

---

4 Saudi Arabia: Royal Rift. *Stratfor*. K dispozici na <http://www.stratfor.com/memberships/141347/analysis/20090629_saudi_arabia_royal_rift> (poslední přístup 30.6.2009).

5 Blízkovýchodní mírový proces je zde míněn v rozsahu, který mimo Izrael a Palestinu zahrnuje také Libanon se Sýrií, tedy státy, jež s Izraelem dosud neuzavřely mírové smlouvy a de iure s ním nadále setrvávají ve stavu války.

blízkovýchodním spojencům USA zcela výjimečná.⁶ Tato skutečnost potvrzuje, že pilíře zvláštních izraelsko-amerických vztahů jsou vybudovány na bezpečnostních základech, které američtí političtí představitelé obecně respektují nezávisle na své stranické příslušnosti.

Americká role garanta bezpečnosti židovského státu má však širší dimenzi než pouze spojeneckou. Spojené státy jsou díky své roli světové velmoci a zároveň spojenectví s řadou arabských států schopny jako jediný vnější aktér nestabilní blízkovýchodní bezpečnostní strukturu, dlouhodobě utvářenou izraelsko-palestinským konfliktem, zásadněji ovlivňovat. Jakékoliv blízkovýchodní mírové uspořádání bez efektivní podpory USA je proto do budoucna jen těžko představitelné. K tomu však je potřeba americké aktivistické pozice a vytrvalé angažovanosti, jichž se právě v izraelsko-palestinském mírovém procesu od jeho počátku v 90. letech nedostávalo.⁷ Oba Obamovi předchůdci a jejich administrativy se totiž intenzivní formou věnovali řešení konfliktu jen nárazově, v časově omezených úsecích. Skutečně cílenou snahu dovést izraelsko-palestinský konflikt k zásadnímu průlomu v jednáních projevíli jak Bill Clinton, tak George W. Bush až v posledních měsících svých druhých prezidentských období, což k vyřešení konfliktu tohoto rozsahu a hloubky ani v jednom případě nestačilo.⁸ Je navíc zřejmé, že obě Bushovy administrativy byly na Blízkém východě neúměrně zatíženy rekonstrukcí Iráku, která je od blízkovýchodního mírového procesu vytrvale odpoutávala. Současná administrativa naznačuje, že si je tohoto nedostatku pozornosti v minulosti dobře vědoma a je odhodlána zaujmout mnohem aktivnější pozici.

---

6 Do této kategorie se nepočítají výdaje, které jsou spojeny s americkou přítomností v Iráku a Afghánistánu. Celkově USA od roku 1971 do roku 2001 poskytly Izraeli vojenskou pomoc ve výši přes 50,5 miliard dolarů, což činí přes 60 % jejich vojenské výpomoci směřované na Blízký východ jako takový (ta v tomto období přesáhla 82,5 miliard dolarů). Co se týká ekonomické pomoci, její výše (z původních 1,2 miliard USD v roce 1996 postupně až na 120 milionů v roce 2007) i podíl na zahraniční pomoci od roku 1996 vytrvale klesají, což lze přičíst dohodě uzavřené s tehdejším izraelským premiérem Benjaminem Netanjahuem, že Izrael se od této kategorie americké pomoci do budoucna odstříhne úplně. Pro podrobnosti viz *U.S. Foreign Assistance to the Middle East: Historical Background, Recent Trends, and the FY2008 Request*. CRS Report for Congress. Updated July 3, 2007. Ke stažení na <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL32260.pdf> (poslední přístup 29. květen 2009).

7 I proto byla historicky první dohoda mezi izraelskými a palestinskými představiteli, tzv. *Oslo Accords*, uzavřena 20. srpna 1993 za přítomnosti norských diplomatů v Oslu *de facto* bez jakéhokoliv amerického přispění. Následný slavnostní podpis ve Washingtonu D.C. již představoval pouze její stvrzení před objektivy fotografů. Více např. v Pressman, Jeremy. *From Madrid and Oslo to Camp David: The United States and the Arab-Israeli Conflict, 1991–2001*. In: Lesch, David W. (ed.). *The Middle East and the United States*. Westview Press. 2007, s. 260–261.

8 Měněny jsou Summit v Camp Davidu v roce 2000 a annapolisská konferenci uspořádaná ke konci roku 2007. Tímto směrem argumentují ve svém článku otištěném ve *Foreign Affairs* také Richard N. Haass a Martin Indyk. Viz *Beyond Iraq: A New U.S. Strategy for the Middle East*. *Foreign Affairs*, leden/únor 2009, s. 41–58.

Co se týká Palestinců, zásadním tématem se v současnosti ukazuje být vznik samostatného životaschopného palestinského státu. Ten sice prezidenti Clinton i Bush ve svých projevech často zmiňovali, ale jejich výroky neměly valnou hodnotu kvůli nedostatečnému odhodlání se za tento projekt plně postavit. Na druhou stranu je nutné zmínit jako pozitivum dosavadního vývoje, že většina relevantních politických aktérů izraelsko-palestinsko-amerického trojúhelníku se v posledních letech již začala shodovat na nutnosti palestinské seberealizace a potažmo tedy dvoustátního řešení konfliktu. Produktem tohoto konsenzu se stala dohoda uzavřená v listopadu 2007 v Annapolis, na níž současní američtí představitelé nadále odkazují a jež explicitně hovoří o „dvou státech existujících vedle sebe“.⁹

Cesta ke vzniku samostatného palestinského státu však bude bezpochyby komplikovaná. Bushovu administrativu totiž charakterizoval především nekompromisní postoj vůči Hamásu. Tato vyhraněná pozice vedla po volebním vítězství tohoto hnutí v palestinských parlamentních volbách na počátku roku 2006 USA k pozastavení téměř veškeré americké ekonomické podpory pro Palestinskou samosprávu (*Palestinian Authority*, PA). Po rozkolu mezi hlavními dvěma palestinskými politickými uskupeními, Hamásem a Fatahem, se následně v roce 2007 americká strana pečlivě vyhýbala jakýmkoliv kontaktům s Hamásem a veškerou svou diplomatickou a finanční podporu (již výrazně limitovanou) zaměřila na jejich sekulárněji orientované oponenty z Fatahu. Tato strategie se však do budoucna ukazuje být neživotaschopnou, protože ignorování Hamásu evidentně nekoresponduje s reálným rozložením sil na palestinských územích, kde toto hnutí má pod plnou kontrolou pásmo Gazy. Jeho podpora mezi obyvateli Západního břehu je stabilně též vysoká.¹⁰

Mimo hlavní izraelsko-palestinskou linii blízkovýchodního mírového procesu je nutné ve vztahu k americkým bezpečnostním garancím Izraeli zmínit ještě Írán, jenž je v současnosti nejčastěji označován za primární hrozbu izraelské bezpečnosti. Pokusy iránského režimu o budování vlastního, byť dle proklamací mírového, jaderného programu jsou v Tel Avivu sledovány s velkou nedůvěrou. Ta během Bushovy administrativy vyústila v americké úsilí iránský jaderný program všemi dostupnými nevojenskými prostředky zastavit, s tím, že o vojenském řešení tohoto problému zjevně uvažovalo také, ale pravděpodobně především z důvodu možného přepnutí sil americké armády vytižené již při operacích v Iráku a Afghánistánu,

---

9 Viz např. Annapolis Conference joint understanding and statements. 27. listopadu 2007. K dispozici na <<http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern+History/Historic+Events/The+Annapolis+Conference+27-Nov-2007.htm#statements>> poslední přístup 29. květen 2009.

10 *Poll: Gaza war boosts Hamas support*. Israel News, 2. května 2009. K dispozici na <<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3667302,00.html>> (poslední přístup 29. květen 2009).

bylo nakonec vyloučeno.¹¹ V každém případě, podobně kriticky se američtí představitelé stavějí i k výročkům současného iránského prezidenta Ahmedínedžáda, který pravidelně zpochybňuje právo Izraele na existenci a v následující větě svého proslovu pak je navíc i schopen popřít holocaust.¹² Jako prodloužená ruka teheránského režimu v dosahu Izraele je vnímáno šíitské hnutí Hizballáh působící v sousedním Libanonu. Společně s poněkud nevyzpytatelným syrským režimem, který protiizraelskou osu Írán-Hizballáh-Hamás dotváří, se jedná o hlavní aktéry, s nimiž americká diplomacie při bezpečnostním zajišťování Izraele bude kalkulovat.

Obamova administrativa a její perspektivy řešení blízkovýchodního konfliktu

První měsíce Obamovy administrativy ukazují, že přes konstantu v podobě těsného spojení s Izraelem se nová administrativa bude v řadě přístupů k izraelsko-arabskému konfliktu výrazně odchylovat od té předchozí. Zásadním rozdílem je její zřetelná odhodlanost zabývat se arabsko-izraelským konfliktem již od počátku funkčního období. Ačkoliv momentálně stále probíhá fáze přehodnocování politiky předcházející administrativy, náznaky jeho výsledků mohou být z hlediska personálního obsazení některých klíčových pozic, případně na základě analýzy výroků Baracka Obamy a jeho ministryně zahraničí Hillary Clintonové, identifikovány již nyní.

Za pozitivní je možné považovat jmenování bývalého demokratického senátora George Mitchella zvláštním vyslancem pro Blízký východ. Mitchell tuto roli již přechodně plnil za předchozí administrativy a v problematice se proto dokonale orientuje. Podobnou zkušenost s pozicí zvláštního amerického emisara pro blízkovýchodní bezpečnost má navíc za sebou také Obamův poradce pro národní bezpečnost, generál James Jones.¹³ Mitchellovou volbou tak prezident Obama *de facto* plní požadavek na dosazení nezávislého a důvěryhodného emisara. Tento požadavek vzhledem k americkému zapojení do mírového procesu vznesla ve svém dosud veřejně nepublikovaném dopise dvoustranná skupina amerických zahraničně-po-

---

11 Viz např. Mahnaimi, Uzi. *President George W. Bush backs Israeli plan for strike on Iran*. The Sunday Times, 13. červenec 2008. K dispozici na <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article4322508.ece> (poslední přístup 29. květen 2009).

12 Po aktuálním znovuzvolení M. Ahmadínedžáda do prezidentské pozice na další období lze navíc předpokládat, že jeho snahou bude upevnění jeho domácí mocenské pozice mj. pokračováním v iránském jaderném programu.

13 Prezident George W. Bush během své vlády postupně vystřídal v různě definovaných pozicích zvláštního vyslance pro tuto oblast až dvanáct emisarů. To dokresluje nestálý základ jeho politiky v regionu a dokládá nízkou hodnotu mandátu těchto emisarů. Viz Ben-Meir, Alon. *Negotiating an Israeli-Palestinian Breakthrough*. Middle East Policy, Jaro 2009, s. 53–62.

litických veteránů v čele se Zbigniewem Brzezinskim a Brentem Scowcroftem.¹⁴ Také další dva požadavky zmíněné v tomto dopise – formulace jasné vize palestinského státu a postupné zapojení Hamásu do jednání – mají nápadně blízko k politice, ke které se zatím Obamova administrativa přiklání.

Apel na vznik palestinského státu zazněl z úst nových čelných amerických představitelů opakovaně, nezřetelněji pak byl akcentován v projevu, jež prezident přednesl na začátku dubna při státní návštěvě Turecka. Zde se jednoznačně vyjádřil, že „Spojené státy pevně podporují vznik dvou států, Izraele a Palestiny, existujících v míru a bezpečnosti bok po boku“.¹⁵ Co se týká navázání rozhovorů s Hamásem a jeho případného zapojení do mírového procesu, řada indicií svědčí o tom, že USA již zprostředkovanou formou anebo za využití tajných kanálů s tímto islamistickým hnutím jednají.¹⁶ Také nedávné pochvalné výroky jednoho z vůdců Hamásu, Chálida Mišála, na adresu Baracka Obamy svědčí o tom, že navázání přímých rozhovorů a zřejmě i zapojení Hamásu do vyjednávání může být jen otázkou času.¹⁷

Ani otevření případných jednání s Hamásem však nemusí mít na mírový proces dlouhodobě stimulační efekt. Je totiž zřejmé, že Obamova administrativa se na palestinské straně bude i nadále snažit veškerou ekonomickou a diplomatickou pomoc směřovat k hnutí Fatah. Zapojení Hamásu do palestinské vlády národní jednoty také proto rozhodně nebude snadné. Palestinci z obou táborů navíc budou muset prezidentovi Obamovi odpustit jeho záměrné mlčení v průběhu izraelské vojenské operace v Gaze na přelomu roku.¹⁸

Americká prostřednická role pak rozhodně nebude jednoduchá ani ve vztahu k izraelské straně. Netanjahuova nově nastoupivší středo-pravicová¹⁹ vláda se za-

---

14 Dalšími členy této „rady starších“ byli Sam Nunn, Lee Hamilton, Paul Vockler, Henry Siegman a James Wolfensohn. Podrobnosti v *Will the relationship change? Yes it can; America and Israel*. The Economist, 14. února 2009, s. 31. Dostupné také na <http://www.economist.com/world/mideast-africa/displaystory.cfm?story_id=13110485> (poslední přístup 29. květen 2009).

15 *Remarks of President Barack Obama – As Prepared for Delivery Address to Turkish Parliament*. Ankara, Turecko, 6. dubna 2009. Celý projev ke stažení na <http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/06_04_09_obamaspeech.pdf> (poslední přístup 30. květen 2009).

16 Goldenberg, Suzanne. *Obama Camp „Prepared to Talk to Hamas“*. The Guardian, 9. ledna 2009. K dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/08/barack-obama-gaza-hamas>> (poslední přístup 30. květen 2009).

17 *Hamas chief hails Obama approach*. BBC, 22. března 2009. K dispozici na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7958037.stm> (poslední přístup 30. květen 2009).

18 Tisdall, Simon. *Obama is losing a battle he doesn't know he's in*. The Guardian, 4. ledna 2009. K dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/jan/04/obama-gaza-israel>> (poslední přístup 30. květen 2009).

19 Středový element představuje ve vládě levicově orientovaná Strana práce. Převažující směřování vlády je však jednoznačně pravicové.

tím vyjadřuje k zásadním bodům obnoveného mírového procesu spíše skepticky. Kontroverzní ministr zahraničí Avigdor Lieberman dokonce zpochybnil platnost annapoliské dohody, a samotný premiér Netanjahu zase Palestincům prozatím nabídl pouhé uzavření „ekonomického míru“.²⁰ S takovým přístupem Obama administrativa souhlasit nebude a je zřejmé, že se naopak pokusí mírová jednání podpořit tlakem na Izrael, aby zmrazil výstavbu dalších židovských osad na Západním břehu a případně také ukončil demolice „nelegálně“ vybudovaných palestinských obydlí ve Východním Jeruzalémě. Je však nanejvýš nepravděpodobné, že mimo mediální tlak bude Obama ochoten zajít kvůli nesouhlasu s izraelským postupem do vyhocenějšího konfliktu se svým nejbližším blízkovýchodním spojencem. Reálná možnost na řešení izraelsko-palestinského konfliktu se tedy otevírá snad jen skrze průlom v jednáních Izraele se Sýrií či Libanonem.

Sýrie

Americko-syrské vztahy jsou poznamenány tím, že Spojené státy již od roku 1979 uvádějí Sýrii na svém seznamu států podporujících terorismus a dlouhodobě v této zemi otevřeně podporovaly změnu režimu. Během působení obou administrativ prezidenta Bushe mladšího se pak vztahy ještě více vyhrotily a sankce založené na obvinění, že Damašek podporuje terorismus, byly ještě dále zesíleny.²¹ Od nástupu prezidenta Obamy se dá hovořit o náznacích postupného zlepšování vzájemných vztahů obou států. Sýrie opatrně uvítala zvolení nového amerického prezidenta a Spojené státy obnovily se Sýrií přímé rozhovory na vysoké diplomatické úrovni. V posledních měsících pak USA dokonce zvažují návrat amerického velvyslance, který byl odvolán v roce 2005 na protest proti údajnému zapojení Sýrie do atentátu na bývalého libanonského premiéra Rafika Harírího.²²

Sýrie hraje z amerického pohledu podstatnou roli, zejména co se týká stabilizace situace v Iráku, kam právě přes ni proudí většina zahraničních bojovníků. Podobně důležitý je však pro Spojené státy i vliv, který si Damašek uchovává (zejména přes ší'itské hnutí Hizballáh) na situaci v Libanonu, nebo spor, který vede s Izraelem o strategicky významné území Golanských výšin. V neposlední řadě pak Spojené státy zneklidňuje úzká syrská vazba na Írán, s nímž má Sýrie od roku 2006

---

20 *Israel's new foreign minister dismisses Annapolis*. Reuters, 1. dubna 2009. K dispozici na <<http://www.reuters.com/article/worldNews/idUSTRE52U4VH20090401>> (poslední přístup 30. květen 2009); Ackerman, Gwen. *Netanyahu Push for "Economic Peace" Hits Roadblocks*. Bloomberg, 31. března 2009. K dispozici na <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=a7xPS9LqBGwQ>> (poslední přístup 30. květen 2009).

21 Sharp, Jeremy M. *Syria: background and U.S. Relations*. Congressional Research Service Report for Congress, 11. března 2009, s. 10.

22 *U.S. envoys head back to Syria as ties warm*. Reuters, 5. května 2009. K dispozici na <<http://www.reuters.com/article/politicsNews/idUSTRE54479N20090505>> (poslední přístup 30. květen 2009).

uzavřený obranný pakt. Všechny tyto faktory tvoří rámec, od něž se bilaterální vztahy se Spojenými státy úzce odvíjejí.

Americkou snahou v nejbližších měsících zřejmě bude především vytvořit podmínky pro postupné polevování sankcí a pokusit se naklonit si Sýrii na svou stranu proti Íránu a oběma militantním hnutím využívajícím její podporu – Hizballáhu a Hamásu. Prostředkem k nabourání této dosud fungující pevné osy by pro Spojené státy mohly být přímé rozhovory mezi Sýrií a Izraelem ve snaze o vyřešení otázky navrácení Golanských výšin.²³ Případné uzavření mírové smlouvy mezi Izraelem a Sýrií by se pak dalo považovat za nejlepší způsob vnesení sváru mezi Sýrii a její radikálně protiizraelské spojence.

Střízlivá analýza však napovídá, že spoléhat na syrský odklon od Íránu není příliš reálné. Snahou syrského prezidenta Bašára Assada mnohem spíše bude udržet si dosavadní strategickou orientaci Sýrie a zároveň s tím se za pomoci vedení jednání s Washingtonem pokoušet pomalu vymaňovat z mezinárodní izolace a jejích negativních ekonomických důsledků. Lze předpokládat, že americké vyjednavače bude ze syrské strany očekávat především zdržovací taktika. Přesvědčení Damašku je totiž takové, že z dosavadní roztržky se Spojenými státy vyvázl vlastně vítězně anebo minimálně bez vážnější diskreditace současného režimu,²⁴ a že jsou to Spojené státy, které jsou kvůli své regionální pozici i omezením vyplývajícím z doby trvání mandátu prezidenta nuceny jednat.

Je možné souhlasit, že z tohoto pohledu je čas skutečně na straně Sýrie a při jednáních proto nebude příliš spěchat. Dá se očekávat, že USA na tuto hru přistoupí a budou se snažit assadovský režim motivovat dalšími ekonomickými pobídkami. Tuto pozici by však Spojené státy v případě zlomových negativních událostí typu uchopení moci v Libanonu Hizballáhem podporovaným právě Sýrií mohly vyměnit za obnovení intenzivního politického i ekonomického tlaku podle vzoru předchozí administrativy.

Libanon

Libanon jako stát s neklidnou minulostí i přítomností, který je vklíněn do strategicky významného prostoru mezi Sýrií a Izraelem, byl při nástupu Obamovy administrativy v centru americké pozornosti zejména kvůli zdejším blížícím se parlamentním volbám. Ty se v Libanonu uskutečnily 7. června tohoto roku a svým výsledkem podstatným způsobem ovlivnily směřování této země pro nejbližší roky a v důsledku pravděpodobně také to, jak k této zemi bude nadále Amerika i Západ

---

23 Haass, Richard N. *Obama Should Talk to Syria Now*. Newsweek, 9. březen 2009.

24 Antelava, Natalia. US-Syria relations still mired in mistrust. BBC News, 18. března 2009. K dispozici na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7949480.stm> (poslední přístup 30. květen 2009).

přístupovat. Prozápadni síly sdružené okolo tzv. koalice 14. března zde ve volbách konaných v rámci obzvláště komplikovaného politického systému porazily tzv. koalici 8. března, jejíž součástí je také radikální šíitské hnutí Hizballáh a jež je svým politickým vymezením silně protiamerická.

O důležitosti, kterou USA těmto volbám přikládaly, vypovídá i to, že během posledních dvou měsíců před jejich uskutečněním odděleně navštívili tento malý stát jak ministryně zahraničí Hillary Clintonová, tak i viceprezident Joe Biden.²⁵ I proto je nutné konečný výsledek voleb z amerického pohledu považovat za velmi vítaný. Bushova administrativa se po atentátu na premiéra Rafíka Harírího významně podílela na odchodu syrských jednotek, které Libanon v roce 2005 opustily po téměř 30 letech. V následujících třech letech pak USA také výrazně navýšily vojenskou pomoc libanonské armádě, která je nezávislá na Hizballáhu a Sýrii.²⁶ Obamova administrativa zatím zřetelně na tento kurs navazuje a Libanon bude nadále vnímat jako důležitý prvek pro zachování regionální stability.²⁷ I proto je pokračující americká podpora nově vzešlé vlády, která zřejmě bude vedená Saadem Harírím²⁸, stejně jako pokračující podpora libanonské armádě, nanejvýš pravděpodobná.

Při zachování současného rozložení politických sil v zemi je možné téměř vyloučit jakékoliv americké dohody s jinými státy (zejména se Sýrií), které by implikovaly polevení podpory prozápadnímu režimu v Libanonu. Zároveň je však evidentní, že při výrazném výkyvu moci ve prospěch protiamerických stran se může situace rychle změnit. Takovýto obrat se v Libanonu nedá zcela vyloučit, protože zejména hnutí Hizballáh má potenciál kdykoliv situaci v Libanonu destabilizovat a postavit se zatím stále ještě relativně slabé libanonské armádě. Je nutné navíc konstatovat, že ačkoliv prozápadní strany v parlamentních volbách získaly plných 55 % poslaneckých křesel, hlasovalo pro ně pouhých 45 % občanů, zatímco u stran koalice 8. března byl tento poměr obrácený.²⁹ To svědčí nejen o síle protizápadního tábora, ale také o přetrvávající rozpolcenosti libanonské společnosti, která nadále vybízí Spojené státy, stejně jako další zainteresované aktéry, k vytrvalé pozornosti.

---

25 Biden visits Lebanon ahead of key elections. *Haaretz*, 22. května 2009. Článek k dispozici na <http://www.haaretz.com/hasen/pages/1087477.html> > poslední přístup 31. květen 2009.

26 Viz např. Addis, Casey L. Lebanon: Background and U.S. Relations. Congressional Research Service Report for Congress, 21. ledna 2009. K dispozici na <http://assets.opencrs.com/rpts/R40054_20090121.pdf> (poslední přístup 31. květen 2009).

27 Recent Developments in Lebanon. Jeffrey D. Feltman Testimony before the House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Middle East and East Asia. 24. března 2009. K dispozici na <<http://www.state.gov/p/nea/rls/rm/2009/120874.htm>> (poslední přístup 31. květen 2009).

28 Syn zesnulého Rafíka Harírího.

29 Kliger, Rachele. *Hizballah Boasts Victory in the Popular Vote of the Lebanese Elections*. News Blaze, 11. června 2009. K dispozici na <<http://newsblaze.com/story/20090611113543zzzz.nb/topstory.html>> (poslední přístup 14. června 2009).

Egypt

Tento nejlidnatější arabský stát je jedním z klíčových amerických spojenců na Blízkém východě. Od svého politického přeorientování se od Sovětského svazu směrem k USA v 70. letech a především od uzavření mírové dohody s Izraelem v roce 1979 si Egypt udržuje se Spojenými státy prominentní vztahy. Dokladem toho je i jeho trvalá pozice druhého největšího příjemce americké zahraniční pomoci, jejíž základ tvoří především pomoc vojenská.³⁰ Přesto existuje řada oblastí, na které zejména američtí zákonodárci zodpovědní za přidělování zahraniční pomoci pohlízejí ve vztahu k Egyptu značně kriticky. Obzvláště dodržování lidských práv, nezávislost egyptského soudnictví a umožňování pašování zbraní do pásma Gazy jsou americkým Kongresem vytrvale a intenzivně kritizovány.³¹

Vztahy Mubarakova režimu se Spojenými státy mají v posledních deseti letech spíše sestupnou tendenci a je otázkou, zda se na tom během Obamovy administrativy něco změní. Přesto je nepochybné, že z hlediska udržování regionální stability hraje Egypt pro Spojené státy stále nenahraditelnou roli.³² Velká část negociací v izraelsko-palestinském mírovém procesu, stejně jako vyjednávání mezi oběma zneprátelenými palestinskými frakcemi, se odehrávají právě na egyptské půdě. Dá se proto očekávat, že i Obamova administrativa a Demokraty ovládaný Kongres se budou nadále snažit o skloubení strategického partnerství s tlakem na zlepšování úrovně lidských práv a egyptské demokracie. Vzhledem k Obamovým ambicím zasadit se o dlouhodobé mírové uspořádání na Blízkém východě je však pravděpodobné, že kritika Egypta bude spíše upozaděna na úkor amerického zájmu o jeho mediační potenciál.

Jako potvrzení významu Egypta v arabské a muslimské komunitě je pak třeba vnímat poselství k muslimskému světu, které americký prezident pronesl na egyptské půdě 4. června. V tomto proslovu sice Barack Obama především napravoval pošramocenou pověst Spojených států mezi Muslimy, ale zároveň je možné jej spojovat také s podporou současného egyptského sekulárně orientovaného režimu,³³ který čelí relativně silné nábožensky profilované opozici v podobě zakázaného Muslimského bratrstva. V tomto kontextu je vhodné zmínit i skutečnost, že nelze během trvání Obamova prezidentství vyloučit odstoupení více než osmdesátiletě-

---

30 Co se týká přímé ekonomické pomoci Egyptu, ta od roku 1998 každoročně klesá. Viz Sharp, Jeremy M. *Egypt: Background and U.S. Relations*. CRS Report for Congress, 26. března 2009. K dispozici na <<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf>> (poslední přístup 31. květen 2009).

31 Carpenter, Scott J. *The Future of U.S. Assistance to Egypt*. The Washington Institute for Near East Policy, Policy Watch 1399, 24. srpna 2008. K dispozici na <<http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2924>> (poslední přístup 31. květen 2009).

32 Sharp, Jeremy M. *Egypt: Background and U.S. Relations*. S. 1–2.

33 Wilson, Scott a Kornblut, Anne E. *Obama Picks Egypt as Speech Venue*. The Washington Post, 9. května 2009. K dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/08/AR2009050803843.html>> (poslední přístup 31. květen 2009).

ho prezidenta Husního Mubaraka, vládnoucího nepřetržitě od roku 1981. V takovém případě je možné očekávat, že USA jednoznačně podpoří zachování stávající politiké orientace Egypta, což by z pohledu výběru předpokládaných nástupců mohlo vést k podpoře Mubarakova syna Gamala a v důsledku k vytvoření další blízkovýchodní dědičné republiky.³⁴

Turecko

Turecká republika je z pohledu zahraniční politiky Spojených států považována za jednoho z klíčových partnerů Washingtonu v regionu Blízkého východu. Během funkčních období George W. Bushe byl zejména zdůrazňován příklad Turecka jako modelu sekulární muslimské země s fungující demokracií. Jak výstižně shrnul analytik Ian Lesser, „přístup USA k Turecku je často charakterizován jako strategický v porovnání s více politickým – a více kritickým – přístupem Evropy“.³⁵ Přístup USA vyplývá z většího důrazu na geopolitickou důležitost Turecka, vzhledem k jeho geografické blízkosti k oblastem majícím pro americkou zahraniční politiku zásadní význam, jako jsou Blízký východ, Jižní Kavkaz či Střední Asie.

Strategická povaha vztahů³⁶ mezi Washingtonem a Ankarou ovšem neznamená, že se v minulosti neobjevily problémy, které partnerství obou zemí podrobilo zásadní zkoušce. V období studené války, kdy Turecko na svých hranicích vázalo nemalou část vojenské kapacity východního bloku, a kdy se dala předpokládat úzká spolupráce mezi dvěma klíčovými členy NATO, takových krizí bylo několik. V roce 1963 stáhly USA z území Turecka střely Polaris s jadernými hlavicemi (jako důsledek vyřešení kubánské krize), aniž by takový krok s Tureckem konzultovaly, o rok později unikl na veřejnost tzv. „Johnsonův dopis“, ve kterém prezident USA *de facto* zpochybnil spojenecké závazky USA v případě, že by se Ankara dostala do vojenského konfliktu se Sovětským svazem v důsledku vojenské akce Turecka na Kypru (SSSR tehdy podporoval řeckou komunitu na ostrově). V roce 1975 po invazi Turecka na Kypr a okupaci severní části ostrova prosadila řecká lobby v USA uvalení zbrojního embarga na Turecko (v reakci Turecko pozastavilo platnost vzájemné Dohody o obranné spolupráci a uzavřelo všechna americká zařízení, kromě těch, která měla spojitost s NATO).³⁷ V zemi, kde součástí politické kultury je zako-

---

34 K otázce Mubarakova nástupnictví více v: Weaver, Mary Anne. *Pharaohs-in-Waiting*. The Atlantic Monthly, říjen 2003. K dispozici na <<http://www.theatlantic.com/doc/200310/weaver>> (poslední přístup 31. květen 2009).

35 Lesser, Ian O. Turkey and the United States: Anatomy of a Strategic Relationship, s. 4. In: Martin, Lenore G. a Keridis, Dimitris. *The Future of Turkish Foreign Policy*. The MIT Press, 2007.

36 USA jsou hlavním aliančním partnerem Turecka uvnitř NATO (zároveň se jedná o vztah dvou států s nejsilnějšími armádami v alianci) a hlavním dodavatelem výzbroje turecké armády.

37 Hale, William. *Turkish Foreign Policy 1774–2000*. Frank Cass Publishers, 2002, s. 149–150 a 160–161.

řehněná nedůvěra v (dobré) úmysly ostatních zemí (tzv. „sévreský syndrom“), jsou tyto epizody ve vzájemných vztazích stále relevantní.

USA musejí ve vztazích s Tureckem počítat s faktem, že vnímání politiky USA v řadě oblastí se ze strany obyvatel Turecka v posledních 8 letech dostalo na kriticky nízkou úroveň. Průzkum provedený Pew Research Centre³⁸ v červnu 2007 vykázal výsledky, které jsou pro Washington mimořádně znepokojivé:

- Turecko se ukázalo jako země s absolutně nejnižší mírou pozitivního náhledu na USA (pouhých 9 %, negativní postoj vyjádřilo 83 % respondentů).³⁹ Pro srovnání, v roce 2000 vnímalo Spojené státy pozitivně 52 %, v roce 2002 30 %, v roce 2003 15 % (rok invaze do Iráku) a v roce 2004 opět 30 % (přičemž i 30 % lze považovat za nízké číslo v porovnání s výsledky v jiných státech a berouce v úvahu, že Turecko je považováno za amerického spojence);
- 75 % Turků oproti 14 % se domnívá, že USA neberou v úvahu zájmy Turecka;⁴⁰
- jen 9 % Turků vnímá pozitivně válku proti teroru vedenou USA;⁴¹
- jen 8 % vnímá pozitivně americkou představu demokracie (v roce 2002 to bylo 33 %).⁴²

Další průzkumy ukázaly, že téměř dvě třetiny Turků vnímají USA jako budoucí vojenskou hrozbu pro Turecko (!) a jedna třetina je přesvědčena, že se cizí státy pokoušejí rozdělit Turecko skrze podporu teroristickým skupinám, zejména Kurdské straně pracujících, (*Partiya Karkerên Kurdistan*, PKK).⁴³ Za zhoršením pozice USA v Turecku stojí zejména bezpečnostní obavy, spojené s invazí USA a spojenců do Iráku v roce 2003 (o rok později obnovila PKK aktivity na území Turecka po pěti letech jednostranného příměří, což bylo vnímáno jako jednoznačná souvislost). Mezi vojenskými špičkami turecké armády není nikterak vzácné přesvědčení, že Spojené státy podporují Kurdy, aby rozdělily Turecko.⁴⁴ Náchylnost k vytvá-

---

38 The Pew Global Project Attitudes – Global Unease with Major World Powers. The Pew Research Centre, 27. června 2007. K dispozici na <http://pewglobal.org/reports/pdf/256.pdf> (poslední přístup 1. července 2009).

39 Op. cit., s. 13–17.

40 Op. cit., s. 20.

41 Op. cit., s. 22

42 Op. cit., s. 25

43 WorldPublicOpinion. Why Turks Feel Threatened by the US, 5. září 2007. K dispozici na <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/brmiddleeastnafricara/393.php> (poslední přístup 1. července 2009).

44 Eurasia Daily Monitor. Former Turkish commanders discuss costs and benefits of cross-border operation against PKK. Vol. 4, Issue 207, 7. listopad 2007. K dispozici na [http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=33147&tx_ttnews\[backPid\]=405&no_cache=1](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=33147&tx_ttnews[backPid]=405&no_cache=1) (poslední přístup 1. července 2009).

ření teorií spiknutí je další vlastností turecké politické kultury, kterou musí USA vzít v potaz, má-li se vnímání politiky Spojených států vůči Turecku změnit.

Vzájemná hořkost⁴⁵ v americko-tureckých vztazích na politické úrovni přímo souvisí s odmítnutím tureckého parlamentu podpořit v březnu 2003 invazi do Iráku otevřením severní fronty z tureckého území. USA předložily žádost na vyslání 60 000 vojáků do Turecka, aby odtud zaútočili na Irák. Součástí vzájemné dohody byl i finanční balíček v celkové výši 30 mld. USD (z toho 24 mld. v půjčkách, původní turecký požadavek ovšem byl 92 mld. USD). Součástí dohody bylo rovněž vyslání 60 000 tureckých vojáků, aby obsadili 30 km nárazníkové pásmo.⁴⁶ Parlament však po opakovaném odkladu hlasování ze strany vlády 1. března 2003 o tři hlasy nedosáhl na vyžadovanou kvalifikovanou většinu. To vše za situace, kdy od začátku února čekaly americké jednotky za cenu nemalých nákladů, na vylodění v tureckých přístavech. Následující čtyřleté období se neslo ve znamení ochlazení vzájemných vztahů (zároveň v té době došlo i ke zhoršení vztahů Turecka s EU), které však na nejvyšší politické úrovni nikdy nedosáhlo stavu, ve kterém se nachází veřejné mínění.

V roce 2007 bylo 95 % procent zakázek v severním Iráku o velikosti téměř 3 mld. USD prováděno tureckými firmami. Mezi velké zakázky patří stavba letišť v Irbílu (350 mil. USD) a Sulajmáníji (300 mil. USD), nebo stavba univerzity tamtéž (260 mil. USD).⁴⁷ Takový podíl by nebyl možný bez aktivního souhlasu USA. Bezpečnostní obavy spojené s aktivitami Kurdské strany pracujících (a u části politických elit a turecké populace i podezření z přímé podpory PKK a podporou kurdského separatismu obecně) byly částečně, nikoli však definitivně, rozptýleny nalezením kompromisního operačního módu pro přeshraniční akce turecké armády proti základnám PKK v severním Iráku. USA se dlouho negativně stavěly k jakékoliv turecké akci uvnitř Iráku z celkem pragmatického důvodu – obávaly se, že by mohlo dojít k destabilizaci iráckého Kurdistanu, jedinému relativně stabilnímu ze tří federálních celků. V letech 2006–2007 došlo k nárůstu útoků na cíle v Turecku ze strany PKK. Situace eskalovala v srpnu a září 2007, kdy turecký parlament schválil rozmístění až 100 000 vojáků na hranicích s Irákem a Turecko dalo jasně najevo, že k akci dojde i bez souhlasu USA, Iráku a kurdské samosprávy. V dané situaci došlo k několika setkáním mezi představiteli USA a Turecka, jejichž výsledkem byla dohoda o posky-

---

45 Na straně USA pramenící z odmítnutí Turecka poskytnout své území pro otevření severní fronty v březnu 2003, které bylo považováno za formalitu (i přes značně komplikovanou vnitropolitickou situaci). Na straně Turecka daná přesvědčením, že USA ignorují zájmy Turecka a činí kroky, které ohrožují územní celistvost země.

46 K detailům vyjednávání viz Hale, William. *Turkey, the US and Iraq*. SAQI, 2007, s. 89–110.

47 Today's Zaman. OYAK rides the gravity train in northern Iraq, 9. červenec 2007. K dispozici na <http://www.todayszaman.com/>.

tování „real time intelligence“ pro podporu tureckých vojenských akcí (což Turecko dlouho požadovalo) výměnou za limitovaný charakter akce (podmínka USA).

Nová administrativa prezidenta Obamy si je zřejmě vědoma potřeby přehodnocení postoje k Turecku, který byl za minulých administrativ do jisté míry zatížen obrazem strategicky důležité země s velkým potenciálem, který však nebyl naplněn vzhledem k ekonomickým a vnitropolitickým problémům.⁴⁸ Vyjednávání z podzimu 2007 o akci proti PKK v severním Iráku, kdy Ankara tahala za delší konec provazu (byla ochotna provést akci i s rizikem dalšího rozkolu mezi USA a Tureckem, zatímco Washington se rozhodl další krizi neriskovat), svědčí o skutečnosti, že se Turecko po téměř dekádě politické a hospodářské stability rozhodlo naplňovat svůj potenciál. Pro budoucnost bilaterálních vztahů je důležité si uvědomit, že byť má Turecko celou řadu společných zájmů (např. stabilní Irák, Írán bez jaderných zbraní, mírové řešení blízkovýchodního konfliktu), liší se v přístupu, tedy jak USA a Turecko v těchto otázkách postupovaly. Turecko je klasická „status quo power“ od svého založení v roce 1923, se silným respektem k multilaterálním institucím a mezinárodnímu právu. Rozkol mezi oběma zeměmi spočíval i v přesvědčení Ankary, že se Washington od těchto principů vzdaluje mílovými kroky, a tím ve výsledku ohrožuje bezpečnost Turecka, aniž by se tyto obavy snažil zmírňovat. Je zřejmé, že USA potřebují tureckou spolupráci, pokud jde o stabilizaci Iráku (a asistenci při stahování amerických jednotek). Přestože byla nastolena spolupráce v otázce PKK, další citlivé problémy zůstaly doposud nevyřešeny. Jedním z těchto problémů je budoucí statut města Kirkúk (dnes dominantně obydleného Kurdy), jehož možné připojení k iráckému Kurdistanu je v Ankaře sledováno se značnými obavami (vzhledem k ropným zásobám, které u Kirkúku leží, a které by mohly financovat ambice separatistů).

Irák tedy bude hlavním tématem americko-tureckých vztahů v následujících letech. Podpora USA tureckému členství v EU bude stabilní, což potvrdil prezident Obama na summitu EU v Praze i při návštěvě Turecka.⁴⁹ Nová administrativa by však měla mít jasněji formulovanou strategii, proč členství Turecka podporuje a jaké zvolí prostředky podpory v otázce, na kterou nemá žádný přímý vliv. Řada členských států, které se ke členství Turecka staví negativně, v žádném případě neslyší pozitivně na argument, že Turecko v EU zvýší stabilitu na Blízkém východě. Odpůrci tureckého členství totiž nevnímají geografickou blízkost problematickým oblastem jako možnost rozšiřování „sféry vlivu“ Unie, ale spíše jako možný zdroj nelegální migrace.

---

48 To bezezbytku platí pro Turecko v 90. letech.

49 Ostatně Obamova návštěva Turecka 6. a 7. dubna byla jedinou bilaterální návštěvou na evropském turné (v Lodýně se jednalo o summit G-8, ve Francii a Německu o summit NATO a v Praze summit EU) a první bilaterální návštěvou vůbec (pokud nepočítáme půldenní návštěvu Kanady).

Vztahy USA s Tureckem nejsou v nejlepší kondici a Obama si toho byl velmi dobře vědom, když Turecko vybral jako cíl své první bilaterální návštěvy mimo americký kontinent. Nastupující administrativa a další, které přijdou po ní, budou muset více než kdykoli předtím dbát na to, aby partnerství bylo oboustranně výhodné, což v praxi znamená brát vážně turecké obavy z příliš volné federace v Iráku. V obecné rovině to znamená především ochotu činit kompromisy a naslouchat partnerům, vlastnost, která se v americké zahraniční politice (nejen) v uplynulých osmi letech objevovala velmi zřídka.

Írán

Vztahy mezi USA a Íránem jsou z pochopitelných důvodů i dnes definovány islámskou revolucí z února 1979 (kterou následovalo obsazení amerického velvyslanectví v listopadu téhož roku a držení jeho personálu jako rukojmí 444 dnů – během této doby se USA pokusily o záchranou akci, která však selhala).⁵⁰ Revoluce se nesla ve znamení silného antiamerikanismu, který měl kořeny ve svržení premiéra Mohameda Mosadeqa z roku 1953, na kterém se podílely americké a britské tajné služby⁵¹ (momentu, který je dodnes významným faktorem vnímání USA ze strany íránského obyvatelstva). Od revoluce uběhlo v únoru třicet let a politika vůči Íránu patří stále mezi ústřední otázky blízkovýchodní politiky USA, stejně jako Írán zůstává hlavním vyzyvatelem pozice USA v regionu.

V 80. letech poskytoval Washington vojenskou asistenci Iráku v průběhu irácko-íránské války (1980–88) ve snaze zadržovat šíření revoluce mimo Írán a doufajíc v kolaps revolučního režimu. V 90. letech přišla Clintonova administrativa s politikou “dvojitého zadržování”, tj. zadržování Iráku i Íránu najednou. Relativní oteplení vztahů po zvolení reformního kandidáta Mohameda Chátamího nebylo plně využito k řešení problémů ve vzájemných vztazích. To bylo způsobeno i nedostatečně silným mandátem Chátamího, poznamenaným soubojem reformistů s konzervativci a povahou politického systému v Íránu⁵², kde faktickým tvůrcem (nejen) zahraniční politiky je duchovní vůdce ajatolláh Saíd Alí Chámeneí. Bushova administrativa s Íránem bezprostředně po 11. září spolupracovala, mj. i pro společný zá-

---

50 Zároveň pro Írán je obsazení amerického velvyslanectví (označovaného za „špiónské doupě“) jedním z určujících momentů revoluce a první projev suverenity nového režimu. Více viz International Crisis Group (ICG): *U.S. Iranian Engagement: The View from Tehran*. Crisis Group Middle East Briefing No. 28, 2. červen 2009, s. 2. K dispozici na <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6131&l=1>> (poslední přístup 30.6.2009).

51 Účast USA na převratu přiznala v roce 2000 tehdejší ministrině zahraničních věcí USA Madeleine Albrightová. Remarks before the American-Iranian Council, March 17, 2000, Washington, D.C. K dispozici na: <<http://www.aghayan.com/alb031700.htm>> (poslední přístup 30.6.2009).

52 K vnitropolitickému vývoji v Íránu za „vlády“ reformistů viz Maloney, Suzanne. *Iran's Long Reach – Iran as a pivotal state in the muslim world*. United States Institute of Peace Press, 2008, s. 8–13.

jem na svržení tálibánského režimu v sousedním Afghánistánu. Prezident Chátami útoky z 11. září odsoudil, Teherán poskytl letiště ve východním Íránu a přístav Chabahar pro logistické účely a zajistil podporu šíitských milic v Afghánistánu v průběhu kampaně proti Tálibánu.⁵³

Následné zařazení Íránu do „osy zla“⁵⁴ ve světle předchozí spolupráce postrádá logiku a lze ho přisoudit převážení neokonzervativního křídla v Bushově administrativě, které propagovalo změnu režimu v Íránu. Ted Galen Carpenter a Malou Innocent k tomu dodávají: „Po označení Íránu jako součásti „osy zla“ a invazi a okupaci Iráku – dalšího člena osy – mohli vládcí Íránu velmi snadno dospět k přesvědčení, že jejich země bude další na řadě“.⁵⁵ Zpráva International Crisis Group (ICG) v souvislosti s výše uvedeným cituje amerického analytika: „Z íránské perspektivy se jednalo o naprostý obrat a zradu. Teherán spolupracoval s Amerikou na odstranění nebezpečného protivníka. Následně, bez varování, Washington otočil a označil Írán za člena... „osy zla“. Mezitím začaly USA spolupracovat s Pákistánem, který dělal přesně to, z čeho Washington obviňoval Írán, že si přeje: získání jaderné zbraně, poskytování útočiště teroristům a poskytování podpory ozbrojencům v sousední zemi, tj. v Afghánistánu.“⁵⁶ V druhé polovině roku 2003 byly americké jednotky ve velkém počtu rozmístěny v Iráku a Afghánistánu, což v kombinaci s rétorikou americké vlády vedlo k přesvědčení (nejen) Teheránu, že pravděpodobnost invaze do Íránu značně vzrostla. V následujících letech se však situace obrátila ve prospěch Íránu. Počáteční úspěch při svržení vlád Tálibánu a Saddáma Husajna vystřídala spirála násilí v Iráku (teroristické útoky, sektářské násilí) a obnovení aktivit Tálibánu a jeho obnovení kontroly nad jihem a západem Afghánistánu. S potíženími USA a spojenců rostla úloha Íránu jako lídra protiamerického tábora a diskreditace regionálních (arabských) vlád, které jsou dlouhodobými spojenci Washingtonu v regionu. Shahram Chubin výstižně konstatuje, že „Mylný úsudek a neschopnost USA, ilustrovaná komplikacemi a přetížením v Iráku, je obecně uznávána. Dopad na morální pozici USA a jejich důvěryhodnost jako vůdce a spojence byl zničitelný. Ty elity v regionu, které věřily v USA, byly zdiskreditovány... Rostoucí síla a apel tábora odpůrců vedeného Íránem přímo souvisí s politikou USA.“⁵⁷ Zpráva International Crisis Group k tomu dodává „Politika Washingtonu měla paradoxní,

---

53 ICG, s. 4

54 Prezident Bush použil termín „osa zla“ poprvé ve zprávě o stavu Unie v lednu 2002. Text projevu k dispozici na <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/print/20020129-11.html>> (poslední přístup 30.6.2009)

55 Carpenter, Ted Galen, Innocent, Malou. The Iraq War and Iranian Power. *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 49 (zima 2007–2008), č. 4, s. 72.

56 ICG, s. 4.

57 Chubin, Shamram. Iran's Power in Context. *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 51 (únor–březen 2009), č. 1, s. 168.

nezamýšlený, efekt. Po pádu Tálíbanu a režimu Sadáma Husajna se mohlo zdát, že USA vojensky obkličují Írán. Ve stejný okamžik však byli neutralizováni dva nejvíce nepřátelští soupeři. Po období, kdy se Islámská republika obávala důsledků americké vojenské přítomnosti v regionu – a údajně vyslala pokusný⁵⁸ balónek Bushově administrativě – irácká „bažina“ a rostoucí potíže v Afghánistánu povzbudily Írán k projekci svého vlivu v celém regionu. Pokus izolovat Sýrii a marginalizovat Hamás (což oba přimělo se ještě více orientovat na Írán)... dále posílil strategickou pozici Teheránu. Ve zkratce, USA nevědomky vydláždily cestu pro obnovený vliv Íránu ve chvíli, kdy jeho revoluční nadšení začalo vykazovat známky vyčerpání.⁵⁹

Pakliže bezprostředně po 11. září Írán se Spojenými státy spolupracoval při svržení vlády Tálíbanu, po nesmyslném⁶⁰zařazení do „osy zla“, okupace Iráku (a tudíž masivní přítomnost americké armády v sousedství Íránu) a rostoucím tlakem na Teherán v otázce jaderného programu, se postavil do čela protiamerického tábora. Nestabilita v Iráku hrála v tomto směru Íránu do karet z minimálně dvou důvodů: (1) Irák dočasně zmizel jako přirozený soupeř Íránu v mocenské hře v regionu; (2) problémy USA v Iráku (a Afghánistánu) snižovaly pravděpodobnost amerického útoku na Írán a Teherán byl schopen vykonávat vliv na dění v Iráku nepřímo skrze spřízněné skupiny.

Rostoucí vliv Íránu nesouvisí jen s angažmá USA v bezprostředním sousedství Íránu, důležitým okamžikem byla i letní válka mezi Izraelem a Hizballáhem z roku 2006, která skončila *de facto* porážkou Izraele (poprvé v historii arabsko-izraelských válek), tím, že se moderně vyzbrojené izraelské armádě (konvenční síle, které se žádný ze sousedů Izraele nevyrovná) nepodařilo svého protivníka rozdrtit. Mohsen Milání k důsledkům tohoto konfliktu na růst vlivu Íránu dodává: „[Vítězství] posílilo popularitu Hizballáhu v mnoha sunitských zemích, dalo větší důvěryhodnost Íránu a podkopalo pozice tradičních spojenců Washingtonu, jako je Egypt a Saúdská Arábie, kteří Hizballáh nepodpořili. Válka, společně s chaosem v Iráku a Íránu... přesvědčila Teherán, že se na Blízkém východě rodí nové rozložení sil: ustupující USA a Írán hrající hlavní roli.“⁶¹

---

58 Zpráva ICG se zde odvolává na návrh Íránu k normalizaci vztahů s USA zaslaným skrze švýcarskou ambasádu v Teheránu (která zastupuje americké zájmy v zemi) v květnu 2003, a který se Bushova administrativa s největší pravděpodobností rozhodla ignorovat.

59 ICG, s. 4.

60 V souvislosti s předchozí kooperací ze strany Teheránu, nikoli z hlediska dlouhodobé iránské podpory libanonskému Hizballáhu a palestinskému Hamásu.

61 Milani, Mohsen M. Tehran's Take: Understanding Iran's U.S. Policy. *Foreign Affairs*. Council on Foreign Affairs, roč. 88 (červen/červenec 2009), č. 4, s. 56.

Z hlediska Bushovy administrativy (a obecně v otázce vztahů Íránu se Západem) byl ústředním tématem od roku 2003 íránský jaderný program. Neochota Teheránu podrobit se důsledným kontrolám ze strany Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE) společně s vývojem balistických střel posiloval podezření, že Írán vyvíjí jadernou zbraň (což Teherán ne příliš přesvědčivým způsobem odmítal). Je zřejmé, že toto téma bude středobodem americké politiky k Íránu i v následujících letech. Dilema, kterému USA ve vztahu k jadernému programu čelí, je založeno na tom, jakou roli má hrát možné použití síly. Írán se poučil z izraelského náletu na irácký reaktor Osirak (1981) a klíčové prvky jsou rozmístěny na více lokacích (Natanz, Búšehr, Arak) a blízko obydlených oblastí. Případný letecký útok vedený americkým letectvem z Iráku by dokázal zasadit programu citelné škody, nicméně zničit by ho s největší pravděpodobností nedokázal. Zároveň by taková akce posílila legitimitu íránského režimu, protože jaderný program je v Íranu pokládán za otázku národní cti, bez ohledu na otázku vztahu k režimu jako takovému.⁶² Pakliže pravděpodobnost takové akce se s plánovaným stažením amerických sil z Iráku (ze stávajících 110 000 se 10 000 stáhne do konce roku 2009, 50 000 v průběhu roku 2010 a stažení bude dokončeno do konce roku 2011) snižuje, roste možnost pokusu o zničení jaderného programu ze strany Izraele. V případě, že by se Írán na takový útok rozhodl reagovat odvetným raketovým útokem na Izrael, konfrontace mezi USA a Íránem by byla téměř nevyhnutelná, vzhledem k spojeneckým závazkům USA k Izraeli. Je v tomto směru otázkou, zdali se nesmířit s možností, že Írán vyvine jadernou zbraň a obranu Izraele ze strany USA postavit na „klasickém“ jaderném odstrašení, tzn. neutralizovat případný jaderný status Teheránu. Takový postup je však v protikladu s politikou USA v otázce proliferace zbraní hromadného ničení a Obamou deklarovaným úsilím o jaderné odzbrojení, oznámeným při projevu v Praze 4. dubna 2009.

Jaderný program je však jen jedním z mnoha problematických otázek v komplexu americko-íránských vztahů. Samotný jaderný program je součástí vyjednávání USA s Ruskem (které íránský jaderný program podporuje) a souvisí i s tématem budování evropského pilíře Národní protiraketové obrany. Spolupracující Írán znamená lepší perspektivu stability v Iráku a Afghánistánu, normalizace vztahů USA se Sýrií (které souběžně s možnou dohodou mezi Sýrií a Izraelem o Golanských výšinách a případné mírové smlouvě – jednání zprostředkované Tureckem), které může vést opuštění podpory pro Hizballáh a Hamás. Zároveň je třeba mít na paměti, že silný a prozápadně orientovaný Irák je v rozporu s udržením současného íránského vlivu. Írán tedy může v následujících letech působit jako destruktivní i konstruktivní faktor (ve smyslu amerických priorit). Přímé rozhovory, kte-

---

62 Carpenter, Ted Galen, Innocent, Malou, s. 73–74.

ré Íránu nabídnul prezident Obama, začnou nejdříve na podzim 2009. USA by však měly počítat, že se nebude jednat o jednoduchý proces a že jednou z hlavních priorit, které se bude Írán v širším kontextu snažit dosáhnout, je uznání vlivu Teheránu v regionu. V tomto smyslu budou muset USA brát v potaz postoj Saúdské Arábie či Egypta (a samozřejmě Izraele), které se případného *rapprochement* mezi Washingtonem a Teheránem obávají, protože s poklesem vlivu USA se zvyšuje vliv Íránu na úkor těchto zemí (a zejména Saúdské Arábie, která v minulosti společně s Irákem a Íránem tvořila mocenskou rovnováhu v regionu).

Irák

Vztahy USA a Iráku v roce 2009 nelze považovat za standardní vztah dvou suverénních států. Po americké invazi z března 2003, *de facto* občanské válce prováděné sektářským násilím v letech 2005–2006 a *Surge*⁶³, který mezi lednem 2007 a květnem 2008 srazil násilnosti v Iráku na čtyřleté minimum⁶⁴, se zdá být Irák na dobré cestě k bezpečnosti a politické stabilizaci, která eventuelně povede ke znovuoobnovení regionálního postavení.

Vývoj situace v Iráku v letech po invazi výrazným způsobem ovlivnil první rok, během něhož byla učiněna a implementována řada kontroverzních rozhodnutí. V prvé řadě administrativa George W. Bushe neměla nijak ucelenou představu o postupu po dosažení předpokládaného (a nevyhnutelného) vítězství na vojenském poli. Na rovině vztahů mezi Washingtonem a nastupujícími iráckými elitami to byl způsob a načasování předání moci. Ze dvou variant předání – urychleného a postupného – byla zvolena ta druhá, aniž by byla dostatečně vykomunikována s iráckými představiteli. James Dobbins k tomu poznamenává „Nevyzpytatelná povaha americké politiky – nejdříve na začátku roku 2003 signalizující rychlé zformování irácké vlády bude bezprostřední, poté v květnu přechod na mnohem pomalejší pláne, v listopadu opět návrat k urychlenému předání... bezpochyby vytvořilo zmatení a roztrpčení mezi iráckými lidry a jejich voličstvem.“⁶⁵ Květnovým rozhodnutím bylo vytvoření okupační správy (*Coalition Provisional Authority*, CPA) v čele s L. Paulem Bremerem. Mezi nejkontroverznější rozhodnutí CPA patří rozpuštění irácké armády a zachování a rozšíření policie, která se ukázala nekompetentní v boji proti povstaleckým skupinám.⁶⁶ Během roku své existence trpěla CPA – představující kombinaci „odboru“ ministerstva obrany, mnohonárodnostní or-

63 Před lednem 2007 bylo v Iráku 132 000 amerických vojáků, v únoru 2008 158 000 vojáků a v červenci 2008 140 000 vojáků. Zdroj: Stratfor.com

64 Stratfor. U.S., Iraq: 4,000 Surge Troops To Leave Iraq.

65 Dobbins, James. *Occupying Iraq: A Short History of the CPA*. *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 51 (červen–červenec 2009), č. 3, s. 153.

66 Op. cit., s. 139–143.

ganizace a *de facto* vlády⁶⁷ – nedostatkem kvalifikovaného personálu, při rozsahu úkolů, které by i při plném stavu byly nad její síly – od přípravy předání moci, zajištění bezpečnosti a koordinaci jednotlivých agentur přes obnovení veřejných služeb, vlády práva a implementaci ekonomických reforem.⁶⁸

Po krizovém období násilí, které eskalovalo v roce 2006 a kdy se otevřeně hovořilo o možnosti rozpadu Iráku po konfesní/etnické linii⁶⁹ se situace postupně stabilizovala v roce 2007. Zcela jistě svůj podíl sehrálo skokové navýšení jednotek, ale i další faktory nebyly nezanedbatelné – zejména získání podpory lokálních sunitských vůdců, původně součástí protiamerického odporu (tzv. sunitské probuzení), jejichž motivem byla obava z nárůstu vlivu šíitského Iránu.⁷⁰ Celkově se objevilo značné zlepšení dané zkušenostmi oproti letům 2003–2004 a zároveň bylo možné se postupně více spolehnout na vznikající iráckou armádu. Obama tak může naplnit svůj závazek urychleného stažení amerických jednotek i díky prosazení jednorázového navýšení vojenské přítomnosti přes odpor Demokratů.⁷¹

Postupné stažení vojenských jednotek do konce roku 2011 (k 30. červnu 2009 opustily americké jednotky irácká města), byť momentálně patří mezi priority, nebude jedinou výzvou, kterou se bude Obamova administrativa ve vztahu k Iráku zabývat. Irák je bezpochyby bezpečnějším místem, řada problémů politického charakteru, které mohou pokrok v otázce bezpečnosti zvrátit, však zůstává nevyřešena:

- Federalizace vs. centralizace – Irák je formálně podle ústavy federálním státem, nicméně proces federalizace je daleko od toho, aby se dal považovat za stabilizovaný. Ve skutečnosti je jediným federalizovaným celkem irácký Kurdistán, což je vyjádřením skutečnosti, že před svržením Sadáma Husajna Kurdové severní Irák s americkou pomocí kontrolovali, více než důsledkem nového ústavního pořádku. Místní volby v lednu 2009 znamenaly zisk bloku premiéra Málíkího na úkor do té doby nejsilnější šíitské strany Nejvyšší islámské rady Iráku, která usiluje o volnější federalizaci. Málíkí tak může v parlamentních volbách v led-

---

67 Op. cit., s. 135.

68 Studie Jamese Dobbinse se podrobně zabývá všemi aspekty činnosti CPA. Dále viz Dobbins, James; Jones, Seth G.; Runkle, Benjamin; Mohandas, Siddhart. *Occupying Iraq: A History of Coalition Provisional Authority*. RAND Corporation – RAND National Security Research Division, 2009. K dispozici na <http://www.rand.org/pubs/monographs/2009/RAND_MG847.pdf> (poslední přístup 30.6.2009).

69 Dvě základní štěpení v Iráku jsou: šíité/sunité a Arabové/Kurdové.

70 Podrobněji viz International Crisis Group (ICG): *Iraq after the Surge I: The New Sunni Landscape*. Crisis Group Middle East Report No. 74, 30. duben 2009. K dispozici na <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5415&l=1>> (poslední přístup 30.6.2009).

71 US House rejects Bush Iraq plan. *BBC*. 17. únor 2007. K dispozici na <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6368985.stm>> (poslední přístup 30.6.2009).

nu 2010 upevnit pozici a skrze parlamentní většinu (pokud ji dosáhne) upevnit centrální vládu. Nejkonsolidovanější stoupenci volné federalizace – Kurdové – v parlamentních volbách ztratí svou pozici, vzhledem k tomu, že hlavní sunnitské strany nebudou volby bojkotovat, tak jako se to stalo v prvních volbách v prosinci 2005. Takový vývoj je bližší přáním USA.

- Sdílení zdrojů – jedna z klíčových otázek budoucího vývoje v Iráku. Jádrem problému spočívá v tom, do jaké míry budou přerozdělovány zisky z prodeje ropy (a zemního plynu) na federální úrovni. Ze tří entit v Iráku usilují Kurdové o největší autonomii v dané oblasti (kontrola prodeje, možnost zadávat zakázky a výběrová řízení atd.)⁷².
- Vnitřní hranice – otázka, která do jisté míry souvisí s předchozí. Ústava schválená v roce 2005 v článku 140 uvádí, že o sporných územích se má rozhodnout do konce roku 2007 v referendu.⁷³ Explicitně je zde zmíněn Kirkúk, etnicky smíšené město, které ke svému federálnímu celku chtějí připojit Kurdové. Kolem Kirkúku zároveň leží významné zásoby ropy. Referendum do dnešního dne nebylo (mj. na základě rady doporučení) uskutečněno. Napětí mezi Arbílem (správním centrem iráckého Kurdistanu) a Bagdádem roste, vzhledem k Málíkího důrazu na větší centralizaci a kurdským snahám a co nejvolnější federaci. V prosinci 2008 se v Kirkúku rozmístila 12. divize irácké armády,⁷⁴ přičemž konfrontaci zatím brání americké jednotky rozmístěné ve městě.

Z výše uvedeného je zřejmé, že pokud se potvrdí zlepšení bezpečnostní situace, pozornost se přesune na problémy, které byly dlouho odkládány (mj. kvůli bezpečnosti), z nichž všechny se různým způsobem dotýkají dosud nejstabilnější části Iráku – iráckého Kurdistanu. Obama a jeho zahraničně politický tým bude soustředit pozornost na vybalancování vlastního cíle – federální Irák se silnou centrální vládou (tj. oslabení odstředivých tendencí) – a zájmy dosavadních amerických spojenců – iráckých Kurdů. Není třeba zdůrazňovat, že každý z výše uvedených

---

72 International Crisis Group. *Oil for Soil: Toward a Grand Bargain on Iraq and the Kurds*, Middle East Report No. 80, 28. říjen 2008. K dispozici na <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5750&l=1>> (poslední přístup 30. června 2009).

73 Vývoj v otázce zachycují následující studie International Crisis Group: *Iraq and the Kurds: The Brewing Battle over Kirkuk*, Middle East Report No. 56, 18. červenec 2006. K dispozici na <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4267&l=1>>; *Iraq and the Kurds: Resolving the Kirkuk Crisis*, Middle East Report No. 64, 19. duben 2007. K dispozici na <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4782&l=1>>; *Oil for Soil: Toward a Grand Bargain on Iraq and the Kurds*, Middle East Report No. 80, 28. říjen 2008. K dispozici na <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5750&l=1>> (poslední přístup 30. června 2009).

74 Jamestown Foundation. *Rising Arab-Kurdish Tensions over Kirkuk Will Complicate U.S. Withdrawal from Iraq*, *Terrorism Focus*. Roč. 6, č. 6, 25. únor 2009. K dispozici na <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=34553](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=34553)> (poslední přístup 30.6.2009)

problému má potenciál eskalovat. Stejně tak je ovšem zřejmé, že obnovení násilí (tentokrát ve formě konfliktu mezi federální částí a centrem) znamená prohru pro všechny strany konfliktu. Zároveň nezmizí ze dne na den staré problémy. Irák a jeho vnitřní vývoj tedy bude na stálé agendě nové administrativy a zůstane tam i po úplném stažení amerických jednotek.

16. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V JIŽNÍ ASII

Jan Bečka

16.1. BUSHOVA ADMINISTRATIVA A JIŽNÍ ASIE¹: STARÁ SPOJENECTVÍ, NOVÍ NEPŘÁTELÉ, NOVÉ VÝZVY

Jižní Asie patří z hlediska soudobé americké zahraniční a bezpečnostní politiky ke klíčovým oblastem, na kterou je již delší dobu upřena pozornost takřka celého světa. Tažení proti mezinárodnímu terorismu, jehož součástí je konflikt v Afghánistánu i boj proti islámským radikálům v sousedním Pákistánu, přineslo trvalé změny do amerického přístupu k celému regionu i k vnímání jeho důležitosti pro americké zájmy. Události posledních měsíců navíc poměrně jasně ukazují, že ani do budoucna tomu s největší pravděpodobností nebude jinak a že i nová administrativa Baracka Obamy bude muset jižní Asii věnovat neztenčenou pozornost. Zároveň však bude možná nucena přistoupit k alespoň částečnému přehodnocení některých lety ustálených spojeneckých vazeb a k aplikaci nových strategií a postupů k zajištění svých priorit.

Útoky z 11. září 2001 a jejich dopad na jižní Asii

Teroristické útoky na New York a Washington ze dne 11. září 2001 odstartovaly řetěz událostí, které ve svém důsledku zapříčinily přímou vojenskou angažovanost Spojených států v oblasti střední a jižní Asie. Hnutí Tálibán, které po odchodu sovětských vojáků postupně ovládlo Afghánistán a které bylo Spojenými státy obviňováno z napomáhání a ukrývání teroristů zodpovědných za výše zmíněné útoky, se stalo prvním cílem americké „války proti teroru“. Tento vývoj se celkem očekávaně promítl do obnovené aktivace spojeneckého svazku se sousedním Pákistánem.

V období studené války (zejména v 50. letech) a později během Nixonovy administrativy (1969–1974)², patřil Islámábád k důležitým spojencům USA, nicméně

---

1 Na úvod je třeba určit, jak bude pro potřeby této studie definován region „jižní Asie“. Z hlediska geografického bývá totiž někdy do Jižní Asie zařazován pouze Bangladéš, Bhútán, Indie, Pákistán, Srí Lanka, Maledívy a přilehlá oblast Indického oceánu. Z hlediska politického a národnostního však takovéto vymezení neodpovídá plně skutečnosti, jelikož nereflexuje některé dlouhodobě existující vzájemné vazby (politické, etnické, hospodářské i kulturní) a sdílené bezpečnostní problémy a rizika. Proto je vhodnější využít definice širší, která mimo výše zmíněné země zahrnuje i Afghánistán. Důvodem pro užití širší definice je v současnosti zejména úzká spojitost mezi vnitropolitickou situací v Afghánistánu a v sousedním Pákistánu, podobné etnické složení obyvatel v obou zemích jakož i význam Afghánistánu (a Pákistánu) pro bezpečnostní situaci a stabilitu celého regionu.

2 Již v roce 1954 se Pákistán stal jednou z pouhých tří asijských zemí, které vstoupily do Spojenými státy založené Organizace smlouvy pro jihovýchodní Asii (*Southeast Asian Treaty Organization*, SEATO). Později, za Nixonovy administrativy, podporovaly Spojené státy Pákistán (i proto, že byl čínským spojencem) během prohrané války s Indii. Viz například Cohen, Warren I. *The Cambridge History of American Foreign Relations, Volume IV: America in the Age of Soviet Power, 1945–1991*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 96.

ně v pozdějších letech toto spojení ztratilo poněkud na důležitosti. Na počátku amerického tažení proti mezinárodnímu terorismu stálo pákistánské vedení před zásadní otázkou, zda navzdory jednoznačně muslimskému charakteru země i jistým sympatiím, pocíťovaným k hnutí Tálibán, podpoří Spojené státy.³ Nakonec se prezident Parváz Mušaraf po krátkém váhání postavil na americkou stranu.⁴ Nabídkou politické, logistické a zpravodajské podpory americkému útoku na Afghánistán, jakož i poskytnutím vojenských základen,⁵ se Islámábád opět stal pro Spojené státy a západní svět obecně uznávaným spojencem.⁶ Výměnou za příklon k západu očekával Mušaraf bezpochyby odvolání amerických sankcí z 90. let⁷ a rovněž podporu svého vlastního vnitropolitického postavení, které bylo vždy poněkud nejisté. Mušaraf se dostal k moci v roce 1999 vojenským převratem a nikdy se mu nepodařilo získat si dostatečnou podporu mezi pákistánským obyvatelstvem, zejména vzhledem k nedemokratičnosti jeho vlády, vlažnému vztahu k islámu a bující korupci. U moci jej udržovala zejména armáda, která v něm viděla jistotu zachování svého politického vlivu v zemi.

Zpočátku se zdálo, že spolupráce mezi Pákistánem a západní koalicí skutečně přináší očekávaný efekt. V průběhu následujících dvou let po útoku na Afghánistán byli v Pákistánu zatčeni důležití představitelé hnutí al-Káida, například Zájín al Zubajdá (Abú Zubajdá), Ramzi Binalšhib či Chalíd Šejk Mohamed. Pákistánská vláda opakovaně ujišťovala Spojené státy o svojí odhodlanosti rezolutně potírat teroristické organizace, působící na pákistánském území, a o svojí připravenosti navázat kon-

-
- 3 Řada bojovníků Tálibánu se rekrutovala z pašunského obyvatelstva, žijícího na pákistánské straně společné hranice. Navíc pro některé Pákistánce byla atraktivní i vize striktně islámského státu, tak jak se ji snažili vůdcové Tálibánu uvést do praxe v Afghánistánu.
  - 4 Pákistánská vláda si přitom byla po celou dobu vědoma skutečnosti, že spojení s USA proti Tálibánu nebude drtivou většinou obyvatel přijato pozitivně. Sám prezident Mušaraf tento krok odůvodnil ve svém projevu k občanům krátce po 11. září starostí o národní zájem Pákistánu. Podle jeho argumentace by v případě neochoty Pákistánu spolupracovat se Spojenými státy využila této příležitosti Indie a Pákistán by se následně ocitl v ještě hlubší izolaci. Musharraf, Pervez. *Address to the People of Pakistan*. American Rhetoric, 19. září 2001, k dispozici na <<http://www.americanrhetoric.com/speeches/pakistanpresident.htm>> (poslední přístup 19. dubna 2009).
  - 5 Pákistán po 11. září 2001 poskytl Spojeným státům tři letecké a dvě námořní základny na svém území a udělil jim povolení k užívání svého vzdušného prostoru. Hussain, Touqir. *U.S.-Pakistan Engagement. The War on Terrorism and Beyond. United States Institute of Peace Special Report 145*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 2005, s. 5.
  - 6 Malik, Iftikhar H. *The Afghanistan Crisis and the Rediscovery of the Frontline State*. *Asian Survey*, roč. 42, 2002, č. 1, s. 204.
  - 7 Presslerův dodatek (*Pressler Amendment*), přijatý Kongresem v roce 1992, značně omezoval možnost poskytovat vojenskou pomoc Pákistánu a vyvážet do země určité komodity, a to do doby, dokud Pákistán neprokáže, že nedisponuje jadernými zbraněmi. Sankce byly ještě zpřísněny poté, co Pákistán v roce 1998 provedl v reakci na indické jaderné testy pokusné odpálení šesti vlastních atomových náloží.

struktivní vztahy s novou vládou v Kábulu. V reakci na tento vstřícný postoj dosáhla americká vojenská pomoc Pákistánu v letech 2002–2004 více jak 4,5 mld. USD;⁸ navíc poskytl USA další prostředky na hospodářskou a rozvojovou pomoc.⁹ V roce 2004 byl pak Pákistán zařazen prezidentem Bushem na seznam důležitých spojenců a byl mu přiznán statut MNNA (major non-NATO ally). Přesto nebylo partnerství mezi Islámábádem a Washingtonem nikdy bezproblémové. Již v této době totiž začaly zaznívat ve Spojených státech kritické hlasy, zpochybňující hodnotu spojenectví s Pákistánem a obávající se zejména dalšího vnitropolitického vývoje v zemi.¹⁰ Další pochybnosti panovaly ve věci účinnosti a účelnosti poskytované americké pomoci. Tato podpora neměla totiž zjevně zásadnější dopad na rozvoj země, zejména proto, že nebyla provázána potřebnými vnitřními hospodářskými a správními reformami, respektive tyto plánované reformy¹¹ nebyly v praxi implementovány. Navíc bylo opakovaně upozorňováno na skutečnost, že značná část poskytnuté pomoci byla využita k jiným účelům, než na jaké byla původně určena – v této souvislosti se zejména hovoří o financování protiindických militantních skupin v Kašmíru a obecně o podpoře teroristických a radikálních skupin, působících na pákistánském území. Tyto skupiny začaly představovat čím dál větší nebezpečí pro vnitřní stabilitu Pákistánu i pro úspěch Spojenými státy vedené koalice v Afghánistánu. Posléze se objevila i závažná obvinění, že pákistánská tajná služba ISI, a také někteří členové vlády podporují přímo islamisty z Tálibánu a sabotují tak protiteroristické operace západních států. Tálibán se po porážce v Afghánistánu přesunul do tzv. kmenových oblastí (například Vaziristánu či Federálně spravovaných kmenových území) na pákistánské straně hranice, kde začal znovu budovat svoji infrastrukturu, v řadě případů patrně právě s pomocí pákistánské tajné služby¹². Ačkoliv pákistánská vláda tato

---

8 *Pakistan. Country Profile. U.S. Military Aid Totals.* The Center for Public Integrity, bez datace, k dispozici na <<http://projects.publicintegrity.org/MilitaryAid/country.aspx?iso=PK>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

9 V roce 2004 dosáhly takto vynaložené prostředky výše 390 miliard amerických dolarů a Pákistán se tak dostal v žebříčku příjemců americké pomoci na sedmé místo. Viz: Tarnoff, Curt a Lary Nowels. *Foreign Aid: An Introductory Overview of U.S. Programs and Policy.* Washington, D.C.: Congressional Research Service / Library of Congress, 2004, s. 13.

10 Looney, Robert. Failed Economic Take-Offs and Terrorism in Pakistan: Conceptualizing a Proper Role for the U.S. Assistance. *Asian Survey*, roč. 44, 2004, č. 6, s. 771–793.

11 Mušarafova vláda vypracovala poměrně podrobný plán hospodářského rozvoje země, který stanovil následujících šest priorit – politickou stabilitu, regionální stabilitu, nastolení vlády zákona a veřejného pořádku, zodpovědnou fiskální politiku s omezenými rozpočtovými schodky, transparentnost a kontinuitu ekonomické politiky země a důslednou implementaci strukturálních reforem pákistánské ekonomiky. Těchto cílů však nebylo v praxi dosaženo, zejména kvůli nevykonnosti a zkorumpovanosti státní správy.

12 Je pravděpodobné, že někteří z pracovníků ISI, a to včetně výše postavených důstojníků, stejně jako někteří vládní činitelé a státní úředníci, sympatizovali a sympatizují s vizí islámského státu a vládního zřízení, kterou prosazuje Tálibán. Zároveň se však nabízí spekulace, že podpora Tálibánu a dalších

obvinění vytrvale popírala, nepodařilo se jí je zcela vyvrátit a její důvěryhodnost utrpěla závažné trhliny.¹³ Pákistán současně opakovaně protestoval proti útokům na cíle na svém území, k nimž přistoupily koaliční síly v Afghánistánu ve snaze zničit zázemí Tálibánu a eliminovat jeho velitele. Přesto se až do konce svého prezidentství, a to i po pádu Parvíze Mušarafa v srpnu 2008, George W. Bush neodhodlal k vyvinutí většího politického tlaku na pákistánské vládní kruhy ve věci rozhodnějšího postupu proti radikálním skupinám na svém území.

16.2. INDIE JAKO NOVÝ STRATEGICKÝ PARTNER SPOJENÝCH STÁTŮ?

Ruku v ruce s oslabováním pozice Pákistánu v americké bezpečnostní struktuře ve střední a jižní Asii docházelo během Bushova prezidentství k postupnému zlepšování vztahů s Indií. Dillí se, podobně jako Islámabád, přiklonilo hned po 11. září na stranu Spojených států, třebaže jeho přímá účast na americkém tažení proti terorismu byla zpočátku omezená. V následujících letech byla pak postupně navázána širší vojenská spolupráce mezi oběma zeměmi včetně společných vojenských cvičení, a v roce 2008 byla podepsána i bilaterální dohoda o spolupráci při civilním využívání jaderné energie.¹⁴ Všechny uvedené skutečnosti naznačují, že vztahy mezi Spojenými státy a Indií přecházejí do nové fáze a že mají nepochybně potenciál k dalšímu rozvoji. Americká zahraniční politika bude do budoucna muset v jižní Asii řešit otázku, jak skloubit dlouhodobé americké spojenecké závazky vůči Pákistánu s nově navázaným partnerstvím s Indií, a jakým způsobem, pokud vůbec, zasáhnout do řešení sporů mezi oběma zeměmi, zejména v otázce Kašmíru. Je však již jasné, že dosavadní model spolupráce s Pákistánem bude muset projít určitou modifikací, neboť sám o sobě již delší dobu není k zajištění amerických zájmů v oblasti dostačující.

---

radikálních islamistických skupin měla především za cíl ještě více vyhrotit situaci v sousedním Afghánistánu, na jehož stabilizaci a případném posílení není v řadě případů na pákistánské straně skutečný zájem. Na základě dostupných informací nelze potvrdit, že by prezident Mušaraf tyto aktivity svých podřízených schvaloval či že by o nich přímo věděl, rozhodně jim však nedokázal efektivně zabránit.

- 13 Kaplan, Eben a Jayshree Bajorya. *The ISI and Terrorism: Behind the Accusations*. Council on Foreign Relations, 27. listopadu 2008, k dispozici na <<http://www.cfr.org/publication/11644/>> (poslední přístup 22. března 2009).
- 14 Dohoda, v definitivní podobě nazvaná Smlouva mezi Spojenými státy a Indií o spolupráci v oblasti jaderné energie a o nešíření jaderných zbraní (*United States-India Nuclear Cooperation Approval and Non-Proliferation Enhancement Act*) se připravovala průběžně od roku 2005. V říjnu 2008, po ratifikaci indickým parlamentem a americkým kongresem, byla podepsána i ministry zahraničí obou států.

16.3. JIŽNÍ ASIE A OBAMOVA NOVÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Afghánistán jako ústřední prioritní Obama administrativy

Nový prezident Barack Obama učinil již v předvolební kampani otázku Afghánistánu, a potažmo celého okolního regionu, jedním ze svých hlavních témat. Obama a jeho tým opakovaně kritizovali Bushovu administrativu za špatně odvedenou práci v Afghánistánu – hlavní strůjce teroristických útoků na Spojené státy, Usáma bin Ládin, nebyl dopaden, Tálibán nebyl jednoznačně poražen a za uplynulých sedm let nebyla vytvořena efektivní ani životaschopná afghánská vláda. Podle Obamy byla jednou z hlavních příčin tohoto stavu, kromě špatně zvolených strategií a nevhodného způsobu vedení boje s Tálibánem, válka v Iráku, která odčerpala Spojeným státům síly a prostředky a svázala jim na několik let ruce. Nová administrativa dala jasně najevo, že hodlá Afghánistán opět učinit hlavním bojištěm v americkém tažení proti terorismu a tento záměr byl americkou veřejností přijat převážně pozitivně.

Předem avizované přesunutí pozornosti z Iráku na Afghánistán¹⁵ bylo umožněno i citelným zlepšením situace v Iráku po skokovém zvýšení (*Surge*) počtu amerických vojáků v průběhu roku 2007. V této souvislosti se objevily úvahy, že podobnou strategií se chystá prezident Obama uplatnit i v Afghánistánu. Vzhledem k poměrně značné odlišnosti mezi oběma zeměmi by však v tomto případě pouhé navýšení počtu vojáků k úspěchu nejspíše nestačilo. To ostatně přiznal i vrchní americký velitel ozbrojených sil v této oblasti, generál David Petraeus, který podotkl, že situace v Afghánistánu je zcela jiná než v Iráku a použití strategie navýšení počtu jednotek přesně podle iráckého vzoru by mohlo být naopak kontraproduktivní.¹⁶ Podle vyjádření amerických i koaličních představitelů bude spíše třeba klást větší důraz na poskytování širší rozvojové pomoci Afghánistánu a sousednímu Pákistánu, na její efektivnější využívání při budování základní infrastruktury, zvyšování životní úrovně obyvatel a posilování autority kábulské vlády, zejména v oblastech se silným vlivem Tálibánu. Důležitým prvkem nové strategie by pak měl být i obnovený důraz na zničení lokálních sítí a pozic teroristické organizace al-Káida, která podle Washingtonu stojí za aktuálním zhoršením bezpečnostní situ-

15 Prohlášení v tomto duchu zaznělo například během Obamaova projevu k výhledům americké zahraniční politiky, předneseném již v roce 2007. *Remarks of Senator Obama: The War We Need to Win*. BarackObama.com, 1. srpna 2007, k dispozici na <http://www.barackobama.com/2007/08/01/remarks_of_senator_obama_the_w_1.php> (poslední přístup 19. dubna 2009).

16 Prezident Obama již sice dříve oznámil zvýšení počtu amerických vojáků v Afghánistánu na 55 000, další navyšování kapacity ozbrojených sil však není v nejbližší době pravděpodobné. *The Washington Post*. Gen. Petraeus: No Iraq-style Surge in Afghanistan. 13. března 2009.

ace v zemi.¹⁷ Doladěním a praktickou implementací nové strategie byl pověřen generál Stanley McChrystal, který byl v červnu 2009 jmenován velitelem amerických ozbrojených sil v Afghánistánu a zároveň stanul i v čele Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (*International Security Assistance Force*, ISAF).

Spojené státy a Pákistán po pádu Mušarafa režimu: napjaté partnerství nebo latentní nepřátelství?

Jedním z klíčových faktorů pro úspěch koalice v Afghánistánu však zůstává přístup Pákistánu. Během uplynulého roku došlo v zemi k zásadním politickým změnám. Poté, co strana prezidenta Parvíze Mušarafa prohrála na jaře 2008 volby do parlamentu, byl Mušaraf nucen 18. srpna ze své funkce odstoupit.¹⁸ Novým prezidentem Pákistánu se následně stal Ásif Alí Zardáří z Pákistánské lidové strany (*Pakistan People's Party*, PPP). Pro Spojené státy bude nesmírně důležité, jakou politiku bude nová vláda zastávat. Zatím se zdá být patrné, že i po odchodu generála Mušarafa bude důležitou roli v řízení státu sehrávat armáda. Část jejích představitelů, včetně velitele generálního štábu generála Ašfaka Parvíze Kajaniho, vyjádřila ochotu podpořit další demokratizaci politického systému Pákistánu, ovšem tento příslib zatím nebyl konkretizován a dále rozveden. Kajani zároveň naznačil, že je připraven v otázce boje proti terorismu úzce spolupracovat se Spojenými státy a koaličními silami v Afghánistánu.¹⁹ V praxi by se mělo jednat o agresivnější postup vůči teroristickým buňkám operujícím v pohraničí Pákistánu²⁰ a o vytvoření jakési „hraniční“ armády, která by působila v kmenových oblastech. Spojené státy by však měly k těmto vstřícným nabídkám přistupovat zdrženlivě, neboť by v důsledku mohly vést k rozštěpení pákistánské armády a k posílení vlivu radikálních hnutí v zemi. Proto někteří experti na zahraniční politiku radí postupovat při spolupráci s Pákistánem opatrně – dávat najevo podporu nové vládě a armádnímu velení,

---

17 *Obama: Anti-Terror Plans Focus on Afghanistan, Pakistan*. CNN, 27. března 2009, k dispozici na <<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/03/27/us.afghanistan.troops/index.html>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

18 V případě, že by Mušaraf neodstoupil sám, hrozili mu vůdci politických stran, kteří sestavili novou vládu, vyvoláním hlasování o odvolání prezidenta, které by nejspíše dopadlo Mušarafovou porážkou a nucenou rezignací.

19 Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*. New York: Basic Books, 2008, s. 108–109.

20 Důkazem této nové agresivnější politiky je i ofenzíva, kterou vládní síly zahájily 2. května 2009 proti Tálíbanu v kmenových oblastech na severovýchodě země. Tato vojenská operace byla ve Spojených státech přijata kladně, ministryně zahraničí Hillary Clintonová ji označila za „povzbudivé“ znamenající toho, že si vláda i opozice začínají uvědomovat, jaké nebezpečí představuje pro Pákistán militantní islám a islamistické teroristické skupiny. *Pakistan in Humanitarian Aid Plea*. BBC News, 21. května 2009, k dispozici na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8061051.stm> (poslední přístup 21. května 2009).

nicméně zároveň respektovat aktuální situaci v zemi i dlouhodobé trendy vývoje smýšlení pákistánského obyvatelstva, neboť příliš agresivní postup může vést k eskalaci protiamerických postojů.²¹

Otázkou však zůstává, zda bude nová administrativa ochotna a schopna se podobnými doporučeními řídit. Obamův vztah k Pákistánu je již delší dobu poměrně kritický. Během své předvolební kampaně zmiňoval svoji podporu útokům na pákistánské území, a to i bez souhlasu vlády v Islámabádu, v případech, kdy tyto útoky vedou ke zneškodnění významných představitelů al-Káidy nebo Tálibánu.²² Tato prohlášení je pochopitelně třeba posuzovat v celkovém kontextu Obamova vymezování se vůči politice George W. Bushe a návratu k původním cílům války proti terorismu, nicméně v samotném Pákistánu vyvolaly negativní reakce. Navíc se Obamova rétorika a jeho deklarovaná připravenost rozšířit boj na pákistánské území výrazně nezměnila ani po výměně politického establishmentu v Islámabádu. Naopak, Spojené státy i v průběhu prvních měsíců roku 2009 pokračovaly v útocích na cíle na pákistánském území, a to i přes nesouhlasný postoj a protesty pákistánské vlády.²³ Tento postup není překvapivý s ohledem na dřívější Obamova prohlášení a na jeho kritiku mírného Bushova postupu vůči pákistánské vládě. Z dlouhodobého hlediska může americké zájmy v Pákistánu nicméně spíše poškodit. Pokud nebude agresivní postup proti teroristům na pákistánském území a tlak na vládu v Islámabádu doprovázen vstřícnými kroky v jiných oblastech, může anti-amerikanismus mezi pákistánskými obyvateli nabrat na síle a vést až k masivní podpoře těch organizací a vůdců, kteří volají po ukončení spolupráce se Spojenými státy a po nastolení skutečného „islámského státu“.²⁴ To si začíná patrně uvědomovat i nová administrativa. V jednom ze svých novějších vystoupení prezident Obama prohlásil, že bude do budoucna útoky na cíle v Pákistánu konzultovat s jeho představiteli a že téměř vylučuje nasazení amerických pozemních sil uvnitř země.²⁵ Zároveň se americká vláda rozhodla navýšit nevojenskou finanční pomoc Pákistánu

---

21 Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*, s. 110–112.

22 Například již v srpnu 2007 Obama prohlásil, že bude v případě svého zvolení prezidentem ochoten „provést útok v Pákistánu se souhlasem i bez souhlasu pákistánské vlády“. Tehdejší prezident Mušaraf se proti Obamovým prohlášením ostře ohradil a rozpačité reakce vzbudily i v samotných Spojených státech. Holland, Steve. *Tough Talk on Pakistan from Obama*. Reuters, 1. srpna 2007, k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/domesticNews/idUSN0132206420070801>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

23 Prezident Obama pokračování útoků na Pákistán osobně autorizoval již krátce po svém nástupu do Bílého domu. *The Washington Post*. 2 U.S. Airstrikes Offer a Concrete Sign of Obama's Pakistan Policy. 24. ledna 2009.

24 O tomto nebezpečí hovoří i Brzezinski a Scowcroft ve výše citované úvaze o americké zahraniční politice. Viz Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*, s. 106–108.

25 *U.S. to Consult Pakistan on Strikes*. BBC News, 29. března 2009, k dispozici na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7970_935.stm> (poslední přístup 19. dubna 2009).

na 1,5 mld. USD ročně s výhledem na dalších pět let.²⁶ Pokračovat bude rovněž vojenská pomoc, nicméně narozdíl od minulosti budou Spojené státy pozorněji sledovat, jak jsou poskytované prostředky skutečně vynakládány a jaké výsledky přinášejí.²⁷ Celkově je tedy možné říci, že nová americká politika vůči Pákistánu zatím sleduje tvrdší linii – Spojené státy i nadále uznávají Islámábád jako důležitého spojence v oblasti jižní Asie, zároveň však již nejsou ochotny tolerovat takové kroky pákistánské vlády, které považují za škodlivé pro bezpečnostní situaci v regionu a jeho stabilitu, například projevování přílišné vstřícnosti vůči předákům Tálibánu.²⁸

Geostrategický význam jižní Asie

Doposud byla politika Spojených států v jižní Asii posuzována především prisma-tem konfliktu v Afghánistánu a boje proti mezinárodnímu terorismu. Americké zájmy v této oblasti jsou ovšem vymezeny mnohem širše. V článku, uveřejněném v časopise *Foreign Affairs* z března 2009 se odborník na americkou zahraniční politiku Robert D. Kaplan zabývá otázkou významu Indického oceánu pro budoucí vývoj ve světě, a politikou, kterou by v této souvislosti měly Spojené státy dlouhodobě zastávat.²⁹ Podle Kaplana bude právě Indický oceán prostorem, kde se bude odehrávat globální mocenské soupeření ve 21. století. Spojené státy by si měly zavčas tuto skutečnost uvědomit a přizpůsobit jí svoji dlouhodobou strategii – tedy přesunout svoje síly z tradičně ovládaných pozic v Atlantickém a Tichém oceánu a usilovat o silnější přítomnost v oceánu Indickém. I Kaplan si ovšem uvědomuje, že Spojené státy jsou v současnosti z vojenského hlediska globálně spíše na ústupu, a proto budou muset při zajišťování svých zájmů spoléhat čím dál více na spolupráci s obdobně smýšlejícími státy – v tomto případě zejména s Indií a Japonskem.³⁰

V této souvislosti opět vyvstává do popředí otázka navazování užších vztahů s Indií. Jak uvádí Kaplan, postupně se obnovující a oživující čínsko-pákistánská

---

26 *Obama: Anti-Terror Plans Focus on Afghanistan, Pakistan*. CNN, 27. března 2009, k dispozici na <<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/03/27/us.afghanistan.troops/index.html>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

27 Tyto nové podmínky poskytování podpory pobouřily pákistánské představitele, kteří uvedli, že pro účinný boj s terorismem potřebují „ničím nepodmíněnou pomoc“. *The Washington Post*. Pakistan Wants Unconditional Aid to Fight Terror. 7. ledna 2009.

28 Za takový krok například považovali představitelé USA dohodu, kterou uzavřela pákistánská vláda s hnutím Tálibán v otázce správy údolí Svát, populární turistické destinace dříve nazývané „Švýcarsko Pákistánu“. Podle vzájemné úmluvy, která platila od 16. března letošního roku, mělo být údolí *de facto* pod vládou předáků Tálibánu a měl zde být uplatňován jimi prosazovaný striktní výklad islámského práva šaría. Výměnou měly ozbrojené milice Tálibánu zajišťovat bezpečnost v oblasti a zdržet se ozbrojených akcí namířených proti vládě. Zdá se však, že v souvislosti s květnovou ofenzivou vládních sil proti Tálibánu tato dohoda v praxi přestala být oběma stranami dodržována.

29 Kaplan, Robert D. Center Stage for the 21st Century. *Foreign Affairs*, vol. 88, 2009, no. 2.

30 *Ibidem*.

aliance by měla být do budoucna v jižní Asii vyvážena zejména zesílenou a aktivnější rolí Indie podporované Spojenými státy. Pokud by se tento scénář skutečně naplnil, došlo by z hlediska Washingtonu k zásadnímu strategickému posunu – odvrácení se od tradičního spojence, Pákistánu, a navázání nového spojení s Indií. Takový postup však má ve Spojených státech pochopitelně i významné odpůrce, kteří poukazují zejména to, že Indie dlouhodobě nebyla Spojeným státům příznivě nakloněna a že její nynější ochota ke spolupráci je zapříčiněna především sledováním vlastních zájmů a rovněž oslabením Ruska (dříve SSSR) jako hlavního indického spojence z dob studené války.³¹ V každém případě je však výraznější přeskupení sil a vzájemných spojeneckých svazků v jižní Asii otázkou, která si vyžádá značnou dobu a nedá se očekávat v nejbližší době. Pro stabilizaci situace v Afghánistánu se totiž Spojené státy bez podpory a součinnosti Pákistánu neobejdou, a tak by případná roztržka s Islámábádem mohla mít pro americké úsilí v této oblasti velice negativní dopady.

Výhledy pro nejbližší budoucnost

V této chvíli nelze ještě s určitostí říci, jakou komplexní strategii vůči regionu jižní Asie Obama administrativa nakonec zvolí. Vzhledem ke specifčnosti této oblasti, jejíž státy dodnes čelí kvůli svým často uměle vytvořeným hranicím a různorodému etnickému složení obyvatelstva vážným potížím, nelze očekávat, že by k řešení závažných problémů a krizí v této oblasti mohl být uplatněn pouze multilaterální diplomatický přístup, který Obama administrativa preferuje. I s ohledem na trvající konflikt v Afghánistánu, který se zatím zjevně nedaří uspokojivě řešit, budou Spojené státy i nadále nuceny kromě koaličních partnerů spolupracovat s lokálními aktéry, z nichž je stále nejlogičtější spojencem Islámábád. Otázkou samozřejmě zůstává, zda je vůbec situaci v Afghánistánu možné vyřešit bez zapojení alespoň umírněných složek Tálibánu do procesu vyjednávání – v této otázce bude patrně Obama administrativa časem nucena přistupovat na kompromisy. V případě sblížení s Indií pak bude pro změnu nucena řešit neurovnaný vztah mezi Islámábádem a Dillím (zejména otázku Kašmíru), jakož i vlastní indické mocenské aspirace a potenciální reakci Číny. V každém případě však bude jižní Asie i v nejbližších měsících a letech zaujímat velice důležité místo v amerických zahraničně-politických a strategických úvahách.

---

31 Indickými zájmy, které mohou hrát svoji roli, je například snaha o oslabení vlivu Pákistánu v Afghánistánu, rozšíření vlastního jaderného programu za podpory Spojených států či upevnění indické mocenské pozice vůči Číně. Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*, s. 143–147.

17. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V JIHOVÝCHODNÍ ASII

Jan Bečka

17.1. POLITIKA BUSHOVY ADMINISTRATIVY V JIHOVÝCHODNÍ ASI

Jihovýchodní Asie je jednou z oblastí, kde se Spojené státy začaly výrazněji angažovat až po druhé světové válce. Právě v době bipolárního rozdělení světa má své počátky americká vojenská přítomnost v regionu (Spojené státy dlouho udržovaly základny například v Thajsku a na Filipínách, kde je i v současnosti rozmístěno několik set amerických vojáků), v tomto období vznikaly nově i spojenecké svazky (zejména s členskými zeměmi dnes již zaniklé organizace SEATO) a vytvářely se vzájemné bezpečnostní, politické a ekonomické vazby. I do budoucna bude nepochybně jihovýchodní Asie jedním z důležitých témat v americké globální zahraniční politice, postup Washingtonu zde se však nejspíše bude ubírat poněkud odlišnými cestami, než tomu bylo v minulosti.

Tažení proti mezinárodnímu terorismu po 11. září 2001

Oblast jihovýchodní Asie, která během 90. let 20. století v důsledku faktického ukončení studené války a rozpadu bipolárního uspořádání světa poněkud ustoupila z popředí zájmu americké zahraniční politiky, zaujala za administrativy prezidenta George W. Bushe opět důležité místo v americkém strategickém a geopolitickém uvažování. K tomuto posunu došlo zejména v souvislosti s útoky z 11. září 2001 a následně zahájeným americkým tažením proti mezinárodnímu terorismu ze strany islámských fundamentalistických skupin a hnutí. Některé státy regionu, zejména Thajsko a Filipíny, se záhy přidaly na americkou stranu, k čemuž je vedly kromě dlouhé tradice spolenectví s USA¹ i jejich vlastní bezpečnostní a politické zájmy.

Thajsko otevřeně deklarovalo svoji ochotu pomoci Spojeným státům již v září 2001. Vláda v Bangkoku podpořila útok na Afghánistán a na Irák, kam vyslala kontingent zhruba 400 vojáků, a podílela se na dopadení několika mezinárodně hledaných teroristů, například Riduana Isamuddína (známého též jako Hambálí), který byl zadržen v Thajsku v srpnu 2003 a následně vydán do Spojených států.² Tehdejší thajský ministerský předseda Taksin Šinavatra se touto cestou nepochybně snažil získat americkou podporu pro svoje vlastní tažení proti mus-

---

1 Obě země již v roce 1955 vstoupily do Spojenými státy založeného obranného paktu Organizace smlouvy pro jihovýchodní Asii (*Southeast Asia Treaty Organization*, SEATO) a ve spolupráci s Washingtonem pokračovaly i po rozpadu aliance v roce 1977. Cohen, Warren I. *The Cambridge History of American Foreign Relations. Volume IV. America in the Age of Soviet Power, 1945–1991*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 96.

2 Guaratna, Rohan, Arabinda Acharaya a Sabrina Chua. *Conflict and Terrorism in Southern Thailand*. Singapore: Marshall Cavendish Academic, 2005, s. 15.

linským separatistům na jihu země.³ To se mu v zásadě podařilo – Spojené státy přiznaly Thajsku v roce 2004 statut *major non-NATO ally* (MNNA)⁴ a navýšily mu poskytovanou vojenskou pomoc. Na druhou stranu však podpora poskytovaná Šinavatrovou vládou americkému tažení proti terorismu radikalizovala i dosud umírněné muslimské organizace a vůdce, což v důsledku vedlo k dalšímu zhoršení bezpečnostní situace v jihothajských provinciích. Narušeny byly i vztahy mezi Thajskem a některými převážně muslimskými státy v oblasti, například Malajsií a Indonésií. Tyto faktory velkou měrou přispěly k vojenskému puči a Taksinovu pádu v srpnu 2006.⁵ Spolupráce s Washingtonem v bezpečnostní oblasti nicméně pokračovala i za trvání dočasné vlády (srpen 2006–leden 2008), i po volbách a vytvoření nového civilního kabinetu. Byla však poněkud oslabena, jak vzhledem k thajské vnitropolitické nestabilitě, tak i s ohledem na upadající prestiž a oslabené mezinárodní postavení Bushovy administrativy.

Podobný vývoj lze v dotčeném období pozorovat i ve vztahu Spojených států k Filipínám. I vláda v Manile se po 11. září postavila na stranu Spojených států, vyslovila svoji podporu válce v Afghánistánu a Iráku, a v roce 2004 dosáhla přiznání statutu MNNA. Také na Filipínách probíhá dlouhodobý boj s islamistickými separatistickými ozbrojenými skupinami, například s *Moro Islamic Liberation Front*, organizací *Džamíja Islamíja* či bojovníky Abú Sajjáfa, působícími zejména na ostrově Mindanao.⁶ Výměnou za podporu v boji proti mezinárodnímu terorismu očekávala filipínská vláda zapojení Spojených států do protiteroristických operací na svém území. Washington skutečně již v lednu 2002 vyslal do oblasti vojenské instruktory a poradce a tažení na Mindanau se stalo oficiálně součástí americké operace Trvalá svoboda (*Enduring Freedom*).⁷ Teroristické skupiny se však

---

3 Separatistické hnutí dlouhodobě působí zejména ve třech jižních provinciích – Pattani, Narathívatu a Jale – a usiluje o odtržení převážně muslimských oblastí od Thajska a jejich připojení k Malajsií, popřípadě dokonce o vytvoření samostatného muslimského státu. Phongpaichit, Pasuk a Chris Baker. *Thaksin: The Business of Politics in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2004, s. 234.

4 Status MNNA uděluje vláda Spojených států americkým zemím, které nejsou členskými státy NATO a jejichž ozbrojené síly úzce spolupracují s americkou armádou na plnění důležitých strategických cílů. Možnost přidělit tento statut vychází z tzv. Nunnova dodatku (*Nunn Amendment*), který byl v roce 1989 začleněn do Hlavy 10 Zákoníku Spojených států amerických (Section 2350a, Title 10, United States Code). Země se statutem MNNA mají nárok na zvýšenou vojenskou pomoc ze strany USA, nikoliv však na automatické uzavření bilaterálního obranného paktu. Původně bylo takto designovaných spojenců pět, v současnosti jich na seznamu figuruje čtrnáct.

5 McCargo, Duncan (ed.). *Rethinking Thailand's Southern Violence*. Singapore: NUS Press, 2007, zde zejména kapitola 3, s. 35–67.

6 Boje na ostrově Mindanao mezi vládními jednotkami a muslimskými separatisty probíhají s přestávkami již od sedmdesátých let. Na počátku nového tisíciletí však nabyly na intenzitě, jelikož se k původně lokálnímu hnutí připojily i mezinárodní teroristické organizace.

7 *Operation Enduring Freedom – Philippines*. GlobalSecurity.org, 27. dubna 2005, k dispozici na <<http://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom-philippines.htm>> (poslední přístup 18. dubna 2009).

nedařilo porazit i přes masivní nasazení filipínské armády v separatisty infiltrovaných oblastech. Naopak trvalá přítomnost amerických poradců a vojáků, která se ještě rozšiřovala při pravidelných společných vojenských cvičeních,⁸ stále více vzbuzovala odpor místních obyvatel, zejména v souvislosti s obviněními, že vojenská cvičení jsou ve skutečnosti jen zástěrkou pro přímé nasazení amerických vojenských sil do bojových operací proti muslimským separatistům.⁹

Tyto příklady americké zahraničněpolitické aktivity v jihovýchodní Asii ukazují, že v uplynulých osmi letech se Bushova administrativa soustředila především na zapojení místních zemí do boje proti mezinárodnímu terorismu a jeho lokálním projevům. V případě Thajska a Filipín se podařilo Spojeným státům navázat poměrně těsnou spolupráci, která měla ovšem negativní dopady na vnitropolitickou situaci v obou státech, zejména v Thajsku. Již méně úspěšná byla americká snaha o rozšíření spolupráce s Indonésií, a to i po bombových útocích na ostrově Bali v roce 2002, při nichž zahynulo více jak 200 lidí, z toho většina západních turistů. Třebaže bilaterální vztahy mezi Jakarta a Washingtonem nejsou v současné době napjaté, jak tomu bylo v některých obdobích v minulosti, Indonésie se i nadále snaží udržovat svoji dlouhodobě umírněnou a svébytnou zahraničněpolitickou koncepci a vyhýbat se navázání užší spolupráce se Spojenými státy. Podobně zdrženlivě se k možnému spojenectví s Washingtonem zatím staví i Malajsie, další významný regionální aktér v jihovýchodní Asii. U Malajsie, stejně jako u Indonésie, nepochybně sehrávají roli i obavy z potenciálně negativní reakce většinově muslimského obyvatelstva, která by po sblížení se Spojenými státy téměř jistě následovala.

Myanmarské dilema

Odhlédneme-li od nového prvku v podobě boje proti terorismu, lze v politice Bushovy administrativy vůči zemím jihovýchodní Asie vysledovat některé stabilní trendy, které přetrvaly již z dřívějších dob a které ani v průběhu let 2001–2008 nedoznaly výraznějších modifikací. V této souvislosti je nutné zmínit například dlouhotrvající americkou politiku politické a hospodářské izolace vojenského režimu v Myanmaru (Barmě). Sankce, které západní svět vůči vojenské juntě již téměř dvě desetiletí uplatňuje, zatím nepřinesly patřičný efekt, patrně i proto, že někte-

---

8 Z těchto cvičení jsou nejdůležitější tzv. *Balikatan Training Exercises*, které jsou zaměřeny především na výcvik filipínských vojáků v boji proti terorismu a do nichž se zapojují američtí vojáci a poradci. Větší část těchto cvičení se odehrává právě na ostrově Mindanao.

9 Více o tomto problému například: Radics, George Baylon. *Terrorism in Southeast Asia: Balikatan Exercises in the Philipinnes and the U.S. "War against Terrorism"*. *Stanford Journal of East Asian Affairs*, roč. 4, 2004, č. 2, s. 115–127.

ré nadnárodní společnosti sankce obcházejí a v Myanmaru působí.¹⁰ Účinek sankcí je navíc oslaben i neochotou okolních zemí přerušit s vojenskou vládou vztahy – v posledních letech se naopak vzájemné politické a obchodní kontakty rozšířily. Zejména Čínská lidová republika a v poslední době i Indie výrazně navyšují své investice v zemi, zejména v oblasti těžby nerostných surovin. V případě Číny se pak dá hovořit i o rozsáhlé spolupráci vojenské – výměnou za monitorování indické námořní aktivity v okolních vodách se Čína podílí na vyzbrojování a výcviku myanmarské armády, což představuje další důvod pro znepokojení na straně Spojených států.¹¹ Po přijetí Myanmaru do regionální organizace ASEAN¹² navíc vládnoucí junta získala další zdroj mezinárodněpolitické legitimacy, kterou výrazněji nenarušilo ani násilné potlačení takzvané „šafránové revoluce“ v roce 2007. I přes dosavadní faktický neúspěch politiky izolace však zastávala Bushova administrativa fakticky až do konce svého působení tvrdou linii vůči myanmarské vládě a pravidelně ji kritizovala za porušování lidských práv a neochotou provést demokratické reformy v zemi.¹³ Jediné význačnější vybočení z této linie představovala americká nabídka poskytnutí humanitární pomoci Myanmaru po ničivém hurikánu Nargis v květnu 2008, nicméně v tomto případě se jednalo o jednorázovou výjimku, zapříčiněnou ničivou živelnou katastrofou, nikoliv o náznak změny amerického přístupu k myanmarské juntě.¹⁴

Regionální integrace v jihovýchodní Asii a Bushův unilateralismus

I v otázce amerického přístupu k regionální integraci, představované v jihovýchodní Asii organizací ASEAN, lze hovořit o určité kontinuitě, ve které pokračovala i Bushova administrativa. Spojené státy sice v zásadě vítaly intenzivnější spolupráci a koordinaci zemí regionu při řešení lokálních problémů i otázek s globálním přesahem, zároveň však i nadále dávaly při prosazování svých cílů přednost jedná-

---

10 Jedná se zejména o firmy působící v oblasti těžby a zpracování nerostných zdrojů, například o ropnou společnost Total S.A.

11 Více o této problematice viz například: Shee, Poon Kim. *The Political Economy of China-Myanmar Relations: Strategic and Economic Dimensions*. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, roč. 1, 2002, s. 33–53.

12 Myanmar byl přijat do ASEANu spolu s Laosem v červenci 1997, a to i přes kritiku ze strany mezinárodního společenství a přetrvávajících pochybnostech některých členů organizace ohledně způsobilosti Myanmaru k přijetí.

13 Zejména po potlačení „šafránové revoluce“ se prezident Bush vyslovil pro další zpřísnění sankcí vůči vojenské juntě i přes to, že pro tento krok na mezinárodní úrovni nezískal dostatečnou podporu. *Bush Targets Myanmar, Castro, in U.N. Speech*. CBC News, 25. září 2007, k dispozici na <<http://www.cbc.ca/world/story/2007/09/25/un-showdown.html?ref=rss>> (poslední přístup 18. dubna 2009).

14 Spetalnick, Matt. *Bush to Myanmar: "Let the U.S. Come and Help You"*. Reuters, 6. května 2008, k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/newsOne/idUSN0646911520080506>>, (poslední přístup 17. dubna 2009).

ní na bilaterální, mezivládní úrovni. Ve světle událostí ze září 2001 a následného amerického tažení proti terorismu, spojeného často s *ad hoc* vytvářením tzv. „koalic ochotných“, dává samozřejmě tato politika smysl. Dalo se totiž jen těžko očekávat, že by ASEAN jako organizace podpořil americké tažení proti terorismu konkrétněji než verbálním odsouzením teroristických útoků (například s ohledem na skutečnost, že největší členská země, Indonésie, je převážně muslimská¹⁵). I z tohoto důvodu tedy Spojené státy raději usilovaly o získání podpory jednotlivých států. Zdrženlivý přístup USA k integračnímu procesu v jihovýchodní Asii nepochybně pramení i z vědomí toho, že ASEAN má kromě hospodářských cílů i politické aspirace, které se nemusejí nutně shodovat s americkými představami – vytváří se zde tedy mocenský blok, který může postupně usilovat o oslabení vlivu Washingtonu v oblasti a na jehož rozhodnutí nemají Spojené státy bezprostřední vliv. Negativně se do vztahu k ASEANu nepochybně promítla i jeho neochota odsoudit často blatantní porušování lidských práv v členských zemích. V tomto směru vyniká zejména vlašný postoj špiček organizace k situaci v Myanmaru. I z tohoto důvodu někteří experti a analytici hovořili a hovoří o ASEANu jako o „talk shopu“¹⁶, v jehož rámci se hodně hovoří, ale málo koná.¹⁷ Tato argumentace, byť je částečně pravdivá, má ovšem s ohledem na Spojené státy svoje slabiny. Kritici americké politiky mohou poměrně snadno namítnout, že i Washington je připraven tolerovat porušování lidských práv v zemích, které potřebuje k prosazování svojí globální agendy, a které považuje za loajální vůči svojí politické linii.

---

15 Zejména muslimští členové ASEANu se v roce 2001 ocitli v nelehké situaci. Jejich vlády samy často mají negativní zkušenost s radikálními islamistickými hnutími, která působí na jejich území. Zároveň si však jsou vědomy toho, že obyvatelstvo se staví převážně negativně k boji proti islamistům, pokud tento boj probíhá pod vedením Spojených států. Snaží se proto vyřešit vnitropolitické problémy pokud možno vlastními silami a zároveň se zdržet přijímání závazků, které by je v budoucnu nutily zapojit se do mezinárodního protiteroristického tažení. Jako příklad může posloužit postup Indonésie, která musela řešit již desetiletí trvající ozbrojený konflikt v oblasti bývalého sultanátu Aceh na ostrově Sumatra. Třebaže separatisté z Acehu byli pravděpodobně napojeni na mezinárodní teroristické sítě, Indonésie označila tento problém za vnitropolitický a odmítla jeho propojení s bojem proti mezinárodnímu terorismu pod záštitou USA. Nakonec byla po jednání, zprostředkovaném Finskem, v roce 2005 podepsána dohoda o příměří, jehož dodržování následně monitorovala i mise Evropské unie. V prosinci 2006 se v Acehu konaly první místní volby. Dohoda o příměří viz. *Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Indonesia and the Free Aceh Movement*. Aceh Monitoring Mission, 15. srpna 2005, k dispozici na <<http://www.aceh-mm.org/download/english/Helsinki%20MoU.pdf>> (poslední přístup 23. května 2009).

16 *The Manila Times*. ASEAN, Partners Talk Shop as Wars Kill Thousands. 18. července 2008.

17 Tato situace je částečně zapříčiněna i důrazem, který ASEAN jako organizace klade na dodržování principu nevměšování se do vnitřních záležitostí jednotlivých států. Důsledné uplatňování tohoto principu sice chrání ASEAN před nátlakem ze strany mezinárodního společenství, na druhé straně však usnadňuje a nepřímou podporuje existenci nedemokratických režimů, jakým je například vládnoucí vojenská junta v Myanmaru.

17.2. OBAMOVA ADMINISTRATIVA A JEJÍ ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ CÍLE V JIHOVÝCHODNÍ ASII

Multilateralismus jako obecné východisko nové politiky?

V okamžiku, kdy již bylo jasné, že novým prezidentem Spojených států se stane Barack Obama, se začalo hovořit i o případné změně dosavadní americké zahraniční politiky v jihovýchodní Asii. Obecně se však dá říci, že skutečně výrazné, zásadní změny se v této oblasti zřejmě v dohledné době nedají očekávat, jelikož se zásadním způsobem nemění ani americké priority a cíle. Americkou snahou nadále zůstává udržet, či dokonce posílit, svoji mocenskou pozici v regionu, dosáhnout účinnější spolupráce s lokálními aktéry v boji s mezinárodními teroristickými síťmi a zlepšit tak vlastní i globální bezpečnostní situaci. Významným cílem zůstává i vyvažování rostoucího vlivu Číny, který s sebou přináší potenciální ohrožení amerických zájmů. Přes tuto kontinuitu cílů a zájmů je však již v prvních týdnech působení Obamovy administrativy patrné, že nový prezident bude s největší pravděpodobností volit alespoň částečně jiné metody a postupy při jejich naplňování. Jednou z těchto změn by mohl být odklon od důrazu na bilaterální vztahy ve prospěch multilaterálního přístupu.

Již Obamův a Bidenův stručný předvolební náčrt budoucí politiky vůči Asii zmiňoval mimo jiné i intenzivnější spolupráci s asijskými regionálními organizacemi, jmenovitě s ASEANem,¹⁸ jakož i větší americkou angažovanost v regionálním ekonomickém sdružení APEC.¹⁹ V zásadě lze říci, že se jedná o aplikování obecného přístupu, na kterém by chtěl nový prezident postavit svoji zahraničněpolitickou koncepci, tedy větší využívání existujících mezinárodních organizací, fór a platforem k dosažení lepší spolupráce s ostatními zeměmi. Tato změna by měla vést ke zmírnění pocitu americké arogance, který řada států nabyla z postupu Bushovy administrativy během uplynulých osmi let, a naopak přispět k vylepšení obrazu USA v oblasti. Větší spolupráce s ASEANem by mohla vést i k prohloubení a upevnění vztahů s těmi členskými státy, které stály doposud spíše na okraji amerického zájmu (např. Kambodža, Laos). Důraz na multilateralismus by však s sebou mohl přinést částečné rozvolnění tradičních společenství se zeměmi jako Thajsko nebo Filipíny. Pokud by představitelé těchto zemí dospěli k závěru, že jim společenství

---

18 *Blueprint for Change: Obama and Biden's Plan for America*. Obama08, bez datace, k dispozici na <<http://www.barackobama.com/pdf/ObamaBlueprintForChange.pdf>> (poslední přístup 18. dubna 2009).

19 Asijsko-pacifické hospodářské společenství (*Asia Pacific Economic Cooperation*, APEC) v současné době sdružuje 21 států z oblasti tzv. *Pacific Rim*. Spojené státy jsou v tomto fóru zastoupeny od jeho vzniku, tedy od roku 1989.

s USA již nepřináší tolik výhod jako dříve a že přišli o svoje privilegované postavení, mohli by začít hledat strategické partnerství jinde než ve Washingtonu – a nejbližší velmocí, která by jim takové partnerství mohla nabídnout, je nejspíše Čína.²⁰ Nicméně, i přes toto nebezpečí doporučuje řada expertů Obamovi, aby dal nové politice založené na multilateralismu šanci.²¹

Jihovýchodní Asie jako jeden z klíčů k budoucí světové hegemonii?

Ve prospěch příklonu k multilateralismu hovoří i další faktory. Nedávno vydaná studie amerického politologa Roberta D. Kaplana o možném významu Indického oceánu pro budoucí vývoj globálního mocenského rozložení sil poskytuje náčrt možných amerických strategií v přilehlém regionu.²² V této souvislosti hovoří Kaplan o nutnosti spolupracovat při zajištění amerických zájmů s lokálními aktéry. Větší důraz na partnerství s ASEANem tak může být nevyhnutelný, pokud chtějí Spojené státy alespoň částečně vyvážit rostoucí vliv Číny. Již existující bilaterální aliance, které Spojené státy v minulosti uzavřely, budou z tohoto pohledu i nadále důležitým prvkem strategie Washingtonu v jihovýchodní Asii, samy o sobě však již nepostačí k udržení amerického vlivu na dění v oblasti, zejména proto, že jsou často poměrně úzce zaměřeny (většinou na spolupráci v bezpečnostní oblasti). ASEAN řeší daleko širší škálu problémů, od hospodářských přes politické a bezpečnostní až k environmentálním, a jeví se tedy být vhodným médiem pro uskutečňování ucelenější, kompaktnější zahraniční politiky ze strany USA. Role bilaterálních partnerství bude nadále spočívat především ve spolupráci ve vojenské a bezpečnostní oblasti,²³ přičemž se tradiční američtí spojenci budou patrně muset adaptovat

---

20 V tomto ohledu je zajímavé zmínit, že vlastní mocenské ambice v regionu má i Austrálie, jeden z dlouhodobě stabilních spojenců USA. V roce 2008 oznámila Canberra záměr vytvořit ve východní a jihovýchodní Asii regionální sdružení podobné Evropské unii, v němž by klíčová úloha připadla právě Austrálii. Tato iniciativa nebyla Obamovou administrativou přijata pozitivně zejména z toho důvodu, že Spojené státy samy chtějí i nadále usilovat o vůdčí postavení v oblasti. Norington, Brad. *Barack Obama's Man Kurt Campbell Junks Kevin Rudd's Asia-Pacific Plan*. The International Institute for Strategic Studies, 12. června 2009, k dispozici na <<http://www.iiss.org/whats-new/iiss-in-the-press/june-2009/barack-obamas-man-kurt-campbell-junks-kevin-rudds-asia-pacific-plan/>> (poslední přístup 28. června 2009).

21 Viz například: Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*. New York: Basic Books, 2008, s. 135–136.

22 Kaplan, Robert D. Center Stage for the 21st Century. *Foreign Affairs*, roč. 88, 2009, č. 2.

23 Například společná vojenská cvičení budou nepochybně i nadále sloužit k udržování americké prestiže v regionu a k demonstraci americké vojenské síly a připravenosti v případě potřeby zasáhnout. Již za Obamova prezidentství se například uskutečnilo tradiční vojenské cvičení v Thajsku *Cobra Gold*, kterého se v únoru 2009 zúčastnily kromě thajských a amerických oddílů i jednotky z dalších zemí, například Singapuru, Japonska a Indonésie. Yazzie, Crista. *Cobra Gold 09 Kicks of in Thailand*. United States Army, 4. února 2009, k dispozici na <<http://www.army.mil/-news/2009/02/04/16415-cobra-gold-09-kicks-off-in-thailand/>> (poslední přístup 17. dubna 2009).

na novou koncepci americké zahraniční politiky. Jak bylo naznačeno výše, může dojít i k oslabení tradičních spojeneckých vazeb a redefinici vzájemných vztahů. Na druhé straně je otázkou, zda by pro některé země, například Thajsko, nebyla tato bilaterální fixace v určitém ohledu již příliš svazuující. V souvislosti s rostoucím významem ASEANu mohou tyto státy využít svého členství k posílení vlastní vyjednávací pozice vůči Spojeným státům – jinými slovy, mohou využít možnosti diverzifikace zahraniční politiky, kterou jim příslušnost k této regionální organizaci nabízí, k vyvinutí většího tlaku na Spojené státy ve sporných otázkách.²⁴ Naopak budou moci nabídnout Washingtonu, za vhodnou protináhradu, pomoc při prosazování amerických cílů a priorit v rámci celého ASEANu.²⁵

Otázka lidských práv a šíření demokracie ve světle geostrategických zájmů

Zajímavou otázkou rovněž bude, jak se nová administrativa postaví k otázce šíření demokracie a ochrany lidských práv ve specifických podmínkách jihovýchodní Asie. Na jedné straně patří koncept dobrého vládnutí (*good governance*) a demokratické hodnoty jako takové nepochybně k důležitým bodům Obamovy koncepce. Na druhé straně je ovšem pravdou, že prosazování těchto hodnot, jako již tolikrát v minulosti, může být v určitých okamžicích v rozporu se strategickými cíli Spojených států. Je proto nutné hledat vhodná kompromisní řešení. Chtějí-li Spojené státy být skutečně vnímány jako partner asijských zemí, který se nevměšuje do jejich vnitřních záležitostí a bere je jako rovnocenné partnery, bude Obamova administrativa při šíření demokracie muset zvolit opatrnou taktiku.²⁶ V této souvis-

---

24 Tento postup bude uplatnitelný zejména v ekonomických otázkách, kde plánované vytvoření zóny volného obchodu v rámci ASEANu dále sníží závislost některých ekonomik členských států na obchodu s USA. Spojené státy i nadále zůstanou důležitým aktérem v oblasti, nicméně státy jihovýchodní Asie již počítají s nástupem „Pacifického století“, v němž budou sehrávat ústřední úlohy právě ony. *The Bangkok Post*. Thailand in the Age of President-elect Obama. 7. listopadu 2008.

25 Zde může posloužit jako příklad plánovaná iniciativa ASEANu na vytvoření společné zóny volného obchodu s Čínskou lidovou republikou, která nebyla v USA přijata kladně. Do budoucna se zdá být pravděpodobné, že se státy ASEANu budou ještě intenzivněji snažit o navázání vztahů se všemi světovými velmocemi, které budou muset následně soupeřit o vliv v regionu. Za této situace bude pro Spojené státy nesmírně důležité, aby si dokázaly svoji pozici udržet a popřípadě upevnit, a cesta k tomuto cíli může vést přes získání (či udržení) spolehlivých partnerů v rámci ASEANu. Více o mocenské politice v Jihovýchodní Asii viz například Ciorciari, John David: *The Balance of Great-power Influence in Contemporary Southeast Asia. International Relations of the Asia-Pacific*, roč. 9, 2009, č. 1. s. 157–196.

26 Tato zásada platí zejména pokud vezmeme v potaz přístup Číny, hlavního rivala USA v boji o vliv v jihovýchodní Asii. Peking při jednání s ostatními zeměmi téměř vždy klade důraz na hospodářské zájmy, aniž by propagoval svůj model politického zřízení. Pro některé vlády tak může být čínský postup přijatelnější než „mentorování“ Spojených států. Čínskou koncepci v tomto směru shrnuje alespoň částečně termín „Pokojný vzestup Číny“ (*Peaceful Rise of China*), který se začíná objevovat v oficiálních projevech představitelů CLR zhruba od roku 2003.

losti je bezpochyby zajímavým tahem ohlášená možnost změny dlouhodobé americké politiky vůči juntě v Myanmaru.²⁷ Je pravděpodobné, že Obamova administrativa vezme v úvahu skutečnost, že sankce uplatňované proti vojenskému režimu nepřinesly doposud téměř žádné výsledky. Je navíc možné, alespoň ve světle Kaplanovy teorie, že se Spojené státy budou pokoušet o alespoň částečné oslabení vlivu Číny v Myanmaru prostřednictvím smířlivější politiky. O takovou změnu by mohli mít zájem i představitelé junty, kteří stále usilují o dosažení širšího mezinárodního uznání svého režimu.²⁸ Lze však jen těžko předvídat, jak daleko budou Spojené státy ve sblížení s Mymmarem skutečně ochotny zajít, zejména v situaci, kdy není jisté, zda by Washington z tohoto procesu vůbec něco reálně získal. Obama navíc bude čelit kritice na domácí scéně, jelikož Myanmar má v USA dlouhodobě velice špatný „image“, který nepochybně dále poškodil i zinscenovaný soudní proces se známou disidentkou Aun Schan Su Ťij.²⁹ Třebaže junta nakonec nedopustila vynesení přísného rozsudku nad Su Ťij (zejména s ohledem na mezinárodní veřejné mínění), její obvinění a odsouzení má nepochybně ztížit zapojení její strany do parlamentních voleb, které jsou podle vládního plánu přechodu k demokracii (*Roadmap to Democracy*) plánovány na rok 2010.

Výhledy pro nejbližší období

Jak již vyplynulo z výše uvedeného, celkově nelze očekávat zcela radikální změnu kurzu v americké zahraniční politice v jihovýchodní Asii, jelikož se nemění její základní premisy a cíle. Budou se spíše měnit postupy a metody, vedoucí k dosažení těchto cílů. Nová americká politika by měla být více založena na hlubším partnerství a multilaterálním řešení problémů v rámci existujících mezinárodněpolitických fór. Tento postup by mohl a měl ve svých důsledcích vést ke zlepšení obrazu Spojených států zejména v zemích, které nesouhlasily s často unilaterálním a jednostranně zaměřeným přístupem předešlé administrativy George W. Bushe. Zůstává ovšem otázkou, zda jsou multilaterální nástroje samy o sobě dostatečné k prosazení amerických priorit a zájmů, ať již v bezpečnostní, politické nebo hospodářské oblasti. Chtějí-li Spojené státy zůstat důležitým aktérem v tomto regionu,

---

27 Aung Zaw. *Than Shwe's Selective Diplomacy Demands Caution*. The Irrawaddy, 18. března 2009, k dispozici na <http://www.irrawaddy.org/opinion_story.php?art_id=15322> (poslední přístup 19. dubna 2009).

28 Určitým náznakem zájmu ze strany myanmarského vedení je i skutečnost, že představitelé vládnoucí junty nově zvolenému prezidentovi oficiálně gratulovali k příležitosti převzetí funkce, což nebylo v minulosti obvyklé. Je pravděpodobné, že si vláda Myanmaru slibuje od nové administrativy minimálně omezení nebo úplné zrušení sankcí a zároveň omezení podpory, poskytované exilové opozici. Sama junta však zatím nenaznačila, zda by byla ochotna splnit některé dlouhodobé americké požadavky, například urychlení, či spíše skutečné nastartování, demokratizačního procesu v zemi.

29 *The Washington Post*. U.S. Says Myanmar Trial Outrageous, Vote Illegitimate. 20. května 2009.

budou muset vedle mnohostranné diplomacie uskutečňovat i bilaterální jednání, aby získaly podporu v jednotlivých zemích. Změněná mezinárodněpolitická situace, v níž ani letití američtí spojenci již nebudou zcela závislí na Washingtonu, však přinese nutnost hledat kompromisy a vzdát se pro zajištění základních strategických zájmů dalších, zejména „idealistických“ cílů. Při jednání s konkrétními státy pak bude nutné volit citlivě postup s přihlédnutím k aktuální situaci. Uplynulé roky dosti jednoznačně ukázaly, že nelze aplikovat stejný přístup, někdy nazývaný *one-fit-all-approach*³⁰, k tak různorodým subjektům, jakými jednotlivé země jihovýchodní Asie, a nejen ony, nepochybně jsou.³¹ Takový postup se již zcela zjevně přežil (pokud měl kdy svoje opodstatnění) a je nutné jej nahradit flexibilnějším, realističtějším pohledem na mezinárodněpolitickou situaci.

---

30 Problematičnost formulace jedné ucelené asijské politiky a její případná úskalí jsou ostatně tématem, které je ve Spojených státech diskutováno poměrně dlouhou dobu. Například americký ministr zahraničí za Trumanovy administrativy, Dean Acheson, již v lednu 1950 jednoznačně vyjádřil svoje přesvědčení o tom, že „asijská politika“ je v zásadě nesmyslný termín a že je třeba vypracovat zvláštní přístup ke každé zemi v regionu, zejména s ohledem na její specifika a na aktuální situaci. Přesto se i v letech mnohem pozdějších, například během druhé indočínské války, Spojené státy o aplikaci podobného uniformního přístupu pokoušely, avšak jejich úsilí přinášelo většinou spíše rozporuplné výsledky. I Bushova administrativa byla v této souvislosti obviňována, že při hledání spojenců v boji proti mezinárodnímu terorismu pohlíží na jednotlivé asijské země jedním společným prizmatem a nebere v potaz jejich vzájemné odlišnosti. Text projevu Deana Achesona viz. Acheson, Dean. *Speech on the Far East*. TeachingAmericanHistory.org, 12. ledna 1950, k dispozici na <<http://teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=1612>>, poslední přístup 19. května 2009.

31 Hill, Chris. *Americans Should “Do More Listening”*. Asia Society, 30. května 2008, k dispozici na <<http://www.asiasociety.org/williamsburg/08/chrishill.html>> (poslední přístup 18. dubna 2009).

18. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V LATINSKÉ AMERICE

Kryštof Kozák

18.1. OBECNÁ VÝCHODISKA ZAHRANIČNÍ POLITIKY USA VŮČI LATINSKÉ AMERICE

Z hlediska dlouhodobé perspektivy Spojené státy považují Latinskou Ameriku za svoji přirozenou sféru vlivu. Vzhledem k výrazným rozdílům v celkové socioekonomické struktuře jsou vztahy mezi USA a Latinskou Amerikou zřetelně asymetrické, což zásadním způsobem určuje jejich povahu. Díky dominantnímu vojenskému postavení USA nepředstavuje v současnosti žádná ze zemí Latinské Ameriky kredibilní bezpečnostní hrozbu pro Spojené státy jako takové. Tento fakt je jednou z příčin omezeného zájmu o tuto oblast z hlediska nejvyšších představitelů zahraniční politiky USA. Naopak pro země Latinské Ameriky představují vztahy se Spojenými státy zejména díky ekonomickým vazbám i vlivu USA v oblasti zpravidla nejvyšší prioritu.

Asymetrie tvoří základ v podstatě defenzivního postavení mnoha latinskoamerických zemí ve vztahu k USA. Obavy ze zahraniční intervence či zasahování do vnitřních záležitostí ze strany silnějšího státu představují jeden ze základních politických diskurzů tradičně používaných v Latinské Americe. Na druhou stranu slouží vysoká životní úroveň v USA jako silné lákadlo a vzor. Tomu napomáhá i silná pozice populární kultury produkované ve Spojených státech. Zahraniční politika USA v oblasti tedy musí obratně vyžívat svoji symbolickou převahu, aniž by však vzbudila podezření z přílišného zasahování do politik jednotlivých států.¹

Studená válka znamenala zvýšení napětí mezi Spojenými státy a Latinskou Amerikou, neboť v obavách z šíření komunismu byly USA ochotny tolerovat i autoritářské konzervativní režimy, které měly omezenou podporu veřejnosti. Po skončení studené války, které znamenalo i diskreditaci sovětského ekonomického i politického modelu přitažlivého pro mnohé latinskoamerické intelektuální elity, se otevřely nové možnosti spolupráce založené na demokratizaci a ekonomických reformách v zemích Latinské Ameriky.² V souladu s převažujícími názory tehdejších ekonomů byly tyto reformy postaveny především na privatizaci státních či polostátních podniků a liberalizaci jak vnitřních předpisů, tak vnějších obchodních styků. Přes velké naděje vkládané do tohoto přístupu se však nepodařilo výrazněji snížit sociální nerovnost ani chudobu, která zůstává palčivým problémem v podstatě ve všech zemích Latinské Ameriky.³

---

1 Pastor, Robert A., *Exiting the Whirlpool. U.S. Foreign Policy Toward Latin America and the Caribbean*. Boulder: Westview Press, 2001.

2 Castañeda, Jorge. *Utopia Unarmed: The Latin American Left After the Cold War*. New York: Vintage Books, 1994.

3 McPherson, Alan. *Intimate Ties, Bitter Struggles. The United States and Latin America Since 1945*. Dulles: Potomac Books, 2006.

Nespokojenost s průběhem reformy z 90. let 20. století, jež často nebyly dostatečně sociálně citlivé, pak postupně vynesla v mnoha zemích do čela politiky, kteří začali zdůrazňovat nutnost státních zásahů v zájmu rovnoměrného ekonomického rozvoje a udržení sociální stability. Zejména v případě populistických levicových politiků jako Huga Chavéze, Evo Moralese či Rafaela Correy to vedlo k velmi napjatým vztahům s administrativou George W. Bushe.⁴ Do prezidenta Obamy, který je v Latinské Americe velmi populární, se vkládají velké naděje na zlepšení vzájemných vztahů, zejména vzhledem k jeho důrazu na pragmatická kompromisní řešení a vnímavosti vůči palčivým společenským problémům jako je chudoba. I přes všechnu rétorickou snahu však nelze kvůli přetížení administrativy dalšími problémy očekávat, že by Obama byl schopen věnovat Latinské Americe zvýšenou pozornost.

18.2. CELOREGIONÁLNÍ TÉMATA A SPOLUPRÁCE

Celoamerická zóna volného obchodu

Od summitu v Miami v roce 1994 probíhaly práce na uzavření Celoamerické zóny volného obchodu (*Free Trade Area of the Americas, FTAA*), která by zahrnovala téměř všechny státy západní polokoule. Jednalo se o velmi ambiciózní projekt, který stavěl na úspěšném prosazení Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA) v roce 1993. Vzhledem k asymetrickému postavení států Latinské Ameriky a USA spočívalo jádro dohody v tom, že Spojené státy umožní *de-facto* preferenční přístup na svůj trh výrobkům a komoditám z Latinské Ameriky, za což se státy Latinské Ameriky zavážou zejména k lepší ochraně investic USA a k odbourání tarifních i netarifních bariér pro vzájemný obchod.⁵

Dohoda měla být uzavřena podle plánu v roce 2005, nicméně se nakonec nepodařilo najít kompromisní znění dokumentu. Klíčový se ukázal zejména postoj Brazílie jakožto největší ekonomiky Latinské Ameriky a významného producenta zemědělských výrobků. Ta trvala na omezení zemědělských podpor v USA, což nebylo pro americké vyjednaváče politicky přijatelné. Požadavky USA na zvýšenou ochranu práv k duševnímu vlastnictví zejména ve farmaceutickém průmyslu také přispěly ke krachu jednání o FTAA. Vzestup Číny jako významného obchodního partnera navíc znamenal snížení zájmu některých latinskoamerických zemí včetně Brazílie na uzavření dohody, která by měla vedle ekonomických dopadů za následek také nepřímé zvýšení politických vazeb na Spojené státy.⁶

---

4 Kryzaneck, Michael. *U.S.-Latin American Relations*. Westport: Praeger Books, 2009, s. 242–250.

5 Schott, Jerry. *Does the FTAA Have a Future?* Washington, D.C.: Institute for International Economics, 2005.

6 Commerce between friends and foes, *The Economist*, October 4, 2007.

I přes rétorickou podporu myšlenky volného obchodu ze strany administrativy prezidenta Obamy nelze očekávat, že by v dohledné době došlo k uzavření dohody, která by obsahovala alespoň podstatnou část ustanovení FTAA. Politická podpora pro takový projekt, který z podstaty věci obsahuje i dislokaci pracovních míst v některých odvětvích, není dostačující jak ze strany latinskoamerických států, tak ze strany veřejnosti v USA. Probíhající ekonomická krize a její řešení založené na národních finančních stimulech pak obecně posiluje spíše protekcionistické tendence. Lze tedy předpokládat, že myšlenka volného trhu od Aljašku po Patagonii, která byla dlouhou dobu jednou z důležitých vizí pro budoucnost celé západní hemisféry, se jen tak neuskuteční.

Obchod s drogami

Kromě vize volného obchodu spojuje prakticky celý americký kontinent také problematika obchodu nelegálního, především s narkotiky. Asymetrie mezi Spojenými státy, kde se spotřeba nelegálních narkotik koncentruje, a ostatními latinskoamerickými státy, kde se narkotika vyrábějí nebo kudy se převážejí, hraje opět zásadní roli. Spojené státy totiž dlouhodobě prosazují politiku zaměřenou na snížení nabídky narkotik, což v praxi znamená mýcení plodin, ničení laboratoří a zadržování zásilek ještě před tím, než se drogy dostanou na území Spojených států. Latinskoamerické země by naopak uvítaly strategii zaměřenou na výrazném snížení poptávky v samotných USA, což by obchod s drogami přestalo činit tak lukrativní a vedlo by samovolně k jeho omezení.⁷

V současné době došlo mezi zeměmi Latinské Ameriky k rozdělení, kdy se vlády některých zemí v Latinské Americe přiklonily k přístupu USA a jsou ochotny výměnou za dodávky vojenského materiálu na svém území podnikat militarizované operace zaměřené na výrobce a překupníky drog. Jiným zemím se tento postup příčí a nejsou ochotny nebo schopny se do takových operací zapojit, což vytváří zdroj napětí jak v samotné Latinské Americe, tak ve vztazích ke Spojeným státům. Jako příklad může posloužit oznámení o uzavření vojenské základny Manta v Ekvádoru v roce 2008 ze strany prezidenta Correy.⁸

I když je administrativa prezidenta Obamy obecně otevřená pragmatickým krokům, dramatické změny ohledně represivní strategie zaměřené na omezení nabídky drog očekávat nelze, zejména s ohledem na byrokratickou setrvačnost existujících bezpečnostních složek, a také s ohledem na popularitu represivního (ale v podsta-

---

7 viz. například *Drugs and Democracy. Towards a Paradigm Shift*. Latin American Commission on Drugs and Democracy, 26. února 2009, k dispozici na <http://drugsanddemocracy.org/files/2009/02/declaracao_ingles_site.pdf> (poslední přístup 31. března 2009).

8 Ecuador le pidió a Estados Unidos desalojar la base militar de Manta. *El Tiempo*, 30. července 2008.

tě zatím neefektivního) přístupu ze strany veřejnosti v USA, která si nepřeje jakoukoliv změnu strategie, která by se dala interpretovat jako „nadržování pašerákům“. Vzhledem k destabilizujícímu vlivu, jaký má obchod s drogami zejména na demokratické instituce v Latinské Americe, se jedná o problém, který bude významně zatěžovat vzájemné vztahy i do budoucna.⁹

18.3. VYBRANÉ PROBLÉMY A POLITIKY VŮČI KONKRÉTNÍM STÁTŮM¹⁰

Mexiko

Vzhledem ke sdílené hranici a uzavřené dohodě o NAFTA patří Mexiko z pohledu USA mezi nejdůležitější státy Latinské Ameriky. I přes optimismus, který v době uzavření NAFTA panoval, se nenaplnila některá očekávání do této dohody vkládaná. I přes nebývalé zvýšení obchodní výměny a historický význam zvolení výrazně proamerických prezidentů ze strany PAN v roce 2000 a 2006 se nepodařilo vytvořit dostatek pracovních míst, ani výrazněji snížit chudobu či sociální nerovnost. Legální i ilegální migrace do USA pokračovala nebývalým tempem, což ve Spojených státech vyvolalo negativní reakce až do té míry, že byly přijaty zákony na stavbu masivního plotu na větší části hranice s Mexikem.¹¹ V posledních letech se též vyhrotil boj proti pašeráckým kartelům, kdy zostřená opatření a zásahy centrální mexické vlády otevřely prostor pro souboje jednotlivých organizací o vliv v klíčových hraničních koridorech. I přes nasazení armády není ale mexická vláda schopna zabránit každodennímu násilí ani útokům na představitele veřejné moci.¹²

Konflikty mezi kartely se snadno mohou přenést i na druhou stranu hranice, z čehož má vláda USA velké obavy. Proto využila ochoty mexického prezidenta Felipe Calderóna úzce spolupracovat v oblasti vnitřní bezpečnosti a podepsala tzv. Iniciativu z Méridy, jejímž základem je vojenská a další pomoc v boji proti organizovanému zločinu ve výši cca 1,3 mld. USD.¹³ Tato dohoda je výjimečná tím, že

---

9 Youngers, Coletta A. a Rosin, Eileen (eds.), *Drugs and Democracy in Latin America: The Impact of U.S. Policy*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 10–18.

10 Vzhledem k rozsahu studie byly vybrány pouze státy, která mají pro zahraniční politiku USA klíčový význam.

11 Archibold, Randal C. a Preston, Julia. Homeland Security Stands by Its Fence. *The New York Times*, May 21, 2008.

12 Aranda, Jesús. Llegan a Ciudad Juárez más de dos mil soldados para combatir el narco. *La Jornada*, 29. března, 2008.

13 Selee, Andrew. *Overview of the Merida Initiative*. Woodrow Wilson Center for International Scholars, May 2008, k dispozici na: <http://www.wilsoncenter.org/news/docs/Analysis.Merida%20Initiative%20May%208%202008.pdf>, poslední přístup 31. března 2009.

Mexiko dlouhou dobu odmítalo zejména vojenskou pomoc USA při řešení svých interních záležitostí. I přes to, že zejména ekonomicky, ale i politicky je Mexiko víceméně odkázáno na Spojené státy a jeví na nejvyšší úrovni velkou snahu spolupracovat, lze díky ekonomické krizi očekávat spíše vyhrocení sociální situace a zhoršení přeshraničních problémů. I když řada expertů z USA prosazuje přehodnocení přístupu k Mexiku směrem k větší podpoře rozvoje infrastruktury, institucí i vzdělávání,¹⁴ bude Obamova administrativa tlačena veřejným míněním k zostření ochrany hranic a bude pravděpodobně muset čelit tlaku Kongresu na ještě razantnější opatření v této oblasti. Optimistické vize začlenění Mexika jako integrální součásti severoamerického teritoria se tak dále odloží.

Venezuela

Rétoricky a mediálně je největším soupeřem Spojených států v Latinské Americe populistický prezident Venezuely Hugo Chávez, který prosazuje koncepci „bolívarske revoluce“ a „socialismu pro 21. století“. Podstata jeho programu spočívá v přerozdělování státních příjmů z vývozu ropy mezi nejchudší vrstvy výměnou za jejich politickou podporu. Tato taktika mu zatím vychází, podle některých studií došlo i k výraznému snížení míry chudoby v zemi.¹⁵ S klesající cenou ropy však hrozí, že se politický systém bude dále uzavírat a represe vůči opozičním skupinám zvyšovat. Pro Spojené státy, které odebírají většinu venezuelského exportu ropy a Chavézovy programy tak nepřímou financují, není snadné formulovat odpovídající zahraniční politiku. Nemají totiž zájem na dalším vyostřování konfliktu, který by Venezuelu mohl ještě rychleji posunout směrem k diktatuře. Nepřímá podpora nezdařeného puče vůči Chávezovi v roce 2002 navíc velmi poškodila pověst USA v ostatních latinskoamerických zemích.¹⁶

Na druhou stranu bude jakýkoliv pokus o realistický *modus-vivendi* s Chávezem, který neváhal označit prezidenta Bushe na půdě OSN za dábla a pořádá provokativní společné cvičení s ruským námořnictvem,¹⁷ vypadat jako zbytečné ustupování autoritářským vládcům. Chávezova protiamerická rétorika navíc poškozuje pozici Spojených států v ostatních zemích Latinské Ameriky, kde se populističtí politici inspirovaní Chávezovým příkladem a získávají jeho podporu (např. Rafael Correa

---

14 Studer, Isabel a Wise, Carol. *Requiem or Revival? The Promise of North American Integration*. Washington, D.C: Brookings Institution Press, 2007.

15 Weisbrot, Mark: Poverty Reduction in Venezuela. A Reality-Based View, *ReVista*, *Harvard Review of Latin America*, Fall 2008, s. 2–8.

16 Ellner, Steve a Rosen, Fred. *Venezuela's Failed Coup, the U.S.' Role, and the Future of Hugo Chávez*. Foreign Policy in Focus Policy Report, červen 2002, k dispozici na <www.fpif.org/pdf/reports/PRvenezuela.pdf> (poslední přístup 31. března 2009).

17 Russia-Venezuela exercises begin. *BBC News*, 2. prosince 2008, k dispozici na <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7759892.stm>> (poslední přístup 31. března 2009).

v Ekvádoru). Do budoucna lze tedy ze strany Spojených států očekávat pokračování v oficiálně antagonistickém postoji, který bude vyčkávat na změny vyvolané vnitřními problémy. Reálně však dojde ke zmírnění nátlaku na Chávezův režim a Spojené státy zaujmou v jednáních s Venezuelou otevřenější postoj. Hovoří pro to i symbolické gesto, když si Barack Obama podal s Chávezem ruku na celoamerickém summitu v Trinidadu v červnu 2009. Vzhledem k tomu, že se Hugo Chávezovi podařilo v únoru 2009 prosadit v referendu možnost kandidovat na prezidenta opakovaně a bez omezení, budou vztahy s Venezuelou pro americkou zahraniční politiku dlouhodobě problematické. Chávezův režim navíc vyostřuje svoji rétoriku i kroky vůči sousední Kolumbii, což může potenciálně destabilizovat celý region.

Brazílie

Vztahy s Brazílií jakožto největší latinskoamerickou zemí jsou pro Spojené státy významné kromě jiného i s ohledem na postavení Brazílie jako zástupce zemí tzv. Třetího světa. Brazilský prezident Ignacio Lula da Silva byl proto pozván do Bílého domu hned v březnu 2009. Bývalý odborový předák Lula požadoval poněkud paradoxně větší otevření trhů a snížení cel. Jeho návrhy se týkaly zejména bioethanolu, který se v Brazílii vyrábí mnohem levněji než v USA, ale obchod s ním je zatížen prohibitivním clem.¹⁸ Postoj Brazílie jako sebevědomého exportéra prověří hloubku a vážnost rétoriky volného trhu, kterou vláda Spojených států dlouhodobě prosazuje. V případě Brazílie se totiž jedná o nezpochybnitelně demokratickou vládu, která nepředstavuje pro USA žádnou bezpečnostní hrozbu a která navíc dokázala svými sociálními programy alespoň částečně zmírnit chudobu v zemi.¹⁹ Úspěšná spolupráce s Brazílií navíc bude znamenat posílení pozic USA při multilaterálních jednáních o rozvojových a environmentálních tématech. Vnitřní politika USA a nepřímé napojení Baracka Obamy na bioethanolovou lobby v Illinois však může rozvíjející spolupráci snadno ohrozit.²⁰

Kolumbie

Kolumbie patří k nejbližším spojencům USA v Latinské Americe a je také největším příjemcem vojenské pomoci ze Spojených států v rámci tzv. Plánu Kolumbie. Kolumbijská vláda se pod vedením prezidenta Álvara Uribeho především snaží obnovit plnou suverenitu nad celým územím státu, a to zejména vojenskými operacemi proti levicovému guerillovému hnutí Revolučních ozbrojených sil Kolumbie

---

18 Cohen, Roger. Bring on the Right Biofuels. *The New York Times*, 24. dubna, 2008.

19 Padgett, Tim. Brazil's Lula: A Bridge to Latin America's Left? *Time*, 14. března 2009.

20 Ribando, Clare M. *Brazil-U.S. Relations*. CRS Report for Congress, RL33456, 28. února 2007, k dispozici na: <<http://www.wilsoncenter.org/news/docs/RL33456.pdf>> (poslední přístup 31. března 2009).

(*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo, FARC-EP*), jehož financování je závislé na výrobě a obchodu s kokainem. V bojích proti FARC-EP bylo v posledních letech dosaženo výrazných úspěchů, nicméně bezpečnostní situace v zemi stále není zcela stabilizována.

Problém nyní představují především pravicové polovojenské oddíly, které v podstatě podporují vládní jednotky ve střetech s FARC-EP a jsou známé svým brutálním přístupem k civilnímu obyvatelstvu. V rétorické rovině se prezident Álvaro Uribe snaží tyto polovojenské oddíly postupně rozpustit, nicméně jeho postup v praxi je poměrně laxní. To ohrožuje i schválení již podepsané dohody o volném obchodu z roku 2006 mezi USA a Kolumbií, kdy Demokraté v Kongresu poukazují na zneužívání polovojenských oddílů proti odborům a protestujícím zaměstnancům. I když se produkce postupně přesouvá i do okolních států, kokain se v Kolumbii nadále vyrábí.²¹ Pro svůj tvrdý postup proti drogám na samé hranici zákona a pro svou snahu o liberalizaci obchodu a přilákání zahraničních investic byl Uribe Spojenými státy vítán jako alternativa k populistickým levicovým režimům. Jeho popularita mezi bohatší a střední vrstvou v Kolumbii ukazuje politické výhody militarizace, která se tak stává jednou z variant pro další vývoj. Spojené státy uvažují o pronájmu až sedmi základen na kolumbijském území pro pokračující protidrogové operace. Administrativa USA bude proto pokračovat v podpoře kolumbijského režimu, neboť na jeho úspěších či neúspěších závisí i prestiž modelu, který představuje pro okolní latinskoamerické země.²² Snahy změnit ústavu, aby mohl znovu kandidovat v roce 2010 však přinášejí další pochybnosti o demokratičnosti Uribeho režimu.²³

Bolívie

Bolívie s prezidentem Evo Moralesem v čele představuje pro Spojené státy scénář, jehož opakování v dalších zemích regionu se budou chtít za každou cenu vyhnout. Dlouhodobá politická nestabilita, vyhocená sociální nerovnost a kritika necitlivých privatizačních projektů vynesly do úřadu prezidenta muže, který byl předákem hnutí pěstitelů koky a který rozhodně nesdílí pohled Spojených států na řešení protidrogové problematiky. Za jeho vlády navíc došlo ke znárodnění ropného průmyslu v zemi. Moralesovo zvolení v roce 2006 vyvolalo uvnitř Bolívie velké regionální napětí, kdy v provincii Santa Cruz hrozilo i vypuknutí rozsáhlých násilností. I když vládě USA Morales vadí, ozbrojené nepokoje, které by se mohly

---

21 Youngers, Coletta A. a Rosin, Eileen (eds.), *Drugs and Democracy in Latin America: The Impact of U.S. Policy*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 45–67.

22 Welna, Christopher a Gallon, Gustavo (eds.), *Democracy, and Human Rights in Colombia*. University of Notre Dame Press, 2007, s. 415–433.

23 Reuters. Colombian Lawmakers Pass Uribe Re – Election Bill, 2. září 2009.

snadno přenést do jiných států, jsou ve svých důsledcích pro zájmy Spojených států ještě nebezpečnější.²⁴ Z ekonomického hlediska nemá Bolívie pro USA větší význam, nicméně její příklad jasně ukazuje možné důsledky demokratizačního procesu v situaci dlouhotrvající sociální nerovnosti a frustrace velké části obyvatelstva.²⁵ Vzhledem k oficiální podpoře pěstitelů koky také zásadním způsobem ohrožuje americkou represivní strategii v boji proti drogám. Po zkušenostech s vývojem v Bolívii se Spojené státy zřejmě zaměří méně na abstraktní problémy demokratičnosti a začnou klást důraz na otázky dobrého vládnutí (*governance*), transparentnosti a dosahování reálných výsledků při plnění politických cílů.

Kuba

Tvrdý postup Spojených států vůči Kubě, která po skončení Studené války nepředstavuje žádnou bezpečnostní hrozbu, je velmi nepopulární ve většině latinskoamerických států a částečně už i mezi americkými Kubánci žijícími na Floridě. V situaci, kdy Spojené státy obchodují s Chávezovou Venezuelou nebo s komunistickou Čínou, není restriktivní postoj v čistě ideové rovině obhajitelný. Lze jej vysvětlit pouze jako výsledek dlouhotrvajícího lobbistického nátlaku části kubánské komunity, která nepřestává doufat ve zhroucení kubánského režimu (kontra-)revoluční cestou, což by mimo jiné otevřelo cestu k navrácení majetků zabavených komunistickým režimem po roce 1959.²⁶ Varianta postupného otevírání ekonomického a výhledově i politického systému však tuto možnost omezuje. Nastupující administrativa USA si však uvědomuje nereálnost násilného zvratu i negativní roli embarga, které dovoluje kubánské politické reprezentaci vysvětlit vsudypřítomnou bídu a rozklad. Ve své kampani Barack Obama navíc prohlašoval, že je otevřen jednáním ohledně uvolnění embarga, a přesto dokázal zvítězit na Floridě, která je tradičně baštou amerických Kubánců velmi citlivých na jakékoliv smířlivé kroky vůči kubánskému režimu.²⁷ V rámci pragmatičtějšího, otevřenějšího a méně ideologického přístupu lze tedy očekávat minimálně jednání o zrušení některých nejpalčivějších ekonomických restrikcí, které navíc znevýhodňují americké společnosti vůči evropským, které na Kubě podnikat mohou. Uvolnění režimu cestování

---

24 Painter, James. Bolivia poll sparks crisis fears. *BBC News*, 30. dubna 2008, k dispozici na: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7375983.stm>> (poslední přístup 31. března 2009).

25 Ribando, Clare M. *Bolivia: Political and Economic Developments and Relations with the United States*. CRS Report for Congress, January 27, 2007, RL32580, k dispozici na <<http://www.fas.org/spp/crs/row/RL32580.pdf>> (poslední přístup 31. března 2009).

26 Correa, Michael Jones. Latinos and Latin America. A Unified Agenda? In: Ambrosio, Thomas (ed.). *Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy*. Westport, Praeger Publishers, 2002, s. 115–131.

27 Transcript of Barack Obama Speech to Cuban American National Foundation on May 23, 2008. *Miami Herald*, 23. května, 2008, k dispozici na <http://media.miamiherald.com/smedia/2008/05/23/14/Obama_Speech.source.prod_affiliate.56.pdf> (poslední přístup 31. března 2009).

rodinných příslušníků na Kubu a povolení telekomunikačním společností působit na Kubě z dubna 2009 jen potvrzují tuto tezi.

18.4. ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ: PERSPEKTIVY VZTAHŮ LATINSKÉ AMERIKY A SPOJENÝCH STÁTŮ

Bezpečnostní priority Spojených států se ani ve střednědobé perspektivě v Latinské Americe vyskytovat nebudou. Významnou výjimku však tvoří válka proti drogám, která je ale ze své podstaty spíše masivní policejní operací s využitím armády. V této souvislosti hrozí zejména porušování lidských práv ze strany represivních složek zúčastněných států, které se pak negativně odráží v politickém procesu. Spojené státy se tak snadno mohou dostat do situace, že budou díky svému důrazu na militarizaci drogového problému spojovány s excesy vůči civilnímu obyvatelstvu, kterých se spřátelené vlády budou dopouštět, podobně jako tomu bylo za Studené války. Válka proti drogám je v pozadí současné velmi napjaté bezpečnostní situace mezi Kolumbií, Ekvádorem a Venezuelou.

Po deziluzi z neoliberálních reforem prosazovaných Spojenými státy v 90. letech 20. století bude pro další vývoj klíčové, jaké reálné výsledky dosáhnou středo-levicové až populistické vlády se svými programy. Pozitivní vývoj v méně radikálních zemích jako je Brazílie, Argentina či Chile pomůže otupit autoritářské směřování režimů ve Venezuele, Bolívii či na Kubě. V opačném případě lze v těchto zemích očekávat sklouzávání k čím dál represivnější politické kontrole spojené s radikalizací a populistickými opatřeními. Takový vývoj by Spojené státy postavil do situace, kdy budou nuceny podporovat konzervativní síly a nepřímo se snažit zasahovat do vnitřního vývoje v daných zemích. Na to jsou však latinoameričané velmi citliví a může to vzbudit další vlny nespokojenosti. Aby se takové situaci Spojené státy vyhnuly, bude třeba podpořit pragmatická řešení chronických problémů extrémní chudoby a nerovnosti, na což ale díky ekonomické krizi mohou chybět jak prostředky, tak politická vůle. I přes vzrůst vlivu Číny v Latinské Americe si však nejvyšší političtí představitelé zemí regionu uvědomují, že určitý *modus vivendi* ve vztahu se Spojenými státy je pro ně nezbytný, což bude oslabovat jejich vůli k eskalaci potenciálních konfliktů.

19. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V AFRICE

Jan Bečka

19.1. AFRIKA: NEJVĚTŠÍ ÚSPĚCH BUSHOVY ADMINISTRATIVY?

Afrika a africké záležitosti nepatřily v minulých letech a desetiletích k prioritám americké zahraniční politiky, jelikož Spojené státy tradičně nepovažovaly tento kontinent za svoji zájmovou oblast.¹ Ani za první a druhé administrativy George W. Bushe nezaujímal africká problematika ústřední místo v amerických zahraničněpolitických úvahách. Do popředí zájmu Washingtonu se dostávala především v případech, kde existovala spojitost se šíře definovanými cíli Bushovy zahraniční politiky, jak tomu bylo například v souvislosti s tažením proti mezinárodnímu terorismu. Na druhé straně však prezident Bush vyvinul poměrně velkou aktivitu na poli poskytování a distribuce humanitární pomoci africkým zemím, a lze říci, že si v tomto ohledu počínal velkoryseji než většina jeho předchůdců. Rovněž v oblasti hospodářské došlo k určitému posunu a ke zvýšení intenzity vzájemné obchodní výměny mezi USA a vybranými africkými státy.

Humanitární a rozvojová pomoc Africe a vzájemné obchodní vztahy

Větší angažovanost Spojených států na poli humanitární pomoci Africe lze zřejmě považovat za nejvýraznější prvek Bushovy africké politiky. Z humanitárních a rozvojových aktivit Bushovy administrativy by mělo být zmíněno zejména úsilí o zastavení šíření nemoci HIV/AIDS, která v některých afrických zemích nabrala podobu pandemie. V rámci programu PEPFAR (*President's Emergency Plan For AIDS Relief*)² byla v letech 2003–2008 vynaložena celková částka zhruba 19 mld. USD, zejména na nákup a distribuci léků a rovněž na osvětové programy a zlepšení prevence. Většinu příjemců této pomoci představovaly africké země. Další prostředky směřovaly na boj proti malárii i jiným infekčním chorobám a na obecné humanitární programy. Celkově se americká pomoc Africe od roku 2001 více než ztrojnásobila a v roce 2006 činila přes 4 mld. USD ročně.³

---

1 Cohen, Warren I. *The Cambridge History of American Foreign Relations. Volume IV. America in the Age of Soviet Power, 1945–1991*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 208.

2 Iniciativa Plán prezidenta Spojených států na boj proti nemoci AIDS (*The United States President's Emergency Plan for AIDS Relief*, PEPFAR) se soustřeďuje zejména na boj proti šíření viru HIV pohlavní cestou. Z 20 cílových zemí, na které se PEPFAR zaměřil, jich 15 leží v Africe. Podle odhadů ze září 2008 se terénním pracovníkům, spolupracujícím s touto organizací, podařilo oslovit prostřednictvím různých osvětových a distribučních akcí více jak 58 miliónů lidí. *The United States President's Emergency Plan for AIDS Relief*, bez datace, k dispozici na <<http://www.pepfar.gov/>> (poslední přístup 18. dubna 2009).

3 *The Washington Post*. Bush Has Quietly Tripled Aid to Africa. 31. prosince 2006.

Bushova administrativa se rovněž snažila o zlepšení postavení afrických zemí v rámci systému mezinárodního obchodu a o podporu afrického vývozu. V určitém ohledu lze tuto snahu považovat za částečně úspěšnou. Vzájemná obchodní výměna mezi Spojenými státy a zeměmi afrického kontinentu narostla na téměř dvojnásobek stavu před nástupem George W. Bushe do funkce prezidenta. Tento nárůst lze do jisté míry vysvětlit přijetím *Zákona o africkém rozvoji a příležitostech*,⁴ který usnadnil africkým výrobcům, zejména z oblasti textilního průmyslu, přístup na americké trhy. Ekonomická aktivita USA v Africe se zvýšila i díky intenzivnější činnosti vládní organizace OPIC (*Overseas Private Investment Corporation*), která podporuje a zprostředkovává investice amerických firem do projektů, usilující o rozvoj tržního hospodářství a zlepšení hospodářské situace zejména v chudších regionech světa a v některých případech sama garantům těchto projektů poskytuje půjčky a finanční záruky. V roce 2008 dosáhly takto investované prostředky v Africe výše 200 mld. USD, přičemž byly cíleny zejména na projekty v oblasti poskytování zdravotní péče, rozvoje informačních technologií, stavebnictví a spotřebního průmyslu.⁵ Z hlediska bilaterálního lze tedy o prohloubení obchodních vztahů hovořit, třebaže nebylo nijak dramatické. Naopak snahy o liberalizaci systému mezinárodního obchodu a s ním spojené zlepšení postavení afrického vývozu na světové trhy, které Spojené státy podporovaly na jednáních Světové obchodní organizace, zatím nepřinesly díky zablokování jednání výraznější výsledky a později se staly pro Bushovu administrativu spíše okrajovým tématem.

Politické a vojenské aktivity USA v Africe

Lze říci, že v oblasti politické a bezpečnostní nebyly Spojené státy v posledních osmi letech v Africe výrazně aktivní ani výrazně úspěšné. V rovině politické sledovala Bushova administrativa linii verbální podpory rozvoje demokracie a ochrany lidských práv v afrických zemích, spojené se snahou o nalezení řešení některých vleklých konfliktů na kontinentu. Je možné zmínit americké diplomatic-

---

4 Zákona o africkém rozvoji a příležitostech (*African Growth and Opportunity Act*, AGOA) byl přijat americkým Kongresem v květnu 2000 ještě za administrativy prezidenta Billa Clintona. Původní platnost zákona uplynula v roce 2008, avšak prezident Bush ji prodloužil až do roku 2015. Výhody, obsažené v tomto zákoně, se vztahují na země subsaharské Afriky, přičemž statut jednotlivých zemí je každoročně posuzován a v případě potřeby upravován prezidentem. V současné době se preferenční ustanovení týkají 39 afrických států. *African Growth and Opportunity Act*. AGOA, bez datace, k dispozici na <<http://www.agoa.inf/>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

5 Mezi cílové země činnosti Korporace pro zahraniční soukromé investice (*Overseas Private Investment Corporation*, OPIC) patřily například Středoafriická republika, Libérie či Jižní Afrika. *OPIC Annual Report 2008*. OPIC, bez datace, k dispozici na <http://www.opic.gov/documents/2008_opic_annualreport.pdf> (poslední přístup 19. dubna 2009).

ké úsilí o zlepšení situace v Súdánu,⁶ Libérii, Somálsku, Demokratické republice Kongo, Zimbabwe či v Sierra Leone. Přes některé dílčí úspěchy⁷ však ve většině dotčených zemí bezpečnostní krize a porušování základních lidských práv i nadále trvají, v některých případech se dokonce zhoršují.⁸ Ani v boji proti teroristickým sítím působícím na africkém kontinentu nebylo dosaženo významnějších výsledků, které by bylo možno prezentovat jako jednoznačné americké úspěchy – v řadě případů je tomu spíše naopak.⁹ Z mocenského a geopolitického hlediska nelze navíc hovořit o tom, že by se posílila pozice Spojených států v Africe například ve srovnání s Čínou, jejíž hospodářská a politická angažovanost na kontinentu i přes aktuální hospodářské problémy s největší pravděpodobností nadále poroste či se minimálně udrží na stávající úrovni. Určitý potenciál pro budoucnost má zřízení jednotného amerického vojenského velení (*United States Africa Command*, AFRICOM), které bude z pohledu Spojených států koordinovat vojenské operace a bilaterální vojenské vztahy s africkými státy (s výjimkou Egypta).¹⁰ V příštích le-

---

6 Rada bezpečnosti OSN přijala dne 31. července 2007 rezoluci č. 1769, která podpořila vyslání spoje-
né vojenské mise OSN a Africké unie (UNAMID) do súdánského Dárfúru. Tato mise měla sice v době
svého ohlášení podporu prezidenta George W. Bushe, nicméně Spojené státy se nakonec na zajišťo-
vání operace vojensky nepodílejí. Z americké strany patrně převážily obavy, aby se Súdán nestal pro
Bushovu administrativu druhým Somálskem.

7 V této souvislosti je nutné zmínit otázku Libye. Zde došlo k zásadnímu průlom, když se libyjské
vedení oficiálně vzdalo svého programu vývoje zbraní hromadného ničení. Spojené státy na oplát-
ku v roce 2008 obnovily s Tripolím diplomatické styky, které byly přerušeny od roku 1981, a vyňa-
ly Libyi ze seznamu zemí podporujících terorismus. Otázkou nicméně zůstává, do jaké míry se jedná
o úspěch diplomacie Bushovy administrativy, jelikož navázání konstruktivnějších vztahů se Západem
bylo za dané konstelace především v zájmu libyjského vůdce Muammara Kaddáfího. Politické uvolnění
a demokratizace země navíc stále nejsou v dohledné době pravděpodobné a porušování lidských práv
bude tedy nadále pokračovat.

8 Například v Demokratické republice Kongo vypukly po uzavření příměří, podporovaného Spojenými
státy, opět v minulém roce boje. Spojené státy sice opětovně deklarovaly svoji ochotu se angažovat
v úsilí o dosažení trvalého míru, nicméně ten není ani v současnosti na dosah. Gelfand, Laurend.
Fresh Violence in Eastern DRC Raises Fears of All-Out War. *Jane's Defence Weekly*, roč. 45, 2008, č.
38, s. 17.

9 Znepokojující je zejména vývoj v Somálsku, kde po odchodu etiopských oddílů došlo k opětovnému
posílení islamistické organizace Unie islámských soudů a dalších radikálních militantních uskupe-
ní na úkor prozatímní vlády. Spojené státy podporovaly intervenci Etiopie v Somálsku v roce 2006
a doufaly, že dojde k vytvoření životaschopné somálské vlády s podporou umírněných islámských
předáků. Poslední události naznačují, že tato naděje nejspíše v nejbližší době nedojde naplnění a že
naopak vstup Etiopie na scénu situaci spíše zhoršil. Kennedy, Elizabeth A. *Analysis. Somalia's Crisis
Deepened by Ethiopia*. Associated Press, 24. září 2008, k dispozici na <[http://www.cleveland.com/
world/index.ssf/2008/09/analysis_somalias_crisis_deepe.html](http://www.cleveland.com/world/index.ssf/2008/09/analysis_somalias_crisis_deepe.html)> (poslední přístup 19. dubna 2009).

10 Oficiálním cílem Vojenského velení Spojených států pro Afriku (*United States Africa Com-
mand*, AFRICOM) je „provádět, ve spolupráci s dalšími složkami vlády Spojených států a mezinárod-
ními partnery trvalé zajišťování bezpečnosti prostřednictvím meziarmádních programů, aktivit přímo
podporovaných armádními silami a dalších vojenských operací, jejichž cílem je podporovat stabilitu
a bezpečnost v Africe v souladu s americkou zahraniční politikou.“ Viz *United States Africa Command*.

tech by se tento orgán mohl stát důležitým nástrojem pro dosažení větší a efektivnější angažovanosti Spojených států v Africe, nicméně hodnocení jeho dopadu je zatím předčasné, jelikož začal oficiálně působit až v říjnu 2008.

Afrika: nejméně problematický Bushův zahraničněpolitický odkaz?

Zhodnocení Bushovy zahraniční politiky v Africe a jejího celkového přínosu zůstává poněkud nejednoznačné. Lze říci, že ve srovnání s americkou politikou v jiných částech světa lze hodnotit vztahy s Afrikou v uplynulých osmi letech jako úspěšně se rozvíjející. Za klíčový faktor intenzivnější interakce mezi Spojenými státy a africkými zeměmi lze považovat jednoznačně navýšení americké humanitární a rozvojové pomoci. Tato iniciativa prezidenta Bushe a jeho administrativy byla hodnocena veskrze pozitivně a byla často příčinou vysokého hodnocení Bushovy zahraniční politiky v Africe jako celku.¹¹ Jisté pozitivní výsledky nepochybně přinesly i výše zmiňované investice na podporu vybudování tržního hospodářství v afrických zemích i právní opatření, usnadňující africkým exportérům vývoz svých produktů na americký trh. Bereme-li v potaz hospodářskou a sociální problematiku, lze souhlasit se slovy bývalé americké náměstkyně ministra zahraničí Jendayi Frazerové, která prohlásila, že americká politika vůči Africe za prezidentství George W. Bushe vycházela z konceptu „vysoce stabilního, všestranného a uceleného partnerství“.¹² Na druhé straně však není možné ponechat stranou skutečnost, že i přes úsilí Spojených států zůstává v regionu celá řada nevyřešených konfliktů, že se nepodařilo dosáhnout výrazného oslabení vlivu radikálních muslimských organizací (zejména v regionu Afrického rohu) a že pro Spojené státy, i vzhledem ke své intenzivnější angažovanosti v jiných částech světa, zůstávala za Bushovy administrativy Afrika nadále spíše marginálním mezinárodněpolitickým tématem. Negativně pak byl v Africe hodnocen i Bushův liknavý přístup k boji proti globálním klimatickým změnám.

Fact Sheet. AFRICOM, bez datace, k dispozici na <<http://www.africom.mil/getArticle.asp?art=1644>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

- 11 Například známý irský umělec a humanitární pracovník Bob Geldof prohlásil v roce 2008, že Bush „vykonal pro Afriku více, než kterýkoliv americký prezident před ním“ a že africká politika je „největším úspěchem Bushovy administrativy“. Geldof, Bob. *The Healer.* *Time Magazine*, roč. 171, 2008, č. 9, s. 38–39. V podobném duchu se vyjádřil například prezident Tanzanie Jakaya Kikwete, prezident Ghany John Agyekum Kufuor a mnozí další afričtí političtí představitelé.
- 12 Corey, Charles W. *Bush Legacy in Africa Is Comprehensive Partnership.* *State's Frazer Reviews Bush Africa Policy.* U.S. Department of State, 15. ledna 2009, k dispozici na <http://www.america.gov/st/peacesec-english/2009/January/20090115103025WCyeroC0.34_81562.html> (poslední přístup 19. dubna 2009).

19.2. NÁSTUP OBAMOVI ADMINISTRATIVY: NOVÁ ÉRA AMERICKO-AFRICKÝCH VZTAHŮ?

Zvolení Baracka Obamy americkým prezidentem v listopadu 2008 v sobě obsahuje podle názorů některých analytiků potenciál k zahájení zcela nové kapitoly v americko-afrických vztazích.¹³ Už sama skutečnost, že nový prezident je částečně afrického původu, má v tomto ohledu hluboký symbolický význam. Otázkou nicméně zůstává, zda bude Obama schopen této symboliky efektivně využít k posílení americké pozice v regionu a k dosažení dlouhodobých amerických cílů. Lehce totiž může zklamat poměrně vysoká očekávání, která do něj vkládají nejen afričtí státníci a čelní političtí představitelé, ale i řada dalších obyvatel afrického kontinentu. Jelikož nová americká administrativa je ve funkci teprve několik měsíců, je zatím předčasné hodnotit, do jaké míry se její zahraniční politika vůči Africe v zásadních rysech odchyluje od politiky prezidenta Bushe a do jaké míry se s ní naopak shoduje. Chceme-li se pokusit o určitou prognózu toho, jak se bude americký přístup k Africe vyvíjet, je třeba zaměřit se zejména na priority, které si prezident Obama a jeho poradci v této souvislosti vytyčili, jakož i na aktuální situaci v Africe a možná úskalí, která zde stojí v cestě naplňování amerických cílů.

Změna versus kontinuita – obecná východiska a hledání „zlaté střední cesty“

Programový dokument *Blueprint for Change* z pera Baracka Obamy a Joe Bidena se v sekci o zahraniční politice pochopitelně dotkl i Afriky. V této souvislosti v něm byly zmíněny tři hlavní priority nové administrativy – ukončení genocidy v soudánském Dárfúru, boj s chudobou na africkém kontinentu (včetně pokračujícího úsilí zamezit masovému šíření choroby AIDS) a zlepšení celkové hospodářské situace afrického kontinentu.¹⁴ I z těchto poněkud obecně formulovaných východisek poměrně jednoznačně vyplývá, že Obamova politika vůči Africe bude založena na fakticky stejně definovaných cílech a prioritách, jaké si stanovila i Bushova administrativa.

Předvolební kampaň Baracka Obamy byla do značné míry postavena na tématu změny. I jeho zahraničněpolitický program, který nabídl v průběhu kampaně americkým voličům, byl z větší části založen na negaci politiky Bushovy administrativy a na nabízení alternativ, často značně odlišných. V případě africké politiky tomu tak však úplně nebylo. Nabízí se tedy vysvětlení, že Bushova politika vůči

---

13 Sheikh, Abdi Latif. *The Significance of President's Obama Election to US-Africa Relations*. United Press International, 8. března 2009, k dispozici na <<http://www.upii.com/articles/the-significance-of-president-obama%E2%80%99s-election-to-us-africa-relations>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

14 *Blueprint for Change: Obama and Biden's Plan for America*. Obama08, bez datace, k dispozici na <<http://www.barackobama.com/pdf/ObamaBlueprintForChange.pdf>> (poslední přístup 18. dubna 2009).

Africe byla v zásadě účinná a vhodně nastavená, a že tedy i nová administrativa bude ochotna její východiska po určité modifikaci přijmout.¹⁵ Tento argument je nepochybně zčásti pravdivý. Nasvědčuje mu ostatně i nedávné prohlášení dočasněho náměstka ministra zahraničí pro africké záležitosti, Phila Cartera, který prohlásil, že „jedním z úspěchů americké zahraniční politiky předešlé (Bushovy) administrativy byla Afrika.“¹⁶ Zároveň je však nutno vzít v potaz skutečnost, že během předvolební kampaně se Obama snažil především upozorňovat na ty oblasti, kde se podle něj Republikáni dopustili osudových chyb, tedy například na Přední východ, Afghánistán nebo Irák. Proto byly alternativy, které k republikánské politice nabízel v těchto konkrétních otázkách, propracovanější a byla jim věnována větší pozornost. To, že se v případě Afriky rozhodl *de facto* zachovat současný kurz, nemusí nutně znamenat akceptaci Bushových východisek, ale spíše nižší prioritu ve srovnání s naléhavějšími problémy na mezinárodněpolitické a vnitropolitické scéně, kterou hodlá Obama alespoň v začátku své administrativy Africe přikládat. V každém případě však nelze očekávat v přístupu vůči Africe v dohledné době zásadní přelom.

Americká vojenská angažovanost v Africe: příležitosti a hrozby

Předpokládaná kontinuita americké politiky v Africe se již stala terčem kritiky některých expertů na bezpečnostní problematiku.¹⁷ Argumentují tvrzením, že z hlediska zlepšení bezpečnostní situace, potlačení vlivu mezinárodních teroristických sítí a ukončení vleklých regionálních i vnitrostátních konfliktů nedosáhla předešlá administrativa téměř žádných výsledků a bylo by tedy zásadní chybou pokračovat v nastavené politice i nadále. V této souvislosti zmiňují zejména problematičnost spoléhání se na možnost využití vlastních ozbrojených sil a na bilaterální jednání při řešení problémů na úkor multilaterální diplomacie a zvyšování vlastních afrických bezpečnostních kapacit. Takový přístup by mohl ve svých důsledcích vést

---

15 Někteří analytici upozorňují, že zatímco základní rysy politiky USA vůči Africe zůstanou nejspíše alespoň pro nejbližší období zachovány, změnit se mohou spíše dílčí postupy a mechanismy. Navíc, i když Obama může vzhledem ke svému původu mít v Africe v některých věcech usnadněnou pozici, i on se bude pravděpodobně vyhýbat větší angažovanosti USA v problematičtějších, konfliktních otázkách, jako je například Somálsko nebo Zimbabwe. Africa Policy: Don't Expect a Revolution. *The Economist Online*, 12. března 2009, k dispozici na <http://www.economist.com/world/unitedstates/displaystory.cfm?story_id=13279006&fsrc=rss> (poslední přístup 19. dubna 2009).

16 *U.S. Policy in Africa in the 21st Century. Remarks. Phil Carter, Acting Assistant Secretary for African Affairs The Africa Center for Strategic Studies Washington, D.C.* United States Africa Command, 9. února 2009, k dispozici na <<http://www.africom.mil/getarticle.asp?art=2617>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

17 Viz například: Volman, Daniel a William Minter. *Making Peace or Fueling War in Africa*. Foreign Policy in Focus, 13. března 2009, k dispozici na <<http://www.fpif.org/fpiftxt/5960>> (poslední přístup 19. dubna 2009).

ke zvýšení nebezpečí zatažení Spojených států do vleklých ozbrojených konfliktů, třebaže předešla administrativa se tomuto nebezpečí nakonec vyhnula,¹⁸ a mohl by americkou pozici v regionu spíše oslabit než posílit.

Otázkou v této souvislosti zůstává i jakou roli by měl do budoucna hrát Bushovou administrativou zřízený AFRICOM – téměř nikdo nezpochybnuje, že nové velení má potenciál zlepšit bezpečnostní situaci v Africe a zvýšit efektivitu poskytované americké vojenské pomoci. Již delší dobu se ovšem objevují argumenty, že strategická východiska, o něž se má činnost AFRICOMu opírat, a klíčové priority, zejména z hlediska boje proti terorismu, jsou nastaveny chybně. Například Robert G. Berschinski ve své studii již dříve varoval před „spojováním nesourodých hrozeb“ a před kladením přílišného důrazu na „tvrdé“ (*hard*) operace proti terorismu, které mají často za následek odcizení civilního obyvatelstva a v důsledku vedou spíše k posílení než oslabení teroristických sítí.¹⁹ Nová bezpečnostní struktura, kterou by se měly USA s pomocí AFRICOMu pokusit v Africe vytvořit, by se měla těchto chyb vyvarovat a nahradit původní nefunkční strategická východiska novými. Spojené státy by měly usilovat o dosažení komplexní dlouhodobě udržitelné bezpečnosti (zahrnující eliminaci nejen přímých vojenských hrozeb, ale i jejich příčin), tj. měly by pečlivě sledovat probíhající krize, jejich vývoj a vzájemnou propojenost, ale vyhnout se uplatňování jednotného modelu jejich řešení.²⁰ Dalším cílem by mělo být vybudování institucionální kapacity umožňující multilaterální operace typu „peacemaking“ a „peacebuilding“.²¹ Role AFRICOMu by pak spočívala především ve sběru a analýze relevantních informací, které by bylo možno následně využít v boji proti terorismu, při potlačování obchodu s narkotiky²² a při

---

18 Podobné nebezpečí hrozilo například při již zmíněné invazi Etiopie do Somálska, během které se ale nakonec Spojené státy přímo vojensky neangažovaly. Rovněž v případě Súdánu se Bushova administrativa nakonec vyhnula zapojení amerických ozbrojených sil do připravované mezinárodní vojenské mise UNAMID. Ani jednu z těchto vojenských intervencí nelze zatím považovat za úspěšnou.

19 Více viz. Berschinski, Robert G. *AFRICOM's Dilemma: The "Global War on Terrorism", "Capacity Building", Humanitarianism, and the Future of the U.S. Security Policy in Africa*. Carlisle (PA): Strategic Studies College, United States Army War College, 2007.

20 Zde je nutno zmínit zejména skutečnost, že oblast subsaharské Afriky je z hlediska politického, náboženského i etnického velice odlišná od zemí Maghrebu. Postupy, které by Spojené státy mohly s úspěchem uplatnit v jednom z těchto regionů tak nemusejí být účinné v regionu druhém.

21 Volman, D. a W. Minter. *Making Peace or Fueling War in Africa*.

22 Obchod s drogami je závažným problémem zejména pro státy západní Afriky, například pro Guineu-Bissau, která byla již v minulosti opakovaně označena za jednu z hlavních tranzitních zemí pro dovoz kokainu z Latinské Ameriky do Evropy. Dotčené státy nejsou většinou schopny s drogovými kartely účinně bojovat (i kvůli rozsáhlé korupci ve státní správě a ozbrojených složkách), a obchod s narkotiky pro ně představuje další riziko možné destabilizace. Bez větší a lépe zacílené pomoci ze strany mezinárodního společenství nemá situace v této oblasti reálnou šanci na zlepšení. Více k této problematice viz. Ellis, Stephen. *West Africa's International Drug Trade*. *African Affairs*, roč. 108, 2009, č. 431, s. 171–196.

řešení lokálních krizí.²³ Ve světle aktuálních událostí by mohl rovněž sloužit i při koordinaci zásahů proti pirátským útokům v oblasti Afrického rohu.²⁴

Spojené státy jako klíčový regionální aktér a arbitr sporů v Africe?

Na skutečně relevantní analýzu Obamovy politiky v Africe je zatím příliš brzy, nicméně nová administrativa byla již nucena zaujmout stanovisko k některým otázkám. Kroky, které zatím Obama a jeho spolupracovníci učinili, naznačují, že i v dohledné době se Spojené státy budou snažit vyhnout větší angažovanosti v afrických krizích. Svědčí o tom jak reakce na vývoj v Súdánu, kde se Obama omezil na verbální kritiku vykázaní mezinárodních humanitárních organizací z Dárfúru, tak i vyčkávací postup v případě převratu na Madagaskaru.²⁵ Tato zdánlivě nízká americká zainteresovanost v afrických problémech je ovšem dána i vědomím omezených možností USA ovlivňovat dění na kontinentu. Pro Afriku by tak měl být možná více než pro kterýkoliv jiný region vhodný multilaterální přístup a důraz na využívání mezinárodních a regionálních organizací k řešení problémů.²⁶ Určitou překážkou v aplikaci tohoto východiska nicméně zůstává poměrně hluboce zakořeněná nedůvěra Američanů vůči organizacím, jako je OSN, stejně jako dlouhodobě demonstrováná neochota podílet se vojensky na misích, které nespadají pod vrchní velení americké armády.

Pokračování americké humanitární a rozvojové pomoci

Hovoříme-li o možné kontinuitě s předešlou politikou George W. Bushe, nelze nezmínit otázku humanitární pomoci a hospodářské spolupráce. Obama ve svém předvolebním programu sliboval další rozšíření a posílení humanitární pomoci Africe, jakož i investic na podporu hospodářského rozvoje na kontinentu. Cíle nové

---

23 Glass, Jon W. The Africa Connection. *The C⁴ISR Journal*, roč. 7, 2008, č. 9, s. 18–19.

24 V současné době je v této souvislosti kladen důraz především na součinnost a efektivní využívání námořních jednotek USA, členských států Evropské unie a dalších zemí jako je například Indie nebo Čína. Spolupráce se Somálskem a ostatními státy Afrického rohu v oblasti prevence pirátských útoků a odstraňování příčin tohoto jevu však zatím poněkud vázne. AFRICOM by mohl napomoci při navazování intenzivnějších vzájemných kontaktů, toto úsilí je však nepochybně omezeno politickou nestabilitou v oblasti a často i neochotou/ neschopností vlád dotčených zemí se na řešení problému pirátství aktivně podílet.

25 V tomto případě oznámily Spojené státy, že zastaví poskytování veškeré pomoci zemi, kromě pomoci humanitární, dokud nebude obnovena demokratická vláda. Dále se však Spojené státy zatím v řešení krize neangažovaly. Lough, Richard. *AU Suspends Madagascar, U.S. to Halt Aid*. Reuters, 20. března 2009, k dispozici na <http://www.reuters.com/article/idUSLKG32190_CH_2400> (poslední přístup 19. dubna 2009).

26 Například v případě krize v Súdánu nová administrativa, narozdíl od prezidenta Bushe, podporuje postup Mezinárodního trestního soudu v Haagu, který nedávno obvinil súdánského prezidenta Omara al-Bašira z válečných zločinů. *Africa Policy: Don't Expect a Revolution*.

administrativy byly v tomto ohledu poměrně ambiciózní – kromě plošného odpuštění dluhů nejzadluženějším zemím a zdvojnásobení celkové americké finanční pomoci chtěl Obamův tým iniciovat reformu Světové banky a Mezinárodního měnového fondu tak, aby tyto instituce mohly lépe pomáhat rozvíjejícím se ekonomikám.²⁷ Zatím se zdá, že Spojené státy jsou nadále připraveny rozšiřovat svoji hospodářskou pomoc africkým zemím, a to i v podmínkách pokračující globální hospodářské recese. Z hlediska vztahů s Afrikou je totiž další poskytování pomoci nesmírně důležité, ať již z praktického nebo symbolického hlediska. Prezident Obama bude moci stěžejně snížit úroveň poskytované podpory pod hranici nastavenou Georgem W. Bushem – jako „africký“ prezident, zdůrazňující často svůj vztah ke kontinentu a svoji touhu pomoci řešit jeho problémy, by takový krok velice obtížně obhajoval.²⁸ Stejně tak od něj Afričané očekávají podporu další liberalizace mezinárodního obchodu s cílem odstranit zbývající diskriminační protekcionistická opatření, a to v situaci, kdy se v samotných USA i v dalších zemích ozývají hlasy, které chtějí tato opatření kvůli krizi naopak posílit. V této oblasti, stejně jako v oblasti bezpečnostní politiky, tak čekají novou administrativu poměrně závažná dilemata a rozhodnutí.

Globální klimatické změny a jejich dopad pro Afriku

Globální klimatické změny a boj proti nim jsou dalším důležitým tématem, které může do budoucna ovlivňovat americkou politiku vůči Africe. Prezident Obama již dříve opakovaně prohlásil, že narozdíl od svého předchůdce bude usilovat o to, aby se Spojené státy aktivněji podílely na celosvětovém úsilí o zpomalení procesu globálního oteplování.²⁹ Praktická implementace Obamových cílů bude v Africe jistě pozorně sledována, neboť právě zde se mají předpokládané klimatické změny projevit téměř nejvýrazněji³⁰. Úvodní kroky nové administrativy, které nazna-

---

27 *Blueprint for Change: Obama and Biden's Plan for America.*

28 Měnit se však možná bude struktura poskytované pomoci. Zatímco za prezidenta Bushe šla velká část vyčleněných finančních prostředků na boj s nemocí AIDS a dalšími epidemickými chorobami, Obamovou prioritou by mohl být spíše boj s chudobou a snaha o zlepšení kvality života obyvatel afrického kontinentu. Dalším deklarovaným cílem nové administrativy by pak měla být ještě intenzivnější podpora efektivního vládnutí a občanské společnosti v afrických zemích, například formou investic do vzdělávání.

29 Obama v této souvislosti zejména zdůrazňuje nutnost omezení emisí skleníkových plynů (redukce o 80 % do roku 2050) a investic do nových, alternativních zdrojů energie. *The New York Times*. Obama Affirms Climate Change Goals. 18. listopadu 2008.

30 Již v současné době je 46 % území Afriky ohroženo procesem desertifikace (postupné přeměny v poušť), který přímo souvisí s globálními klimatickými změnami. Téměř 300 milionů Afričanů trpí trvalým nedostatkem vody a odhaduje se, že do roku 2030 by tento problém mohl zasáhnout 40 % všech obyvatel kontinentu. Dá se očekávat, že tento vývoj povede ke střetům mezi africkými státy, které se budou snažit zajistit si přístup ke zbylým vodním zdrojům. Někteří analytici hovoří dokonce o možnosti vypuknutí celoafričké kontinentální války. Ke klimatickým změnám a jejich důsledkům viz. Core Writing

čují změnu v dosavadním přístupu ke klimatickým změnám, jsou zatím ze strany nejen Afričanů hodnoceny kladně, nicméně je předčasné hodnotit, jaké přinesou reálné výsledky. Obamova pozice v tomto ohledu je navíc ztížena stále pokračující hospodářskou recesí a z ní pramenícím nedostatkem finančních prostředků na nutné investice do restrukturalizace a modernizace relevantních odvětví amerického hospodářství.

Výhledy pro nejbližší období

Lze říci, že americkou zahraniční politiku vůči Africe by neměla v nejbližší době čekat zásadní revize. Většina humanitárních i hospodářských programů, iniciovaných nebo rozšířených Georgem W. Bushem, bude s největší pravděpodobností pokračovat i za jeho nástupce Baracka Obamy. V oblasti bezpečnostní politiky zůstávají americké priority rovněž stále stejné – boj proti skupinám napojeným na mezinárodní teroristické sítě, řešení vleklých krizí, například v Somálsku, Demokratické republice Kongo či Súdánu, a celková stabilizace situace na kontinentu, vedoucí ve svých důsledcích ke zlepšení životní úrovně obyvatel. Pokud Obamova administrativa najde vhodný kompromis mezi vlastní angažovaností, využíváním multilaterální diplomacie a spoluprací s ostatními velmocemi i africkými státy, má do budoucna šanci posílit vliv Spojených států na dění v Africe, aniž by se vystavila obviněním z nemístného vměšování do afrických záležitostí na straně jedné a kritice za přehlížení afrického kontinentu na straně druhé. Konkrétnějším náznakem toho, jakou cestou se americká politika v regionu bude nadále ubírat, by mohla odhalit i připravovaná návštěva ministryně zahraničí Hillary Clintonové v subsaharské Africe.

Team, Intergovernmental Panel on Climate Change. *Climate Change 2007: Synthesis Report*. Geneva: Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007.

20. ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA A ČESKÁ REPUBLIKA

Kryštof Kozák

20.1. OBECNÁ VÝCHODISKA

Po pádu komunismu ve střední a východní Evropě bylo jednou z priorit zahraniční politiky USA začlenit tyto země do ekonomických a bezpečnostních struktur bývalého Západního bloku. Tento důležitý proces, který byl z hlediska České republiky formálně úspěšně završen vstupem do NATO v roce 1999 a do Evropské unie v roce 2004, měl tu výhodu, že spojoval geopolitické rozšíření vlivu USA, dominantní zahraničně-politickou orientaci v daných zemích i veřejné mínění na obou stranách Atlantiku. Přinejmenším do roku 1998 byla pro českou vládu orientace na Spojené státy výhodná i z hlediska vnitřní politiky, neboť ekonomický systém USA lépe odpovídal snahám o liberalizaci domácí ekonomiky a privatizaci státních podniků než koncepce sociálního a regulativního státu, která převažovala v Evropské unii.³¹ Obavy z přílišného vlivu Ruska, ale i Německa, ukazovaly na vzdálené Spojené státy jako na ideálního spojence, na jehož integritu se lze v případě nouze spolehnout. Morální kredit USA sahající od Wilsonovského idealismu stojícího u samotného zrodu Československa po Reaganův rétoricky nekompromisní postoj vůči komunismu se výborně doplňoval s vizí svobodné společnosti materiálního blahobytu, kterou Spojené státy symbolizovaly a jíž se česká společnost i politika chtěly přiblížit.

S nástupem sociálnědemokratických vlád však došlo ke zvýraznění evropského vektoru v české zahraniční politice, nicméně stále s velkým důrazem na pevnost transatlantických vztahů. Při intervenci NATO v Kosovu v roce 1999 byla například česká pozice ambivalentní a vojenský zásah nebyl oficiálně přímo podpořen. Středopravicová vláda sestavená v roce 2006 začala opět zdůrazňovat orientaci České republiky na USA, čímž chtěla především zvětšit svůj manévrovací prostor v Evropské unii a korigovat ekonomickou expanzi Ruska ve středoevropské oblasti.³²

V samotných Spojených státech však došlo po útocích z 11. září 2001 k výraznému posunu bezpečnostních priorit. střední a východní Evropa se tak nestala sama o sobě důležitým zájmem zahraniční politiky USA, ale spíš jedním z prostředků, jak je možné dosáhnout důležitějších cílů. Veřejné mínění v USA je vůči České republice indiferentní, neboť je obecně mimo oblast hlavního zájmu médií. Nadšené

---

31 Politické špičky uvažovaly i o připojení k NAFTA, viz. například Manifest českého eurorealismu z dubna 2001, k dispozici na <www.ods.cz/docs/dokumenty/zahradil-manifest.pdf> (poslední přístup 31. března 2009).

32 Remarks Following Discussions With President Vaclav Klaus and Prime Minister Mirek Topolánek of the Czech Republic in Prague, Czech Republic, June 5, 2007. *American Presidency Project*, k dispozici na: <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=75305&st=Czech&st1=>> (poslední přístup 31. března 2009).

české veřejnosti ohledně politiky Spojených států ze značné části vyprchalo v důsledku intervence do Iráku v roce 2003 a dalším nepopulárním opatřením prezidenta Bushe. Celkový kontext bilaterálního vztahu tedy prošel od 90. let výraznou proměnou, která ale v českém zahraničněpolitickém diskursu nebyla nutně adekvátně reflektována.

20.2. STRATEGICKÉ BEZPEČNOSTNÍ PARTNERSTVÍ?

Vláda prezidenta Bushe zvláště po útocích z 11. září začala prosazovat pod vlivem akutně pocítovaného nebezpečí svoje zájmy v podstatě mimo rámec tradičně chápaného mezinárodního práva, bez větších ohledů na tradiční spojení, a to i vojenskými prostředky. Takový postup zejména po invazi USA do Iráku značně napjal transatlantické vztahy obecně. Česká republika sice vyslala do Kuvajtu protichemickou jednotku, ta však neměla mandát účastnit se bojových operací na území Iráku. Tato pozice odrážela nelehkou pozici vlády, která sice chtěla vyjádřit Spojeným státům podporu, na druhou stranu si byla vědoma nepopulárnosti operace u české veřejnosti i ostré odmítavé reakce v důležitých státech Evropské unie (zejména v Německu a Francii). Česká republika se ve výsledku ocitla na oficiálním seznamu zemí, které vojensky podpořily působení USA v Iráku.³³ České jednotky také působí v rámci operace NATO v Afghánistánu.

Relativní vstřícnost české i polské vlády vůči Bushově administrativě pak umožnila postupné rozvíjení projektu protiraketové obrany, který měl být vystavěn na bilaterální bázi a teprve poté integrován do struktur NATO. Zejména vláda Mirka Topolánka vytvořená v roce 2006 v tomto projektu viděla unikátní příležitost, jak dlouhodobě pojistit zájem Spojených států o region střední Evropy.³⁴ Takový vývoj měl zajistit dlouhodobé cíle české zahraniční a bezpečnostní politiky, která ve vojenské síle USA spatřuje spolehlivou záruku. Naopak přesunutí priorit USA do jiných oblastí a ponechání střední Evropy mimo oblast hlavního zájmu patřilo k vysoce nežádoucím scénářům.³⁵ Česká vláda proto neváhala investovat značný politický kapitál i finanční prostředky na informační kampaň, která měla nepopulární americkou základnu v Brdech co nejrychleji prosadit. Česká strana chtěla

---

33 Iraq Coalition Troops. *Global Security*, k dispozici na: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq_orbat_coalition.htm> (poslední přístup 31. března 2009).

34 Remarks Following a Meeting With Prime Minister Mirek Topolánek of the Czech Republic and an Exchange With Reporters on February 27, 2008. *American Presidency Project*, k dispozici na: <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=76469&st=Czech&st1=>> (poslední přístup 31. března 2009).

35 Příkryl, Pavel a Palatová, Eva. *Americká protiraketová základna: příležitost pro ČR*. Poziční studie pro Ministerstvo zahraničních věcí, k dispozici na: <http://www.mzv.cz/public/50/78/77/16742_14945_AMO_policy_paper_raketove_zakladny_final.pdf> (poslední přístup 31. března 2009).

uzavřít jednání s USA ještě za prezidentství George W. Bushe, jehož administrativa vyjadřovala projektu velkou podporu, a proto si při jednáních ani nekladla vysoké požadavky, jak to učinilo Polsko.³⁶

I když měl plánovaný radar sledovat především hypotetické rakety odpálené z Íránu, v českém politickém diskursu bylo hlavním lákadlem postavení základny definitivní odstrašení Ruska a snížení jeho vlivu v regionu. Tyto geopolitické souvislosti ale neunikly ani Rusům, kteří se proti projektu silně ohradili a hrozili podniknout odpovídající protipatření, například rozmístění raket Iskander v Kaliningradské oblasti. Tím se plánovaná základna stala předmětem velmocenského soupeření, na které Česká republika ztratila významnější vliv.³⁷

V rámci jednání o radaru došlo v rámci budování lepšího obrazu USA v ČR k vyřešení dlouhodobého požadavku na zrušení víz do USA pro české občany, která představovala nepříjemný prvek právní asymetrie mezi oběma státy.³⁸ Drahá a byrokratická procedura, nutnost osobního pohovoru s konzulárním úředníkem a možnost odmítnutí udělení víza bez udání důvodu byly terčem nespokojenosti zejména poté, co ČR vstoupila do NATO i Evropské unie. Dohoda o zrušení víz zavádí nový registrační systém ESTA, který je mnohem flexibilnější, nicméně elektronicky shromažďuje citlivé osobní údaje, takže se někdy hovoří i o jakémsi „minivízu“. Přistoupením na podmínky ESTA vyvolala Česká republika nespokojenost v Evropské unii, která se snažila s USA dohodnout jednodušší a transparentnější používání systému ESTA pro všechny státy EU. I když jednání s USA v rámci celé EU byla zdoluhavá a neefektivní, opět se tímto krokem demonstrovala snaha České republiky potvrdit úzkou vazbu na Spojené státy, která je tak zdůrazňována jako jeden z významných vektorů zahraniční politiky.³⁹

20.3. PERSPEKTIVY BILATERÁLNÍCH VZTAHŮ

V době prohlubující se ekonomické krize a nejistoty ohledně výsledků nových diplomatických iniciativ prezidenta Obamy se v úvahách o perspektivách americko-českých vztahů lze opřít zejména o dlouhodobější trendy. Útoky z 11. září 2001 a následná invaze do Afghánistánu a Iráku jasně ukázaly, že pozornost a priori

---

36 Traynor, Ian. US missile plan under threat as Poland demands guarantees. *The Guardian*, 11. ledna 2008.

37 Baker, Peter. Obama Offered Deal to Russia in Secret Letter. *The New York Times*, 3. března, 2009.

38 Ditrych, Ondřej. Spojené státy americké v české zahraniční politice, in: Kořan Michal a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2007*, Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 2008, s. 185–201.

39 Topolánek: Zrušení víz s USA bude nejsvětější moment mé vlády. Rozhovor pro MF DNES, 29. února 2008, k dispozici na: <http://zpravy.idnes.cz/topolanek-zruseni-viz-s-usa-bude-nejsvetlejsi-moment-me-vlady-pbp-/domaci.asp?c=A080229_124401_domaci_ton> (poslední přístup 31. března 2009).

ty Spojených států se přesunuly výrazně mimo oblast střední a východní Evropy. Dobré vztahy se státy tohoto regionu mají z hlediska geopolitiky spíše taktický než prioritně strategický význam. Znamé prohlášení bývalého ministra obrany Donalda Rumsfelda, ve kterém diskurzivně postavil tzv. “Novou Evropu” proti “Staré Evropě”, je třeba chápat v těchto souvislostech.⁴⁰ Nejednalo se o zásadní přehodnocení přístupu USA k různým evropským zemím, ale o snahu takticky využít dobrých vztahů se zeměmi střední a východní Evropy k oslabení odporu ostatních států vůči americkému postupu v Iráku. Ochota Obamovy administrativy vzdát se radaru na území ČR je jen další připomínkou toho, že vztahy s USA jsou českou zahraniční politikou vnímány jako daleko významnější než je tomu naopak.⁴¹

Jedním z dlouhodobých cílů Spojených států totiž je, aby se Evropa jako celek dokázala sama efektivně postarat o svoji vlastní bezpečnost a o bezpečnostní hrozby v jejím okolí, samozřejmě při zachování pevných spojeneckých transatlantických vazeb. Tato situace by Spojeným státům umožnila plně se soustředit na jiné oblasti, kde by se tím jejich pozice posílila. Americké administrativy se do budoucna budou snažit přesunout na evropské spojence minimálně takové operace, jako bylo angažmá amerických vojáků v Bosně v rámci Daytonských dohod nebo i donucovací a následné mírové operace v Kosovu. Spojené státy tedy budou nadále počítat s pevným transatlantickým spojenectvím, ale zejména v otázkách souvisejících s evropskou bezpečností budou očekávat, že za ně přeberou hlavní odpovědnost evropské státy.⁴² Z tohoto pohledu není v zájmu Spojených států budovat zvláštní bilaterální vztahy s jednotlivými zeměmi EU, ale naopak podpořit akceschopnost a efektivitu celoevropských institucí, i když bude nutné vyřešit potenciálně problematický vztah případných ozbrojených sil EU a NATO.

Co bude znamenat odklon od unilateralismu a důraz na mezinárodní spolupráci v USA pro česko-americké vztahy? Ukáže se zřejmě, že představa budování strategických bezpečnostních vazeb prioritně na bilaterální úrovni není v tomto případě z dlouhodobého hlediska příliš reálná. Pro Českou republiku však posuv v postoji USA znamená otevření nových možností pro aktivní působení na mezinárodní scéně. Zejména s ohledem na ekonomickou krizi, která limituje jejich možnosti, a na snahu o hledání kompromisních řešení, budou Spojené státy potřebovat spojenecké země, které budou v mezinárodním prostředí ochotny energicky vystupo-

---

40 Secretary Rumsfeld Briefs at the Foreign Press Center, January 22, 2003, k dispozici na: <<http://www.defenselink.mil/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1330>> (poslední přístup 31. března 2009).

41 Judy Dempsey, Peter Baker. U.S. Mulls Alternatives for Missile Shield. *The New York Times*, August 28, 2009.

42 Sikorski, Radek. *European Defense Reform. The Beginning of the Beginning*. AEI New Atlantic Initiative, 17 září 2004, k dispozici na: <http://www.aei.org/publications/pubID.21227/pub_detail.asp> (poslední přístup 31. března 2009).

vat například na obranu práv politických vězňů nebo na účinnou podporu svobody slova. V těchto oblastech má Česká republika velmi dobrou mezinárodní pověst i pozici, ať už kvůli působení Radio Free Europe/Radio Liberty či aktivitám výrazných neziskových organizací. Víceméně úspěšný proces transformace z komunistické uzavřené společnosti působí v mezinárodním srovnání jako atraktivní příklad demonstrující pozitivní reálné výsledky tohoto procesu. Pro Spojené státy bude v nadcházejícím období důležité, aby se mohly zejména ve své agendě související s prosazováním otevřenosti, demokracie a lidských práv, která je u mnohých politických režimů nepopulární, opřít o další země a jejich zásadové postoje. Administrativa George W. Bushe totiž svými nerozvážnými kroky přispěla k tomu, že jakýkoliv morální apel ze strany USA je často vnímán podezřívavě jako skryté prosazování unilaterálních geopolitických cílů.

Místo zatažení do cynických silových bezpečnostních her, na které nemá menší stát typu České republiky stejný dostatek vlivu a zdrojů, by tedy Česká republika měla se Spojenými státy spolupracovat zejména na prosazování takových ideových základů globálního společenství, které jsou z dlouhodobého hlediska v jejím národním zájmu, tj. například posílení základů kolektivní bezpečnosti, zamezení jednostranných válečných operací, ochrana jednotlivců před politickým pronásledováním nebo i odpovědnost mezinárodního společenství za předcházení humanitárních katastrof obrovského rozsahu. Nová administrativa v USA angažovanější postoj ocení, neboť je zahlcena spoustou dalších problémů. Konstruktivní kritika některých konkrétních kroků Spojených států či jejich spojenců (například mučení vězňů) z těchto pozic pak jedině přispěje ke zvýšení kredibility českého postoje na mezinárodním poli. Kromě toho může Česká republika podporovat transatlantické vazby i svým aktivním postojem v NATO či EU, a v neposlední řadě i podporou vzdělávacích, akademických nebo i kulturních výměn, které pozitivní vztahy mezi oběma zeměmi mohou dále rozvíjet.

ČÁST IV.

ZÁVĚR

21. PERSPEKTIVY ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ

Kryštof Kozák, Jakub Lepš

21.1. BARACK OBAMA – ZHODNOCENÍ A KRÁTKODOBÝ VÝHLED

Prezidentský kandidát George W. Bush před svým zvolením v roce 2000 sliboval výraznou změnu kurzu americké zahraniční politiky oproti svému předchůdci Billu Clintonovi. Spojené státy měly představovat pokornějšího hráče na světové scéně a držet se co nejdále od politiky „budování států“ (*nation building*), která aktivně usiluje o vnitropolitickou transformaci států směrem k demokracii a tržnímu hospodářství. Americká armáda se měla v první řadě zaměřit na schopnost rychle vyhrávat války či díky své odstrašující síle řešit vojenské konflikty již v samém počátku. Humanitární akce vyžadující masivní nasazení amerických vojenských sil neměly v Bushově vizi příliš mnoho místa a Bill Clinton resp. Al Gore si vysloužili republikánskou kritiku zejména za přetížení americké armády. Při pohledu na dědictví Bushovy éry je zřejmé, že americká zahraniční politika měla v období let 2001–2008 zcela odlišný směr, než jaký analýzy z první poloviny roku 2001 mohly předpovídat. Co lze ve světle této skutečnosti odhadnout o budoucím kurzu zahraniční politiky Obamovy administrativy?

Pokud vynecháme scénáře zlomových událostí na úrovni teroristických útoků z 11. září 2001 a vyjdeme z analýzy dosavadních kroků Baracka Obamy, nabízejí se následující úvahy.

Zprv, na rozdíl od George W. Bushe se současnému prezidentovi zjevně podařilo sestavit zahraničně-politický tým, který dosud působí velmi jednotným a ukázněným dojmem. Navzdory přítomnosti silných osobností, které mají více zkušeností z praktické diplomacie než Barack Obama, je současný prezident tým, kdo určuje základní směr americké zahraniční politiky. Podle dostupných informací Hillary Clintonová, Robert Gates, James Jones, Joe Biden, Richard Holbrooke a další plně respektují Obamovu vůdčí roli, což přináší dobré vyhlídky na pokračování dosavadní souhry i v budoucnu. Určité pochybnosti nicméně vzbudila zpráva o plánovaném přesunu vyslance pro Írán Dennise Rosse z Ministerstva zahraničních věcí do Bílého domu, což by mohl být náznak toho, že systém speciálních vyslanců představuje jeden z možných zdrojů případné nestability Obamova týmu, neboť se z koncepčního hlediska nacházejí mimo přímou kontrolu ostatních členů zahraničně-politického týmu. Na druhou stranu ale zatím klíčoví hráči Joe Biden, Hillary Clintonová, James Jones či Robert Gates ve svých vyjádřeních pro média prezentují bez výjimky obraz sehraného týmu, který bezchybně a loajálně plní prezidentovy úkoly.

Zadruhé, Obamovi asi nikdo neupřel, že se mu podařilo dostát svému předvolebnímu slibu změnit styl americké zahraniční politiky. Bushův nástupce v Bílém domě opravdu více naslouchá než diktuje, snaží se vylepšit obraz Spojených států ve světě, zejména mezi muslimy, a zdůrazňuje důležitost amerických vazeb se

spojenci. Tato změna ovšem zatím přinesla minimum hmatatelných výsledků. Německo ani Francie nezvýšily výrazným způsobem svoji účast na afghánské operaci, Angela Merkelová odmítla Obamovu žádost o navýšení vládní pomoci německému hospodářství (tuto žádost navíc přímo odsoudilo i české předsednictví EU), Severní Korea nastavuje světu čím dál tím agresivnější tvář a Spojené státy jsou nadále pozitivně vnímány jen necelými 30 % obyvatel Íránu. Jak dlouho vydrží dosavadní „sametový“ kurz? Obamův vztah s novináři se například postupně zhoršuje s tím, jak prezident někdy netrpělivě až podrážděně reaguje na otázky a komentáře, které se mu při tiskových konferencích nezamlouvají. V podobném duchu není nerealistické očekávat, že se od současného amerického prezidenta v budoucnu dočkáme méně naslouchání a více ostrých slov i činů i v zahraničních vztazích. Jeho počáteční neopětovaná vstřícnost by mu pak mohla pomoci zdůvodnit nutnost tvrdšího postupu, který může vyústit v odklon od důrazu na dobré vztahy se spojenci či ve vojenskou akci proti nepřátelům.

Zatřetí, Obama vedle stylu americké zahraniční politiky slíbil i dalekosáhlé změny jejího obsahu. Šíře jeho plánů jakoby nebrala v potaz skutečnost, že Bílý dům se musí intenzivně věnovat boji s ekonomickou krizí a dalším naléhavým domácím tématům, mezi něž patří např. reforma systému amerického zdravotnictví. Navzdory či možná naopak díky své nezkušenosti si Obama vytyčil cíle sahající od jaderného odzbrojení přes zastavení změn globálního klimatu po dosažení průlomu v izraelsko-arabských sporech. Asi jen málokdo očekává, že by Obama mohl uspět se všemi svými plány na radikální vylepšení stavu současného světa, na druhou stranu první půlrok jeho prezidentství musí působit spíše jako zklamání i pro prezidentovy realisticky uvažující zastánce. Pohled do budoucnosti přitom není o mnoho růžovější. V oblasti konkrétních kroků totiž současná administrativa víceméně navazuje na kurz Condoleezy Riceové a Roberta Gatese z období 2006–2008. Ten sice uchránil Spojené státy před opakováním mnoha přešlapů Bushova předchozího prezidentství a přinesl úspěch v podobě zklidnění bezpečnostní situace v pro Washington natolik stěžejní oblasti jakou je Irák, nepomohl však dosáhnout zásadního průlomu v mnoha dalších palčivých tématech. Ani současná administrativa veřejnosti dosud nepředstavila žádné originální a odvážné návrhy, které by dávaly naději na rychlý pokrok v oblastech severokorejského či iránského jaderného programu, stabilizace Iráku a Afghánistánu či otázce Izraele a Palestiny. Pouhou skutečnost, že se Obama doposud úspěšně vyhýbal diplomatickým přehmatům, které pronásledovaly mnohé jeho předchůdce, lze ve světle jeho ambiciózních plánů jen těžko považovat za výrazný úspěch.

Osobní kvality a nasazení umožnily Baracku Obamovi přesvědčit dostatečný počet amerických voličů k tomu, aby se z původního outsidera mezi prezidentskými kandidáty dostal až do Bílého domu. S pomocí podobně vznešené a idealistické

rétoriky se Obama pokouší změnit americkou zahraniční politiku a zatímco v rovině změny stylu uspěl, na konkrétní a hmatatelné úspěchy doposud čeká.

21.2. KONCEPTUÁLNÍ VÝZVY PRO ZAHRANIČNÍ POLITIKU USA

Na počátku 21. století se zahraniční politika Spojených států potřebuje vyrovnat s několika zásadními konceptuálními i regionálními výzvami. Jejich úspěšné zvládnutí či naopak selhání určí, jakou roli budou Spojené státy nadále hrát v mezinárodním systému. V této závěrečné části vycházíme z dílčích kapitol projektu a hodnotíme výhledy a perspektivy zahraniční politiky USA, a to jak v obecnější rovině, tak i specificky z pohledu administrativy prezidenta Obamy.

Mezi nejdůležitější konceptuální problémy patří nepochybně zapojení USA do multipolárněji koncipovaného systému mezinárodních vztahů. Po rozpadu relativně stabilního bipolárního uspořádání světa v rámci studené války se v prvním období prezidenta George W. Bushe zřetelně projevil unilateralistické tendence Spojených států, kdy proti vůli většiny mezinárodního společenství Washington s hrstkou spojenců provedl v roce 2003 v podstatě bezprecedentní invazi do Iráku, která byla z velké části odůvodněna zavádějícími argumenty a domněnkami, které se později nepotvrdily. Fiasko z následků této operace a vyčerpávající dlouhodobé nasazení vojenských jednotek jak v Iráku, tak v Afghánistánu jasně ukázalo limity unipolárního světového uspořádání v čele s USA i omezené možnosti řešení komplexních zahraničně-politických problémů vojenskou cestou. Spojené státy jsou nyní tedy fakticky v pozici, kdy se potřebují vyrovnat s návratem do multipolárního světového systému, což nebude tak snadné, jak to může v čistě rétorické rovině vypadat. Zejména americké veřejné mínění a přeneseně pak i Kongres si budou jen obtížně zvykat na vynucené kompromisy a reálné ústupky, ke kterým budou USA nuceny, pokud budou požadovat po ostatních aktérech mezinárodního systému širší a intenzivnější spolupráci. Existuje také reálné nebezpečí, že se některé státy pokusí zneužít méně agresivního přístupu USA ke stupňování svých požadavků, tak jako to udělal například Kyrgyzstán v případě pronájmu vojenské základny a letiště v Manasu.

Postupně slábnoucí dominantní postavení Spojených států vytváří potenciálně destabilizující situaci v celém systému mezinárodních vztahů, který byl na *de-facto* vůdčí roli USA po konci studené války do velké míry postaven. Z tohoto pohledu se ukazuje do budoucna jako klíčová role mezinárodních institucí a mezinárodního práva, které mají potenciál předcházet konfliktům a vytvářet prostor pro mezinárodní spolupráci. Administrativa George W. Bushe správně rozpoznala, že z hlediska unipolárních aspirací USA se jedná o omezující prvky, které mohou spí-

še komplikovat a oddalovat dosahování jednostranně formulovaných cílů zahraniční politiky. Z dlouhodobého hlediska v situaci pomalého, nicméně citelného poklesu amerického vlivu ve světě je však posílení mezinárodních norem v zájmu USA, mimo jiné i proto, že Spojené státy mají zatím významný podíl na jejich vytváření. Tato pozice však opět nebude příliš populární na domácí politické scéně, kde řada členů Kongresu pocituje jakékoliv omezení formálního pojetí suverenity jako nepřijatelné, jako se to ukazuje například na přístupu vůči ratifikaci statutu Mezinárodního trestního soudu. Mezinárodní právo a jeho legitimita navíc v posledních letech prošly i kvůli krokům Bushovy administrativy závažnou krizí a obnovení jejich váhy nebude zdaleka jednoduché. Kromě postoje USA bude totiž také velmi záležet na přístupu dalších klíčových aktérů v mezinárodním systému, kteří mohou začít vnímat mezinárodněprávní normy jako příliš svazující.

Druhým zásadním konceptuálním problémem je pak určitá krize v procesu postupného zapojování států do otevřeného kapitalistického systému světové ekonomiky a přeneseně pak i do bezpečnostních a politických struktur světového systému. Neúspěchy v integraci dalších států či regionů lze totiž vnímat i jako krizi přejímání politického a ekonomického modelu prosazovaného Spojenými státy. Velké naděje, které přinesl konec studené války a relativně úspěšná transformace některých států střední a východní Evropy spolu s převratným socioekonomickým rozvojem některých států ve Východní Asii, nebyly v dalších regionech a případech naplněny. Z hlediska USA je palčivá především situace v Mexiku, kde ani patnáct let po přijetí NAFTA nedošlo ke zmenšení rozdílů mezi oběma zeměmi. Kvůli působení organizovaného zločinu je sociální a politická situace v některých ohledech dokonce destabilizovanější než před 15 lety, což přispívá k eskalaci přeshraničních problémů. Neúspěch s rozšiřováním zóny relativně otevřených, bezpečných, stabilních a prosperujících oblastí (a jejich vzájemné propojování) může působit jako další zásadní zdroj nestability v mezinárodních vztazích.

V obecnější rovině v kombinaci s celosvětovou ekonomickou krizí a dynamickým rozvojem ekonomiky i vojenského potenciálu v Číně či Indii dochází přinejmenším krátkodobě k přehodnocování důvěry ve Spojené státy jako příkladu hodného následování. Tento vývoj oslabuje pozici USA v mezinárodních vztazích, kde již nebude tak snadné využít symbolickou hodnotu přitažlivosti americké prosperity pro prosazování jednotlivých iniciativ a reforem. Obamova administrativa má však potenciál obnovit tuto symbolickou pozici, ať už svým důrazem na mezinárodní spolupráci, ekologii, či demonstrativním překonáním rasových rozdílů. Rétoriku je však třeba podpořit i reálnými kroky, neboť sama o sobě zdaleka nestačí. Stejně jako se George W. Bush nakonec poměrně podrobně seznámil s limity použití vojenské síly (*hard power*), prezident Obama dříve či později narazí na limity tzv. měkké síly (*soft power*), která sama o sobě závažné problémy vyřeší jen zřídka.

Z hlediska regionálního bude i nadále do budoucna největší důraz kladen na širší oblast Středního východu od Egypta až po Pákistán, a to jak kvůli otázce kontroly nad obrovskými zásobami energetických zdrojů, tak kvůli pokračujícímu aktivnímu americkému vojenskému angažmá v oblasti. Vztahy s ostatními regiony se tím nutně nezhorší, pouze nebudou mít takovou prioritu. Z hlediska administrativy zavalené i množstvím závažných domácích problémů to bude znamenat zejména otevírání prostoru pro další významné aktéry v mezinárodních vztazích, jako jsou například Čína, Rusko, Indie nebo Brazílie, případně i Evropská unie, pokud začne být schopna vystupovat v mezinárodních otázkách jednotněji.

21.3. PERSPEKTIVY VÝVOJE

Na základě provedené analýzy lze nastínit dva scénáře možného budoucího vývoje, optimistický a pesimistický. V optimistické variantě se Spojeným státům podaří úspěšně stáhnout z Iráku a zároveň si v něm zachovat dostatečný politický vliv. Tím se jim otevře prostor a uvolní zdroje pro stabilizaci situace v Afghánistánu a Pákistánu, kterým lepší bezpečnostní situace přinese ekonomické oživení a zvýšenou popularitu proamerických politických představitelů. Celosvětová ekonomická krize bude sice bolestivá, ale krátká, a brzy se objeví náznaky dalšího hospodářského růstu. Tento vývoj posílí ochotu zemí spolupracovat na řešení palčivých globálních otázek týkajících se změn klimatu, kontroly jaderné energie i pravidel mezinárodního obchodu. Dojde k obnovení procesu liberalizace světového obchodu a oživení rozhovorů z Dauhá. Čína bude pokračovat ve své politické linii mírového vzestupu a řešení problémů cestou dialogu se sousedy a partnery. Ruské ambice se uspokojí projekcí ekonomického vlivu, a to zejména do oblasti bývalých sovětských republik. Bude dosaženo pokroku v blízkovýchodním mírovém procesu ustavením samostatného palestinského státu, což zmírní napětí mezi arabskými státy a Izraelem. Protestní demonstrace organizované za použití moderních technologií a podporované aktivisty ze zahraničí povedou ke svržení autoritářských režimů v Íránu, Venezuele či Barmě. Spojené státy si pak budou nadále díky navýšení investic do vědy a výzkumu udržovat náskok v inovacích a technologiích, a tím i udávat tón světové ekonomice. Přeneseně se to pak projeví i v pokračujícím dominantním postavení v mezinárodní politice, a to zejména díky charizmatickému vůdcovství Baracka Obamy a efektivnímu využívání reformovaných mezinárodních organizací. Obamova administrativa také v Kongresu prosadí zákon o emisích CO₂, který se stane základem pro celosvětovou dohodu na summitu v Kodani.

Pesimistický scénář vychází ze dvou základních potenciálně fatálních faktorů. Zaprvé, válka v Afghánistánu se nadále nebude vyvíjet podle představ USA. Počet mrtvých amerických vojáků i afghánských a pákistánských civilistů bude stoupat

a obyvatelstvo se ve své většině obrátí proti vojskům NATO, která jsou už nyní často považována za nepřátelskou okupační sílu. Za takových podmínek nebude možné v konfliktu zvítězit. Jelikož budou zároveň narůstat náklady v oblasti finančních a lidských zdrojů, toto vojenské angažmá záhy ztratí veškerou zbylou vnitropolitickou podporu, zvláště pokud bude stále nutné udržovat početné jednotky v Iráku. Nakonec dojde k potupnému stažení vojsk, které ve svých důsledcích ohrozí samotné základy Severoatlantické aliance a bude znamenat i *de-facto* odtržení části Pákistánu a její přechod pod kontrolu jiných mocenských struktur než centrální vlády v Islámábádu.

Druhým fatálním faktorem je pak možnost, že ekonomická krize bude ještě hlubší a její trvání ještě delší, než se očekává. V takové situaci dojde snadno k tomu, že se k moci dostanou populističtí politici, kteří začnou za účelem získání popularity oživovat latentní národnostní konflikty a nevyřešené územní spory a nároky. Do regionálních střetů v Africe, Asii, Latinské Americe i Evropě se začnou vměšovat i světové mocnosti, které budou ve snaze zajistit si surovinové zdroje podporovat jim nakloněné frakce. Zvýšený nacionalismus se v arabském světě obrátí v plošný požadavek na odvolání amerických jednotek a zrušení tamějších amerických základů.

Na domácí úrovni začnou být v mnoha případech prosazovány protekcionistické politiky se zvýšenou úlohou státu v ekonomice, neboť ekonomický model založený na liberalizaci obchodu se v důsledku dlouhotrvající krize zdiskredituje, přinejmenším v očích voličů. Spolupráce nejen v otázkách změn klimatu se zablokuje kvůli neochotě států učinit dostatečné ústupky. Masová migrace způsobená environmentálními faktory pak dále přispěje k politické destabilizaci zejména v Africe a v Asii. Spojené státy zpočátku využijí svoji vojenskou sílu k zastavení některých konfliktů, ale brzy bude jasné, že nemají ani dostatek politické vůle, ani finančních prostředků, aby trvale zajišťovaly stabilitu mezinárodního systému. Toto zjištění posílí různé protisystémové aktéry v jejich požadavcích, ať už se budou týkat změn vnitropolitického systému či požadavků na revizi státních hranic. Spojené státy na takovou situaci zareagují buď výrazným ústupem z mezinárodní scény a důrazem na pragmatické prosazování krátkodobých a limitovaných národních zájmů, nebo naopak eskalací militarizace zahraniční politiky, která však povede pouze k prodloužení a rozšíření krvavých asymetrických konfliktů s vysokým počtem obětí na straně civilního obyvatelstva.

Určitá naděje, že k pesimistickému scénáři nedojde, spočívá v tom, že si dostatečný počet lidí na klíčových postech včas uvědomí, že výše naznačený pesimistický vývoj není úplně nereálný, a podnikne aktivní kroky, aby se nakonec neuskutečnil. I tak však zůstává velké množství faktorů, které ani administrativa prezidenta Obamy ovlivnit nemůže.

22. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABM – Anti Ballistic Missile
AFRICOM – United States Africa Command
AIDS – Acquired Immune Deficiency Syndrome
ALTBMD – Active Layered Theater Ballistic Missile Defense
APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation
ASEAN – Association of South East Asian Nations
C4ISR – Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance
and Reconnaissance
CAP – Center for American Progress
CEA – Council of Economic Advisors
CENTCOM – United States Central Command
CFE – Treaty on Conventional Armed Forces in Europe
CIA – Central Intelligence Agency
ČLR – Česká lidová republika
CNAS – Center for New American Security
CNN – Cable News Network
CPA – Coalition Provisional Authority
DDA – Doha Development Agenda
DLC – Democratic Leadership Council
DoD – Department of Defense
DPP – Democratic Progressive Party
EPA – Environmental Protection Agency
FARC-EP – Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo
FDA – Food and Drug Administration
FED – Federal Reserve
FTAA – Free Trade Area of the Americas
G20 – Group of 20
GATT – General Agreement on Tariffs and Trade
GWOT – Global War on Terrorism
HDP – hrubý domácí produkt
HSC – Homeland Security Council
IMF – International Monetary Fund
ISAF – International Security Assistance Force
KMT – Kuomintang
MAAE – Mezinárodní agentura pro atomovou energii
MNNA – major non-NATO ally
NAFTA – North American Free Trade Agreement
NATO – North Atlantic Treaty Organization
NEC – National Economic Council

NMD – National Missile Defense
NSC – National Security Council
OMB – Office of Management and Budget
OOTW – Operations Other Than War
OPIC – Overseas Private Investment Corporation
OSN – Organizace spojených národů
PA – Palestinian Authority
PACOM – Pacific Command
PEPFAR- President's Emergency Plan For AIDS Relief
PKK – Partiya Karkerên Kurdistan (Kurdská strana pracujících)
PPI – Progressive Policy Institute
PPP – Pakistan People's Party
SAED – Strategic and Economic Dialogue
SD – Senior Dialogue
SEATO – South Asian Treaty Organization
SED – U.S.-China Strategic and Economic Dialogue
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
START – Strategic Arms Reduction Treaty
USD – U.S. dollars
USTR – United States Trade Representative
WB – World Bank
WTO – World Trade Organization

23. REJSTŘÍK

A

Abcházie, 179
Abú Ghraib, 115
Abú Sajjáf, 229
Abú Zubajdá, 219
Active Layered Theatre Ballistic
Missile Defence, 134
Advance Democracy Act, 116
Africký roh, 253, 257
AFRICOM, 252, 256
Afrika, 117, 250, 253–255, 258
Agenda 21, 108
Agentura pro ochranu životního
prostředí, 111
Ahmadínežád, Mahmúd, 198
AIDS, 250, 254
Al-Udajd, 33
American Enterprise Institute for
Public Policy Research, 92, 94
American Recovery and Reinvestment
Act, 111
Ankara, 204, 207
Annapolis, 197–200
Anti-Ballistic Missile Treaty, 168, 178
APEC, 155, 167, 233
Arak, 211
Arbíl, 114
ASEAN, 167, 214, 231–235
Ašfak Parvíz Kajani, 223
Asia-Pacific Economic Cooperation,
viz APEC
Ásif Alí Zardárí, 223
Asijská rozvojová banka, 150
Aspin, Les, 34
Assad, Bašár, 201
Association of South East Asian
Nations, viz ASEAN
Atlantic Council, 88

Aun Schan Su Ťij, 236
Axelrod, David, 88

B

Bagdád, 74, 123, 214
bainian guochi, 169
Baker, James III., 80
Bali, 230
Balkán, 114, 188
bandungská konference, 169
barevná revoluce, 180
Barma, 146, 171, 172, 230, 274
Barnes, Melody, 95
Bernanke, Ben, 150
Berschinski, Robert, 256
Biden, Joseph, 40, 55, 74, 180, 190,
192, 202, 233, 254, 270
Bin Ládín, viz Usáma bin Ládín
bioethanolová lobby, 245
Blízký východ, 17, 33, 66, 96, 111, 115,
128, 158, 194, 195, 198, 203, 204,
207, 210
Blueprint for Change, 254
blue-water navy, 163
boj proti malárii, 250
boj proti pirátství, 163
bolívarska revoluce, 244
Bolívie, 246–248
Bolten, Joshua, 68
Bolton, John, 68, 92, 94, 128
Bosna, 30, 64, 87, 265
Bosworth, 75
Bratislavská iniciativa, 181
Brazílie, 124, 187, 241, 245, 248, 274
Bremer, Paul III., 212
Brettonwoodský systém, 102, 103
Brookings Institution, 93, 97
Búšehr, 182, 211

C

C4ISR, 162
Calderón, Felipe, 243
California Global Warming Solutions Act, 110
Campbell, Kurt M., 96
Carpenter, Ted, 209
Carter, James, 68, 83, 93
Carter, Phil, 255
CBS, 87
Cchao Kang-čchuan, 161
Čchen Šuej-pien, 155, 158
Celoamerická zóna volného obchodu, 241
CENTCOM, 33, 194
Center for American Progress, 95
Center for New American Security, 95, 96
Central Intelligence Agency, viz CIA
Centrální velitelství, 33
Česká republika, 12, 16, 18, 61, 132, 135, 136, 262–266
Chabahar, 209
Chaj-nan, 163
Chalíd Šejk Mohamed, 219
Chámeneí, Alí, 208
Change for America., 96
Charta OSN, 163, 171
Chatámí, Muhammad, 208, 209
Chávez, Hugo, 70, 241, 244, 245, 247
Cheney, Richard, 55, 57, 66–68, 70, 74, 75
Chicago Tribune, 88
Chodorkovský, Michail, 146–148
Chu Ťin-tchao, 146–148
CIA, 51, 56, 73, 82
čínsko-americký strategický ekonomický dialog, 146

Clear Skies Act, 110
CNN, 80, 82, 83, 85, 91
Coalition Provisional Authority, 212
Collective Security Treaty Organization, 182
Correa, Rafael, 241, 242, 244
Corwin, Edward, 49
Council of Economic Advisors, 55
Council on Foreign Relations, 93, 97
Crowley, Philip, 95

D

Daily Show, 85
Damašek, 200, 201
Danzig, 96
Dárfúr, 146, 254, 257
Dashle, Tom, 95
Daytonské dohody, 265
DDG-1000, 32
deficit obchodní bilance, 36, 105, 106, 110
Democratic Leadership Council, 94
Democratic Progressive Party, viz DPP
Demokratická pokroková strana, viz DPP
Demokratická republika Kongo, 252, 259
demokratický liberalismus, 22
Department of Defense, viz ministerstvo obrany
Diego Garcia, 33
dluhopisy, 44, 149, 150
Doha Development Agenda, viz Rozvojová agenda z Dauhá
Domestic Policy Council, 95
DPP, 155, 157, 158
Drudge, Matthew, 85
dvojjí zadržování, 194, 208
Džamíja Islámíja, 229

E

efekt CNN, 80, 83
Egypt, 42, 195, 203–204, 210, 212, 252, 274
EIN NEWS, 87
Eisenhower, Dwight, 53, 55, 61
Emanuel, Rahm, 88
Enduring Freedom, 30, 229
Environmental Protection Agency, 111
EP-3E, 154
Evropská společenství, 187, 188
Evropská unie (EU), 122, 125–129, 186, 187, 190, 206, 207, 262–266, 271, 274

F

F-22 Raptor, 32, 76
F-35 Lightning, 32, 76
Facebook, 87
Fatah, 197, 199
FBI, 171
Federal Reserve, 40
Filipíny, 228, 233
Florida, 247
Flournoy, Michèle, 96
Food and Drug Administration, 174
Ford, Gerald, 63
Foreign Affairs, 117, 225
Foreign Policy Research Institute, 90
Fox News, 80, 85, 86, 91
Francie, 41, 71, 123, 125, 263, 271
Frazerová, Jendayi, 253
Free Trade Area of the Americas, 241
Freedom Agenda, 116
Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo, 246
Fulbright, William, 59

G

G20, 136, 190
Gates, Robert, 32, 69, 71–75, 97, 133, 134, 161, 270, 271
Geithner, Timothy, 106, 142, 147, 148, 150, 152
General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), 102, 104
Gibbs, Robert, 88
Global Climate Change Initiative, 110
Global Education Fund, 118
Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism, 181
Global War on Terror, 30
Golanské výšiny, 200, 201, 211
Goldberg, Philip, 75
good governance, 235
Good Morning America, 155
Gore, Albert, 55, 109, 270
Gruzie, 179, 180, 182
Guam, 34
Guantánamo, 69, 76, 82, 115, 118, 173

H

Hadley, Stephen, 54, 68, 69
Haiti, 30, 64, 114
Hamás, 115, 197–199, 201, 210, 211
Hambálí, 228
Harírí, Rafík, 200, 202
Heritage Foundation, 93–95
HIV/AIDS, 250
Hizballáh, 198, 200–202, 210, 211
Holbrooke, Richard, 74, 97, 270
Homeland Security Council, 56
Hong Kong, 170
Hoover Institution, 92, 93
Huffington Post, 87

Hunter, Robert, 194
Huntsman, Jon, 148
hurikán Nargis, 231
Husajn, Saddám, 65, 94
hvězdné války, 169

I

idealismus, 23, 26, 262
idealisté, 23, 60, 61
Impeccable (USNS), 163
imperiální prezidentství, 50
Indický oceán, 225
Indie, 109, 124, 167, 172, 187, 221,
225, 226, 231, 273, 274
Indonésie, 229, 230, 231
infotainment, 84
Iniciativa z Méridy, 243
internacionalismus, 24
internacionalisté, 24, 25, 60, 61
International Criminal Court, 189
International Crisis Group, 209
International Monetary Fund, viz
Mezinárodní měnový fond
International Security Assistance
Force, 223
intervence, 60, 81, 115, 123, 128, 143,
164, 168–171, 240, 262, 263
invaze, 24, 61, 86, 94, 122, 190, 194,
204–206, 209, 212, 263, 264, 272
Iraq Study Group, 90, 194
irresponsible journalism, 85
ISI, 220
Iskander, 137, 264
Islámabád, 218–221, 224–226, 275
islámská revoluce, 208
Izrael, 42, 86, 128, 167, 195–201, 203,
210–212, 271, 274

J

Jackson-Vanikův dodatek, 184
jaderné odstrašení, 211
Steinberg, James, 97
Japonsko, 31, 41, 42, 126, 144, 166,
169, 225
jestřábi, 145
jižní Asie, 218, 222, 225, 226
Jižní Korea, 34, 42, 104, 126, 166
Jižní Osetie, 179
Johnson, Lyndon, 54, 63, 204
Jokohama, 34
Jones, James, 54, 72–74, 97, 198, 270
Jongbjon, 165
juan, 146, 149, 151, 152
Jugoslávie, 64

K

Káhira, 118, 119, 194
Kaliningradská oblast, 137, 264
Kambodža, 233
Kaplan, Robert D., 225, 234, 236
Karši-Chánabád, 33
Karzáí, Hamid, 43
Kašmír, 220, 221, 226
Kaspické moře, 184
Keating, Timothy, 164
Kehl, 136
Kelly, James, 156
Kennedy, John F., 54
Kirk, Ron, 106
Kirkúk, 207, 214
Kissinger, Henry, 25, 54, 56, 67, 69, 148
Kjótský protokol, 26, 109, 111, 112,
115, 172
Kodaň, 112, 274
Kolumbie, 104, 245

kontrola jaderných zbraní, 180, 211
Konvence o biodiverzitě, 108
Konvence OSN o námořním právu
z roku 1982, 163
Kosovo, 64, 170, 179, 262, 265
kubánská raketová krize, 60, 204
Kuba, 18, 27, 189, 247, 248
Kuomintang, 155, 157
Kurdistán, 206, 207, 213, 214
Kurdové, 213, 215
Kurdská strana pracujících, 207, 213,
214
Kuvajt, 65, 263

L

Laos, 233
Latinská Amerika, 240–245, 248, 275
legalismus, 22
Legislative Yuan, 157
liberálové, 85, 145
lidská práva, 26, 45, 115, 117, 128,
142–144, 171, 173–175, 180, 203,
231, 232, 235, 248, 251, 252, 266
Lieberman, Avigdor, 200
Limbaugh, Rush, 85
Livingstone, Steven, 80
Locke, Gary, 148
Los Angeles Times, 86

M

Ma Jing-tiou, 157, 158
Madagaskar, 257
Maďarsko, 61
major non-NATO ally, viz MNNA
Malajsie, 229, 230
Málikí, 213, 214
Manas, 33, 183, 272

Manta, 242
McCain, John, 70, 72, 105
McChrystal, Stanley, 223
McHugha, John M., 71
mediální mágové, 82
Medveděv, Dimitrij, 135
Megatons to Megawatts (program), 181
měkké zprávy, 84
Merkelová, Angela, 71, 271
Mexiko, 243, 244
Mezinárodní agentura pro atomovou
energii, 211
Mezinárodní měnový fond, 38, 102,
103, 106, 258
Mezinárodní bezpečnostní podpůrné
síly, 223
Mezinárodní trestní soud, 27, 189, 273
migrace, 207, 243, 275
Mílání, Mohsen, 210
Millenium Challenge Corporation, 117
Mindanao, 229
ministerstvo obrany, 35, 38, 39, 48, 51,
54, 57, 59, 72, 118, 212
ministerstvo zahraničí, 35, 39, 48, 54,
56, 59, 68, 72, 75, 81–83, 95, 96,
116, 118, 165, 270
ministerstvo zemědělství, 174
ministerstvo pro domácí bezpečnost,
48, 56, 58, 96
míra úspor, 150, 151
mírový vzestup, 159, 167
Mišál, Chálid, 199
Mitchell, George, 74, 198
MNNA, 220, 229
Mobile Development Teams, 118
Montrealský protokol, 108
Morales, Evo, 241, 246
morální cíle, 12
Moro Islamic Liberation Front, 229

Mosadeq, Mohamed, 208
Moskevská smlouva, 178, 181
MSNBC, 80
Mubarak, Husní, 42, 204
mučení vězňů, 266
multilateralisté, 25
Multiple Kill Vehicle, 133
Mušaraf, Parvíz, 219, 221, 223, 224
Muslimské bratrstvo, 203
Mutual Defense Treaty, 154
Myanmar, 146, 171, 172, 230–232, 236

N

Nacionalistická strana, viz Kuomintang
NAFTA, 104, 106, 241, 243, 273
Národní bezpečnostní strategie, 114
Národní ekonomická rada, 55
Národní protiraketové obrana, 32, 132, 178, 188, 211
Natanz, 211
National Economic Council, viz Národní ekonomická rada
National Endowment for Democracy, 118
National Missile Defense, viz Národní protiraketová obrana
National Security Council, viz Rada národní bezpečnosti
NATO, 27, 33, 41, 42, 61, 64, 69, 72, 122–124, 126, 127, 129, 134–136, 178, 179, 182, 189, 190, 204, 229, 262–266, 275
Negroponte, John, 146
Nejvyšší soud Spojených států, 52, 62
Německo, 34, 41, 71, 123, 124, 144, 186, 191, 207, 262, 263, 271
Netanjahu, Benjamin, 199, 200
New Security Concept, 164

New York Post, 86
New York Times, 82, 86, 91
Nixon, Richard, 54–56, 61, 63
NMD, viz Národní protiraketová obrana
North American Free Trade Agreement, viz NAFTA
nový bezpečnostní koncept, viz New Security Concept

O

Obchodní zmocněnec USA, 55
Okinawa, 34, 41
Olavarriová, Esther M., 96
one-fit-all-approach, 237
Operation Enduring Freedom, viz Enduring Freedom
Operation Iraqi Freedom, 30
OPIC, 251
Oprah, 85
Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti, 182
Orzsag, Peter, 150
Osirak, 211
OSN, 27, 39, 67, 124–127, 154, 156, 163, 171–173, 244, 257
osa zla, 68, 126, 209, 210

P

Pacific Command, 161
Pákistán, 26, 32, 43, 74, 97, 168, 209, 218–226, 274, 275
Palestina, 115, 199, 271
Palestinci, 197, 199, 200
Palestinian Authority, viz Palestinská samospráva
Palestinská samospráva, 197

pásmo Gazy, 197, 199, 203
Patriot, 137
Paulson, Henry, 146
peacebuilding, 256
peacekeeping, 171
peacemaking, 171, 256
Peking, 115, 142–175
Pentagon, 71, 72, 75, 76, 83, 96, 132
PEPFAR, 250
Petraeus, David, 222
Pew Research Center, 85, 205
pirátské útoky, 257
PKK, 205–207
Podesta Group, 97
Podesta, John, 95, 97
Polaris, 204
Politkovská, Anna, 178
Polsko, 61, 133, 135–137, 179, 264
Pouštní bouře, 194
Pouštní štít, 194
Powell, Colin, 54, 66, 67, 74
pragmatici, 60, 61
Predator, 32
prezidentský subsystém, 52, 53, 55
princip jedné Číny, 153, 154, 156–158, 160
princip rovnosti, 145
Progressive Policy Institute, 93
Project for the New American Century, 94
Proliferation Security Initiative, 181

R

Rada ekonomických poradců, 55
Rada domácí bezpečnosti, 56
radar v Brdech, 133
Rada bezpečnosti OSN, 64, 65, 123–125, 166, 178

Radio Free Europe/Radio Liberty, 266
Rada národní bezpečnosti, 51–54, 70
Rámcová konvence o klimatických změnách, 108, 109
Ramzi Binalšáb, 219
RAND, 90
Rasmussen, Anders Fogh, 69
Reagan, Ronald, 54, 93, 125, 262
realismus, 23, 25, 26, 48
Regional Greenhouse Gas Initiative, 110
Revoluční ozbrojené síly Kolumbie, 245
Rezoluce 1368, 171
Rezoluce 1373, 171
Rezoluce o válečných pravomocech, 63
Ricé, Susan, 97
Riduan Isamuddin, viz Hambálí
Římský statut, 127
Rio de Janeiro, 108
Ritz Carlton, 148
Roadmap to Democracy, 236
rogue states, 162
Romerová, Christina, 150
Ross, Denis, 74, 75, 270
Rove, Karl, 56
Rozvojová agenda z Dauhá, 38, 106
Rubin, Robert, 148
Rumsfeld, Donald, 57, 66–68, 73, 94, 265
Rusko, 16, 26, 31, 41, 62, 123, 125, 126, 135–137, 167, 178–184, 186, 211, 226, 262, 264, 274
Rwanda, 81

S

S-300, 182
šafránová revoluce, 231
Šanghajska organizace spolupráce, 167

Santa Cruz, 246
 Sanya, 163
 Saúdská Arábie, 42, 115, 194, 195, 210, 212
 Schwarzenberg, Karel, 137
 SEATO, 228
 Sečuán, 161
 Senate Finance Committee, 152
 Senior Dialogue, 146
 separatistická hnutí, 181
 Šest ujištění, 154, 159
 šestistranné rozhovory, 144, 164–166
 Severní Korea, 42, 68, 75, 126, 134–136, 143–145, 164–166, 168, 271
 Severoamerická zóna volného obchodu, viz NAFTA
 Severoatlantická aliance, 127, 180, 186, 187, viz také NATO
 Sherman, Wendy, 96
 Sierra Leone, 252
 Sintiang, 170
 Situation Room, 85
 SM-3, 134
 Smlouva o konvenčních silách v Evropě, 182
 socialismus pro 21. století, 244
 soft power, 118, 194, 273
 Somálsko, 30, 34, 80, 81, 114, 252, 259
 special relationship, 195
 spin doctors, 82
 Srbsko, 64
 SSSR, 142, 167, 178, 1801, 204, 226
 START, 135, 181
 state-building, 170
 Štrasburk, 136, 191
 strategická ambiguita, 155
 Střední Asie, 33, 180, 183, 204
 střední Evropa, 41, 124, 182, 189, 262, 263, 265, 273
 studená válka, 24, 30, 34–37, 41, 50, 80, 104, 124, 132, 167, 178, 180, 186, 188, 195, 204, 218, 226, 228, 240, 272, 273
 Súdán, 84, 171, 172, 252, 257, 259
 Suezská krize, 44
 Summers, Larry, 150
 summit USA – EU v Praze, 191, 207
 summit v Kodani, 274
 summit v Miami, 241
 summit v Trinidadu, 245
 sunitské probuzení, 113
 Surge, 73, 212, 222
 suverenita, 145, 154, 156, 157, 160, 164, 169–171, 245, 273
 Světová banka, 38, 102, 103, 106, 145, 258
 Světová obchodní organizace, 38, 102, 153, 170, 183, 251
 Světová zdravotnická organizace, 194, 200–202
 Sýrie, 195, 210, 211
 systém ESTA, 264

T

Taiwan Relations Act, 154
 Taksin Šinavatra, 228, 229
 Tálibán, 31, 129, 171, 183, 209, 210, 218–220, 222–226
 Tauscher, Ellen, 134
 Tchaj-wan, 34, 42, 45, 61, 146, 148, 153–160, 162–164, 168–170, 175
 THAAD, 134
 Thajsko, 228–230, 233–235
 The Economist, 135
 Tibet, 45, 175
 Topolánek, Mirek, 263
 transatlantická dominance, 188

transatlantické vazby, 186–188, 191,
192, 266
Treaty on Conventional Armed
Forces in Europe, viz Smlouva
o konvenčních silách v Evropě
Truman, Henry, 54
Trvalá svoboda, viz Enduring Freedom
Twitter, 58, 87

U

U.S.-China Strategic and Economic
Dialogue, 146
unilateralismus, 24, 26, 66, 70, 122,
125, 179, 189, 231, 256
unilateralisté, 60, 31
United States Africa Command, 252
United States Central Command, 33,
194
United States Trade Representative,
viz Obchodní zmocněnec USA
United States v. Curtiss-Wright, 52
Úřad pro řízení a rozpočet, 55, 150
Úřad pro management a rozpočet,
viz Úřad pro řízení a rozpočet
Úřad pro potraviny a léky, 174
Uribe, Alváro, 245, 246
US Army, 31
US Marine Corps, 31
Usáma bin Ládín, 66, 222
Ústavní soud, 65
Ústřední zpravodajská služba, viz CIA

V

válka proti terorismu, 25–27, 30, 32,
37, 38, 67, 82, 112, 115, 145, 155,
156, 171, 180, 187, 190, 205, 218,
230, 232, 256

Vaziristán, 44, 195
Velká Británie, 44, 104, 195
Versailleské smlouvy, 62
Vietnamská válka, 50, 57, 61, 63
Vrtěti psem, 84
Všeobecné dohody o clech a obchodu,
102
Vyšší dialog, viz Senior Dialogue

W

Washington Post, 86, 91, 117
Wolfowitz, Paul, 94
World Bank, viz Světová banka
WTO, viz Světová obchodní organizace

Y

YouTube, 87, 91

Z

Zájn al Zubajdá, viz Abú Zubajdá
Zákona o vztazích s Tchaj-wanem,
viz Taiwan Relations Act
Zimbabwe, 171, 252
změny klimatu, 75, 108, 109, 128, 148,
172, 173, 191, 253, 271, 274
Zoellick, Robert B., 142, 146, 175
Zumwalt, viz DDG-1000

24. BIBLIOGRAFIE

KNIHY A ODBORNÉ ČASOPISY

Abelson, Donald E. *A Capitol Idea. Think Tanks and US Foreign Policy*. McGill-Queen's University Press, 2006.

Adomeit, Hannes a Aslund, Anders (eds.) (2005): *Russia versus the United States and Europe – or Strategic Triangle?* (Stiftung Wissenschaft und Politik/Carnegie Moscow Center: Berlin/Moscow).

Albright, Madeleine K. United Nations: Think Again. *Foreign Policy*, 2003, č. 138.

Aspin, Les. Speech at the National Defense University, March 25, 1993. dle Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Baum, Matthew A.: *Soft News Goes to War*. Princeton University Press, 2003.

Bergsten, C. Fred: *The United States and the World Economy. Foreign Economic Policy for the Next Decade*. Washington, D.C.: Institute for International Economics. Washington, 2005.

Bernstein, Richard; Munro, Ross H. *The Coming Conflict with China* (Vintage, 1998).

Berschinski, Robert G. *AFRICOM's Dilemma: The "Global War on Terrorism", "Capacity Building", Humanitarianism, and the Future of the U.S. Security Policy in Africa*. Carlisle (PA): Strategic Studies College, United States Army War College, 2007.

Borneman, John. Is United States the Europe's Other? *American Ethnologist*, roč. 30, 2003, č. 4.

Brooks, Stephen G. a William C. Wohlforth. Reshaping the World Order. *Foreign Affairs*, roč. 88, 2009, č. 2.

Brzezinski, Zbigniew a Brent Scowcroft. *America and the World*. New York: Basic Books, 2008.

Buckley, Mary a Robert Singh. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Reactions, Global Consequences*. London: Routledge, 2006.

Carothers, Thomas: Democracy Promotion Under Obama: Finding a Way Forward. Carnegie Endowment for International Peace, Policy Brief 77, February 2009.

Carpenter, Ted Galen. *America's Coming War With China: A Collision Course Over Taiwan* (Palgrave Macmillan, 2006).

Carpenter, Ted Galen, Innocent, Malou. The Iraq War and Iranian Power. *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 49 (zima 2007-2008), č. 4.

Castañeda, Jorge. *Utopia Unarmed: The Latin American Left After the Cold War*. New York: Vintage Books, 1994.

Chubin, Shamram. Iran's power in Context. *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 51 (únor–březen 2009), č. 1.

- Ciorciari, John David: The Balance of Great-power Influence in Contemporary Southeast Asia. *International Relations of the Asia-Pacific*, roč. 9, 2009, č. 1.
- Clapp, Priscilla & Halperin, Morton & Kanter, Arnold. *Bureaucratic Politics and Foreign Policy*, Brookings Institution Press, 2006 (2ND Edition).
- Cline, William R. *The United States as a Debtor Nation*. Washington, D.C.: Peterson Institute for International Economics, 2005.
- Cohen, Warren I. *The Cambridge History of American Foreign Relations. Volume IV. America in the Age of Soviet Power, 1945–1991*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Correa, Michael Jones. Latinos and Latin America. A Unified Agenda? In: Ambrosio, Thomas (ed.). *Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy*. Westport, Praeger Publishers, 2002.
- Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Destler, M.: *American Trade Politics*. Institute for International Economics. Washington, D.C. 2005.
- Ditrych, Ondřej. Spojené státy americké v české zahraniční politice, in: Kořan Michal a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2007, Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 2008*.
- Dobbins, James. Occupying Iraq: A Short History of the CPA. *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 51 (červen-červenec 2009), č. 3.
- Dobson, Alan P., Marsh, Steve. *US Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge, 2005.
- Ellis, Stephen. West Africa's International Drug Trade. *African Affairs*, roč. 108, 2009, č. 431.
- Foot, Rosemary, MacFarlane, S. Neil, Mastanduno, Michael (eds.): *US Hegemony and International Organizations*. Oxford University Press, Oxford, 2003.
- Fraser, Cameron. *US Foreign Policy after the Cold War. Global hegemon or reluctant sheriff?* New York: Routledge, 2005.
- Fraser, Cameron.: *EU – US Economic Relations and Global Governance*. s. 57. In: Mottola, Kari (ed.): *Transatlantic Relations and Global Governance*. Center for Transatlantic Relations, John Hopkins University. Washington, D.C. 2006.
- Gardner, A. L.: *A New Era in US-EU Relations: The Clinton Administration and the New Transatlantic Agenda*. Ashgate Publishing, Aldershot. 1997.
- Gelfand, Laurend. Fresh Violence in Eastern DRC Raises Fears of All-Out War. *Jane's Defence Weekly*, roč. 45, 2008, č. 38.
- Guaratna, Rohan, Arabinda Acharaya a Sabrina Chua. *Conflict and Terrorism in Southern Thailand*. Singapore: Marshall Cavendish Academic, 2005.

- Hacke, Christian. Deutsche Außenpolitik unter Bundeskanzlerin Angela Merkel. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 43/2006.
- Hale, William. *Turkish Foreign Policy 1774-2000*. Frank Cass Publishers, 2002.
- Hale, William. *Turkey, the US and Iraq*. SAQI, 2007.
- Halper, Steven, Clarke, Jonathan: *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*, Cambridge University Press (Cambridge 2004).
- Hamilton, S. D., Quinlan, J. P.: *Partners in Prosperity: The Changing Geography of the Transatlantic Economy*. Center for Transatlantic Relations, John Hopkins University. Washington, D.C.2004.
- Hormats, Robert D.: *The Roots of American Power*. In: *Foreign Affairs* 70 (Summer 1991).
- Hunter, Robert E. A New American Middle East Strategy? *Survival*. International Institute for Strategic Studies, roč. 50 (prosinec 2008- leden 2009), č. 6.
- Hussain, Touqir. *U.S.-Pakistan Engagement. The War on Terrorism and Beyond. United States Institute of Peace Special Report 145*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 2005.
- Hynek, Nikola. *Projekt třetího pilíře protiraketové obrany a proměny strategického myšlení: Česká pozice, NATO, USA a Rusko*. Policy paper ÚMV. Květen 2008.
- Ikenberry, John G. America in East Asia: Power, Markets, and Grand Strategy. in: Krauss, Ellis S. a Pempel, T.J. (eds.). *Beyond Bi-lateralism. U.S.-Japan Relations in the New Asia-Pacific*. Stanford University Press: Stanford, 2004.
- Jentlesson, Bruce W.: *American Foreign Policy. The Dynamics of Choice in the 21st Century*. New York: W. W. Norton & Company, 2007.
- Kagan, Frederick (2006): *Finding the Target: The Transformation of American Military Policy* (Encounter Books, New York).
- Kaplan, Robert D. Center Stage for the 21st Century. *Foreign Affairs*, vol. 88, 2009, no.2.
- Kennedy, Elizabeth A. *Analysis. Somalia's Crisis Deepened by Ethiopia*. Associated Press, 24. září 2008; k dispozici na <http://www.cleveland.com/world/index.ssf/2008/09/analysis_somalias_crisis_deepe.html>.
- Kissinger, Henry A. Obama's Foreign Policy Challenge. *The Washington Post*, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/04/21/AR2009042102967.html>>.
- Krauthammer, Charles: *The Unipolar Moment*, *Foreign Affairs*, Vol.70, Issue 1.
- Krauthammer, Charles: *The Unipolar Moment Revisited*, *National Interest*, Issue 70 (Winter 2002/2003).
- Kryzanek, Michael. *U.S.-Latin American Relations*. Westport: Praeger Books, 2009.
- Kunz, Diane B. *Economic Diplomacy in the Suez Crisis*. University of North Carolina Press, 2006.

- Leffler, Mervyn P.: *9/11 and the Past and the Future of American Foreign Policy*, International Affairs, Vol.79, No.5.
- Lesser, Ian O. Turkey and the United States: Anatomy of a Strategic Relationship, s. 4. In: MARTIN, Lenore G. a KERIDIS, Dimitris. *The Future of Turkish Foreign Policy*. The MIT Press, 2007.
- Livingston, Steven: Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention. Research Paper R-18, Harvard University, John F. Kennedy School of Government, 1997.
- Livingston, Steven; Bennett, W. Lance: Gatekeeping, Indexing, and Live-Event News: Is Technology Altering the Construction of News? *Political Communication*, Vol. 20, 2003.
- Looney, Robert. Failed Economic Take-Offs and Terrorism in Pakistan: Conceptualizing a Proper Role for the U.S. Assistance. *Asian Survey*, roč. 44, 2004, č. 6
- Malik, Iftikhar H. The Afghanistan Crisis and the Rediscovery of the Frontline State. *Asian Survey*, roč. 42, 2002, č. 1.
- Maloney, Suzanne. *Iran's Long Reach – Iran as a pivotal state in the muslim world*. United States Institute of Peace Press, 2008.
- McCargo, Duncan (ed.). *Rethinking Thailand's Southern Violence*. Singapore: NUS Press, 2007, zde zejména kapitola 3.
- McClellan, Scott: What Happened. Inside the Bush White House and Washington's Culture of Deception. Public Affairs, 2008.
- McDougall, Walter A.: *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World Since 1776* (Houghton Mifflin, 1997).
- McCann, James G. *Katalyzátory myšlenek i činů: role think tanků v domácí a zahraniční politice USA*. In Dušek, M.; Svoboda, M. (eds.). *Think tanky a jejich společenský vliv*. Americké Informační centrum při Velvyslanectví USA v Praze, 2006.
- McGrory Kloza, Christopher, Sousa, David J.: *American Environmental Policy, 1990–2006: Beyond Gridlock*. Cambridge: MIT Press. 2008.
- McGuire, Steven. Smith, Michael. *The European Union and the United States. Competition and Convergence in the Global Arena*. New York: Palgrave Macmillan. 2008.
- McPherson, Alan. *Intimate Ties, Bitter Struggles. The United States and Latin America Since 1945*. Dulles: Potomac Books, 2006.
- Mead, Walter R.: *Power, Terror, Peace and War: America's Grand Strategy in a World at Risk*, Knopf Publishing Group (New York, 2004).
- Meier, Oliver. *NATO, Arms Control and Nonproliferation: An Alliance Divided?*. Arms Control Today. Duben 2009, roč. 39, č. 3.

Milani, Mohsen M. Tehran's Take: Understanding Iran's U.S. Policy. *Foreign Affairs*. Council on Foreign Affairs, roč. 88 (červen/červenec 2009), č. 4.

Miller, Derek B.: *Media Pressure on Foreign Policy. The Evolving Theoretical Framework*. New York, Palgrave MacMillan, 2007.

Mitchell, David. *Making Foreign Policy: Presidential Management of the Decision-Making Process*. Aldershot: Ashgate, 2005.

Moran, Theodore, H: *American Economic Policy and National Security*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1993.

Mosher, Steven W. *Hegemon: China's Plan to Dominate Asia and the World* (Encouter Books, 2001).

Nye, Joseph: *The New Rome Meets the New Barbarians*, *The Economist*, Vol.362, Issue 8265.

Nye, Joseph: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs, 2005.

Obama, Barack. Renewing American Leadership. *Foreign Affairs*, Vol. 86, No.4, July/August 2007.

Obama, Barack: Renewing American Leadership. *Foreign Affairs*, Jul/Aug 2007, Vol. 86, č. 4. dostupné via EBSCO.

Ochs, Alexander, Sprinz, Detlef F.: Europa Riding the Hegemon? Transatlantic Climate Policy. s. 144–166. In: Bobrow, Davis B. (ed.): *Hegemony Constrained. Evasion, Modification and Resistance to American Foreign Policy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2008.

Orfy, Mohammed Moustafa. *The New NATO: Its Survival and Resilience*. Bloomington: AuthorHouse, 2007.

Pastor, Robert A., *Exiting the Whirlpool. U.S. Foreign Policy Toward Latin America and the Caribbean*. Boulder: Westview Press, 2001.

Phongpaichit, Pasuk a Chris Baker. *Thaksin: The Business of Politics in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2004.

Pressman, Jeremy. *From Madrid and Oslo to Camp David: The United States and the Arab-Israeli Conflict, 1991-2001*. In: Lesch, David W. (ed.). *The Middle East and the United States*. Westview Press, 2007.

Putnam, Robert D. Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. *International Organization*, 42, Summer 1988.

Radics, George Baylon. Terrorism in Southeast Asia: Balikatan Exercises in the Philipinnes and the U.S. "War against Terrorism". *Stanford Journal of East Asian Affairs*, roč. 4, 2004, č. 2.

Rice, Condoleezza: *Promoting the National Interest*, *Foreign Affairs*, Vol.79, No.1 (January/February 2000).

Rockman, Bert A. The President, Executive, and Congress: The Same Old Story? *Kapitola v Kelley*,

- Donald R., ed. *Divided Power: The Presidency, Congress, and the Formation of American Foreign Policy*, The University of Arkansas Press, 2005.
- Schott, Jerry. *Does the FTAA Have a Future?* Washington, D.C.: Institute for International Economics, 2005.
- Scott, James A. (ed.): *After the End: Making U.S. Foreign Policy in the Post-Cold War World*, Duke University Press (Durham, NC, 1998).
- Segal, Adam: The G-2 Mirage. *Foreign Affairs*, Volume 88, Number 3, May-June 2009.
- Selden, Zachary: *Neoconservatives & American Mainstream*, Policy Review, Issue 124 (April/May 2004).
- Sen, Gautam: The United States and the GATT/WTO System. In: Foot, Rosemary, MacFarlane, S. Neil, Mastanduno, Michael (eds.): *US Hegemony and International Organizations*. Oxford University Press, Oxford, 2003.
- Shee, Poon Kim. The Political Economy of China-Myanmar Relations: Strategic and Economic Dimensions. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, roč. 1, 2002.
- Spetalnick, Matt. *Bush to Myanmar: "Let the U.S. Come and Help You"*. Reuters, 6. května 2008, k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/newsOne/idUSN0646911520080506>>.
- Steinmetz, George. Return to Empire: The New U.S. Imperialism in Comparative Historical Perspective. *Sociological Theory*, roč. 23, 2005, č. 4.
- Stone, Diane a Garnett, Mark. *Think tanks, policy advice governance*. In Stone; Denham; Garnett (eds.). *Think tanks across nations: A comparative approach*. Manchester University Press, 1998.
- Studer, Isabel a Wise, Carol. *Requiem or Revival? The Promise of North American Integration*. Washington, D.C: Brookings Institution Press, 2007.
- Summers, Larry, dle Deibel, Terry. *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Tkacik Jr., John J. *Reshaping the Taiwan Strait (Heritage, 2007)*.
- Tunjski, J. *US Taiwan Policy. Constructing the Triangle*. London: Routledge, 2008.
- Weaver, Kenneth. *The Changing World of Think Tanks. PS: Political Science and Politics*. Zář 1989, roč. 22, č. 3, s. 563-578.
- Weisbrot, Mark: Poverty Reduction in Venezuela. A Reality-Based View, *ReVista, Harvard Review of Latin America*, Fall 2008.
- Welna, Christopher a Gallon, Gustavo (eds.), *Democracy, and Human Rights in Colombia*. University of Notre Dame Press, 2007.
- Wittkopf, Eugene R., Jones Jr., Christopher M. & Kegley, Charles W. *American Foreign Policy: Pattern and Process*, Wadsworth Publishing, 2007 (7th Edition).

Wittkopf, Eugene R. & McCormick, James M., Eds. *The Domestic Sources of American Foreign Policy: Insights and Evidence*, Rowman & Littlefield Publishers, 2008.

Wohlforth, William C.: *The Stability of a Unipolar World*, International Security, Vol.24, No.1 (Summer 1999).

Youngers, Coletta A. a Rosin, Eileen (eds.), *Drugs and Democracy in Latin America: The Impact of U.S. Policy*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005.

Youngers, Coletta A. a Rosin, Eileen (eds.), *Drugs and Democracy in Latin America: The Impact of U.S. Policy*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005.

Zaller, John; Chui, Dennis: Government's Little Helper: U.S. Press Coverage of Foreign Policy Crises 1945-1991. *Political Communication*, Vol. 13, October–December 1996.

Žaloudek, Karel. *Encyklopedie politiky. Praha, Libri, 1999.*

DENÍKY A INTERNETOVÉ ZDROJE

Acheson, Dean. *Speech on the Far East*. TeachingAmericanHistory.org, 12. ledna 1950; k dispozici na <<http://teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=1612>>.

Ackerman, Gwen. *Netanyahu Push for "Economic Peace" Hits Roadblocks*. Bloomberg, 31. března 2009.

Addis, Casey L. Lebanon: Background and U.S. Relations. Congressional Research Service Report for Congress, 21. ledna 2009. K dispozici na <http://assets.opencrs.com/rpts/R40054_20090121.pdf>.

Antelava, Natalia. US-Syria relations still mired in mistrust. BBC News, 18. března 2009; k dispozici na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7949480.stm>.

Aranda, Jesús. Llegan a Ciudad Juárez más de dos mil soldados para combatir el narco. *La Jornada*, 29. března, 2008.

Archibold, Randal C. a Preston, Julia. Homeland Security Stands by Its Fence. *The New York Times*, May 21, 2008.

Aslund, Anders a Kuchins, Andrew (2009): *Pressing the „Reset Button“ on US-Russia Relations*, Center for Strategic & International Studies and Peterson Institute for International Economics Policy Brief (March 2009), s. 4; k dispozici na <http://www.csis.org/media/csis/pubs/090405_policy_briefing_russia_balance.pdf>.

Bajoria, Jayshree: The China-North Korea Relationship. Council on Foreign Relationships; k dispozici na <http://www.cfr.org/publication/11097/chinanorth_korea_relationship.html>.

Baker, Peter. Obama Offered Deal to Russia in Secret Letter. *The New York Times*, 3. března, 2009.

Baker, Peter. *Obama Offered Deal to Russia in Secret Letter*. The NY Times. 2. března 2009; k dispozici na <http://www.nytimes.com/2009/03/03/washington/03prexy.html?_r=1>.

Barry, John. The Real Security Challenge. What Obama's Team Needs to Understand. *Newsweek*, 1. prosince 2008; k dispozici na <<http://www.newsweek.com/id/171569>>.

Barstow, David: Message Behind. *New York Times*, 20. dubna 2008; k dispozici na <http://www.nytimes.com/2008/04/20/us/20generals.html?_r=1>.

Belknap, Margaret H.: The CNN Effect: Strategic Enabler or Operational Risk? USAWC Strategy Research, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania; k dispozici na <http://www.iwar.org.uk/psyops/resources/cnn-effect/Belknap_M_H_01.pdf>.

Bergsten, Fred C. „China Jittery About Obama Amid Signs of Harder Line.“ *New York Times*, 25. ledna 2009; k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/01/24/washington/24diplo.html>>.

Blair, David: „Oil-Hungry China Takes Sudan Under Its Wing“. *The Telegraph*, 23. dubna 2005; k dispozici na <<http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/04/23/wsud23.xml>>.

Bolton, John R.. The Tragic End of Bush's North Korea Policy. *The Wall Street Journal*. 30. června 2008; k dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB121478274355214441.html>>.

Bolton, John R. Bush's North Korea Capitulation. *The Wall Street Journal*, 15.4.2008; k dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB120821851545814633.html>>.

Borger, Julian and MacAskill, Ewen. US will appoint Afghan 'prime minister' to bypass Hamid Karzai. *The Guardian*, March 22, 2009.

Calabresi, Massimo. Obama Looks to Dennis Ross for Strategic Advice, *TIME*, 25. červen 2009; k dispozici na <<http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1907021,00.html>>.

Calabresi, Massimo. The Bush Diplomacy Surge, *TIME*, 31. červenec 2008; k dispozici na <<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1828328,00.html>>.

Carlsen, Laura: Obama and NAFTA. *Foreign Policy in Focus*, 2009; k dispozici na <<http://www.fpif.org/fpiftxt/5778>>.

Carpenter, Scott J. The Future of U.S. Assistance to Egypt. The Washington Institute for Near East Policy, Policy Watch 1399, 24. srpna 2008; k dispozici na <<http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2924>>.

Clinton, Hillary; Geithner, Timothy: „A New Strategic and Economic Dialogue with China.“ *Wall Street Journal*, 27. července 2009; k dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204886304574308753825396372.html>>.

Cohen, Roger. Bring on the Right Biofuels. *The New York Times*, 24. dubna, 2008.

Cooper, Helene (2009): Putting Stamp on Afghan War, Obama Will Sned 17,000 Troops, *New York Times*, February 17, 2009; k dispozici na: <http://www.nytimes.com/2009/02/18/washington/18web-troops.html?_r=1>.

Cossa, Ralph: Taiwan's Three No Policy. *Korea Times*, 2. února 2008; k dispozici na <http://www.koreatimes.co.kr/www/news/opinion/2009/05/196_18355.html>.

Corey, Charles W. *Bush Legacy in Africa Is Comprehensive Partnership. State's Frazer Reviews Bush Africa Policy*. U.S. Department of State, 15. ledna 2009; k dispozici na <http://www.america.gov/st/peacesec-english/2009/January/20090115103025WCyeroC0.34_81562.html>.

Crane, Edward H. a Boaz, David (2003): *Cato Handbook for Congress: Policy Recommendations for the 108th Congress* (January 2003), s. 596; k dispozici na <<http://www.cato.org/pubs/handbook/handbook108.html>>.

Dempsey, Judy, Peter Baker. U.S. Mulls Alternatives for Missile Shield. *The New York Times*, August 28, 2009.

DeYoung, Karen. In Frenetic White House, A Low-Key ‚Outsider‘. *The Washington Post*, 7.květen 2009; k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/06/AR2009050604134.html>>.

Dickie, Mure and Reed, John: China Hails Mugabe's ‚Brilliant‘ Diplomacy. *Financial Times*, 27. července 2005; k dispozici na: <<http://news.ft.com/cms/s/c9fd6d06-fe4a-11d9-a289-00000e2511c8.html>>.

Dilanian, Ken. *Obama's claim of independence questioned*. USA Today, 16. dubna 2008; k dispozici na <http://www.usatoday.com/news/politics/election2008/2008-04-15-obamainside_N.htm>.

Dillon, Conrad. *Sebelius, Podesta on Obama's Short List to Replace Daschle*. 10. února 2009; k dispozici na <<http://www.healthreformwatch.com/2009/02/10/sebelius-podesta-on-obamas-short-list-to-replace-daschle/>>.

Doobs, Michael: Hillary's Balkan Adventures. *Washington Post*, 21. března 2008; k dispozici na <http://blog.washingtonpost.com/fact-checker/2008/03/hillarys_balkan_adventures_par.html>.

Dobbins, James; Jones, Seth G.; Runkle, Benjamin; Mohandas, Siddhart. *Occupying Iraq: A History of Coalition Provisional Authority*. RAND Corporation – RAND National Security Research Division, 2009. K dispozici na <http://www.rand.org/pubs/monographs/2009/RAND_MG847.pdf>.

Doyle, Michael. Obama Adopts Many Bush Administration Legal Rationales, k dispozici na <<http://www.miamiherald.com/news/politics/AP/story/1107177.html>>.

Dreazan, Yochi J. *Obama Dips Into Think Tank for Talent*. The Wall Street Journal, 17. listopadu 2008. K dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB122688537606232319.html>>.

Dreyfuss, Robert. Is It Clinton vs. Jones? *The Nation*, 4.květen 2009, k dispozici na <http://www.thenation.com/blogs/dreyfuss/432474/is_it_clinton_vs_jones>.

Dreyfuss, Robert: Obama's Evolving Foreign Policy. *The Nation*, 1. července 2008; k dispozici na <<http://www.thenation.com/doc/20080721/dreyfuss>>.

Edsall, Thomas B. *Rich Liberals Vow to Fund Think Tanks*. Washington Post, 7. srpna 2005. K dispozici na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/06/AR2005080600848_pf.html>.

Ellner, Steve a Rosen, Fred. *Venezuela's Failed Coup, the U.S.' Role, and the Future of Hugo Chávez*. Foreign Policy in Focus Policy Report, červen 2002; k dispozici na <www.fpi.org/pdf/reports/PRvenezuela.pdf>.

Fedynsky, Peter (2009): „Russia Hails First Obama-Medvedev Meeting,“ *Voice of America*, April 2, 2009; k dispozici na <<http://www.voanews.com/english/2009-04-02-voa24.cfm>>.

Feltman, Jeffrey D. Testimony before the House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Middle East and East Asia. 24. března 2009. K dispozici na <<http://www.state.gov/p/nea/rls/rm/2009/120874.htm>>.

Fenton, Anthony: Bush, Obama, and the „Freedom Agenda.“ *FPIF*, 27. ledna 2009; k dispozici na <<http://www.fpif.org/fpiftxt/5818>>.

Fox, John: Can China Save Afghanistan? European Council on Foreign Relations, k dispozici na <http://www.ecfr.eu/content/entry/can_china_save_afghanistan/>.

Friedman, George. Obama's First Hundred Days and U.S. Presidential Realities, *Stratfor*, 27. duben 2009, k dispozici na <http://www.stratfor.com/weekly/20090427_obamas_first_hundred_days_and_u_s_presidential_realities>.

Gazdík, Roman. *Pentagon má nový rozpočet. Omezil protiraketovou obranu*, 7. dubna 2009. K dispozici na <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/amerika/clanek.phtml?id=634087>>.

Ghattas, Kim. Obama's First 100 Days: Foreign Policy. *BBC*, 29. duben 2009; k dispozici na <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8025932.stm>>.

Glass, Jon W. The Africa Connection. *The C'ISR Journal*, roč. 7, 2008, č. 9, s. 18–19.

Lough, Richard. *AU Suspends Madagascar, U.S. to Halt Aid*. Reuters, 20. března 2009, k dispozici na <http://www.reuters.com/article/idUSLK932190.CH_.2400>.

Goldenberg, Suzanne. *Obama Camp „Prepared to Talk to Hamas“*. The Guardian, 9. ledna 2009; k dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/08/barack-obama-gaza-hamas>>.

Goodenough, Patrick. *International Criminal Court Faces Credibility Test*. CNS News, 16. března 2009; k dispozici na <<http://www.cnsnews.com/public/Content/Article.aspx?rsrcid=45043>>.

Goodman, Peter S.: China Invests Heavily in Sudan's Oil Industry. *The Washington Post*, 23. prosince 2004, k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A21143-2004Dec22>>.

Graham, Thomas (2008): *U.S.-Russia Relations: Facing Reality Pragmatically*, Center for Strategic & International Studies (July 2008), s. 7. K dispozici na <http://www.csis.org/media/csis/pubs/080717_graham_u.s.russia.pdf>.

Grimmett, Richard F. *Foreign Policy Roles of the President and Congress*. Analýza k dispozici na webových stránkách amerického ministerstva zahraničí: <<http://www.fpc.state.gov/6172.htm>>.

Haass, Richard N. *Obama Should Talk to Syria Now*. *Newsweek*, 9. březen 2009.

Harrison, Todd S. *Gates Submits "Reform" Budget for FY 2010*. Center for Strategic and Budgetary Assessments. 7. května 2009; k dispozici na <http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/U.20090507.Gates_Submits_Refo/U.20090507.Gates_Submits_Refo.pdf>.

- Hawkins, Kari. *Growing threat of ballistic missiles drives agency's efforts*. 11. března 2009. K dispozici na <<http://www.army.mil/-news/2009/03/11/18083-growing-threat-of-ballistic-missiles-drives-agencys-efforts/>>.
- Hill, Chris. *Americans Should "Do More Listening"*. Asia Society, 30. května 2008, k dispozici na <<http://www.asiasociety.org/williamsburg/08/chrishill.html>>.
- Holland, Steve. *Tough Talk on Pakistan from Obama*. Reuters, 1. srpna 2007, k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/domesticNews/idUSN0132206420070801>>.
- Hutton, Robert & Jensen, Kristin. Obama Corners Hu, Sarkozy to Break Tax-Haven Deadlock at G-20. *Bloomberg*, k dispozici na <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601110&sid=atmk0XAJTNhU>>.
- Isaacs, John. Congress and President Obama's national security agenda. Bulletin of the Atomic Scientists. 17. března 2009; k dispozici na <<http://www.thebulletin.org/web-edition/features/congress-and-president-obamas-national-security-agenda>>.
- Isenberg, David: U.S. Keeps Taiwan at Arm's Length. *Asia Times*, 23. července 2008, k dispozici na <<http://www.atimes.com/atimes/China/JG23Ad01.html>>.
- Jones, James: Obama's National Security Surprise, *TIME*, 1. prosinec 2008, k dispozici na <<http://www.time.com/time/politics/article/0,8599,1862911,00.html>>.
- Johnson, Bridget. Obama Brokers Controversial NATO Appointment, *The Hill*, k dispozici na <<http://thehill.com/leading-the-news/obama-brokers-controversial-nato-appointment-2009-04-04.html>>.
- Johnson, Carrie. Obama Launches Review of Secrecy Policy, *The Washington Post*, 27. květen 2009, k dispozici na <http://voices.washingtonpost.com/44/2009/05/27/obama_launches_review_of_secre.html>.
- Johnston, Louis D., Williamson, Samuel, H. *What Was the U.S. GDP Then?*. MeasuringWorth, 2008; k dispozici na <<http://www.measuringworth.org/usgdp/>>.
- Kaplan, Eben a Jayshree Bajorya. *The ISI and Terrorism: Behind the Accusations*. Council on Foreign Relations, 27. listopadu 2008; k dispozici na <<http://www.cfr.org/publication/11644/>>.
- Katz, Michale Lee. *American Think Tanks and Their Influence is on the Rise*. Carnegie Corporation of New York. Jaro 2009, roč. 5, č. 2. K dispozici na <http://www.carnegie.org/reporter/18/think_tank/index_low.html>.
- Katzman, Kenneth. *Afghanistan: Government Formation and Performance*. CRS Report for Congress, October 14, 2008, RS21922, k dispozici na: <fpc.state.gov/documents/organization/112043.pdf>.
- Khol, Radek. *Protiraketová obrana a Česká republika: argumenty namísto mýtů a emocí*. Policy Paper, Ústav mezinárodních vztahů. Praha, říjen 2006. K dispozici na <<http://old.mzv.cz/servis/Soubor.asp?ID=24113>>.
- Kliger, Rachelle. *Hizbullah Boasts Victory in the Popular Vote of the Lebanese Elections*. News Blaze, 11. června 2009. K dispozici na <<http://newsblaze.com/story/20090611113543zzzz.nb/topstory.html>>.

Korski, Daniel. *Rebuilding a House Divided*. European Council on Foreign Relations, 6. listopadu 2007; k dispozici na <http://www.ecfr.eu/content/entry/commentary_rebuilding_a_house_divided/>.

Kosterlitz, Julie. *As Time Change, Key Think Tanks Trade Places*. National Journal Magazine, 14. února 2009.

Kronstadt, Alan K. *Pakistan-U.S. Relations*, CRS Report, November 10, 2008, RL33498; <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33498.pdf>>.

Landler, Mark. Her Rival Now Her Boss, Clinton Settles Into New Role, *The New York Times*, 1. květen 2009, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/05/02/world/02clinton.html>>.

Landler, Mark. Administration Plans to Move Top Iran Expert to White House, *The New York Times*, 15. červen 2009, k dispozici na <http://www.nytimes.com/2009/06/16/world/16dipl.html?_r=1&ref=politics>.

Leibovich, Mark. Speaking Freely, Biden Finds Influential Role, *The New York Times*, 28. březen, k dispozici na <<http://www.nytimes.com/2009/03/29/us/politics/29biden.html>>.

Levy, M. A., P. M. Haas, and R. O. Keohane. *Institutions for the earth: Promoting international environmental protection*. In: *Environment* 34 (4): 12-17, 29-36. K dispozici na <<http://www.ciesin.org/docs/003-001/003-001.html>>.

Lugar, R. G.: *Nato Must Join War on Terrorism* January, 19, 2002. K dispozici na <<http://www.senate.gov/~lugar/011702.html>>.

Maher, Heather. With First 100 Days, Obama Seeks 'New Basis For Relationships' Abroad, *Radio Free Europe*, 30. duben 2009, k dispozici na <http://www.rferl.org/content/With_First_100_Days_Obama_Seeks_New_Basis_For_Relationships_Abroad/1618285.html>.

Mahnaimi, Uzi. *President George W. Bush backs Israeli plan for strike on Iran*. *The Sunday Times*, 13. červenec 2008. K dispozici na <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article4322508.ece>.

Matthews, William: 2010 Budget: Men vs. Machines; k dispozici na: <<http://www.defensenews.com/story.php?i=3969091>>.

McKeeby, David (2009): Obama Urges Renewed NATO Effort in Afghanistan, *America.gov*, March 26, 2009; k dispozici na <<http://www.america.gov/st/peacesec-english/2009/March/20090326141611idybeekcm0.4748804.html>>.

Moreli, Vincent and Galis, Paul. *NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance*. CRS Report for Congress, RL33627; k dispozici na: <fpc.state.gov/documents/organization/112055.pdf>.

Morgan, Matthew J. (2008): *The American Military after 9/11* (Palgrave Macmillan, New York); k dispozici na: <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601103&sid=aAN9n_Eh9Cow&refer=news>.

Musharraf, Pervez. *Address to the People of Pakistan*. *American Rhetoric*, 19. září 2001; k dispozici na <<http://www.americanrhetoric.com/speeches/pakistanpresident.htm>>.

Norington, Brad. *Barack Obama's Man Kurt Campbell Junks Kevin Rudd's Asia-Pacific Plan*. The International Institute for Strategic Studies, 12. června 2009; k dispozici na <<http://www.iiss.org/whats-new/iiss-in-the-press/june-2009/barack-obamas-man-kurt-campbell-junks-kevin-rudds-asia-pacific-plan/>>.

Nye, Joseph. Commentary: Taking Democracy to the People, 19. května 2009; k dispozici na <<http://www.hks.harvard.edu/news-events/news/commentary/taking-democracy-to-the-people>>.

Obama, Barack: New Beginning. Projev k muslimům v Káhiře, 4. června 2009; k dispozici na <http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-at-Cairo-University-6-04-09/>.

O'Hanlon, Michael (2008): *Unfinished Business: U.S. Overseas Presence in the 21st Century*; k dispozici na: <http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/reports/2008/06_military_ohanlon/06_military_ohanlon.pdf>.

Otterman, Sharon. *Middle East: Promoting Democracy*. Council on Foreign Relations, October 10, 2003; k dispozici na: <<http://www.cfr.org/publication.html?id=7709>>.

Padgett, Tim. Brazil's Lula: A Bridge to Latin America's Left? *Time*, 14. března 2009.

Painter, James. Bolivia poll sparks crisis fears. *BBC News*, 30. dubna 2008; k dispozici na: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7375983.stm>>.

Pataki, George E., Vilsack, Thomas J., Levi, Michael A., Victor, David G.: *Confronting Climate Change: A Strategy for U.S. Foreign Policy*. The Council on Foreign Relations. Independent Task Force Report, 2008; k dispozici na <http://www.cfr.org/content/publications/attachments/Climate_ChangeTF.pdf>.

Pelofsky, Jeremy. Obama Signs \$106 Billion Bill for Iraq, Afghan Wars, *Reuters*, 24. červen 2009; k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/politicsNews/idUSTRE55N5TH20090624>>.

Pifer, Steven (2009): *Reversing the Decline: An Agenda for U.S.-Russian Relations in 2009*, Brookings Institution Foreign Policy Paper (January 2009); k dispozici na <<http://www.brookings.edu/~media/File>>.

Příkryl, Pavel a Palatová, Eva. *Americká protiraketová základna: příležitost pro ČR*. Poziční studie pro Ministerstvo zahraničních věcí; k dispozici na: <http://www.mzv.cz/public/50/78/77/16742_14945_AMO_policy_paper_raketove_zakladny_final.pdf>.

Ribando, Clare M. *Brazil-U.S. Relations*. CRS Report for Congress, RL33456, 28. února 2007 k dispozici na: <<http://www.wilsoncenter.org/news/docs/RL33456.pdf>>.

Ribando, Clare M. *Bolivia: Political and Economic Developments and Relations with the United States*. CRS Report for Congress, January 27, 2007, RL32580; k dispozici na <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32580.pdf>>.

Roškot, Jiří. *USA mohou radar odložit o šest let, řekl Schwarzenberg*. Právo. 9. února 2009; k dispozici na <<http://www.novinky.cz/domaci/160780-usa-mohou-radar-odlozit-o-sest-let-rekl-schwarzenberg.html>>.

Rove, Karl. The President's Apology Tour, *The Wall Street Journal*, 22.duben 2009; k dispozici na <<http://online.wsj.com/article/SB124044156269345357.html>>.

Selee, Andrew. *Overview of the Merida Initiative*. Woodrow Wilson Center for International Scholars, May 2008; k dispozici na: <<http://www.wilsoncenter.org/news/docs/Analysis.Merida%20Initiative%20May%208%202008.pdf>>.

Sharp, Jeremy M. *Egypt: Background and U.S. Relations*. CRS Report for Congress, 26. března 2009; k dispozici na <<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf>>.

Sikorski, Radek. *European Defense Reform. The Beginning of the Beginning*. AEI New Atlantic Initiative, 17 září 2004; k dispozici na: <http://www.aei.org/publications/pubID.21227/pub_detail.asp>.

Shear, Michael D. U.S. Interagency Team to Focus on Sanctions Against N. Korea, *The Washington Post*, 27.červen 2009; k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/06/26/AR2009062604306.html>>.

Sheikh, Abdi Latif. *The Significance of President's Obama Election to US-Africa Relations*. United Press International, 8. března 2009; k dispozici na <<http://www.upiu.com/articles/the-significance-of-president-obama%E2%80%99s-election-to-us-africa-relations>>.

Staten, Cliff (2005): *U.S. Foreign Policy Since World War II: An Essay on Reality's Corrective Qualities*; k dispozici na: <http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2005/0709/stat/staten_reality.html>.

Strobel, Warren P.: The CNN Effect. *American Journalism Review*, May 1996; k dispozici na <<http://www.ajr.org/Article.asp?id=3572>>.

Tarinor, Ian. *Barack Obama delivers missile shield warning to Russia*. The Guardian, 5. dubna 2009; k dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/05/barack-obama-missile-shield>>.

Tisdall, Simon. *Obama is losing a battle he doesn't know he's in*. The Guardian, 4. ledna 2009; k dispozici na <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/jan/04/obama-gaza-israel>>.

Tkacik, John: China: Wealthy State, Strong Army—and a Powerful Party. 23. září 2008; k dispozici na <<http://www.heritage.org/Research/AsiaandthePacific/wm2073.cfm> >.

Tougher, Mike. *Tauscher choice for key Obama post*. Contra Costa Times. 18. března 2009. K dispozici na <http://www.contracostatimes.com/politics/ci_11942883>.

Traynor, Ian. US missile plan under threat as Poland demands guarantees. *The Guardian*, 11.ledna 2008.

Trenin, Dmitri (2008): *Thinking Strategically About Russia*, Carnegie Endowment for International Peace (December 2008); k dispozici na <http://carnegieendowment.org/files/thinking_strategically_russia.pdf>.

Valencia, Mark: Tempting the Dragon. *Far Eastern Economic Review*. 11. března 2009.

Volman, Daniel a William Minter. *Making Peace or Fueling War in Africa*. Foreign Policy in Focus, 13. března 2009; k dispozici na <<http://www.fpif.org/fpiftxt/5960>>.

Weaver, Mary Anne. *Pharaohs-in-Waiting*. The Atlantic Monthly, říjen 2003; k dispozici na <<http://www.theatlantic.com/doc/200310/weaver>>.

Williams, Cindy.: *Beyond Preemption and Preventive War: Increasing US Budget Emphasis on Conflict Prevention*. The Stanley Foundation: Policy Analysis Brief; k dispozici na: <<http://www.comw.org/qdr/fulltext/0602williams.pdf>>.

Wilson, Scott a Kornblut, Anne E. *Obama Picks Egypt as Speech Venue*. The Washington Post, 9. května 2009; k dispozici na <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/08/AR2009050803843.html>>.

Wolf, Jim. *Who pays for Poland's Patriots: that's the question*. Reuters. 4. července 2008; k dispozici na <<http://www.reuters.com/article/politicsNews/idUSN0435269420080704>>.

Wolff, Martin: *The Power and the Story*. Vanity Fair, červenec 2009; k dispozici na <<http://www.vanityfair.com/politics/features/2009/07/wolff200907>>.

Wolfensberger, Don. *The Founders and Foreign Policy. Congress' Role in Foreign Policymaking*. Woodrow Wilson International Center for Scholars, 18.květen 2009; k dispozici na <<http://www.wilsoncenter.org/events/docs/Wolfensberger3.pdf>>.

Woods, M.T.: *Into Africa: Bush Initiatives That Deserve Continuing Support*; k dispozici na <<http://www.heritage.org/Research/Africa/bg2204.cfm>>.

Yazzie, Crista. *Cobra Gold 09 Kicks off in Thailand*. United States Army, 4. února 2009; k dispozici na <<http://www.army.mil/-news/2009/02/04/16415-cobra-gold-09-kicks-off-in-thailand/>>.

Zaw, Aung. *Than Shwe's Selective Diplomacy Demands Caution*. The Irrawaddy, 18. března 2009; k dispozici na <http://www.irrawaddy.org/opinion_story.php?art_id=15322>.

Zeller, Shawn. *Power Shift Could Force Think Tank to Mellow*. CQ Weekly, 23. listopadu 2008; k dispozici na <<http://www.cqpolitics.com/wmspage.cfm?docID=weeklyreport-000002990374>>.

Zissis, Carin and Lee, Youkyung. *The U.S.-South Korea Alliance*. Council on Foreign Relations; k dispozici na: <http://www.cfr.org/publication/11459/ussouth_korea_alliance.html>.

Zoellick, Robert B. Lin, Justin Yifu: *Recovery Rides on the ,G-2'*. *Washington Post*, 6. března 2009.

Zoellick, Robert B.: *Whither China: From Membership to Responsibility*. Remarks to the National Committee on U.S. China Relations. *NBR Analysis*, Ročník 16, č. 4, prosinec 2005; k dispozici na: <<http://www.nbr.org/publications/analysis/pdf/vol16no4.pdf>>.

AUTOŘI STUDIE

PhDr. Jan Bečka

Interní doktorand na Katedře amerických studií, Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (IMS, FSV UK), disertační práce na téma Thajsko v zahraniční politice USA, 1945-1979, absolvent oboru Mezinárodní teritoriální studia, FSV UK (titul Bc.), absolvent oboru Americká studia, IMS, FSV UK (titul Mgr.), zahraniční stáže a studijní pobyty na University of Richmond (Virginie, USA) a Roosevelt Study Center (Middelburg, Holandsko), rigorózní práce obhájena v březnu 2008 (téma: The Full Generation of Peace and the Sino-American Approachement, 1969-1976)

PhDr. Ramzi Abu-Eid

Doktorand na Institutu mezinárodních studií, FSV UK, vystudoval obory Americká studia (ukončeno 2007) a Mezinárodní vztahy (diplomová práce dosud neobhájena) na FSV UK, rigorózní práce obhájena na téma Americké think tanky – případová studie Washington Institute for the Near East Policy, dizertační práce připravovaná na téma Americká zahraniční politika a izraelsko-palestinský mírový proces: Mezi Clintonem a Bushem (1993-2004), studoval na University of Bath ve Velké Británii, jazykové pobyty na Blízkém východě, v zimním semestru 2007/8 asistent profesora na NYU in Prague (kurz Media, Culture and Globalization)

PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.

Odborný asistent na Katedře amerických studií, Institut mezinárodních studií, FSV UK, disertační práce na téma Americko-mexických vztahů (Facing Asymmetry, Understanding and Explaining Critical Issues in U.S.-Mexican Relations), absolvent oboru Mezinárodní teritoriální studia, FSV, UK (titul Bc.), absolvent oboru Americká studia, IMS FSV UK, absolvent oboru Právo, Právnická fakulta Univerzity Karlovy (titul Mgr.), držitel stipendia Open Society Institute 1999/2000 pro roční studijní pobyt na Bard College, N.Y., Program for International Education, absolvent půlročního studijního pobytu na John-F.-Kennedy-Institut für Nordamerikastudien, Freie Universitaet Berlin v rámci programu Erasmus, držitel Fulbrightova stipendia 2003/04 pro výzkumný pobyt na University of California, San Diego.

Mgr. Jakub Lepš, M.A.

Amerikanista/analytik zaměřující se na americkou domácí i zahraniční politiku, absolvent oboru ekonomie, FSV UK (titul Bc.), absolvent oboru Americká studia, IMS, FSV UK (titul Mgr.), absolvent oboru politologie, Středoevropská Univerzita CEU, Budapešť (titul M.A.), absolvent letního programu politologie na Georgetownské univerzitě, Washington DC, držitel Fulbrightova stipendia 2002/03 pro výzkumný pobyt na univerzitě Georgia Tech, Atlanta.

PhDr. et Mgr. David Müller

Externí doktorand politologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity a externí přednášející na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií tamtéž, externí doktorand na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, absolvent magisterského studia politologie, mezinárodních vztahů, práv a evropských studií, zaměřuje se na transatlantické vztahy, vnější vztahy Evropské unie a mezinárodní právo, dokončuje disertační práci na téma transatlantických vztahů.

Mgr. Jana Sehnálková

Interní doktorandka na Katedře amerických studií, Institut mezinárodních studií, FSV UK, vyučuje na Katedře amerických studií a Katedře bezpečnostních studií FSV UK kurzy vztahující se k problematice čínsko-amerických vztahů a vztahů mezi ČLR a Tchaj-wanem, absolventka oboru Americká studia, Institut mezinárodních studií Univerzity Karlovy (Mgr.). Diplomová práce: Reagan's Policy Towards China and Its Determinants during the First Term of His Presidency, absolventka oboru Mezinárodní teritoriál-

ní studia, FSV, UK (Bc.). Bakalářská práce: Americké angažmá v čínské občanské válce, 1941-1949, absolventka dvouletého studijního pobytu na Tamkang University, Taiwan (2004-2006), absolventka stáže v Development and Evaluation Committee of the Executive Yuan, ROC, Taiwan (2007).

Bc. Jiří Skoupý

Student Mezinárodních teritoriálních studií FSV UK, analytik Výzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na Spojené státy americké (domácí politika, stranické rozhodovací procesy), absolvent Robinson-Martin Security Studies Program na Prague Security Studies Institute, absolvent studijních pobytů (americká studia, mezinárodní obchod) na Georgetown University, University of Washington, Seattle a University of Bath, pracoval jako stážista v Broadcasting Board of Governors, Washington D.C., zpracovával monitoring tisku ohledně protiraketové obrany pro Informační centrum o NATO.

Mgr. Michal Thim

Ředitel a analytik Výzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na tureckou zahraniční politiku, Jižní Kavkaz a vnější vztahy EU. Mezi další oblasti zájmu patří vztahy Tchaj-wan – Čína. Spolupřítelem několika vědeckých projektů pro MZV ČR. Pravidelně poskytuje komentáře a publikuje v českých i zahraničních médiích. Absolvent magisterského oboru Politologie na FSV UK. Přednáší kurz „Turkish Foreign Policy and Geopolitics in 21st Century“ na Metropolitní univerzitě Praha.

VÝZKUMNÉ CENTRUM ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY

Kvalitní odborné zázemí patří k základním předpokladům pro úspěšné fungování think-tanku. Výzkumné centrum tvoří jeden z hlavních pilířů činnosti Asociace zaměřené na výzkum, analýzu a popularizaci výzkumu v oblasti mezinárodních vztahů. Výzkumné centrum poskytuje nezávislé odborné analýzy, vytváří prostor pro odbornou i veřejnou diskusi o problémech mezinárodní politiky a navrhuje jejich možná řešení. Svou činnost zaměřuje zejména na euroatlantický prostor, oblast východní Evropy, Blízkého a Dálného východu a celý americký kontinent. Mezi témata výzkumné činnosti Centra patří mimo jiné česká zahraniční politika, energetická bezpečnost a Evropská politika sousedství.

Za dobu své existence (vznikla v roce 1997) vydala Asociace více jak čtyři stovky odborných studií, politických doporučení a knižních publikací. Vysokou odbornou úroveň zajišťuje tým analytiků – odborníků na konkrétní regiony a témata – kteří absolvovali prestižní studijní programy v České republice i v zahraničí. Analytici řeší vědecké projekty, píší studie, komentují mezinárodní dění v médiích a poskytují odborné poradenství.

RESPEKT INSTITUT

Obecně prospěšná společnost (o.p.s.) při týdeníku Respekt byla založena v roce 2001 s posláním přispívat k rozvoji občanské společnosti v České republice i zahraničí. Od svého vzniku společnost zrealizovala desítky veřejných debat a napomohla vzniku řady investigativních textů na aktuální témata, např. vstup České republiky do Evropské unie, stav lidských práv v zemích bez demokratických vlád či korupce v české politice. Vzhledem k potřebě vytvořit vlastní kvalitní odborné zázemí byla její činnost v roce 2008 rozšířena na oblast analýz a doporučení veřejné politiky s cílem podporovat dobré vládnutí (good governance). Zároveň byl změněn název na Respekt institut, o.p.s.

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs